INSTITUTIONES
JURIS
ECCLESIASTICI,

MAXIME PRIVATI,

ORDINE DECRETALIUM.

AUCTORE

JAC. ANT. ZALLINGER

AD TURRIM,

S.S. THEOLOGIÆ AC JURIS UTRIUSQUE DOCTORE,

ET IN LYCEO CATHOLICO AUGUSTANO AD S. SALVATOREM S.S. CANONUM PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO.

LIBER V. DECRETALIUM.

CUM APPROBATIONE RRmi ORDINARIATUS.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,

SUMTIBUS MATTHÆI RIEGER P. M. FILIORUM.

M D C C X C I I I.

Licet Heli ſummus Sacerdos in ſe bonus exiſteret, quia tamen filiorum exceſſus efficaciter non corripuit, & in ſe pariter, & in ipſis animadverſionis divinæ vindictam excepit. - - - Ad corrigendos igitur ſubditorum exceſſus tanto diligentius debet Prælatus aſſurgere, quanto damnabilius eorum offenſas defereret incorrectas.

C. Licet Heli. 31. *De Simonia.*

PRÆFATIO.

Præmonuit nos divinus Magiſter ac Dominus noſter, ne externorum Eccleſiæ hoſtium immanitate, aut eorum, quæ intus proruptura eſſent, malorum, labiumque multitudine perturbari nos, animoque dejici patiamur. *Neceſſe eſt*, inquiebat, *ut veniant ſcandala*, nec aliter fieri omnino poſſe, quam ut in agro, quem ſuo ipſe ſudore coluit, & rigavit ſanguine, præter triticum & Zizania proveniant, & in Apoſtolico reti boni malique piſces miſceantur, & in Virginum choro cum ſapientibus futuræ ſint fatuæ, & in horto a ſe condito ſuccreſcant plantæ, quas, cum Pater cæleſtis haud plantaſſet, eradicari oporteret præſtituto tempore. Sane ipſis Apoſtolorum temporibus, indeque proxime conſecutis, cum illuſtriſſima qua-

quaverſus coruſcarent fidei exempla, & novella Eccleſiæ germina florerent lætiſſime, ingens mox erupit fœdiſſimarum hæreſum numerus, & triſtiſſima pullularunt ſchismata, deplorandique apoſtatarum lapſus Martyrum triumphos comitati ſunt, & turpiſſima flagitia incredibilem Eccleſiæ ſæpe luctum attulerunt; indeque factum, ut iisdem temporibus Canones fuerint conſtituti, in quibus *cenſura pœnitentiæ*, *cenſura ſacerdotalis & Eccleſiaſtica*, *canonica diſtrictio*, *diſtricta ultio*, *ferrum putridas carnes ſecans*, *ſeparatio morbidarum ovium a ſanis*, *traditio facta ſatanæ*, *abſciſſio ramorum inutilium*, *excommunicationum fulmina*, *depoſitionum ſententiæ*, *gladius*, *& Eccleſiaſticæ diſciplinæ nervus* identidem commemorentur, intententur, irrogentur.

Hæc quidem *Jurisprudentiam criminalem Eccleſiaſticam* eorundem temporum æqualem viguiſſe, apertiſſime demonſtrant. Nec vero ſine cauſa iſta recenſeo: ſi enim Gregorius M. de Thoma Apoſtolo acute ſcripſit his verbis: Minus mihi Maria Magdalena præſtitit, quæ citius credidit, quam Thomas, qui diu dubitavit; nos quoque ex delictis primorum fide-

fidelium non eum duntaxat capere fructum possumus, ut alienis ex lapsibus evadamus cautiores, sed ut discamus præterea, & penitissime intelligamus, ob multorum etiam pravitatem filiorum nunquam obtrectandum esse Sanctæ Matri Ecclesiæ, neque de ejus sanctitate detrahendum, hoc præsertim ævo, quo summe auctus est fidelium numerus, & maligni hostes contraria bonorum facta, & præclara virtutum exempla modis omnibus tegunt, negliguntque, aut malam etiam in partem interpretantur.

Est hoc primum documentum, quod Jurisprudentia criminalis sacra præbet. Sunt alia ejusdem disciplinæ insignia commoda; Canones enim profert ejus generis, qui nec ab insontibus, criminumque expertibus ignorari possunt; quia & remedia juris, & pœnas adversus Reos comparatas recenset, & quæ probis, atque innocentibus, cum hostibus fidei, virtutisque, & contumacibus fratribus teneri debeat agendi vivendique ratio, diligenter docet. Accedit, quod hac Juris parte officia virtutum, religionisque plurimum

illuſtrentur contraria ratione delictorum, & notiones utrorumque perquam elimatæ tradantur, & adcuratæ ſtatuantur differentiæ, ac claſſes; ut proinde rerum divinarum humanarumque notitia, quam primam velut Jurisprudentiæ partem dixerat Juſtinianus, rerum criminalium ſtudio incredibiliter augeri debeat. Nec vero res tot ac tantæ permiſte cumulatæ hoc libro, ſed perquam concinno ordine digeſtæ ſunt.

I. Præcipuum illud eſt, ut ratio exponatur, commiſſa adverſus Canones crimina rite pertrahendi in judicium; quod fit *accuſationibus*, *denuntiationibus*, *inquiſitionibus:* quo loco pravitati etiam calumniatorum præcautum eſt annexo titulo *de calumniatoribus*.

II. In judicium deductis criminibus, riteque introducta criminali cauſa tanquam *materia* iſtiusmodi judiciorum, *forma* procedendi, probationumque modi perparum ab iis differunt, qui ſecundo Decretalium libro fuerunt præmiſſi; quæ enim ob excepta nonnulla crimina ſpecia-

ſpeciatim obſervanda ſint, ſuis adnotantur locis. Quapropter ad diſcutienda ſpecialia delicta ſit progreſſio, atque ad ea inprimis, quæ divinæ adverſantur religioni. In his crebervimum ſacrilegii ſcelus *Simoniæ* continet.

III. Amandata ex domo Dei, vindicataque ſimoniaca pravitate de externis Eccleſiæ & religionis hoſtibus agitur, de *Judæis & Sarracenis*, de *Hæreticis*, de *Schismaticis*, de *Apoſtatis*, & *Reiterantibus ſacroſanctum Baptisma.*

IV. Ab hisce delictis, quæ radicem vitæ ſpiritualis, divinam nempe fidem tollunt, ad *Homicidia*, proximaque delicta, vitæ hominum, membrisque infeſta proceditur.

V. Vaſtam criminalium cauſarum materiam *adulteria*, & *ſtupra*, aliaque delicta carnis parerent, ſi æque patentia eſſent, ac fœtentia.

VI. Poſt ea, quæ humanæ vitæ, & pudicitiæ ſtragem inferunt, ſecuritati bonorum temporalium providetur, ſanctionesque pœnales ſtatuuntur de *Raptoribus*, *Incendiariis & Violatoribus Eccleſiarum*; recteque adjiciuntur tituli de *furtis* & *uſuris*.

VII. Eſt alia in utroque Jure deliĉtorum ſpecies, quæ hominum fidei in commerciis, mutuisque negotiis, ipſorumque bonis, imo divinæ etiam religioni ob ſuperſtitionum fallacias adverſatur, & ob exquiſitam nocendi calliditatem *crimen falſi* dicitur; quo loco de *Sortilegiis*, & *colluſione detegenda* non inepte traĉtari poteſt.

VIII. Generalia hæc fere ſunt crimina, quæ in omnem hominum conditionem atque ætatem cadunt. Hisce expenſis ad ea deſcenditur, quæ peculiarium ſtatuum magis propria ſunt, & a Clericis maxime poſſunt perpetrari, dein a Prælatis, & Subditis, ea nempe ratione, qua & illi præſunt, & iſti ſubjacent. De hoc genere Tituli inſcribuntur omnino novem, de *deliĉtis puerorum*, de *Clerico venatore*, de *Clerico percuſſore*. — *De Exceſſibus Prælatorum, & Subditorum.* Unicus in his admiſcetur titulus *de Maledicis*, qui opportunitatem offert exponendi deliĉta, honori Dei, Cælitum, hominumque direĉte oppoſita, cujusmodi ſunt blasphemiæ, convitia, injuriæ ſtriĉte diĉtæ, ver-

verbales, & reales. Sed receptum uſum magis, quam politum ordinem ſequutus, iſtiusmodi criminum notiones ad Titulum *de Injuriis & damno dato* rejeci; etſi eo loco non jam de delictis, ſed eorum potius expiatione, ſatisfactione, reparatione damni dolo, vel culpa dati, aliisque cauſarum criminalium conſectariis opportune diſſeri deberet.

IX. Poſt hæc una ſubjungitur delicti ſpecies, qua homines juribus ſuis in aliorum damnum abutuntur non nunquam, aut etiam in legitimo eorundem jurium uſu turbantur ab aliis, præjudicii illati aut inferendi obtentu. Bini iſtiusmodi caſus exhibentur in novo opere ædificando, & in uſu, vel abuſu Privilegiorum. Non igitur incongrue conjunguntur Tituli de *Novi operis nuntiatione*, *& de Privilegiis & exceſſibus Privilegiatorum.*

X. Expenſis delictis tanquam materia cauſarum criminalium ad finem earundem devenitur; ac ſi criminis probationes deſint, ſuſpicio autem, & infamia notet Reum, Purgatio *Canonica* eidem indicitur, rejecta *vulgari.* Ne-

ceſſe dein eſt, ut damna delictis data, vel quaſi delictis, aut culpa, reparentur; quod Titulo *de Injuriis & damno dato* præſcribitur.

XI. Quoniam autem in delictis triplicis ineſt mali genus, contagio pravi exempli, corruptio ipſius delinquentis, & contemtus legum; ac fere etiam contingit, ut altera pernicies præ altera in quopiam delicto prævaleat; idcirco triplicis etiam generis remedia adverſus triplicem criminum pravitatem in Jure ſacro comparata ſunt, Pœnæ ad impediendam mali exempli contagionem: Pœnitentiæ ad ſanandam delinquentis corruptionem: Cenſuræ ad vindicandam a contemtu & contumacia auctoritatem legis & Legislatoris. Hunc ordinem apte exhibent Tituli de *Pœnis*, de *Pœnitentiis & Remiſſionibus*, de *Sententia Excommunicationis*.

XII. Poſtremi bini Tituli de *Verborum Significatione*, & *de Regulis Juris*, qui Jus utrumque claudunt, perutiles de proprietate verborum in hac diſciplina animadverſiones, deciſionumque præmiſſarum ſummas magno memoriæ adjumento continent.

Hic

Hic eſt Libri V. Decretalium ordo, hic Titulorum, quibus continetur, nexus, ſatis aptus profecto, publicisque inſtitutionibus accommodatus, Pontificia Auctoritate propoſitus, ab innumeris Scriptoribus, iisque peritiſſimis jurium retentus, cultusque, & longo Scholarum uſu comprobatus. Nec vero multitudo Titulorum legentium memoriam excedit, ſi eorum inter ſe ordinata compaginatio ponatur ob oculos, pluresque uno ſæpius conjungantur loco, quod ipſa argumenti ratio ac ſimilitudo fere expoſcit. Quapropter ſuſcepti his libris quinque inſtituti non me pœnitet ſane, cujus rationes cauſasque principio Libri I., tum ante reliquos deinceps præfando expoſui. Ob leviores enim emendationes, quas Syſtema Pontificii Juris admittit, totum velle deſtruere, ſuoque ingenio exædificare novum, non modo alienum a reverentia Summis Pontificibus, & venerandæ antiquitati debita, ſed exile nimis, & putidum mihi videtur. Illud nunc reliquum habeo, ut, quæ de diſciplina ampla ac perdifficili, multisque obnoxia errandi periculis hoc præſertim ævo erroribus ſcatente, commentatus ſum, ſcri-

pſique

pſique, ea omnia & ſingula profitear, ex animo ſubjicere me judicio Sanctæ, Catholicæ & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ, omnium Eccleſiarum Matris & Magiſtræ, cujus fidem doctrinamque integram & inviolatam usque ad extremum vitæ ſpiritum conſtantiſſime (Deo adjuvante) retinebo, ac confitebor; quam ſingularem gratiam ſupplex a Deo flagito, interceſſione Beatiſſimi Petri, Apoſtolorum Principis, cui hanc ſcriptionem & principio dedicavi, & pro virium mearum tenuitate quoquo modo nunc confectam offero, plenus fiducia ingemiſcens:

Quos hoſtis antiquus dolos
  Inſtruxit in nos, deſtrue,
  Truces & iras comprime,
  Ne clade noſtra ſæviat.
Contra furentis impetus
  In morte vires ſuffice,
  Ut & ſupremo vincere
  Poſſimus in certamine.

SERIES

SERIES TITULORUM LIBRI V. DECRETALIUM.

VIII. De

XX. De

LIBER

LIBER V.

TITULUS I.

DE ACCUSATIONIBUS, INQUISITIONIBUS, ET DENUNTIATIONIBUS.

TITULUS II.

DE CALUMNIATORIBUS.

ARGUMENTUM.

I. Proclivitas, & pernicies delictorum §. 1. *II. Remedia, & Jus criminale* §. 2. *III. Inprimis Ecclesiasticum, ejusque regulæ & partes.* §. 10. *IV. Diversitas criminum, et pœnarum* §. 15. *V. Processus criminalis accusatorius* §. 20. *VI. Inquisitorius.* §. 23. *VII. Denuntiativus* §. 37. *VIII. De calumniatoribus* §. 40. *IX. De jure asyli.* §. 41.

§. 1.

Judiciorum Criminalium notio, de quibus agendum restat libro ultimo Decretalium, a primis videtur originibus repetenda. Peccata, delicta, crimina, quæ sine discrimine nunc sumuntur, nec multo tempore, nec multis locis, nec inter multos diu evitantur. Est hæc mortali statu homi-

num conditio, ut a recto deficere possint, & deficiant, proh dolor! sæpe, turpiter, perniciose, variisque ex causis, cæcitate nempe intellectus, segnitie cogitandi, levitate & temeritate mentis, inconstantia, imbecillitate, pravitate voluntatis, illecebris & vi concupiscentiæ, perturbatione animi, prava aliorum instigatione, & exemplo. Quanta autem hæc est *proclivitas* hominum ad committenda delicta; tanta est commissorum *pernicies:* nam I. trahunt delicta auctores suos ab uno in alterum delictum, & a malis in pejora, imminuto peccati horrore, oppressa conscientiæ voce, aucto perturbationis æstu, invalescente consuetudinis vi. II. Detrahunt de auctoritate & legislatorum & legum, per quas tum singulorum honestati, tum communitatis felicitati & securitati provisum fuerat. III. Alios insontes ad delinquendum invitant, & inficiunt bonos contagione quadam, qua ab uno in alios, aliosque serpit.

§. 2. Contra hanc delictorum proclivitatem & perniciem in *statu naturali absoluto*, nempe statu æqualitatis & libertatis, opposita est *lex naturalis negativa* vitandi & scandalum, & delinquendi occasionem, seductionemque; dein *lex naturalis affirmativa* de correctione fraterna. Atque hæ leges æque perdurant in adventitio quovis statu. Jus proprie puniendi & coercendi delinquentes requirit imperium & subiectionem; locum ergo non habet in statu æqualitatis & libertatis, etsi salvum maneat ius defensionis, securitatis & præcautionis; quae a jure infligendi pœnam sane differunt.

§. 3. In statu naturali sociali tum inter parentes, & liberos, tum inter herum & servos ius

cor-

corrigendi, castigandi, atque emendandi delinquentes, imo etiam obligatio concipi omnino debet, præsertim relate ad liberos, quorum levitas, segnities, & malitia a parentibus coercenda est. Introducta servitute major etiam pœnæ acerbitas & ignominia in servos cadit. Jus autem vitae & necis neque parenti in liberos, neque hero in servos tribui potest, sed majorem requirit potestatem, cui contumaces & scelerati tradendi sunt, aut certe abiiciendi, & domo expellendi (*a*).

(*a*) De Liberis *conf. l. un. C. de emendat. propinq. Deuter. XXI. a v.* 18. De Servis *l. un. C. de emendat. serv. Eccli. XXXIII.* 25. *seq. Egi ea de re in Jur. Nat. sociali de societate parentali, & herili.*

§. 4. A societate *familiari* progrediendum est ad *civilem*, sive a jure naturali *societatum minorum* ad jus naturæ *publicum*. Ad societatem igitur, in qua supremum inest imperium, quodcunque ejus subiectum sit, maxime referri debet illud S. Pauli Rom. XIII: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, bonum fac; & habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit* (*b*) In summo nempe imperio, seu in Majestate inest jus coercendi maleficos, atque etiam morte afficiendi. Id poscit finis societatis perfectæ, ipsaque potestas legislatoria & judiciaria, quæ sine potestate coercitiva & coactiva inanis est, & contemtui obnoxia; legum enim auctoritas sine comminatione & metu

pœnæ eludi poteſt; cum infinitus ſit numerus ſtultorum, qui non tam virtutis amore, quam formidine pœnæ in officio continendi ſunt.

(*b*) *De jure vitæ & necis, quod ſummo Imperanti competit, nihil hac ſententia illuſtrius afferri poteſt:* Si malum feceris, time; non ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. *Enimvero gladius non mulctas pecuniarias aut confiſcationem bonorum, non damnationem ad opera publica, non exilium, non perpetuos carceres, neque verbera aut ſolam mutilationem, ſed necem, pœnamque mortis denotat. Hæc idcirco adnotavi, quod nonnulli de hoc jure majeſtatico addubitare videntur; poſteaquam illud inde a conditis civitatibus per tot jam ætates exercitum fuit.*

§. 5. Majeſtas, ſive ſupremum imperium eſt fons *jurisdictionis criminalis.* Sic enim hodie appellatur, quæ apud Romanos erat *imperium merum*, ſeu poteſtas gladii ad animadvertendum in facinoroſos homines, ſpeciali lege conceſſa (lib. II. Decret. §. 12. ſeq.). Ex eadem origine proveniunt hæ notiones: I. *Leges criminales* ſunt, quæ de criminibus eorumque cognitione & coercitione diſponunt. II. Complexus legum criminalium dicitur *Jus criminale:* Practica vero ſcientia legum criminalium, ſeu habitus leges criminales interpretandi & applicandi, eſt *Jurisprudentia criminalis.* Hæc in partem *Theoreticam* ſolet dividi, quæ de criminibus, eorumque pœnis tanquam *materia* agit: & *Practicam*, quæ tradit *formam*, ſeu modum recte procedendi in cauſa criminali. III. *Cauſa criminalis* dicitur, quæ ſita eſt in facto illicito, cui per leges impoſita eſt pœna ad vindictam publicam, id eſt, pœna corporis afflictiva, ſive etiam pecuniaria, applicanda fiſco. Differt a

cauſa

causa *civili*, in qua privatum commodum actoris intenditur, etsi ex delicto descendat. Per leges autem publicas definiri debet, quæ causa criminaliter tractari possit, debeatve. Sunt enim delicta, quæ aliis locis & temporibus aliter tractantur. IV. *Judicium criminale* nunc accipitur pro loco, in quo causæ criminales ventilantur, nunc pro ipsa causa, nunc pro tractatione eius seu pro modo, ordine, ac forma causam criminalem cognoscendi & decidendi; qui est *processus criminalis;* demum pro complexu personarum, quæ publicam criminum pœnam persequuntur (*c*).

(*c*) *In Jurisprudentia naturali variæ agitantur quæstiones ad iudicia criminalia pertinentes, ac primo, quod supra adnotatum est, de pœna capitis infligenda; dicunt enim, Deum duntaxat esse Dominum vitæ ac mortis; deinde de abrogandis pœnis infamiæ, mutilationis, exilii, talionis, de præscriptione adversus persecutiones criminales. Aliæ etiam disceptationes ancipites incidunt de proportione inter delictum & pœnam: de imputatione criminum, de obligatione reorum confitendi delictum, de quo legitime interrogati sunt: de tortura itidem, & asylo, utrum abrogari debeant.*

§. 6. Si a iure publico naturali descenditur ad jura publica particularia, primo commemorandum est jus criminale Hebræorum, quod ab ipso Deo constitutum ex divino Codice eiusque interpretibus, & Scriptoribus Antiquitatum Hebraicarum colligendum est. Plures sunt loci veteris Testamenti, in quibus *pœna vindicativa* elucet, nempe ea, quæ infligitur delicto, quia delictum est, sic ut locum habeat etiam facta iam emendatione delinquentis, aut cessante eius spe: ac tum quoque, quando periculum non est, ut malum serpat, ac delinquens imitatores habeat. No-

ſtris temporibus multa excogitata ſunt ad imminuendam cohibendamque juſtitiam vindicativam non ſine detrimento publicæ honeſtatis, & ſecuritatis. Dicunt præter cetera: Ultio, ſeu pœna vindicativa non eſt aptus finis, quem puniens ſibi præfigat; quia vindicta ſita eſt in voluptate, quem ulciſcens ex ſolo delinquentis dolore & ignominia capit; quæ quidem voluptas, ut ajunt, inhumana eſt, neque ad emendationem conducibilis. Sed totum id nititur arbitraria notione parum adcurata. Si ob læſum honorem Dei vel hominis pœna infligitur lædenti, id voluptatem ciet, non quia male fit lædenti; ſed quia æquum eſt, ut honori læſi ſatisfiat. Qui, quod juſtum eſt, non facit; patiatur, quod iuſtum eſt. Nihil mali quisquam optat alteri, quamdiu bonus eſt; ſi bonus eſſe præfracte renuit; iuſte deſideratur, ne impune opprimatur dignitas læſi. Mens intuentium pœnam non tam fixa eſt in malo lædentis, quam in dignitate læſi; nec tam delinquentem averſatur, quam delictum Si ſummus Imperans *Miniſter Dei eſt:* ſi *non ſine cauſa gladium portat:* ſi *vindex in iram eſt ei, qui malum agit*; non video, quare pœnam vindicativam infligere non poſſit. Oportet enim miniſtrum conſulere honori ſummi Dei. Multi ſunt loci veteris Teſtamenti, qui hanc notionem ingerunt (*d*). Neque vero ideæ rerum ad ius neceſſarium pertinentium, aut naturalia dictata iuſtitiæ vindicativæ alia ſunt in veteri, ac novo Teſtamento.

(*d*) *Exod.* XXXII. 26. *Deuter.* XXVII. 15. *ſeq.*

§. 7. Jus civile Romanum duos habet Digeſtorum libros, 47. & 48vum, quos *terribiles* appellavit Juſtinianus l. 2. §. 8. C. de V. J. E.

Agunt

Agunt enim *de delictis privatis & extraordinariis, nec non publicis criminibus, qui omnem continent severitatem, pœnarumque atrocitatem.* cit. l. 2. Eo jure fit I. distinctio inter delicta & maleficia *vera*, quæ *dolo malo* admittuntur: & *quasi* delicta vel maleficia, quæ *ex culpa* proveniunt, tot. tit. Inst. de obligat. quæ quasi ex delicto nascuntur. II. Vera delicta quædam *privata* dicuntur, quædam *publica:* in illis leges maxime respiciunt ad læsionem privatorum, quibus ius concedunt pœnam exigendi a lædente (*e*); in his primario attenditur, ac vindicatur læsio reipublicæ. III. Delicta *publica*, quæ ut talia constituta sunt lege publicorum iudiciorum, certamque pœnam habent propositam, vocantur *ordinaria*, & eminenti ratione *publica*; quæ vero extra ordinem vindicantur, quamvis nulla lex specialis eam in causam lata sit, dicuntur *crimina extraordinaria.* l. 1. D. de public. iudiciis. IV. Judicia publica, quorum pœna in morte naturali aut civili consistit, nuncupantur *capitalia.* Si pœna in alia corporis coercitione, aut infamia, vel pecunia fisco applicanda sita est, *non capitalia.*

(*e*) *Delicta privata jure Romano censentur furtum, rapina, damnum injuria datum, & injuria. Sed bina priora apud Germanos semper habita sunt pro publicis; quia securitas publica non tantum per homicidia, sed etiam furta & rapinas læditur. Jure etiam Romano contra delicta privata persecutio criminalis extra ordinem permittebatur. l. ult. D. de privat. delict.*

§. 8. Jure publico Germanico leges criminales olim nitebantur moribus, qui, ut Tacitus inquit de Morib. Germ. cap. 19. *Plus valebant in hoc populo, quam alibi bonæ leges.* Postea hi

 mores

mores in Scripturam redacti sunt, & exhibentur in lege Salica, Ripuariorum, Alamannorum, Baiuvariorum, Burgundionum, Frisionum, Saxonum, adjectis demum Capitularibus Regum Francorum; quæ quidem omnia extant in *corpore Juris Germanici Antiqui.* His legibus cum stirpe Carolingica maximam partem deficientibus, introductæ sunt in judicia criminalia multæ consuetudines pravæ & superstitiosæ, donec seculo XIV & XV. meliorem iis formam dederit Jus Romanum & Canonicum, in foro etiam seculari Germaniæ introductum. Anno 1532. in Comitiis Ratisbonensibus Carolus V. Imperator publicavit *constitutionem criminalem*, *Carolinam* ab eius nomine nuncupatam, pro lege universali servituram; quo non obstante variæ extant leges, aut consuetudines criminales provinciales, imo & statuta localia. Hinc jus criminale Germaniæ I. vel est *Domesticum*, idque antiquum, medium, novum: vel *Peregrinum*, nempe Romanum & Canonicum in causis mere profanis. II. *Publicum*, aut *Privatum*, uti de criminibus statuum Imperii, aut privatorum disponit. III. *Scriptum*, aut non *scriptum.* IV. *Commune*, quod continetur in constitutione C. C. aut *Particulare*, idque est provinciale aut statutarium. Ordo horum fontium, ex quibus decisiones causarum criminalium petuntur, idem est, ac in causis civilibus, nempe ut initium fiat a juribus magis singularibus, hisque deficientibus procedatur ad jura magis communia. Primo igitur respicitur ad laudabiles consuetudines & statuta locorum: dein ad leges provinciales: postea ad constitutionem C. C.: demum ad Jus Romanum & Canonicum. Ac si inter hæc bina in subsidium recepta deprehenditur differentia, pas-

sim

sim traditur regula: Jus Canonicum præfertur in processu & forma judicii criminalis: contra circa crimina & pœnas prævalet Romanum.

§. 9. Hac præmissa generalium idearum velut introductione aggredior ad rem ipsam, iuris & fori nostri maxime propriam. Competit Ecclesiæ jure divino potestas judiciaria coercitiva, persequendi crimina pro foro etiam externo, districto gladio spirituali, & inflictis pœnis tum ad emendationem delinquentium, tum ad frangendam contumaciam, tuendamque spiritualem auctoritatem, tum ad vindictam, hoc sensu, ut pœna e. g. depositionis, aut degradationis, aut carceris etiam post peractam pœnitentiam delinquentis maneat. Hæc potestas Ecclesiæ vindicata jam est principio Lib. II. Decret. §. 24. seq. eaque ex omnibus plane fontibus juris sacri derivari, et confirmari potest, ac per se ex natura *Status* proprie talis, & imperii Spiritualis in suo genere summi, atque a naturali et politica potestate independentis manifeste colligitur.

§. 10. De hac potestate coercitiva, & usu gladii Spiritualis Ecclesia sanctissimas præscripsit regulas, I. ne *puniendo* noceat: ac ne noceat *parcendo*. *Primo.* Potestas coercitiva, siqua alia, data est Ecclesiæ *non in destructionem, sed in ædificationem.* II. Cor. X. 8. & ibid. XIII. 10. Hinc maxime cavet *primo* ne criminum persequendorum causa insontes vexentur aut infamentur, præsertim Prælati & Superiores, *qui quasi signum sunt positi ad sagittam. Et quia non possunt omnibus complacere; cum ex officio suo teneantur non solum arguere, sed etiam increpare: quin & interdum suspendere, nonnun-*

 quam

quam vero ligare, frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur. Ob hanc causam gravissimæ pœnæ statutæ sunt in calumniatores. tot. tit. de calumniat. *Secundo.* Tolerat Ecclesia nonnunquam mala & delicta, si ex correctione & pœna spes emendationis non affulgeat. Uti inquit S. Ambrosius can. *quod Christus.* 26. XXIII. q. 4 ibi: *Quod Christus discipulos increpavit, quia ignem super eos* (Samaritanos Luc. IX.) *descendere cupiebant, qui ipsum non receperant, ostenditur nobis, non semper in eos, qui peccaverint, vindicandum: quia nonnunquam amplius prodest tibi clementia ad patientiam, quam lapso ad correctionem* (*f*). *Tertio.* Multo id magis observatur, si ex correctione & pœna periculum majoris mali immineat. Unde S. Augustinus l. 3. contra Parmenianum: *Hoc sanitas*, inquit, *observat Ecclesiæ, ut cum quisque fratrum, id est, Christianorum intus in societate Ecclesiæ constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est* (g). *Quarto* cavet Sancta Ecclesia, ne Prælati levi ex causa utantur gladio excommunicationis, etsi is *nervus sit Ecclesiasticæ disciplinæ, & ad continendos in officio populos valde salutaris*, ut inquit Concilium Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref. *cum experientia doceat, si temere aut levibus ex causis incutiatur, magis contemni, quam formidari, & perniciem potius parere, quam salutem. Quinto.* Ea patientia, aut pœnæ remissio maxime necessaria est, quando magna est delinquentium multitudo. can. 25. in fin. dist. 50. can. *quoties.* 14. I. q. 7. can. *Ordinationes.* 5. IX. q. 1. can. 24. & 32. XXIII. q. 4. Habet tamen hæc regula suas exceptiones, si remissa aut retardata pœna gra-

graviora imminent flagitia, aut si duces sceleris detecti sint. can. *nimium.* 37. XXIII. q. 4. & c. 4. de clerico excomm. ministr.

(*f*) *Huc pertinet can. ult. dist. 4. ubi S. Gregorius de irretitis prava consuetudine ait:* Cum venia suo ingenio relinquendi sunt, ne forte pejores existant, si a tali consuetudine prohibeantur; ut enim ait Salomon: *Qui multum emungit, elicit sanguinem. Prov. XXX. 33. Ad propositum pertinet, quod Tiberius apud Tacitum l. 3. Annalium c. 53. cum de luxu urbis tollendo consilia agitarentur, profatus est:* Suasurus fuerim, omittere potius prævalida, & adulta vitia, quam hoc assequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares essemus.

(*g*) *Conf. dicta in I. E. P.* §. 359. *not.* 5. *pag.* 732.

§. 11. II. Altera est regula de usu gladii Spiritualis, ne Prælati, quibus is commissus est, parcendo, indulgendo, aut velut domiendo noceant. *Cum dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminavit zizania in medio tritici.* Matth. XIII. 25. Est quædam injusta misericordia, inquit S. Ambrosius can. *est injusta.* 33. XXIII. q. 4. adde can. 6. 9. 34. ibid. Non sola caritatis, sed justitiæ lege & vi officii tenentur Prælati, subditorum excessus emendare, & si opus sit, inflictis pœnis coercere, *cum publicæ utilitatis intersit, ne crimina maneant impunita, & per impunitatis audaciam fiant, qui nequam fuerant, nequiores.* c. 35. de sent. excom. Hinc cum Pontifex c. 24. h. t. animadvertisset: *Sancti Patres provide statuerunt, ut accusatio Prælatorum non facile admittatur, ne concussis columnis corruat ædificium;* sapienter addit: *Verum ita voluerunt providere Prælatis, ne criminarentur injuste; ut tamen caverent, ne delinquerent*

querent insolenter. De correctione subditorum, quæ frequentior est, magisque necessaria, confer c. *licet Heli.* 31. de Simonia. Eleganter ea de re disserit Origenes apud Gratianum can. *Sed illud.* 17. dist. 45. *Quæ ista bonitas,* inquiens, *quæ misericordia, uni parcere, & omnes in discrimen adducere? Polluitur enim ex uno peccatore populus; sicut ex una ove morbida universus grex inficitur.* Severitatem disciplinæ Ecclesiasticæ gravissimis etiam verbis commendat SS. Concilium Trid. Sess. XIV. de ref. in proœmio, & Sess. VI. c. 3. de ref. Quamvis autem in re ambigua præstet errare in misericordia remittendi, quam severitate ulciscendi, uti S. Chrysostomus docet can. *alligant.* 12. XXVI. q. 7. tamen si de delicto constat, cui sua per Canones imposita est pœna, cavendum, ne pœnitens veniam a facilitate sacerdotis extorqueat *brevi lacrymula atque ad tempus parata. Facilitas enim veniæ incentivum tribuit delinquendi,* uti S. Ambrosius observat cit. can. *est iniusta.* 33. XXIII. q. 4. (*h*). Ex hac necessitate corrigendi delinquentes profluit jus eosdem inquirendi. Hinc Prælatis maxime commendatur vigilantia, quæ prima Pastoris dos est: hinc illa profluxit generalis regula: *Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & pastor nescit.* c. 10. de R. I. Hinc præscriptæ fuerunt statæ Synodi provinciales & diœcesanæ, *in quibus* (Prælati) *de corrigendis excessibus & moribus reformandis, præsertim in Clero, diligentem habeant cum Dei timore Tractatum.* c. 27. h. t. Hinc Metropolitanis concessum est, ut *per singulas diœceses statuant personas idoneas, providas scilicet & honestas, quæ per totum annum simpliciter & de plano, absque ulla jurisdictione solicite investigent, quæ correctione vel reformatione sunt digna,*

gna, & ea fideliter perferant ad Metropolitanum, & Suffraganeos, & alios in Concilio subsequenti. cit. c. 27. Hinc per totam diœcesim ex præscripto Canonum constituendi sunt Archipresbyteri, *qui non solum imperiti vulgi solicitudinem gerant, verum etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam jugi circumspectione custodiant, & Episcopo renuntient.* c. fin. de offic. Archipresb. Hinc denique Ecclesiarum & diœcesis statæ visitationes præscriptæ sunt.

(*h*) *Novatores nostri ævi Principibus & Judicibus utriusque fori perpetuo mansuetudinem & indulgentiam commendant, & tolerantiam prædicant, quasi impunitatem delinquendi sibi suique similibus stipulantes. Sed hoc quidem hominum genus cordatum, sapientemque Ecclesiæ Prælatum a districtione Ecclesiastica adeo absterrere non potest, ut magis incitare debeat. Manifestum est enim, novos hosce caritatis magistros quovis alio spiritu potius agi, quam divino.*

§. 12. In quavis potestate coercitiva, ac proinde etiam Ecclesiastica insunt alia jura eo pertinentia, I. Jus definiendi *crimina* pœnis obnoxia; et II. præfigendi ipsas *pœnas*, earumque gradus saltem generali sanctione quadam. III. Jus constituendi *forum* criminale competens; IV. denique jus præscribendi *formam* judicii criminalis, præsertim circa vias rationesque legitimas crimina pertrahendi in judicium per accusationes, inquisitiones & denuntiationes, de quibus inscribitur præsens titulus (*i*). Atque hæc sunt, quæ ordine explicari nunc debent, adnexo ad finem jure Asyli, per quod forum criminale, aut pœna capitalis non improbanda ratione evitatur.

(*i*) *Po-*

(*i*) *Posteaquam crimen legitime in judicium deductum est, in progressu dein judicii multa occurrunt, quæ ad* formam *utriusque judicii & civilis & criminalis communiter pertinent, de quibus dictum est Lib. II. Decr. ac speciatim Titulis de* Confessis, *de* Probationibus, *de* Testibus & Attestationibus; *uti ex argumento hisce titulis præfixo apparet.*

§. 13. De criminibus passim decidunt Doctores in hunc modum: Legislatoris est statuere, quænam reipublicæ saluti & securitati adversentur, eaque legibus ac pœnis interdicere. Subditus adversus hæc Imperantis decreta libere agens, *delinquere* dicitur. Est ergo *delictum*, seu *crimen* actio subditi libera, salutem reipublicæ violans, sanctione pœnali civili interdicta; proindeque delicta a *peccatis*, & a *vitiis* seu habitibus peccandi differunt. Sed totum id sic ego interpretor, ne absurdum sequatur; quæ est benigna & generalis interpretandi regula. Ratio delicti non a solo judicio & decreto Imperantis pendet. Est aliquid jure divino tum naturali tum positivo malum & bonum, justum & injustum, præmio vel supplicio afficiendum. Hobbesianum est, asserere, solam legem civilem boni & mali, justi & injusti, honesti & inhonesti normam esse (*k*). Salvo jure superiori, cui civiles leges subjacent, utique penes Imperantem est statuere, quid certis temporum, locorum & personarum adjunctis criminaliter tractari debeat, etsi per se indifferens videatur.

(*k*) *Conf. Jus Nat. priv.* §. *XXIII. lit. g. p.* 59. *& J. Nat. Publ.* §. 259. *pag.* 529. *Multæ Imperantium leges criminales, veri nominis leges non erant. Unde S. Ambrosius in ea verba Psalm* 118. Principes persecuti sunt me gratis, *sic commentatur:* Bene hoc Martyr dicit, quod injuste persecutionum tormenta susti-

sustineat: qui nihil rapuerit, nullum violentus oppresserit, nullius sanguinem fuderit, nullius torum putaverit esse violandum: qui nihil legibus debeat; & graviora latronum sustinere cogatur supplicia: qui loquatur justa, & non audiatur: qui loquatur plena salutis; & impugnetur. *Nec hodie raro usuvenit, ut crimini detur defensio catholicæ veritatis, unitatis, hierarchiæ.*

§. 14. Uti Ecclesiæ competit potestas infallibiliter dijudicandi, docendique non fidei tantum, sed etiam morum doctrinam; sic ipsa certo, & absque periculo erroris decidit, quid peccati & criminis loco habendum sit. Id manifestum est ex thesibus ab Ecclesia damnatis de homicidio, duello, delictis carnis, furto, usura, falso testimonio, mendacio, calumnia &c. Dein jure etiam Ecclesiastico recepta est distinctio inter peccatum, & delictum seu crimen. can. *Apostolus.* 1. dist. 81. ibi: *crimen est peccatum grave, accusatione & damnatione dignissimum* (*l*). A primis jam Ecclesiæ temporibus per Canones pœnitentiales & pœnales, ac deinceps per Canones Conciliorum ac Constitutiones RR. Pontificum præscriptum fuit, quæ maxime peccata in numero criminum essent habenda, id est, contra quæ procedendum esset criminaliter in foro Ecclesiastico (*m*).

(*l*) Delicti & criminis *appellatio sæpe fit sine discrimine. Delicti tamen vox est generalis: crimen refertur ad delicta publica, aut graviora. Vocantur etiam* quasi delicta, *non tamen quasi crimina.*

(*m*) *Uti venena per artem medicam fiunt utilia; sic delicta per optimas leges convertuntur in commoda reipublicæ. Expedit enimvero expendere non tantum exempla virtutum, quæ a Christianis primorum temporum fuerunt edita, sed etiam frequentia iis jam temporibus*

orta

orta ſcandala, ſchismata, hæreſes, flagitia, ſacrilegia, crimina atrociſſima, de quibus ſit mentio in Actis & Epiſtolis Apoſtolorum, in Scriptis primorum Patrum, in catalogis Hæreticorum, in collectionibus Canonum pœnitentialium. Hæc in memoriam revocanda ſunt iis, qui præſentem Eccleſiam, eiusque diſciplinam ſpernunt, & ex ſcandalis Catholicorum ſchismatis ſuis prætextum ſumunt.

§. 15. Diſtinctiones criminum tum ex natura rei, tum ex foro profano, non tamen omnes, nec eodem ſignificatu in jure ſacro receptæ ſunt. Ac I. diſtinctio inter delicta *publica* & *privata* vix uſui eſt; cum paſſim ex officio contra quævis procedi ſoleat. II. Nec ſit magnopere diſcrimen inter crimina *ordinaria* & *extraordinaria*; cum nec in foro profano omnes eodem ſenſu ea intelligant. *Ordinarium* appellatur paſſim, quod habet certum criminis nomen, certa lege & pœna comprehenſum: Extraordinarium, quod nullum habet certum nomen, nullamque pœnam lege præſcriptam; ſed extra ordinem vindicatur (*n*). III. Uſum habet diſtinctio in *leve*, *atrox*, *atrociſſimum*. Gravitas delicti deſumitur ex perſona tum offenſa, tum offendentis, ex damno vel injuria, ex adjunctis loci, temporis, cauſæ &c. In foro Canonico gravitas delicti ponderatur ex eo, quod poſt peractam etiam pœnitentiam quidpiam de pœna remaneat e. g. ſi impediatur executio Ordinis ſuſcepti, retentio beneficii. c. 21. h. t. IV. Sunt crimina *occulta*, *publica*, *notoria*. V. *Commiſſionis*, & *omiſſionis*. VI. *Attentata*, aut *conſummata*: *prima vice commiſſa*, *vel iterata*. e. gr. *lapſus* in hæreſin, & *relapſus*. VII. *Facti permanentis*, & *transeuntis*. Quædam dicuntur habere tractum ſucceſſivum; uti ſuppoſitio partus, concubinatus, retentio beneficii

neficii ſimoniace obtenti. VIII. Sunt *famoſa, non famoſa. IX. Communia*, aut *propria* ceu Clericorum. X. *Excepta*, non *excepta*. Illa ſub generali legis diſpoſitione non continentur; quatenus nempe Judex in iis cognoſcendis & puniendis ad formam, aliasque communes judiciorum leges non adſtringitur, ſed accuſatores & teſtes admittere poteſt, qui per leges communes excluduntur. Talia ſunt crimina læſæ majeſtatis, hæreſis, ſimoniæ, ſacrilegii, falſæ monetæ, fraudatæ annonæ. Quibusdam in locis crimina *excepta* vocantur, quorum cognitio per ſpecialem legem altiori foro reſervata eſt, ceu crimen rebellionis, coitionis facinoroſorum; perinde ut in foro interno habetur reſervatio criminum quorundam graviorum.

(*n*) *Conf. tit. Dig.* de extraordinariis criminibus. *Si quid dolo malo, & contra bonos mores fit, cujus proprium vocabulum, propriusque titulus in jure deficit, id a Romanis vocabatur crimen* Stellionatus. *Conf. Dig. Tit.* ſtellionatus.

§. 16. Poſt crimina perſecutioni criminali obnoxia expenduntur pœnæ legitima auctoritate conſtitutæ. In foro profano judicia criminalia dicuntur *Capitalia*, quando pœna infligenda eſt mors naturalis aut civilis, id eſt, deportatio, vel exilium, ſeu aquæ & ignis interdictio. His pœnis *Caput* eximitur de civitate; nam in relegatione retinetur civitas. Judicia *non Capitalia* ſunt, in quibus *pecuniaria, aut in corpus aliqua coercitio pœna eſt.* l. 2. D. de judiciis publ.

§. 17. Judices Eccleſiſtici in foro Canonico arcentur a cauſa ſanguinis, qua mors corporalis aut mutilatio infligitur. His tamen proportione

quadam reſpondent pœnæ Canonicæ, ob quas terrifica judiciorum etiam Capitalium appellatio retinetur, uti cum proceditur ad excommunicationem, vel degradationem, poſt quam traditur reus judicio ſæculari, ſecundum leges puniendus (*o*). Deportationi vel damnationi in metallum reſpondet depoſitio & incluſio in arcta cuſtodia per plures judi- annos, vel in perpetuum. c. 35. de ſent. excom. In cio criminali non capitali ſuſpenditur reus ab officio: & beneficio inuritur nota infamiæ: amittitur dignitas: interdicitur ab ingreſſu Eccleſiæ: prohibetur, ne quis Ordines exerceat: ad dignitatem promoveatur. Quemadmodum vero in delictis ineſt 1. corruptio delinquentis, 2. contemtus legum, & 3. contagio mali exempli (§. 1.); ſic triplex pœnarum genus in foro Canonico locum habet, 1. *Pœnitentiæ*, non tantum in eos, qui ſponte ſe accuſant, ſed etiam qui accuſantur & denuntiantur ab aliis, & delicti convincuntur; uti Canones pœnitentiales manifeſte docent, & a me L. 2. Decr. §. 36. animadverſum fuit. 2. *Cenſuræ* proprie tales ad tuendam auctoritatem Eccleſiæ, & contumaciam reorum frangendam. 3. *Pœnæ*, nempe vindicativæ, quarum effectus aliquis etiam poſt peractam pœnitentiam remanet. De triplici hoc genere agitur tit. 37. & binis ſequentibus hujus libri (*p*).

(*o*) *Sic c.* 17. *in part. deciſa h. t. fit mentio de accuſatione criminali; quæ ad* diminutionem capitis, & ad degradationem *intenditur*, & *c.* 13. *qui filii ſint legitimi. excommunicatio comparatur morti. ibi*: Mori præcipitur, id eſt, per excommunicationis ſententiam velut mortuus a Communione fidelium ſeparari.

(*p*) *A. Gellius l.* 6. *c.* 14. *Noct. Attic. Philoſophorum de pœnis ſententiam referens, puniendis peccatis, ait, tres eſſe debere cauſas exiſtimatum eſt. Una eſt, cum pœna adhi-*

adhibetur castigandi, atque emendandi gratia. Altera, cum dignitas, auctoritasque ejus, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa animadversio contemtum ejus pariat. Tertia ratio vindicta est, quæ paradigma a græcis nominatur; cum punitio propter exemplum est necessaria, ut a similibus peccatis, quæ prohibere publice interest, metu cognitæ pœnæ deterreantur.

§. 18. Alius est Articulus potestatis coercitivæ determinatio *fori competentis.* Inter modos Ordinarios sortiendi forum ponitur delictum. L. 2. Decr. §. 41. & 45. Estque id forum criminale *commune*, nempe forum delicti commissi, id est, inchoati vel consummati; quocum forum Domicilii, & secundum frequentem praxim forum deprehensionis concurrit. Forum criminale *privilegiatum* aut *singulare* provenit I. *ex qualitate criminis*, si nempe id certo foro, aut altiori jurisdictioni reservatum est (*q*). 2. *Ex circumstantia loci*, uti si delictum commissum est in via publica, aut si Religiosus exemtus extra claustrum cum scandalo populi delinquit. L. I. Decr. §. 372. n. II. 3. *Ex qualitate personæ delinquentis*, uti si Clericus delinquat. Vicarii Generales Episcoporum judicia criminalia non exercent, *nisi sibi specialiter hæc committantur.* c. 2. de offic. Vicarii in 6. Ipse etiam Episcopus, aut ex speciali commissione ejus Vicarius tam in formando processu criminali, quam ceteris omnibus actibus usque ad finem causæ inclusive procedere tenetur de Consilio & assensu duorum, initio cujuslibet anni ex capitulo electorum. In criminibus tamen ex incontinentia provenientibus, et in atrocioribus delictis depositionem aut degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, ne judicium eludatur, & ideo opus sit personali detentione, potest initio solus Episcopus

ad ſummariam informationem & neceſſariam detentionem procedere. Sic ſtatuit Concilium Trid. Seſſ. XXV. c. 6. de ref.

(q) *Ex qualitate criminis dicuntur delicta mere Eccleſiaſtica, quorum cognitio ſolis reſervata eſt Judicibus Eccleſiaſticis, uti hæreſis, Simonia, cauſa excommunicationis. Concil. Trid. Seſſ. XXV. c. 3. de ref. Alia mere ſecularia, quorum cognitio, ſi a Laicis patrata ſunt, ſoli competit judici laico. Alia mixti fori, de quibus uterque judex tam Eccleſiaſticus quam ſecularis judicat, ceu adulterium & concubinatus. Cauſæ Criminales graviores contra Epiſcopos ab ipſo tantum Romano Pontifice cognoſcuntur & terminantur, quia merito ad cauſas majores referuntur. Concil. Trid. Seſſ. XXIV. c. 5. de ref. Cauſa hæreſis in multis locis Inquiſitoribus reſervatur. In Germania viget ordinaria poteſtas Epiſcoporum circa hæreſes.*

§. 19. Poſt deſignationem criminum, pœnarum, & fori competentis ad poteſtatem coercitivam ſpectat derminare *formam* judicii criminalis, ac in primis legitimos modos crimina eo pertrahendi. §. 12. Id fit 1. *accuſando*, 2. *denuntiando*, 3. *excipiendo*, 4. *inquirendo.* Tres priores viæ crimina in judicium deducendi nominantur c. 16. h. t. *Inquiſitio*, quæ frequentiſſima hoc ævo, viaque ordinaria facta eſt, indicatur c. 24 h. t. locisque aliis. Etſi autem accuſatio proprie talis valde rara nunc ſit, & in foro politico locis plurimis receſſerit ab uſu; non tamen in foro Canonico penitus abrogatam puto; certe ignorari eadem a Canonum ſtudioſo non debet tum ob veteres Canones rite percipiendos, tum quod Iſidorus Mercator maximam partem in rejiciendis illegitimis Epiſcoporum *accuſationibus* verſetur: profeſſus eſt enim apertis verbis, & re comprobavit, ſe in favo-

favorem ac defensionem Episcoporum suam Canonum collectionem edidisse, seu potius magnam partem confinxisse. Hæc igitur nosse atque expendere debent, qui non calumniari jus sacrum ob Isidoriana commenta, sed ope critices verum inquirere ac proferre in lucem conantur. Ex Isidoro non pauca hausit Gratianus, dum præsertim a causa II. ad causam VII. de accusationibus tractat. Nonnulla ex iis etiam in hunc Decretalium titulum fluxerunt, quæ auctoritatem a Gregorio IX. & legitimo usu acceperunt, nullo veritatis aut æquitatis periculo.

§. 20. *Accusatio* est solemnis delatio criminis ad judicem competentem vindictæ publicæ causa facta. Solemnitas sita est 1. in legitima *inscriptione*, seu libello accusatorio, qui crimen, personam, locum, tempus, ac subscriptionem accusatoris continere debet. tot. tit. Dig. & Cod. de accusat. & inscript. item Gratianus ad can. ult. II. q. 8. & c. 16. & 24. h. t. 2. *in subscriptione in crimen*. l. ult. C. h. t. 3. *In datis fidejussoribus* de exercenda & prosequenda lite. l. 3. C. de his, qui accusare. 4. *In præsentia personali* ipsius accusatoris, ac post litem contestatam ipsius etiam accusati; quia nullus absens regulariter accusare potest, aut accusari, can. ult. II. q. 8. c. 15. & 16. in fin. h. t. 5. Fieri potest, ut ex legibus particularibus alia præterea requirantur, aut non requirantur ad solemnem accusationem. 6. Fit sæpe, ut accusatore & accusato comparentibus judex utrumque custodiæ tradat pro qualitate criminis & personarum, donec rei veritas exploretur. l. 1. D. de custodia & exhibit. reor. Certe delinquens, si de fuga suspectus sit, in custodia detinendus est.

can. *quisquis*. 3. II. q. 8. Qui Canon desumtus est ex l. fin. C. de accusat. & inscript. ibi: *Accusationis ordinem jam dudum legibus institutum servari jubemus: ut quicunque in discrimen capitis accersitur, non statim reus, qui accusari potuit, existimetur, ne subjectam innocentiam feriamus. Sed quisquis ille est, qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiæ similitudinem (habita tamen dignitatis æstimatione) patiatur: nec impunitam fore noverit licentiam mentiendi; cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii.* Adde de custodia delinquentis ex Concil. Trid. Seff. XXV. c. 6. de ref. (*r*).

(*r*) *Inscriptio accusatoris, ac professio, imo & præsentia maxime necessaria est ad legitimam accusationem. Scripta enim vel Epistolæ sine nomine, quibus crimen alteri intenditur, vim accusationis non habent, ac nequidem legitimæ denuntiationis, nisi infamia aut diffamatio sic accusati vel denuntiati accesserit, ob quam Judex ad inquisitionem vi officii procedere cogitur. c. 21. §. Tertiæ. h. t. Ceterum datæ regulæ de forma accusationis suas aliquando habent exceptiones. Non enim fit inscriptio in mera denuntiatione criminis judici facta, aut si crimen excipiendo deducitur in judicium c. 16. Nec in crimen subscribunt personæ publicæ, qui ex officio delicta denuntiant: nec parentes, si denuntiant crimina liberorum, aut liberi, si denuntiant delicta parentum: nec mulieres, quæ suam suorumque injuriam persequuntur. l. 12. C. de his, qui accus. non poss. nec maritus, qui uxorem accusat de adulterio l. 30. C. ad L. Jul. de adult. Contrarium de foro seculari enuntiat Pontifex c. 5. de Procur. Certe in foro Ecclesiastico, quando ex causa adulterii agitur ad divortium, subscriptio in crimen non fit, & accusatio etiam per procuratorem fieri potest. cit. c. 5. ibi:* Quoniam hujusmodi accusatio, etsi de crimine fiat, non est tamen criminalis, sed quasi

quasi mixta inter civilem & criminalem; quamquam in præsentia principalium personarum securius procedatur.

§. 21. Ex forma accusationis antea descripta, & ex fine illius, qui est vindicta & pœna publica, intelligitur, eandem gravissimum esse ac difficillimum negotium, tam accusatori quam accusato molestum ac periculosum. Nam etsi expediat, ne crimina maneant impunita; tamen cavendum est, ne sæviatur in homines innocentes, atque ut criminosi penitus convincantur. Nam uti dicitur l. fin. C. de probat. & apud Gratianum can. *sciant.* 2. II. q. 8. *Sciant cuncti accusatores, eam se rem deferre debere in publicam notionem, quæ munita sit idoneis testibus, vel instructa apertissimis documentis, vel indiciis ad probationem indubitatis, & luce clarioribus expedita.* Hinc neque civili, neque Ecclesiastico jure quivis sine discrimine ad accusandum admittitur: nec in quemvis accusatio intentari potest. Non admittuntur ad accusandum suspecti quocunque modo: nec qui rem non satis intelligere videntur, neque reo terrori esse: qui iis, quos accusare volunt, singularem reverentiam exhibere debent, ceu liberi parentibus, liberti patronis; quemadmodum in Digestis traditur tit. *de accusationibus & inscriptionibus.* Si plures ad accusandum prosiliant, Judex causa cognita, æstimatisque eorum personis eligit vel dignitate præcellentem, vel eum, cujus maxime interesse videtur, vel ætate, moribus, aliave causa præferendum (*s*).

(*s*) *Ad hanc quæstionem definiendam olim comparata erat* Divinatio, *qualis a Cicerone in Q. Cæcilium habita fuit. Nam ut Asconius Pædianus in Commentariis*

tariis a Tito Popma emendatis ait: Divinatio dicitur hæc oratio, quia non de facto quæritur & conjectura, sed de futuro, quæ est divinatio. Alii ideo putant divinationem dici, quod injurari iudices in hac causa sedeant, ut, quod velint, præsentire de utroque possint. Alii, quod res agatur sine testibus et sine tabulis, & his remotis argumenta sola sequantur judices, & quasi divinent.

§. 22. Jure Canonico c. 1. h. t. statuitur: *Si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus.* Speciatim rejiciuntur tanquam suspecti, I. qui pecuniam extorquent, ne accusent. c. 5. qui matrim. accusare poss. l. 8. D. de accusat. ibi: *Qui nummos ob accusandum, vel non accusandum acceperint.* II. Inimici & cohabitantes inimicis. c. 7. 10. 13. h. t. ibi: *Infestationes blasphemiæ affectio solet amicitiæ incitare.* III. Infames can. 1. IV. q. 1. & l. 4. 8. D. de accus. IV. Qui de pluribus capitibus accusans in primo deficit, ad cetera non admittitur. can. *placuit.* 1. III. q. 10. V. Accusatus, priusquam se crimine exuerit, alium accusare in pari vel minore delicto non potest. can. 1. & 2. III. q. 11. VI. Excommunicati Episcopum suum ne quidem denuntiare, multo etiam minus proprie accusare sinuntur. c. 20. h. t. can. 1. IV. q. 1. Idem de Hæreticis & Schismaticis decretum jam fuit in Concilio CLno I. can. 3. VII. Monachi alios accusare non possunt, præterquam Abbatem, aliosque monachos. c. 3. 11. 26. h. t. VIII. Clericos ab accusatione sui Episcopi repellendos esse, multis auctoritatibus ab Isidoro confictis probare conatus est Gratianus; qui tamen contrarias etiam auctoritates, magisque genuinas refert. can. 22. 28. 43. 44. 45. 46. 49. 57. II. q. 7. adde c. 15. & fin. h. t. IX. Demum Laicos non facile

facile ad accusandos Clericos admitti debere, Gratianus & Isidorus similiter docuerunt, idemque in casu c. 10. h. t. observatum fuit. Exceptiones sunt multæ; *primo* si Laici suam, vel suorum injuriam persequantur c. 14. de Testib. *secundo* si accusent de crimine læsæ majestatis, hæresis, simoniæ, sacrilegii, aut alio, quod notorium sit, & Clericos ipso jure reddat infames, arg. c. 24. in fin. de appellat. *Tertio* fundatoribus eorumque hæredibus competit facultas accusandi Clericos, vel Prælatos legibus fundationum non satisfacientes. can. *Constitutum.* 60. XVI. q. 1. & causa ead. q. 7. can. 32. & 34. (*t*).

(*t*) *Satis de accusationibus me dixisse arbitror; cum eædem rariores sint hoc ævo etiam in foro ecclesiastico, etsi eas proprie abrogatas non censeam. Quid enim? siquis in concilio hæreseos accuset quempiam exemplo Eusebii Episcopi Dorylæensis, qui plenus fide ac zelo Nestorium res sacrilegas in Ecclesia prædicantem reprehendit; dein Eutychen primo coram Flaviano in concilio CLno, postea in concilio œcumenico Chalcedonensi formaliter, ut ajunt, accusavit, oblato accusationis libello, expresso Judicis, Rei, suoque nomine, addens in fine:* Subscripsi manu mea. *Acta hujus causæ in latrocinio Ephesino lecta, & in Concilio Chalcedonensi relecta exhibentur in nova & amplissima collectione Mansi T. VI., ubi vera propriaque accusationis forma deprehenditur. Eusebius oblato, lectoque libello petit, ut Eutyches citetur, eoque tergiversante, ut citetur secundo, ac tertio; utque ipsa citatio, & citationis forma, & responsa contumacis inserantur Actis Concilii. Cum Eutyches morbum primo causaretur, & cuidam Abraamio monacho mandatum pro se respondendi dedisset, Flavianus concilii præses dixit:* Quomodo, rogo te, est possibile, altero accusato, pro eo alterum dicere. *Adeo nempe præsentia ipsius Rei necessaria est. Cum tertium citatus Eutyches eidem Abraamio mandasset, ut hic suo (Eutychis) nomine consen-*

consentiat omnibus, quæ dicta sunt a sanctis Patribus in Nicæa, vel in Epheso (Concilio Ephesino Generali) congregatis, & omnibus, quæ a B. Cyrillo. Tum Eusebius accusator sic intulit: Nunc venit consentire? ego non de futuris eum, sed de præteritis accusavi. Nunquid modo, si ei quidam ediderunt aliquam expositionem dicentes: Propter necessitatem consenti, vel subscribe; ego propterea jam victus sum? *Justum hunc accusatoris timorem exipere conatus est Flavianus concilii præses, dicens:* Nullus neque tibi concedet recedere ab accusatione: neque illi, ut non satisfaciat de præteritis. *Eusebius sibi & periculo suo præcavens dixit:* Postulo, hac voce mihi non præjudicari. Ego enim fidelissimos testes habeo, sub quorum præsentia perversa docebat, & admonebat, & contradicere tentavit, non semel, non bis, sed & sæpius admonitus a me, ut recta saperet, nec ita acquievit. Nam si dicas his, qui in carcere sunt: Ex hodie non latrocinemini; & omnes promittunt. *Flavianus ad Eusebium dixit:* Nullum præjudicium generatur tuæ Sanctitati in accusatione a te proposita, etsi millies spoponderit subscribere expositionibus sanctorum Patrum. Sicut enim sæpius jam a nobis dictum est, oportet eum prius convictum esse, in quibus accusatus est, & satisfacere. *Cum demum comparuisset Eutyches, sancta Synodus dixit:* Stent in medio accusator & accusatus; & legantur ab initio, quæ acta sunt de negotio, quod vertitur inter -- Eusebium, & -- Eutychen. *Legebantur dein non nulla ex secunda Epistola S. Cyrilli contraria doctrinæ Eutychis, ceu illa: „Confite„mur Dominum nostrum J. Chr. -- consubstantialem „Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis „secundum humanitatem; duarum enim naturarum „unio facta est; propter quod unum Christum, unum „Dominum secundum hanc inconfusæ unionis intelli„gentiam confitemur." Tum Eusebius intendens in Eutychen dixit:* Iste hoc non confitetur; nec his aliquando consensit; sed contraria his sentit, & locutus est ad unumquemque ad se venientem, & docuit. *Cumque Patritius Florentius vellet, ut a Patribus*

tribus interrogaretur Eutyches, utrum his consentiat, Eusebius dixit: Sufficiunt mihi prius acta ad eum convincendum; --- neque enim, si modo consenserit, debeo pati præjudicium. Nam ego demonstravi eum & per professiones eorum, qui ad eum missi sunt a S. Synodo, & per testes Episcopos sanctissimos eadem possum rursus ostendere, si negarerit. *Tum Flavianus ait:* Nemo neque tibi concedit, Eusebi Episcope, eum non convincere, neque Eutychen continuo suscipiat aliquis consentientem, nisi convincatur, quid ante senserit. *Eusebius urget:* Metuo ipsius circumventionem. Ego pauper sum, nihil possidens: minatur mihi exilium - - divitias habet. - Si convictus fuero calumniæ, amittam dignitatem. *Flavianus timentem sic accusatorem securum reddit:* Non erit tibi præjudicium, si modo consenserit; nam quæ ante acta sunt, habent propriam firmitatem. *Tunc ergo Eusebius instat Eutychi:* Consentit istis, quæ modo lecta sunt beatæ memoriæ Cyrilli, & confitetur duarum naturarum unitionem factam in una persona, & in una subsistentia, an non? *Instat pariter Flavianus:* Audisti Presbyter Eutyches, quid accusator tuus dicit? Edicito nunc, si ex duabus naturis unitionem confiteris? *Eutyches dixit*: Etiam ex duabus naturis (*nempe ante incarnationem; per hanc enim naturas, divinam & humanam, confusas fuisse docebat; quæ erat ipsius hæresis*). *Hinc propius instat Eusebius:* Confiteris duas naturas, Domne Archimandrita, post incarnationem, & consubstantialem nobis esse Christum dicis secundum carnem, an non? *Eutyches Presbyter hac interrogatione pressus elabi nititur:* Ego, *inquiens*, non veni disputare; sed veni suggerere Sanctitati vestræ, quid sentiam. *Scriptum est enim in hac chartula, quid sentiam*; jubete eam legi. *Cumque eandem ipse legere jussus esset, idque renueret; interrogatus fuit, utrum ipse scripserit? Respondit, esse suam dictationem, æqualem (consentaneam) expositioni sanctorum Patrum. Addit generatim, se adorare Patrem cum Filio, & Filium cum Patre, & Spiritum Sanctum una cum Patre & Filio.*

Urge-

Urgebat Flavianus, an Christum confiteretur consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem matri secundum humanitatem? *Eutyches respondit:* Consubstantialem nobis hactenus nunquam me dixisse confiteor. *Matrem eius esse nobis consubstantialem confessus est; cumque Patres concilii inferrent: Ergo etiam filius matris est nobis consubstantialis, qui se filium hominis dicit; Eutyches reposuit:* Quoniam modo dicitis, omnibus consentio; & quia vos dicitis, dico. *Flavianus ait:* Ergo per necessitatem, non per voluntatem, veram fidem confiteris. *Eutyches:* Nunc Domne, ita me habeo. Usque ad hanc horam metuebam dicere. Quoniam autem vestra Sanctitas permittit, & docet, dico. *Flavianus:* Non nos novitatem inducimus; sed Patres nostri sic exposuerunt; & sicut exposita ab eis fides habet, sic credentes in his perseverare omnes volumus, & nullum aliquid innovare. *Cum dein iterato urgeretur de fide, demum hæresin professus est dicens:* Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem: post adunationem vero unam naturam confiteor. *Neque adduci potuit, ut anathema diceret iis, qui contra concilii doctrinam sentirent; atque ita demum sententia depositionis in eum prolata est* (*loc. cit. col.* 747.). *Episcopi singuli subscripsere:* Judicans subscripsi; *vel:* Definiens subscripsi. *In numero autem subscribentium, tanquam iudicum, non erat eius accusator Eusebius Dorylæi Episcopus. Eutyches oblato Imperatori libello novum obtinuit concilium, causatus, acta prioris concilii fuisse corrupta seu falsificata: nec tamen ipse in eo comparuit, sed tres procuratores monachos misit; unde Eusebius Dorylæi Episcopus:* Si per procuratorem dicit, me jubete recedere. *Alius item Episcopus, Meliphtongus, præsentiam accusati pariter requirens:* Tali, *inquit,* facta accusatione consequens est, adesse eum, qui accusatur; præsertim quia hujusmodi accusationes non sine periculo fiunt. *Cum autem in hoc posteriore concilio de veritate Actorum primi maxime ageretur, voluit Patritius, qui jussu Imperatoris intervenerat, ut Episcopi monimentorum, quæ prælegenda erant, veritatem

tatem juramento confirmarent. Sed Epiſcopi reſponderunt: Usque in hunc diem ignoramus morem, quo Epiſcopis iuramentum deferatur. *Ceſſit Patritius, neque porro exactione juramenti Epiſcopis moleſtus fuit. Adeo nempe ſecundum leges & formam judiciorum jam tum quinto ſeculo agebantur omnia. Idem Euſebius Dorylæenſis cum in Latrocinio Epheſino per Dioſcorum depoſitus una cum Flaviano, & multa iniqua perpeſſus eſſet, libellum accuſatorium adverſus Dioſcorum in Concilio Chalcedonenſi poſtea obtulit dicens*: Hos libellos manu mea ſubſcribens porrexi. *Eo publice lecto*: Supplico, *inquit*, adverſarium meum ad conſpectum meum evocari. *Cum Dioſcorus primo citatus non comparuiſſet, Euſebius dixit ad concilii Patres*: Precor ſanctitatem veſtram hæc - - indi Actorum monimentis; *ſimulque ſecundo eum citari ſecundum regulas ſanctorum Patrum petiit. Secundo igitur ad Synodum citatus Dioſcorus miſſo ad ſe Epiſcopo reſpondit, non ſe ab Euſebio* ſpecialiter *accuſari, ſed alios præterea Epiſcopos* (*qui nempe Latrocinio Epheſino interfuerant*), *qui pariter adeſſe deberent. Citans Epiſcopus e contrario dixit*: Euſebii accuſatio, ſicut adverſus tuam reverentiam facta, tuam quærit perſonam; ideoque tuam ſanctitatem conſequenter & regulariter vocavit & vocat ſanctiſſima & catholica Synodus. *Sed hæc Dioſcorum, ut ſe ſiſteret, non permoverunt; cumque relata fuiſſent Synodo, Euſebius ſic palam proteſtatus eſt*: Adverſus ſolum Dioſcorum accuſationem inſtitui, tanquam ab eo paſſus iniqua, una cum Flaviano: & nunc ſub fide monimentorum profiteor, quoniam adverſus nullum alterum facio accuſationem, niſi tantum modo adverſus Dioſcorum. - - - Non ergo fingat occaſiones Dioſcorus, neque compellat me aliis, quibus nolo, accuſationem ingerere: quippe etſi ab aliis læſus eſſem, licebat mihi adverſus unum, quem vellem, accuſationem deponere. Cum vero profitear, quia neque ab altero læſus ſum, ſupplico veſtræ Sanctitati, & tertia eum accerſitum vocatione, adeſſe veſtro ſancto Concilio, & meas contra eum factas conventiones ſuſcipere (*Manſi l. c. col.* 1003.). *Multi tum*

tum prodiere Presbyteri & Diaconi, qui pariter adversus Dioscorum libellos accusatorios Synodo obtulerunt, rogantes, ut susciperentur, publiceque legerentur. His perlectis, atque ad acta relatis dixit Episcopus quidam: Tertio vocetur Dioscorus; quoniam hoc vult Ecclesiastici ordinis consequentia, ut, si & post tertiam hanc evocationem venire recusaverit, regulæ suo itinere gradiantur. *Atque tertio in judicium vocatus fuit Dioscorus, etsi in secunda iam citatione protestatus esset, se haud compariturum, quotiescunque citaretur. Posteaquam autem tertia etiam citatio caruisset effectu, nec contumaciam frangeret, Legatus Apostolicus, qui nomine Leonis P. Concilio præsidebat, his verbis ad Synodum retulit:* Cognovit Deo amabilis & amantissima Synodus, quod tertio vocatus Dioscorus ad respondendum, sciens se esse obnoxium, venire contemsit. Quo igitur dignus est, ita contemnens, vestra Sanctitas ore proprio faciat manifestum. *Patres Concilii pronuntiarunt, Dioscorum tum ob contumaciam, tum ob ea, quæ in Latrocinio Ephesino gesserat, exploratamque ejus hæresin secundum Canones condemnari debere, quod & factum. Ex his, quæ excerpsi ex actis Concilii Chalcedonensis satis profecto intelligitur, quæ sit forma accusations in judiciis etiam Ecclesiasticis: quantopere necessarium sit ob versutias hæreticorum, ut omnes formalitates, & prope apices juris in tam gravi negotio observentur, & quantum fallantur ac fallant ii, qui per* trituram forensem, *uti vocant, posterioribus seculis jurisprudentiam canonicam corruptam fuisse calumniantur; de qua re mentionem feci lib. II. Decr.* §. 35.

§. 23. Ab accusatorio processu venio ad *inquisitorium*, qui frequentissimus est hoc ævo in utroque foro. Interpretes Canonum inquisitionem quandam memorant *generalissimam*, quando Prælatus aut Judex nullo excitatus delicti rumore vel indicio investigat, utrum nihil in communitate inveniatur emendatione dignum; uti contingit in visi-

viſitatione diœceſium aut monaſteriorum. (*u*). *Inquiſitio*, uti propria eſt huius loci, non fit, niſi præcedente commiſſi criminis indicio vel rumore quodam; atque hoc ſenſu etiam accuſator *inquirit* in delicta. Verum quatenus ea refertur ad proceſſum inquiſitorium, dividitur in generalem, & ſpecialem, quæ etiam *ſolemnis*, aut ſimpliciter & proprie *inquiſitio* vocatur. *Generalis* eſt, quando inquiritur, *an*, *quomodo*, & *a quo* delictum probabiliter commiſſum ſit; ac proinde fit de ipſo *delicto*, de *circumſtantiis*, & de *auctore* ejusdem. *Specialis* eſt, qua proceditur adverſus perſonam certam indiciis ſatis oneratam ad eliciendam confeſſionem delicti, ac dein pœnam ei infligendam. A generali plerumque proceditur ad ſpecialem, ut proin utraque non tam diverſas ſpecies, quam duas partes unius proceſſus inquiſitorii conſtituat.

(*u*) *De hoc genere inquiſitionis fit mentio c.* 25. *h. t. c.* 29. *de Præb. c.* 13. §. adjicimus 7. *de Hæret. c.* 13. *de offic. jud. ord. l.* 3. *D. de offic. Præſidis. conf. ſupra* §. 11.

§. 24. Inquiſitio generalis hos actus, tanquam partes, complectitur. I. Fundanda eſt *cauſa inquiſitionis;* cujusmodi eſt denuntiatio, diffamatio, indicia. Addi ſolet notorietas criminis, jactantia delinquentis, exceptio criminis accuſatori vel teſti oppoſita, confeſſio criminis facta in judicio a teſte vel accuſatore, de qua infra §. 35. II. Inveſtigatur *corpus delicti*, eiusque auctor. III. Sequitur non raro *cuſtodia Rei*, ſi idoneis indiciis oneratus ſit, & delicto pœna capitalis vel corporalis per leges immineat. IV. *Examen* ſummarium & generale Rei. V. *Defenſio* ejusdem pro avertenda inquiſitione ſpeciali. Hæc ex ordine nunc indicanda ſunt. Ceterum mox colligi &

præ

præ oculis haberi debet discrimen inter generalem hanc, & specialem, aut non solemnem inquisitionem. Inquisitio generalis fit etiam in levioribus delictis, non solis atrocioribus: admittit procuratorem, & responsionem in scriptis: instituitur generaliter per simplicem interrogationem, nec alios effectus parit, aut magnopere præjudicium affert interrogato. At inquisitio specialis non fit, nisi super delictis atrocioribus, per distincta capitula & articulos ex generali inquisitione erutos: non admittit procuratorem. l. 10. §. 5. D. de quæstionibus: inquisitum aspergit levis notæ macula, labefactat eius testimonium, eumque ab officio & honoribus suspendit; multo etiam minus durante inquisitione eum promoueri sinit. c. 4. h. t. c. 4. & 5. de Simonia. Ad avertendos hosce effectus Judex moderatus habita personarum, & delictorum ratione verba temperat, omissaque *inquisitionis*, *inquisiti* & *articulorum* mentione substituit mitiora vocabula *interrogationis*, *denuntiati*, *inculpati*, *quæstionum interrogatoriarum*, *punctorum* &c. Atque is etiam, contra quem inquisitio decreta est, etsi interrogatus sit de crimine, non censetur *inquisitus*, sed *constitutus*, antequam ad articulos responderit, & sic litem contestatus sit. Denique inquisitio *generalis* ab aliis appellatur processus *informativus*, seu inquisitorius generalis: at inquisitio *specialis* dicitur processus *offensivus*, seu inquisitorius *specialis*; quibus in eadem causa criminali additur processus *defensivus*.

§. 25. I. Causa inquisitionis *primo* est *denuntiatio* commissi delicti facta judici ab uno vel pluribus, ab ipso læso, ab extraneo, a complice, *voluntarie* amore publicæ tranquillitatis, aut aliquando ex *necessitate* legis, *generatim* de crimine solum

lum patrato, aut *speciatim* de auctore criminis, vel indiciis eiusdem. *Secundo diffamatio*, aut *clamosa insinuatio* de crimine vel auctore etiam, proveniens *non a malevolis & maledicis, sed a providis & honestis.* c. 24. h. t. *Tertio*, alia criminis indicia, vel ipse Judicis sensus. Huc pertinet evidentia patrati sceleris, quæ non indiget clamore accusatoris. c. 9. & c. 24. prope fin. & confessio propria criminis facta in judicio incidenter c. 2. de confessis. Item si crimen per exceptionem in judicio propositam primo innotescit judici. De quibus delationum modis dicam §. 35. His modis aperitur via inquisitioni. Judicis est dispicere qualitatem criminis & personarum denuntiantium, vel diffamantium, & denuntiatarum; & inquirere auctores rumoris.

§. 26. II. *Corpus delicti* est veritas vel existentia criminis, ejusque circumstantiarum, nempe loci, temporis, aliarumque rerum, & instrumentorum; nam horum certitudo postea in inquisitione speciali perutilis aut necessaria est: ad inveniendam etiam proportionem inter delictum & pœnam requiritur. *Corpus delicti* non mere materialiter spectatur, quod appellant *corpus facti*, uti si cadaver reperitur in aquis, nec constat, utrum casu homo suffocatus sit, an sua vel alterius malitia præcipitatus. Aliqnando externum quodvis delicti signum, ipsumve ejus objectum dicitur corpus delicti. Sed illud maxime videndum, utrum delicti extet vestigium quoddam, an non extet, uti si id in blasphemia, actu transeunte adulterii situm fuerit. Pro hac diversitate corpus delicti investigatur 1. *inspectione oculari*, visitatione, sectione cadaveris adhibitis peritis; a quibus resultat visum

repertum. 2. Fit etiam perſcrutatio domeſtica. 3. Vocantur teſtes, alias etiam inhabiles, ex quorum dictis ſaltem materia inquirendi capitur, maxime vero ii, qui præ aliis de delicto ejusque auctore magis informati videntur, ceu ipſe læſus, dein domeſtici, vicini, affines. Hi generatim interrogantur, an delictum commiſſum eſſe ſciant? unde illud cognoverint? quem auctorem putent? cur hunc, non alium? quid, quale, quo tempore, loco, modo fuerit commiſſum? quos alios cenſeant habere notitiam delicti? 4. Explorantur alia delicti vel auctoris indicia, conjecturæ, præſumtiones. Advertendum autem I. alia eſſe indicia corporis delicti, alia auctoris; utrimque veriſimilia ſeu probabilia, aut violenta vel indubitata omnino: proxima vel remota: quædam etiam ſpuria. c. 2. de purgat. vulgari. II. Aliter de delicto eiusque auctore conſtare debet ad *inquirendum* ſpecialiter, aliter ad *torquendum*, aliter ad *condemnandum*.

§. 27. III. Si ex præmiſſis ſufficientia de delicto, eiusque auctore indicia capta ſint, Judex eum citat ad comparendum; quæ citatio ſæpe eſt realis, per capturam & incarcerationem. IV. Sic citatus ſummarie ac generaliter examinatur. V. Datur ei facultas ſe exonerandi, & indicia elidendi, atque ita avertendi vel capturam, vel inquiſitionem ſpecialem. Quare etſi nomen *denuntiantis* ſæpe taceatur, neque interrogatus ſinatur agere injuriarum, aut ex lege *diffamari; tamen exponenda ſunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, ut facultatem habeat defendendi ſe ipſum, & non ſolum dicta, ſed etiam nomina ipſa teſtium ſunt ei (ut, quid & a quo ſit dictum, appareat), publicanda,*

da, nec non exceptiones legitimæ admittendæ: ne per ſuppreſſionem nominum, infamandi, per exceptionum vero excluſionem deponendi falſum, audacia præbeatur. c. 24. h. t.

§. 28. Si interrogatus ſe defendere ac purgare, nec indicia elidere potuit, ab inquiſitione generali proceditur ad ſpecialem, ſive a proceſſu informativo ad offenſivum, modo agatur de crimine graviori. Partes hujus proceſſus, vel inquiſitionis ſpecialis ſunt, I. Examen Rei articulatum. II. Probatio criminis; quo etiam refertur *confrontatio.* Primo igitur ex actis inquiſitionis generalis, & indiciis inde emergentibus concipiuntur articuli ſuper perſona Rei, eiusque delicto & indiciis, ſuper quibus Reus examinatur; ac tum data reſponſione *inquiſitio* proprie talis, & appellatio *inquiſiti* emergit. Prius enim ſummarium examen §. præc. n. IV. vocari ſolet *conſtitutum*, ac plerumque in actis incipit a verbo *conſtitutus perſonaliter.* Articuli examinis *primi* ſunt ex inquiſitione generali eruti, vel *ulteriores* ſeu *additionales*, ſi facta jam Rei reſponſione nova emergunt indicia. Probatio criminis dein fit aut confeſſione ipſius delinquentis, per teſtes juratos & ſolemniter examinatos, etſi jam prius examinati fuerint pro informatione curiæ, per inſtrumenta tum literaria, tum non literaria, denique per alia indicia. Frequentem uſum in probatione criminum habet *confrontato*, quando duo, qui de facto, aut ejus circumſtantiis diſcrepant, inter ſe committuntur, vel teſtes inter ſe, vel inquiſiti inter ſe, vel teſtes cum inquiſito. Sæpe enim frons prodit animum male conſcium; nec vero maximorum criminum Rei tam effrontes ſunt, ut absque ulla oris, vocisve

mutatione ferre possint præsentiam inopinatam ejus, quem scelerum suorum conscium probe norunt (x).

(x) *De vario probationum genere, earumque vi actum est Lib. II. Decret. & a criminalistis, atque inprimis a Farinacio diffuse tractari solet.*

§. 29. Contra probationes criminis necesse est, ut Reo concedatur defensio, data etiam opera advocatorum ad formandos pro innocentia, aut criminis elevatione articulos, editisque actis & protocollis inquisitionis. huc pertinet c. 14. de judiciis. Est in hoc genere defensionis, uti in quavis re humana, perversus advocatorum usus, ut Reos quibusvis artibus in perniciem reipublicæ defendant; æque tamen, atque etiam magis cavendum est, nequis justæ defensionis defectu irreparabile damnum incurrat. Præstat enim sontem dimitti, quam insontem affligi; & in omnibus diligens adhibenda est cautela, *ne forte per leve compendium ad grave dispendium veniatur.* c. 24. h. t. ceu in capiendo Reo, præsertim Clerico, in confrontatione, per quam vehementer deprimitur honor viri honesti, si cum homine infami sic committitur. Defensio ex omnibus probationum locis, personæ, facti, ipsius inquisitionis adjunctis peti potest: non æque tamen ex quavis omissa solemnitate & subtilitate juris; modo de crimine constet, quantum necesse est. De qua re memorabile est c. 22 h. t. c. 1. & 2. eod. in 6. uti siquis inquiri jussus, & crimen confessus in judicio postea excipiat, se antea diffamatum non fuisse, aut capitula inquisitionis non accepisse, aut infamiæ inquisitionem fuisse omissam; non propterea, quæ acta sunt contra Reum, infirmantur.

§. 30

§. 30. Peracto processu offensivo id apparet non raro, nec probationes criminis, quæ luce meridiana clariores esse debent (l. 16. C. de pœnis. l. fin. C. de probationib.) ad condemnandum sufficere, nec defensiones Rei ad absolvendum: imo indicia esse tanta, ut audita etiam defensione Rei nihil ad ejus condemnationem deesse videatur, quam propria confessio. Ac tum deveniri ad *Torturam* solet. Hæc in jure appellatur *quæstio*, qua voce *intelligere debemus tormenta & corporis dolorem ad eruendam veritatem.* l. 15. §. 41. D. de injuriis. Romani hoc genere in servos sæviebant maxime, ad eruendam ab iis confessionem vel proprii sceleris, vel testimonium alieni; sed agnovere ipsi, rem totam valde fragilem esse & periculosam (*y*). Ex hodiernis scriptoribus multi sunt, qui usum, & justitiam torturæ modis omnibus impugnant; at nihil novi excogitarunt. Totum, quod exaggerant, dudum vidit S. Augustinus, qui lib. 19. c. 6. de civ. Dei ita disserit: *Cum quæritur, utrum sit nocens, cruciatur; & innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas; non quia illud commisisse detegitur; sed quia non commisisse nescitur; ac per hoc ignorantia judicis plerumque est calamitas innocentis.* Recte ex his inferes, cautissime usum fieri torturæ debere: eam generatim eliminandam esse, non efficies; rerum enim criminalium periti alia se doceri ajunt ab ipsa experientia, optima nempe agendorum magistra. Quæ hoc ævo a scriptoribus temere protruduntur in lucem, eo minus ponderis habent, quod constet, eos humanitati, caritatique falsi nominis, & delinquendi impunitati modis omnibus favere. Clericos etiam ob delictum, quod in gravem reipublicæ perniciem cedit, tormentis posse subjici,

inferunt ex can. *illi*, *qui*. 4. V. *q*. 5. qui Canon etsi spurius sit, tamen disciplinam sæculi noni videtur exhibere. Aptius autem tormenti loco clerici subduntur jejunio in pane & aqua, item flagellationi propriis, alienisve manibus. Duo sunt autem, quæ mansuetudini status clericalis repugnant, primo si ad torquendos, imo etiam capiendos clericos clerici adhibentur; dein ut ipsi pro extorquenda etiam a laico veritate de illato sibi damno temporali tormenta adhiberi petant.

(y) *Cicero pro A. Cluentio n.* 177. *& pro P. Sylla n.* 77. *Quintilian. lib.* 5. *Inst. c.* 4. *l.* 1. §. 23. *D. de quæst. Tertullian. lib. ad Martyres c.* 4. *& in Apologet. c.* 50.

§. 31. Si ex defensione Rei indicia criminis non penitus abolentur, indicitur eidem purgatio canonica, de qua agitur tit. 34. hujus libri. *Absolvitur* autem Reus, si neque convictus neque confessus fuerit, vel 1. *a tota causa*, tanquam inventus innocens; ac tum de eodem crimine non potest iterum accusari c. 6. h. t. nisi absolutio evenisset ex collusione aut prævaricatione cum accusatore vel judice. c. 1. & seq. de collusione. Vel 2. *ab observatione judicii* ob ineptum libellum, vel accusatoris personam non legitimam, aut quia judex jurisdictione criminali destituitur; ac tum iterum potest accusari a sola instantia absolutus. Vel 3. ex *defectu probationum;* quo etiam casu repertis integris probationibus nova accusatio habet locum; quia judex solius accusationis eo casu, non etiam criminis abolitionem facere potest.

§. 32. Absolutus a crimine in foro pœnitentiæ accusari iterum potest in foro externo; imo quando delictum est mixti fori, absolutus vel punitus

nitus in uno, iterum accusari & puniri potest in altero foro; quia si diversæ pœnæ imponuntur per diversas leges, una non tollitur per alteram. c. 2. de maled. c. 5. §. *per hoc quoque.* de pœnis. in 6. Ob solam autem moderationem pœnæ ab uno judice inflictæ alius judex non potest graviorem pro eodem crimine irrogare. Imo Judex in condemnando mitiorem pœnam proferre debet. l. 42. D. de pœnis. c. 15. & c. 49. de R. J. in 6. Si crimen sola inquisitionis via fuerit deductum in judicium, probatumque, ex dispositione juris canonici non pœna ordinaria per canones statuta, sed alia temperatior est infligenda. c. 21. h. t. nisi *crimen sit tale, quod ordinis executionem suscepti, aut retentionem beneficii etiam post peractam pœnitentiam impediret.* cit. c. 21. Notat autem Gonzalez. n. 11. in dictum c.; cum inquisitionis processus consuetudine factus sit ordinarius, pœnam etiam ordinariam criminibus inquisitione detectis irrogari.

§. 33. Quando sententia condemnatoria ferenda est, multo majorem, ac in civilibus causis, adhiberi oportet diligentiam. Condemnari potest I. *rite confessus.* c. 4. de judiciis. c. 2. de confessis. c. 1. h. t. in 6. Excipe; nisi confessio facta sit coram judice non suo, aut non sedente pro tribunali. c. 4. de jud. si facta sit errore. c. ult. de confessis. Si non satis constet de corpore delicti. *Divus Severus rescripsit, confessiones Reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportere, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat.* l. 1. §. 17. D. de quæstion. si fuerit elicita a judice promissione impunitatis: si fuerit extorta per vim & metum ab accusatoribus, ab aliis, quorum interfuit, Reum damnari, aut a privatis quibuscunque, demum

aut ipso judice illatum, si legitime vim & tormenta non intulit, aut si confessio tormentis legitime extorta, postea non ratificetur a Reo. II. Condemnari potest convictus, jure canonico, etsi minime confessus c. 4. de judiciis. *Convictus* censetur, qui manifestis & indubitatis probationibus crimen admisisse demonstratur. l. ult. C. de probat. Id contingit, siquis in flagranti, id est, in ipso actu criminis deprehenditur: si evidentia sceleris nulla tergiversatione celari potest. c. 24. in fin. de V. S. si testes omni exceptione majores de ipso crimine, non tantum de indiciis deposuerint.

§. 34. Sententia condemnatoria per decendium suspendi debet, si appellatio locum habet. Id a legibus, & qualitate commissi delicti pendet. Jure canonico in causa criminali negatur appellatio, 1. si reus crimen confessus est. c. 9. de excessib. Prælat. l. 2. C. quorum appellat. non recip. 2. Si reus in flagranti, aut per evidentiam facti in crimine fuerit deprehensus. c. 61. §. porro. de appellat. nisi quædam emergat dubitatio de probabili exceptione afferenda. c. 3. v. *si autem.* de appellat. in 6. tunc enim executio sententiæ inhibetur, postquam cognoscere cœperit judex superior, an appellatio sit recipienda, vel non. 3. Si ob gravitatem sceleris, cujus memoria statim abolenda est, leges appellationes ademerunt, uti in crimine hæresis c. 18. de Hæret. in 6. ibi: *Non obstantibus appellationibus seu proclamationibus prædictorum nequitiæ filiorum: cum tam secundum ordinationem Prædecessorum nostrorum, quam secundum legem imperialem appellationis & proclamationis beneficium expresse sit hæreticis & credentibus, ac eorum receptatoribus, fautoribus & defensoribus inter-*

terdictum. Jure Romano idem constitutum fuit in crimine falsæ monetæ. l. 2. C. de falsa moneta.

§. 35. Ad processum inquisitorium, de quo dictum est hactenus, referri debet 1. *Notorietas delicti*, ut si in judicio coram judice patretur, aut si delinquens in flagranti deprehenditur. Joan. VIII. 3. In notoriis ex abrupto, & juris ordine non servato proceditur, nisi Reus deprehensus neget crimen, vel exceptione utatur, e. g. se ad defensionem vitæ alterum occidisse. Clericus in flagranti deprehensus a Laico detineri, & ad judicem Ecclesiasticum duci potest. 2. *Confessio criminis* facta in judicio ab accusatore vel teste; ex hac judex non mox ad pœnam, sed ad inquirendum, ac demum ad sententiam etiam condemnatoriam potest procedere. 3. *Exceptio criminis* opposita accusatori vel testi. Ejusmodi exceptio vim accusationis non habet, sed fit ad repellendum accusatorem vel testem (z); unde necesse est, ut accusator vel testis exceptionem prius elidat, & tum accusationem prosequatur, vel testimonium ferat (*aa*). Si crimen ab excipiente probetur, pœna ordinaria iis non infligitur, sed repelluntur ab accusatione vel testimonio, *præsertim ubi crimen, quod eis objicitur, causam, de qua agitur, contingere non videtur*. c. 1. de except. in fin. ac c. 2. in fin. de ordine cognit. deciditur: *Testes, quorum testimonium reprobatur, inter infames quasi ex falso testimonio non habentur* (*bb*).

(z) *Permittitur accusato, se defendere quoquo modo*, & ignoscendum est ei, si voluit se ulcisci provocatus *l.* 14. §. 6. *D. de bonis libert. Hinc si defecerit in probatione, pœnam ob id non patitur.*

(*aa*) *Eleganter id exprimit S. Gregorius Nazianzenus epiſt.* 55. *ex edit. Billii ad Euſtochium Sophiſtam:* Ipſe quoque aliquid habeo, quod te accuſem. Verum ut judiciariam, forenſemque legem ſervem, prius tibi ad ea, quæ objicis, reſpondebo, ac poſtea accuſabo.

(*bb*) *Per exceptionem crimina non raro objiciuntur promovendis ad beneficia & dignitates, aut jam promotis. De qua re c* 16. *& c.* 23. *h. t. deciditur* primo *qui contra promovendum excipit ante confirmationem electi, admiſſionem proviſi vel præſentati, non cenſetur obligare ſe ad plenam probationem, vel ad pœnam, ſi deficiat in probatione; quia hoc caſu non dejicit a beneficio, licet impediat.* Secundo *qui crimen opponit poſt collationem beneficii aut poſt confirmationem, videtur agere accuſatorem, vultque promotum dejicere. Licet igitur non teneatur inſcribere accuſatorum more, poteſt tamen arbitrio judicis ordinarii cogi ad pœnam extraordinariam, ſi in probatione defecerit. c.* 16. Tertio *Si nequidem ad probationem ſe adſtringere velit, promoto objectio criminum non nocet, quando infamia de iis aſperſus non fuerit, neque legitimus apparuerit accuſator. c.* 23. Quarto *ſi aſperſus fuerit infamia, purgationi Canonicæ ſubjicitur; quam ſi præſtiterit, contradictores compeſcuntur, ne illi porro moleſti ſint, & in legitimis expenſis condemnantur. cit. c.* 23.

§. 36. Hactenus dicta pertinent ad caſum, quo Rei copia habetur. Contra abſentem accuſatio locum non habet, ut inauditus condemnetur. Proceditur tamen maxime in proceſſu inquiſitorio contra contumacem, legitime citatum, ſi convictus ſit, usque ad depoſitionem & degradationem. c. 5. §. 5. ut lite non conteſt. & c. 8. de dolo & contum. Auctores juris criminalis de proceſſu contra abſentes, ac de banno delicti ſpeciatim agunt; interpretes juris autem ad tit. Dig. *de requirendis vel abſentibus damnandis.*

§. 37.

§. 37. Actum est de processu accusatorio & inquisitorio, ex diverso scilicet modo, quo crimina in judicium pertrahuntur, & cognoscuntur: *primo* ad instantiam accusatoris voluntarii aut a judice constituti. *Secundo* ex officio judicis ad inquirendum excitati diffamatione, aliisve justis causis. Has binas species processus criminalis, *accusatorium*, & *inquisitorium* passim hodie Doctores juris Criminalis statuunt (*cc*). Cur ergo, inquies, Pontifex tertium addit, nempe *denuntiativum;* uti patet ex Rubrica tituli, ex c. 24. h. t. & c. 31. de Simonia.? Imo cur Pontifex etiam differentiam inter has Species tres indicat? *accusationem* legitima debet præcedere *inscriptio, denuntiationem caritativa monitio, inquisitionem clamosa insinuatio.* cit. c. 24. h. t.; ac monet, *ut juxta formam judicii, sententiæ quoque forma dictetur.* R. Jus Canonicum præter accusationem & inquisitionem ex doctrina Christi specialem formam processus habet *in causa peccati*, uti ea distinguitur a *causa juris* tam civili, qua actor intendit suum commodum, quam a Criminali, quæ tendit ad vindictam publicam. Finis hojus processus denuntiativi, quatenus is tum a causa civili, tum a criminali processu accusatorio & inquisitorio distinguitur, est emendatio delicti & delinquentis; etsi cum hac emendatione delinquentis commodum denuntiantis, seu potius cessatio incommodi & injuriæ connexa sit. Fundamentum istiusmodi processus extat Matth. XVIII. 15. & Luc. XVII. 3. (Conf. L. II. Decret. §. 25.). Exempla ejusdem in Jure nostro habentur c. *novit.* 13. de judiciis. c. 2. 14. 20. h. t. can. *si peccaverit.* 19. §. 2. & 3. II. q. 1.

(*cc*) *Banniza in delineatione Juris criminal. p.* 2. §. 172. *&* 182. *ubi ita inquit:* „Sunt nonnulli criminalistæ, „qui

„qui denuntiationem, de qua in cap. 31. de Simon. „mentio fit, ſeparatam conſtituere ſpeciem a proceſſu „tum accuſatorio, tum inquiſitorio arbitrantur. Aſt „denuntiatio in cit. cap. relata longe aliud quid de- „notat: per hanc enim fraterna tantum correctio in- „telligitur." *Sine dubio ad proceſſum denuntiativum requiritur fraterna correctio præcedens, ſed* non tantum. *Quapropter natura hujus proceſſus adcuratius exponenda eſt.*

§. 38. De proceſſu igitur denunciativo aninimadverte. *Primo.* Alia eſt denuntiatio *præparatoria* judicii, ſeu proceſſus inquiſitorii. §. 25. n. I. Ea facta judicis eſt, arbitrari, utrum ſpectata qualitate delicti, & perſona denuntiantis, & denuntiati ad inquiſitionem ex officio procedere debeat, nec ne. Alia autem eſt denuntiatio, quæ *denuntiantem facit partem judicii;* quia is ex delicto alterius gravatur, nec vindictam publicam delinquentis, ſed emendationem intendit; uti Rex Angliæ in caſu c. 13. de judiciis. Regem Galliæ eum in finem denuntiavit; & uxores aliquando maritos adulteros apud Epiſcopum denuntiant. can. 19. §. 3. II. q. 1. *Secundo.* In priori denuntiationis genere, quæ viam pandit inquiſitioni, privata correctio, aut caritativa monitio præcedere non debet: at debet in poſteriore; ſecus denuntians excipiet de ea non præmiſſa, uti in caſu c. 31. de Simonia. Ubi Abbas a monachis apud Pontificem denuntiatus excepit, *quod denuntiationem hujusmodi fraterna correctio ſecundum regulam Evangelicam non praeceſſerat.* Contra monachi conſtanter aſſerebant, *quod correctionem hujusmodi præmiſiſſent.* Adde c. 20. h. t. Quapropter in hoc proceſſu caritativa monitio prætermitti non poteſt eo obtentu, quod nihil profutura credebatur; quia

quia apud Superiorem præcedens monitio allegari debet, uti colligitur ex locis hactenus indicatis, & ex c. 1. §. 1. de officio custodis. *Tertio.* Judex competens hujus processus non est necessario ac semper is, cui causa in judicium deducta subjacet, sed cui subest ratio peccati; uti manifestum est ex c. 13. de judiciis, ubi Pontifex fatetur, se de negotiis temporalibus Regum non judicare, sed de causa peccati tantum. Huc referri possunt c. 6. 10. 11. de foro competente; ubi judex Ecclesiasticus negligentiam judicis laici supplet. *Quarto.* Præmissa monitione privata, si fructu caret, liberum est monenti ad formalem accusationem progredi, uti patet ex c. 2. h. t. & exemplo Eusebii Dorylæensis, qui Eutychen frustra a se correctum formaliter dein accusavit. Est etiam penes judicem, si denuntians rem non urget, progredi ad inquisitionem ex officio. c. 14. & 20. h. t. Atque hæc maxime pertinent ad processum denuntiativum, sive in causa peccati. In foro civili ejus exemplum figurari potest, quando parentes liberos contumaces, quos castigatione paterna corrigere non possunt, judici denuntiant, non vindictæ publicæ, sed austerioris correctionis causa (*dd*).

(*dd*) *Qui jurisdictionem Ecclesiæ ex causa peccati carpunt, quasi eo obtentu omnes lites attrahi possent a judicibus Ecclesiasticis, in Christi doctrinam & institutionem impie debacchantur, & abusus hoc præsertim ævo non narrant, sed somniant: quamquam nec abusus rei optimæ officerent. Sed hi præterea jacturam sportularum ægrius ferunt, quam offensam Dei.*

§. 39. Adnectendum est corollarium de diverso genere denuntiationis, quæ a doctoribus distinguitur. Alia I. dicitur *paterna*, qua præcise emen-

emendatio delinquentis ſpectatur, uti in ſocietate parentali, & familiari, aliisque minoribus, in quibus ei, qui præeſt, non propria jurisdictio criminalis competit. II. Alia *judicialis*, quæ fieri poteſt apud judicem Eccleſiaſticum vel civilem; qualis ea eſt, quæ proceſſus inquiſitorii præparatoria cenſetur. III. Speciatim dicitur *Canonica*, quæ certis caſibus per Canones præſcripta eſt; ut circa banna matrimonii, vel proclamationes in cauſa ordinum ſuſcipiendorum, vel rerum furto ſublatarum c. 4. de furtis. De his monitoriis conf. Concil. Trid. Seſſ. XXV. c. 3. de ref. Huc pertinet denuntiatio in caſu Simoniæ. Extrav. 2. in fin. de Simon. int. comm. item in crimine hæreſis ex conſt. *Noverit.* 10. Innocentii IV. & in caſu ſollicitationis ex conſt. Gregorii XV. die 30. Auguſt. 1622. IV. Alia denique dicitur denuntiatio *regularis*, quæ apud Religioſos ſecundum regulas Ordinis in uſu eſt. c. 24. in fin. h. t. V. Præcipua vero eſt *denuntiatio Evangelica*, quæ incipit a monitione & correctione fraterna, & ſecreta eſt; ſicque ad Theologiam moralem pertinet: incaſſum autem adhibita deſinit in proceſſu denuntiativo; qui juris Canonici maxime proprius eſt.

§. 40. Rubricæ hujus tituli de accuſationibus, inquiſitionibus & denuntiationibus annexui alterum *de calumniatoribus*, nempe iis, qui falſum crimen accuſando vel denuntiando in judicium deducunt, vel ad judicem deferunt. Hi calumniæ convicti condemnantur primo in legitimis expenſis, atque in id, quod accuſati vel denuntiati intereſt. c. 23. in fin. de accuſ. dein afficiuntur pœna extraordinaria. c. 16. eod. & c. 1. de calumniat. In dubio de bona vel mala fide accuſantis vel denun-

nuntiantis, indicitur eidem purgatio Canonica, & interea suspenditur ab officio & beneficio, *ut ceteri simili pœna perterriti ad infamiam suorum non facile prosiliant praelatorum.* c. 2. de calumn. Observavi supra §. 10. quam caute in criminum persecutione procedendum sit. Nam (ut D. Gregorius observat) *habet hoc proprium antiqui hostis invidia, ut, quos in pravorum actuum perpetratione Deo sibi resistente dejicere non valet; opiniones eorum falsa ad praesens simulando, dilaceret.* can. *habet hoc.* 6. II. q. 5. In quo genere maximum periculum Reo imminet, si idem judex sit, qui & accusator. Id enim modis omnibus agit accusator, ut Reus damnetur, ne ipse fecisse calumniam videatur; qui, si idem judex sit, cito reum putabit convictum, & damnationi obnoxium. Id contingere potest in processu inquisitorio, si nondum probatis indiciis ad inquisitionem specialem procedit judex. Unde Innocentius III. c. 24. de accusat. ait: *Non tanquam idem sit accusator & judex, sed quasi denuntiante fama vel deferente clamore.* Ob hanc causam, si sola inquisitione crimen probatum fuerit, quod executionem Ordinis aut beneficii retentionem non impedit, præscripta fuit moderatio pœnæ c. 21. in fine princ. de accusat. Ad evitandum istiusmodi periculum, quo idem accusator & judex videatur, introductum fuit, ut collectis delicti & delinquentis indiciis Accusator a judice constituatur, nempe promotor fisci, qui vi officii accusationem instruat; id quod maximi momenti est, tum ne judex videatur agere accusatorem, tum ne crimina maneant impunita.

§. 41. Superest de Asylo Ecclesiastico tractatio; quæ cum propriam habeat sedem in Lib. III. tit.

tit. *de immunitate Ecclesiarum, cœmeterii &c.* in hunc locum rejici fere solet; quia Rei criminum graviorum asylum quærunt, etsi idem concedatur illis etiam, qui protectionem contra vim injustam quærunt (*ee*), aut molestos creditorum assultus evitare volunt. Etsi enim asylo non gaudeant ministri publicorum ærariorum, furtum aut falsitatem in iis committentes (ut dicam §. 53. n. XI.), alios tamen debitores Ecclesia recipit non in fraudem creditorum, sed ut immunes sint a carcere, & quietius rationes reddere, resque suas componere queant. Asylum nominavi *Ecclesiasticum.* Sunt enim Asyla profana ceu in ædibus Principum, Legatorum, ad statuas Imperatorum. l. Un. C. de his, qui ad statuas confugiunt. Ethnicis populis sua erant Asyla superstitiosa, ad aram Clementiæ Athenis, ad sepulcrum Thesei, in Templo Dianæ, Romæ inter duos lucos. Nullam enim gentem innata barbaries ab aperiendo miseris perfugio abstraxit, neque severus justitiæ rigor omnem Clementiæ aram ullo unquam tempore penitus sustulit.

(*ee*) *S. Gregorius Nazianzenus orat. in laudem Basilii narrat de nobili vidua, quam Judex ex Ecclesia ad nuptias invitam extrahere volebat: Basilius autem omni auctoritate & conatu retinebat; qui ob eam causam multis contumeliis afficiebatur a judice; donec populus re cognita correptis armis in judicem irrueret.* Quid igitur audax ille & insolens judex? Supplex erat, miserabilis, calamitosus, quovis homine dejectior; *quoad in conspectum prodiens Basilius, ac populum retinens,* supplicem suum & vexatorem a periculo vindicavit.

§. 42. *Asylum Ecclesiasticum* est locus refugii sacer, aut religiosus, immunitatem contra vim, & libera-

liberationem a pœna capitali præstans intuitu Christianæ religionis, nisi nempe crimen sit exceptum, quod delinquentem ab asylo Ecclesiæ excludit. Romani enim Pontifices inter favorem Ecclesiarum, religionisque, & favorem Reorum apte distinxerunt in hac re, ut respectu ad Ecclesiam habito asylum favorabile sit, & latam admittat interpretationem: spectatis autem criminibus, Reisque illud restringeretur, pluraque progressu temporis exciperentur crimina, & casibus pluribus, ne illa in perniciem animarum, & publicæ securitatis serperent. Debuit sane evenire, ut disciplina asyli Ecclesiastici varia esset pro temporum, & regionum varietate. Nam privilegia, quæ in aliorum perniciem vergunt paulatim, restringenda aut tollenda sunt secundum æquissimam juris dispositionem. arg. c. 9. de decimis. Hodierna disciplina continetur 1. in Decretalibus Innocentii III. & Gregorii IX. c. 6. 9. 10. de immunit. Eccles. & c. 1. de homicid. 2. In Constit. *cum alias.* edita a Gregorio XIV. an. 1591. die 20. Maji. 3. In Const. *Ex quo divina.* edita a Benedicto XIII. an. 1725. die 8. Jun. 4. Pro Ditione Ecclesiastica in Const. *In supremo Justitiæ solio.* edita a Clemente XII. an. 1735. die 1. Febr. 5. In Constit. *Officii nostri.* data a Benedicto XIV. an. 1750. die 15. Martii, pro Ditione item Ecclesiastica, & Principibus, qui eandem disciplinam postulaverint. Extant non pauca particularium provinciarum, regnorum, Principumve concordata, aut privilegia a Sede Apostolica iisdem concessa. Nostrum est, jus commune exponere, totumque id, in quo jus asyli situm est; tum sanctitas ejusdem atque æquitas contra hodiernos adversarios haud ægre perspicietur; carpunt enim fere, quod ignorant.

§. 43. Quia asylum respectu ad Ecclesiam habito censetur favorabile, & latam admittit interpretationem §. præc.; hinc jure Asyli gaudent I. *omnes Ecclesiæ* seu ædificia, auctoritate Ecclesiastica ad cultum divinum, & obeunda fidei mysteria destinata; & quidem Ecclesiæ Episcopi auctoritate erectæ, etiam nondum consecratæ, & violatæ & pollutæ: item omnes partes sacro ædificio conjunctæ & ad id spectantes, ut sacristia, turris, atrium, porticus, tectum, ambitus muro aut fixis terminis distinctus (*ff*). Siquis a manibus justitiæ liber ad Ecclesiam confugit, eamque inveniens clausam portas, earumve ansas aut vectem manu apprehendit, ab Ecclesia, quam retinet, & a qua jam retinetur, vi abstrahi non potest. II. *Loca religiosa*, quæ etsi non consecrata, tamen Ecclesiastica auctoritate ad opera religionis sunt destinata, ceu *primo* monasteria cum toto ambitu muris clauso (*gg*). *Secundo*. Hospitalia, & nosocomia, quæ Episcopi auctoritate sunt erecta. Si enim sola auctoritate magistratus secularis constituta sunt, censentur loca pia, non religiosa, nec privilegio immunitatis gaudent. *Tertio*. Cœmeterium auctoritate Episcopali ad sepelienda fidelium corpora destinatum, etsi separatum sit ab Ecclesia. *Quarto*. Palatium Episcopi, ordinariæ ejus habitationi destinatum, non villæ Episcoporum aut castella animo relaxando destinata, nec parochorum domus a Templo media platea separatæ.

(*ff*) *Sacri Canones & constitutiones Principum immunitati Ecclesiarum adjiciunt quadraginta passus in ambitu Ecclesiæ majoris seu cathedralis, & triginta passus in ambitu Ecclesiæ minoris. Hi non attenduntur in istis provinciis, nisi ambitus muro aut fixis terminis sit distinctus. Acatholici in templis, quæ tenent ipsi soli,*

vio-

violentas manus inferre confugis non verentur. In locis mixtæ religionis nec solent, nec possunt prætendere jus extrahendi reos ab Ecclesiis catholicorum; imo si eodem in templo simultaneum habetur utriusque religionis exercitium, privare jure asyli non possunt eos, qui ibidem proteguntur a Clero catholico. Hæc reverentia locis religiosis habetur studio religionis, & Ecclesiis in honorem maxime Eucharistici Numinis. Unde siquis liber a manibus justitiæ confugit ad SS. Eucharistiam per publicas plateas portatam, violenter abstrahendus non est; hunc enim Christus confugientem ad se reperit liberum, & tuetur. Utrum Reo ad supplicium ducto ex occursu Principis, Cardinalis aut Episcopi liberatio indulgenda sit, pendet ex arbitrio Principis, qui certe nullo ad id jure adstringitur.

(gg) *Quæ extra monasterii muros consistunt ædificia ad usum æconomiæ, villæ aut horti, eo jure non gaudent.*

§. 44. Spectatis locis jure asyli præditis, consideranda est qualitas personarum, & maxime delictorum, quæ asylo excludunt. Ac *primo* non excluduntur ii, qui personaliter interdicti aut excommunicati sunt. Nam pœnæ medicinales obesse non debent incumbente periculo vitæ & membrorum. *Secundo.* Clerici a violentia judicum secularium aliunde non habent, quod timeant, nec a superioribus Ecclesiasticis pœnam mortis aut mutilationis. Cavendum est tamen, ne Clerici aut Religiosi, qui perpetuo habitant in loco Asyli, ullo casu deterioris conditionis sint, ac laici. Ad correctionem extrahi certe possunt Religiosi, si in alieno loco Asylum quærunt. *Tertio.* Judæi aliique infideles privari non possunt jure illo, quod non personis, sed locis concessum est; sed nempe incitandi sunt ad professionem catholicæ religionis, cujus veritatem recursu suo agnoscere se testantur.

 Quar-

Quarto. Milites ob id ſolum, quod ad Eccleſiam confugiant, pro deſertoribus militiæ non habentur. Si autem id faciant animo deſerendi militiam, occultari non poſſunt, neque data effugii opportunitate in propoſito adjuvari, ne ejusdem cum milite perjurii participem ſe faciat is, qui loco ſacro aut religioſo præeſt. Si gravioris criminis Rei ad aſylum recurrant milites, reſtituuntur duci ſuo, conſentiente Epiſcopo & impetrata ſecuritate vitæ & membrorum. *Quinto.* Siquis in triremibus pœnas dat, aut per ſententiam judicis ad mortem jam damnatus ſit; isque ex carcere vel triremibus confugiat ad Eccleſiam cum catenis & compedibus: gaudet beneficio Aſyli, modo liber ſit a manibus miniſtrorum juſtitiæ vel triremium; & reus non ſit criminis excepti.

§. 45. Ratione *criminum exceptorum* notanda eſt regula a Gregorio XIV. conſtituta, nempe a criminibus nominatim exceptis duci non poſſe argumentum ad alia crimina æque, aut magis gravia, nominatim non excepta. Etſi autem poſteriores Pontifices alia præterea a favore aſyli exceperint crimina, quæ a Gregorio XIV. nominata non fuerant, prædictam tamen regulam non ſuſtulerunt; nec ea tolli poteſt ſine ingenti perturbatione diſciplinæ in hac re. Excluduntur igitur ab aſylo I. *Publici latrones*, qui aliena bona publice & impudenter diripiunt. Innocentius III. c. 6. de immunit. ibi: *Et hoc verum eſt, niſi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas ſtratas obſidet aggreſſionis inſidiis, ab Eccleſia extrahi poteſt, impunitate non præſtita, ſecundum Canonicas ſanctiones* (*hh*). In Conſtit. *cum alias*. §. 3. dicitur: *Si fue-*

fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur.

(hh) *In antiquis codicibus & apud Gonzalez legitur: Qui itinera* frequentata; *perinde uti Gregorius XIV. in verbis citatis habet. Ab aliis auctoribus hi latrones dicuntur publici fures, ac privantur asylo non ob homicidium, sed ob publicum furtum.*

§. 46. II. *Grassatores viarum* distinguuntur aliquo modo a publicis latronibus, qui etiam in domos irrumpere possunt; hi autem sunt, qui invadunt ac prædantur in via publica, aut vicinali, etsi una tantum vice, quod declaravit Benedictus XIII. his verbis: *Unicam tantum grassationem in via publica aut vicinali admissam sufficere, ut quis publicus latro & grassator dici valeat, dummodo tamen grassati mors aut membrorum mutilatio sequuta fuerit, tenore præsentium definimus, & declaramus.*

§. 47. III. *Depopulatores agrorum*, non tantum nocturni, uti habet Innoc. III. §. 45. sed omnes simpliciter excluduntur a Gregorio XIV. in Const. *cum alias.* §. 3.

§. 48. IV. *Qui homicidia vel mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve cœmeteriis committere non verentur.* Sic statuerat Gregorius IX. c. ult. de immunit. ibi: *Cum autem in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat: & frustra legis auxilium invocet, qui committit in legem; mandamus, quatenus publice nuntietis, tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quo faciunt se indignos.* Benedictus XIII. dein declaravit, 1. hoc pertinere

non modo ad casum, quo tam occidens, vel mutilans. quam occisus vel mutilatus intra Ecclesiam vel cœmeterium consistunt, sed ad eos etiam, *qui stantes in Ecclesia vel cœmeterio interficiunt stantes extra Ecclesiam vel cœmeterium; aut ipsis membrum mutilant. Nec non eos, qui stantes extra Ecclesiam vel cœmeterium occidunt stantes intra Ecclesiam vel cœmetrrium, aut iis membrum mutilant.* Declaravit 2. tales privari Asylo non tantum Ecclesiæ nefario crimine violatæ, sed *cujuscunque etiam alterius Ecclesiæ.* Quia autem privationes jurium, & pœnæ potius restringi debent, quam extendi, infertur: 1. ad effectum privationis, Ecclesia & cœmeterium stricte dictum secundum communem opinionem intelligi hoc loco debet, non autem atrium, sacristia, turris, tectum, ædes conjunctæ. Hæc quidem loca sufficiunt ad effectum gaudendi immunitate, non autem ad incurrendam privationem asyli; sicuti si sanguis humanus funditur in sacristia vel domo conjuncta, Ecclesia non polluitur. Sperellus Decis. 60. & 61. Censetur tamen in ipsa Ecclesia occidere, qui vulnus lethale in Ecclesia infligit, etsi mors sequatur extra Ecclesiam: item qui mandat, occidi in Ecclesia: non item ille, qui in Ecclesia dat mandatum, occidendi extra Ecclesiam. 2. Vi hujus exceptionis non privatur asylo, qui occidit vel mutilat intra claustrum monasterii. 3. Occisio aut mutilatio extendi non potest ad furtum, aliudve crimen in Ecclesia commissum (§. 45.). Unde fur sacrilegus rerum sacrarum asylo non privatur.

§. 49. V. *Qui animo præmeditato ac deliberato occiderit proximum.* Gregorius IX. c. 1. de homicid. inseruit legem Exod. XXI. 14. *Siquis*

per

per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo avelles eum, ut moriatur (*ii*). Hoc pertinere videbatur ad omne homicidium studio ac data opera patratum ab eo, qui *per insidias*, id est, velut prædam insequens venator hominem neci dedisset. Gregorius XIV. asylo privavit eos, *qui proditorie proximum suum occiderint.* Benedictus XIII. autem ad tollenda dubia & dissensiones Doctorum de *proditoria* occisione id declaravit, aut extendit ad omnes, qui animo *præmeditato ac deliberato* hominem interfecerint; quales sine dubio sunt, qui studiose procurant abortum fœtus vivi. Constitutio Clementis XII. refertur duntaxat *ad almam urbem, & reliquum statum Ecclesiasticum.* In ea privatio asyli extenditur 1. ad Ecclesiasticos cujuscunque gradus, & ordinis; dummodo causa admissi per eos homicidii a competente judice Ecclesiastico cognoscatur, iique, si inventi fuerint rei, citra pœnam sanguinis ad præscriptum SS. Canonum digna animadversione puniantur. Declaratur 2. homicidii quidem reos esse omnes natu minores XXV. annis, sed natu majores *viginti annis* tam Laicos, quam Clericos, qui mandatum, consilium, instigationem, auxilium cooperativum, aut aliam operam occisori præbuerint, ex quorum singulis pravis actibus homicidium evenerit, comprehensos esse constitutione Benedicti XIII. *eamque, quatenus opus est, ad ipsos pariter extendimus.* 3. Declaratur, & extenditur ad eos, qui ex causa & occasione homicidii etiam in rixa commissi cum armis seu instrumentis suapte natura aptis ad occidendum, inquisiti & processati, vel in contumaciam banniti & condemnati fuerint, dummodo homicidium non fuerit casuale vel ad propriam defensionem. 4.

 Bene-

Benedictus XIV. Constitutionem Clementis XII. confirmavit *pro ditione Ecclesiastica, & pro iis Principibus, qui eam postulaverint;* ac præterea declaravit, sub Ecclesiasticis personis comprehensos *quoscunque Regulares*: pari item jure cum viris censeri mulieres: pro casu homicidii in rixa commissi cum armis seu instrumentis suapte natura aptis ad occidendum, intelligi debere etiam illos, qui *baculo* aut *saxo* proximum occiderint, quando ex circumstantiis delicti innotescit, talem actum, quantumvis in rixa commissum, non casu aut ex necessaria defensione, sed ex odio, & nocendi animo ac voluntate prodiisse. conf. legem Numeror. XXXV. 17. 18. His omnibus spectatis inferendum est, illis homicidis non negari asylum, qui per imprudentiam, errorem, ebrietatem, vel ad sui defensionem non observato moderamine inculpatæ tutelæ, aut ex culpa etiam lata hominem occidunt; in his enim pœnis lata culpa non æquiparatur dolo, nec locum habet pœna nisi extraordinaria. Universe asylo in crimine etiam excepto locus esse dicitur, quando crimen non punitur pœna ordinaria. Zech de Jur. Asyli Eccl. §. 173.

(*ii*) *De asylo veteris Testamenti pro casu homicidii culposi agitur Numer. XXXV.* 19. *Deut. XIX. & Josue XX. add. Zech. in cit. diss.* §. 2. *&* 3.

§. 50. VI. *Occidentes hominem in duello* sive publice sive privatim indicto, sive hic mortuus fuerit in loco conflictus, sive extra illum in vulnere ex duello accepto. Ita decernit Benedictus XIV. in Const. *Detestabilem.* edita an. 1752. die 10. Nov. Nec facit discrimen Pontifex inter provocantem & provocatum; quia neuter obtendere potest justam defen-

fenſionis cauſam, & quia provocatus, cui aliqui magis favendum duxerant, plerumque primam provocationis & duelli cauſam præbuit; ſed addit: *Ita, ut a cujusque ſacri & religioſi loci aſylo, ad quod confugerit, ſervatis tamen de jure ſervandis, extrahi, & judicis competentis curiæ pro merito puniendus tradi poſſit, & debeat: - - quin etiam vivente adhuc altero in ſingulari certamine graviter vulnerato, ſi percuſſor in locum immunem ſe receperit, ex quo eveniente illius morte fugam arripere, & legum ſeveritatem evadere proſpiciatur; volumus, & reſpective permittimus, ut quatenus Periti ad inſpiciendum vulnus acciti, grave vitæ periculum adeſſe retulerint, percuſſor ipſe prævio ſemper decreto Epiſcopi, & cum aſſiſtentia perſonæ eccleſiaſticæ ab eodem Epiſcopo deputatæ, ab hujusmodi loco immuni extractus, ſine mora carceribus mancipetur; ea tamen lege judicibus indicta, ut illum Eccleſiæ reſtituere debeant, ſi vulneratus ſuperſtes vivat ultra tempus a legibus, quæ de homicidio ſunt, conſtitutum,* ſecundum Conſtit. Benedicti XIII. *Ex quo divina* (*kk*).

(*kk*) *Cel. Barthel de jure aſyli ad Conſtit. XIII.* §. 6. *n.* 3. *ita ſcribit de duellantibus: „Si expreſſe paciſcantur de non occidendo, hac cauſa, quamvis periculo „homicidii ſe exponant, cum vulnera ad menſuram non „dentur, adeoque & pœnas de jure in duellantes ſtatutas incurrant; aſylo tamen privandi non ſunt: cum „homicidium ſubſecutum, præmeditatum, ſive ſtudioſum non ſit, utpote non directe voluntarium." At Cl. Zecchius de Jure aſyl. Eccl.* §. 172. *ſic reſpondet:* Quidquid ſit de Conſtitutione Benedicti XIII., certe dictæ declarationes Benedicti XIV. non videntur tali duellanti immunitatis jus concedere.

§. 51. VII. *Rei aſſaſſinii*, qui mercede conducti, alieno juſſu aliquem interficiunt, aut interfici mandant, ſi mors ex eo ſequuta ſit. Aſſaſſini prioribus ſeculis dicebantur Syri ad inferendas neces evocati. Innocentius IV. c. 1. §. 1. & 2. de homicid. in 6. certas pœnas eccleſiaſticas ſtatuit in eum, qui *quempiam chriſtianorum* per aſſaſſinos interfici fecerit, vel etiam mandaverit, *quamquam mors forſitan ex hoc non ſequatur.* Sed ut quis ob aſſaſſinium excludatur aſylo, requiritur, 1. ut mors ex eo ſecuta ſit: ſolum vulnus, ex quo mors non ſequitur, ad eum effectum non ſufficit. 2. Opus non eſt, ut pro aſſaſſino adhibeatur Syrus; quia tempore Gregorii XIV. etiam chriſtiani talem operam pro pretio locabant. Privatio ergo aſyli ob aſſaſſinium intelligenda eſt de omnibus, qui alieno juſſu aut mandato quempiam chriſtianum, aut non chriſtianum interfecerint: nulla enim fit diſtinctio. 3. Qui ſola ſpe placendi cuipiam, aut quidpiam ab eo obtinendi, alterum interficit, proprie aſſaſſinus non eſt. Sic enim ait Benedictus XIII. *In crimine aſſaſſinii non modo mandatarios, qui in ipſamet Gregoriana conſtitutione aperte excipiuntur, ſed etiam mandantes, qui certum præmium, aut mercedem ſive in pecunia, ſive in aliis rebus tradiderint, aut promiſerint, quamvis promiſſio nullum habuerit effectum, dummodo aſſaſſinium reipſa patratum fuerit, ab eccleſiaſticæ immunitatis beneficio excludimus, ac pro excluſis perpetuo haberi volumus, & mandamus.*

§. 52. VIII. *Rei hæreſis*, quando accuſantur, aut ſuſpecti ſunt de crimine hæreſeos non toleratæ, & in locis, in quibus non toleratur. Nullibi autem toleratur blasphemia hæreticalis, qua

qua Deo tribuitur id, quod eius perfectioni repugnat, aut negatur perfectio ei competens. Unde eandem proferens asylo non gaudet.

§. 53. IX. Rei *læsæ majestatis in personam ipsiusmet Principis*, uti inquit Gregor. XIV. cit. Const. X. *Qui confugientibus vim inferunt*, eos a loco immuni violenter abducendo. XI. *Falsificantes literas Apostolicas*, uti explicatur tit. de crimine falsi. XII. Ministri montis pietatis, vel alterius publici telonii aut banci, *furtum, aut falsitatem in prædictis locis committentes, cujus ratione arca pecuniaria ita minuatur, ut pœnæ ordinariæ locus sit*. cit. Const. *Ex quo divina*. XIII. *Conflantes, adulterantes vel tondentes quascunque monetas* aureas vel argenteas, etiam Principum exterorum, quotiescunque in loco, aut provincia, ubi crimen admittitur, liberum habeant usum aut commercium; vel ipsas monetas conflatas, adulteratas, aut detonsas scienter ita expendere & erogare præsumentes, ut fraudis conscii, atque participes censeri possint. cit. Const. XIV. Illi denique, qui *qui sub nomine curiæ sese introducunt in alienas domos*, animo ibidem perpetrandi rapinas, easque reipsa committunt cum homicidio aut mutilatione membrorum alicujus ex domesticis earundem, vel etiam extranei, quem ibi forte reperiri contigerit, dummodo homicidium, vel membrorum mutilatio sequatur.

§. 54. Jura personarum, quas causa asyli contingit, ceu Rectoris aut Prælati loci immunis, Episcopi item, ipsorum dein confugarum, Judicis sæcularis, & ministrorum eius exhibent modum in ea causa procedendi. Fieri autem potest, ut *certum* sit, Reum gaudere asylo, aut non gaudere

dere ob crimen exceptum: vel ut istuc sit *incertum* duplici ex capite, nempe vel ob *dubium juris*, an crimen sit exceptum, vel *ob dubium facti*, utrum confuga crimen exceptum commiserit. De *dubio juris* privative judicat Episcopus, & licentiam extrahendi etiam eos, qui certo commiserunt crimen exceptum, dare nemo potest, nisi Episcopus. Pontifices enim, quorum Constitutiones nominatæ sunt §. 42., expresse statuunt, ut ad solos Episcopos, eorumque Officiales, id est, Vicarios generales, & non alios Episcopis inferiores, etiamsi hi ordinarii sint, aut nullius diœcesis, aut conservatores a Sede Apostolica specialiter aut generaliter deputati, facultas pertineat dandi licentiam ad extrahendos Reos: occurrente autem casu in loco exemto, & nullius diœcesis, vel Sede Episcopali vacante ad Episcopum viciniorem devolvitur hæc cognitio, & non ad alios quoscunque (ll).

(ll) *Vicinior censetur Episcopus, cujus Ecclesia cathedralis est proximior; nec spectatur major vicinitas territorii.*

§. 55. Confugientes ad asylum jus habent, ut recipiantur, nec repelli possunt. can. *Reum*. 9. XVII. q. 4.: jus habent, ut sine molestia manere possint in loco immuni: ut percipiant necessaria alimenta. l. 6. C. de his, qui ad Ecclesf. confug. nec violenter, aut dolo injusto judicis vel promissione impunitatis extrahantur. Qui aliorum mendacibus verbis allectus, aut deceptus a se ipso asyli locum relinquit, apprehendi potest a judice. Id enim Reus fatuitati suæ debet adscribere. arg. c. 6. de his, quæ vi. Neque Ecclesia quemquam retinet invitum. arg. can. 36. XVII. q. 4. Siquis absque auctoritate Episcopi vi abstactus est a loco immuni,

muni, aut dolo ipſius judicis, *ante omnia* reſtituendus eſt Eccleſiæ, quæ hoc actu violata eſt. Unde ad reſarciendam injuriam reducendus eſt per eos, qui vi injuſta abſtraxerunt, & quidem publice, ut tollatur publicum ſcandalum; ac tum ſane Reus huic juri reſtitutionis renuntiare non poteſt; quia agitur de jure Eccleſiæ. Præter hæc jura confugientes *obligationem* habent, ne quam loco immuni moleſtiam aut injuriam inferant: ut illico arma nant: nihil agant, quod ſanctitatem loci dedecet, aut in monaſteriis diſciplinam regularem turbent: ut labore alimenta promereantur, ſi aliunde non habent, quo ſuſtententur: tenentur ſubjicere ſe auſteræ pœnitentiæ ad emendationem vitæ, reparanda ſcandala, & ſatisfaciendum læſis. Atque hoc eſt, quod Eccleſiaſtici, quorum ſe protectioni ſubjicit confuga, in primis curare debent. Furem inſignem a ſupplicio mortis eripuerat S. Bernardus; cumque id moleſte ferret Theobaldus comes, ſic ad eum ſcripſit: *Tu illum decreveras brevi ſupplicio & interitu momentaneo conſummari; ſed ego eum faciam diuturno cruciatu, & morte longiſſima mori. Tu furem appenſum per unum aut per plurimos dies mortuum in patibulo remanere permitteres: ego cruci affixum per annos quam plurimos faciam in pœna jugiter vivere & pendere.* Ita revera accidit. Furem ad monaſterium Clarevallis perduxit, inter monachos cooptavit, ibique per triginta annos pœnitentia incredibili confectum detinuit. Hujus generis exempla eccleſiaſticarum rerum ſcriptores plurima commemorant, inquit Benedictus XIV. Inſtit. 41. n. 32.

§. 56. Jura eorum, qui locis immunibus præſident, ſunt, ut confugientes recipiant, omni-

que modo ſecundum Pontificias Conſtitutiones a violentia magiſtratuum ſecularium tueantur, *ab omni tamen tumultu*, ut ait Benedictus XIII. *ac perturbatione caventes, ne jactantiæ cauſa potius, quam miſerationis & juſtitiæ titulo, eccleſiaſtica privilegia aſſerere velle videantur.* Si confuga commiſit crimen, manifeſte exceptum; mox a Rectore Eccleſiæ, locive immunis, ad quem confugit, amice moneri debet de ſecuritate non obtinenda; imo & in dubio de exceptione criminis; antequam nempe Rector a Judice laico de cuſtodiendo vel tradendo Reo requiſitus fuerit. Facta enim requiſitione tenetur interim, donec Epiſcopus conſulatur, Reum caute cuſtodire, ne elabatur, neque ulla arte aut vi ad fugam juvare poteſt. Si Reum ſatis cuſtodire non poſſit, aut non velit, contigit ſæpius, ut judex ſæcularis in ipſo aſylo Reo honeſtam cuſtodiam apponeret, addita proteſtatione, id in loco immuni non fieri ſeculari auctoritate, ſed nomine Rectoris Eccleſiæ, qui ex defectu virium aut tutæ cuſtodiæ præſtare ſecuritatem de Reo retinendo nequit, donec cauſa ab Epiſcopo decidatur.

§. 57. Jura judicis ſæcularis & miniſtrorum curiæ reſpondent parte quadam juribus confugientium, & rectorum loci immunis. Tenetur ſane abſtinere ab omni moleſtia confugienti, ipſive loco immuni inferenda, qua ſecuritas perfugii violatur. can. *diffinivit* 35. XVII. q. 4. neque impedire tutum egreſſum ad peragenda ea, quæ in loco ſacro peragi non convenit. Poteſt confuga interea conveniri coram judice actione civili ad ſolvenda debita, reſarcienda damna &c. ſic tamen, ut ei concedatur plena ſecuritas & libertas ad cauſam ſuam defendendam. Si ad pœnitentiam adſtringi-

tur,

tur, ut oportet, dum hæret in aſylo, ad reparanda damna, quæ reparare poteſt, aliaque fors præparata deinceps impedienda per ſe, & vi pœnitentiæ incitari debet. Si Judex Reo in aſylo hærente cognoſcat cauſam criminis non excepti, quod tamen mortem, vel pœnam corporalem graviorem meretur, eumque cauſa cognita condemnet ad pœnam mitiorem vel pecuniariam; ob eamque cauſam Reus aſylo egrediatur: non poteſt propter idem delictum poſtea condemnari ad mortem; quia per ſententiam ſuper crimine latam jam functus eſt officio ſuo. At illa praxis probari vix poteſt, certe a jure canonico non approbatur, ut judex Reum, quem in aſylo latere non ignorat, citari jubeat, & inſtituto proceſſu contra abſentem proferat ſententiam etiam mortis, daturus eam poſtea executioni, ſi condemnatum extra locum immunem comprehenderet. Certe gaudentem aſylo *in contumaciam* condemnare minime poteſt, infligendo e. g. pœnam pecuniariam; qui enim utitur jure ſuo, & juſtam habet non comparendi cauſam, contumax non eſt.

§. 58. Præcipua autem in hac cauſa ſunt jura Epiſcopi, qui unus, & privative judicat ac decidit, utrum crimen ſit exceptum, an ſecus; ac I. ſi pronuntiat, eſſe exceptum; Reum tradi jubet curiæ ſeculari, interveniente perſona eccleſiaſtica ab eo deputata; nec tum obſtat appellatio Rei; & quamvis eo caſu Epiſcopus a judice ſeculari non poſſit exigere ſecuritatem de vita & membris, inter ceſſionis tamen officium non omittit. Sicut autem tali caſu appellatio negatur Reo; ſic viciſſim ſi Epiſcopus pronuntiat, eum gaudere aſylo, negatur appellatio poteſtati ſeculari; quia ſervanda eſt æqualitas.

II. Sine

II. Sine licentia ab Epiſcopo conceſſa, ac interventu perſonæ eccleſiaſticæ ab eo auctoritatem habentis in nullo etiam exceptorum criminum caſu delinquens aſylo extrahi poteſt; quod in Conſtitutionibus Pontificiis manifeſte continetur, addita exceptione de caſu, quo Epiſcopus, & perſonæ eccleſiaſticæ Reos exceptorum criminum tradere, aut capturæ & carcerationi aſſiſtere recuſant. Tunc enim judex reverentiæ Eccleſiis debitæ memor, Reum extrahit, quam fieri poteſt minimo tumultu & ſcandalo, non quidem ad eum finem, ut mox contra ipſum procedatur, ſed ut extractus ad carceres curiæ eccleſiaſticæ reponatur, donec cauſa plene cognita, de mandato Epiſcopi per judicem eccleſiaſticum curiæ ſeculari conſignetur. Tergiverſante ulterius Epiſcopo, recurrendum erit ad ſummum Pontificem, qui cauſam committet alteri.

§. 59. III. Quia Epiſcopus a loco aſyli ſæpe abeſt; hinc is, qui loco immuni præeſt, pro omni caſu, quo Reus in aſylo manere vult, de crimine cognoſcit pro capienda informatione Epiſcopo exhibenda, & colligendis indiciis ad decernendam extractionem requiſitis. Hoc fit extrajudicialiter a rectore loci immunis, judicialiter ab iis, quibus Epiſcopus in locis a curia Epiſcopali remotis id generaliter mandat. Hæc tamen informatio nondum ſufficit ad ſententiam definitivam, an Reus gaudeat aſylo, vel non. Si judex legitimum proceſſum ante inſtituiſſet contra Reum, quam is ad aſylum confugit, Epiſcopus pro ferenda ſententia actis judicialibus ſtare poteſt. Acta autem a judice de crimine vel perſona tum, quando Reus Eccleſiæ jam ſubjacet, nullam faciunt probationem.

§. 60.

§. 60. IV. Episcopus certior factus causam examinat, & si a curia seculari eidem subministrentur indicia super criminis excepti qualitate, & personæ reitate ad capturam sufficientia, tenetur procedere ad delinquentis extractionem, asportando eum ad ecclesiasticos, vel etiam curiæ secularis carceres, nomine Ecclesiæ custodiendum. Antequam vero Episcopus sic custoditum tradere possit curiæ seculari ulteriori processui subjiciendum, requiritur, ut ex processu informativo plusquam semiplena probatione, Reus super crimine excepto gravatus reperiatur, quæ species probationis in Const. Benedicti XIII. vocari solet *ultra torturam* (*nn*). Ac tum Reus non aliter traditur, nisi sub cautione in forma juris recepta de facienda a curia seculari restitutione Rei, si extractus indicia contra se allata purgaverit, ac diluerit. Sic enim inquit Benedictus XIII. in Const. *Ex quo.* „*Exacta tamen, receptaque prius ab ipsis* (judicibus laicis) *obligatione in forma juris valida, restituendi extractum Ecclesiæ sub pœna excommunicationis latæ sententiæ Nobis, ac pro tempore existenti Romano Pontifici reservatæ, quatenus idem extractus indicia contra ipsum acquisita in suis defensionibus purget, ac diluat. Quodsi ea minime purgaverit, & vere delinquens repertus fuerit, curiæ seculari in ipsum tali casu, ut juris esse censuerit, agere atque procedere liceat.*„

(*nn*) *Verba Constit.* Ex quo. *sunt hæc*: Ubi vero ex processu informativo desuper conficiendo constet de crimine excepto, ac insuper adversus eum extractum talia resultent indicia, ut crimen ab eo fuisse patratum moraliter credi possit (quæ quidem indicia juxta regulas juris vocantur ultra torturam), eo tantum casu præfatum extractum ministris & officia-

officialibus curiæ ſecularis tradere & conſignare poſſit ac debeat (*Epiſcopus*). *Ex Conſt. Clementis XII. uti obſervat Benedictus XIV. cit. Inſt.* 41. *n.* 29. *additum fuit, quoties de homicidio deliberato vel per inſidias, aut etiam per rixam patrato judicium ſtatuetur, (niſi fortuito vel pro vitæ defenſione contigerit), ſatis eſſe* in ditione Eccleſiaſtica, *ut foro ſeculari Reus committatur, non quidem indicia* ultra torturam, *uti Benedictus XIII. præcepit, verum id fieri poſſe* ex acquiſitis ſeu ſubminiſtratis indiciis ad torturam tantum ſufficientibus.

§. 61. V. Si Reus gaudet aſylo, ſimul tamen perſonali obligatione Principi obnoxius eſt, ceu miles, tunc ab Epiſcopo, accepta ſecuritate de vita & membris, tradendus eſt e. g. duci ſuo. VII. Siquis aſylum quærat in alia diœceſi, quam ubi delictum patravit, debet Epiſcopus loci delicti, qui eum requirit, indicia ad capturam requiſita ad Epiſcopum aſyli transmittere, ut hujus Epiſcopi auctoritate, aliiſque ſervatis ſervandis, a loco immuni extrahi, & ſi res exigit, poſtulanti curiæ conſignari queat, ſuppoſitâ nempe conſuetudine mutuæ extraditionis Reorum. Sic declarat Benedictus XIV. in Conſt. *Officii noſtri.* §. 15.

§. 62. Aſyli & eccleſiaſticæ immunitatis violatores ſunt, 1. qui confugam immuni loco excludunt. 2. Qui eum extrahunt ex loco immuni, etiam in caſibus exceptis, ſine eccleſiaſticæ auctoritatis interventu, vel qui extractum ab aliis incarcerant. 3. Qui tale quidpiam mandant. 4. Qui exceptum eſſe crimen, abſque debita auctoritate declarant. 5. Qui Eccleſias obſident. 6. Qui delationem alimentorum ad confugam impediunt. 7. Qui traditum, poſt purgata indicia non reſtituunt.

§. 63.

§. 63. Pœna violatorum asyli præter reatum sacrilegii, quod secundum leges civiles crimini læsæ majestatis æquiparatur, capitali supplicio puniendum (l. 2 & 6. C. de his, qui ad Eccles. confug.), ex præscripto SS. canonum sunt, 1. ut ii omni beneficio asyli Ecclesiastici priventur. 2. Ut subjaceant excommunicationi latæ sententiæ, ipso facto incurrendæ, solique summo Pontifici reservatæ. Animadverte autem: Ante publicam excommunicationis declarationem citandus est violator asyli ad dicendam causam, ob quam putet, declarationem non esse faciendam; quia in Constitutionibus Pontificiis ponitur verbum, *præsumserit;* quo videtur requiri dolus violatoris, cujus præsumtionem a se forte amoliri potest.

§. 64. Expositis asyli juribus, iisque valde jam restrictis per indicatas Pontificum Constitutiones, æquitas eorundem jurium, & asyli sanctitas breviter expendenda est. Certe major, longeque eminentior pro locis sacris & religiosis pugnat ratio, ac pro delubris idolorum, & Imperatorum statuis; ad quæ loca confugientes immunitatem a violentia olim habuerunt. Accedit honor Dei, & Sanctorum, exemplum mansuetudinis Christi, cura salutis æternæ criminosorum, occasio exhibendæ clementiæ, quæ rigorem justitiæ inter homines fragiles temperare debet, denique opportunitas se defendendi, rationesque conscientiæ & temporalium rerum componendi cum Deo & hominibus.

§. 65. Mirum non est, asyli jura improbari hoc ævo, impugnarique, quippe labente religione, & reverentia sacrosanctis Ecclesiis debita magnopere languescente. Illud mirum, eosdem

ipſos, qui flagitioſiſſimum ſanguinem profundi ægre ferunt, jura humanitatis, & reipublicæ jacturam exaggerantes, tum avidiſſime humanum ſanguinem ſitire, quando eidem, ſtudio religionis, exemplo manſuetudinis Chriſti, & divinæ Clementiæ, reverentia Eccleſiarum, honore Dei Cælitumque parcendum eſſet. Reprehendunt dein aſylum ſacrum illi inprimis, qui aſyla profana certis territoriis, caſtris, legatorum ædibus tributa, acerrime defendunt, ut eorum violationem velut crimen læſæ majeſtatis perſequantur.

§. 66. Ut aſylum ſacrum aboleant non tam patroni juſtitiæ, quam adverſarii religionis, in hunc modum rem aggrediuntur. Primo ſtatuunt, & quaſi pro certo ſumunt, jus aſyli oriri ex privilegio Principum: quodvis autem privilegium, ſi in publicam perniciem vergit, aliave de cauſa, Principium arbitrio tolli poſſe ajunt: demum ne in publicam perniciem crimina impunita maneant, aſyla abolenda eſſe concludunt; quod a Principe facile fieri poſſe aſſerunt; nam, ut Juvenalis Satyr. 4. ait:

Nihil eſt, quod credere de ſe
Non poſſit, cum laudatur diis æqua poteſtas.

Objiciunt ergo I. Aſylum eccleſiaſticum provenit ex privilegio Principis: ergo arbitrio ejusdem tolli poteſt. Reſp. n. a. Aſylum eccleſiaſticum provenit ex naturalibus officiis religionis, & conſuetudine gentium; quod patet ex hiſtoria generis humani: apud omnes enim gentes, uti timor ſupremi Numinis & reverentia erga res divinas viguit, ſic aſylum quoddam conſtitutum fuit. Eleganter id indicatur in edicto Theodoſii, quod con-

continetur cod. Theodoſ. l. 9. tit. 45. pag. 395. recent. edit. ubi ſic Imperator inquit: *Vetus jam inde a paganiſmi temporibus conſuetudo, naturalisque legis ſanctio, pietatis cauſa obtinuit, ut apud omnes nationes, publicæ adminiſtrationes, humanæque functiones a religione ſacrisque ceremoniis ſemper ſecernerentur; ſacraque non ſolum in ſummo rerum faſtigio, ſed veluti in quodam poſito in terris cælo collocarentur, quo accedere ſolis puris, ſanctisque fas eſſet.* Recenſita dein paganorum religione erga templa & idola, pergit Imperator: *Quanto magis par eſt, ut nos religionem noſtram omni cum obſervantia cuſtodiamus. - - Ut unicus extremusque miſerorum, opeque deſtitutorum portus patentiore aperto ſinu hujucemodi confugientes excipiat. Nemini, qui maris fluctus & ſcopulos declinat, convenit terræ adimere tranquillitatem. Majores etiam noſtri, ne aliquo modo timore perculſis humanitas denegata videretur, in noſtris quoque ſtatuis aram ſalutis conſtituerunt. - - Jam ſi ſtatuæ complexus propter regiam Majeſtatem tantum præſidii miſeris conciliat: quantum opis illis debet eſſe paratum, qui ſalutis cauſa ad ſacroſancta altaria confugiunt? - - Quænam humanis calamitatibus medicina erit, ſi calamitoſis Deus ipſe denegetur?*

§. 67. Ob. II. Quidquid ſit de origine *hiſtorica* aſyli, origo *philoſophica* ſecundum jus naturæ publicum alia non eſt, niſi voluntas & privilegium Principis, qui delinquentes ex quovis loco ſui territorii extrahere, pœnæque addicere ſumma poteſtate pro libitu poterit. Reſp. l. n. a. & d. alt. memb. Princeps delinquentes quovis territorii ſui loco poteſt apprehendere potentia phyſica,

& via facti, c. potest etiam de jure, ac potentia morali, n. Fit hodie passim, ut ad jura Principis referatur id, quod ab eodem vi & armata manu extorqueri, efficique potest præsertim contra inermes Clericos, aut Religiosos. Hac quidem in causa certe ex privilegio Principis non est, ut locis sacris & religiosis debitus honor deferatur. Ex privilegio Principis non est, ut potestas laica in locis, qui divini juris, & extra humanum commercium sunt, potestatem non exerceat, nec in domo Dei erigat tribunal suum. Ex privilegio Principis non est potestas Ecclesiæ, qua leges fert de religione, ac negotiis ad religionem pertinentibus, & leges, queis etiam Princeps subjacet, qui Baptismo Ecclesiam ingressus, eiusque jurisdictioni subjectus fuit. Hinc Barthelius de Jure Asyli princ. n. 36. ait: *Neque Asylia quoad substantiam considerata, profana unquam fuit, sed usque ab initio spiritualis; utpote ad Dei honorem, & religionem pertinens. Privilegia quippe ab Imperatoribus pro eadem concessa, non tam ex authoritativa & jurisdictionali potestate de rebus divinis & sacris disponendi profecta, quam ex zelo & studio honorem Dei tuendi & religionem defendendi ortum habent, ratihabitione authoritativa Ecclesiæ, quæ mandato æquiparatur, mox excepta & canonizata cum certa spe, taliter munitam asyliam contra violatores, validius defensum, tutiusque conservatum, & perpetuatum iri.* Respondeo II. cum cit. auctore n. 35. *Quantumvis ex primæva sua origine in nova lege prædicta immunitas ab Imperatoribus & Principibus in Ecclesias derivata fuisse dicatur; postquam tamen iidem ex dictamine religionis hanc Ecclesiæ absque limitatione concesserunt, eamque renuntiationem & concessionem Ecclesia Dei nomine ac-*

acceptavit, asylia res Deo sacra & Ecclesiæ propria effecta fuit, ut proinde non sit amplius in Principum potestate eandem vel in totum, vel pro parte quoquo prætextu tollere, aut cognitioni illius, ceu causæ spiritualis a potestatis secularis sphæra extractæ sese ingerere. arg. c. *si judex.* 12. de sent. excomm. in 6. & c. 2. ac 3. de judiciis.

§. 68. Objic. III. Si Reis conceditur asylum, scelera manet impunita; quod valde perniciosum est in omni communitate. Resp. n. a. Propositio indefinita, & generali propositioni æquipollens: *Omnia scelera ob jus asyli manent impunita*, falsissima est; 1. quia asylum non extenditur ad delicta leviora & frequentiora, quibus pœna capitis, aut mutilationis non imminet. 2. Quia multa etiam capitalia crimina, ne beneficio asyli invalescant, excepta sunt. 3. Quia etiam in criminibus capitalibus non exceptis, Reus fere ante apprehenditur a ministris justitiæ, quam asylum petat, vel attingat. 4. Denique ex eo, quod beneficio asyli aliqua crimina non excepta, eaque graviora, & aliquibus tantum casibus evadant pœnam capitis aut mutilationis, non sequitur, ut omnis pœna aut correctio per hoc impediatur. S. Augustinus epist. 100. alias 127. ad Donatum Proconsulem Africæ de Donatistis hæreticis sic scribit: *Ex occasione terribilium Judicum ac legum, ne in æterni judicii pœnas incidant, corrigi eos cupimus, non necari; nec disciplinam circa eos negligi volumus. -- Sic igitur eos ob peccata compesce, ut sint, quos pœniteat, peccasse.*

TITULUS III.

DE SIMONIA, ET NE ALIQUID PRO SPIRITUALIBUS EXIGATUR, VEL PROMITTATUR.

TITULUS IV.

NE PRÆLATI VICES SUAS, VEL ECCLESIAS SUB ANNUO CENSU CONCEDANT.

TITULUS V.

DE MAGISTRIS, ET NE ALIQUID EXIGATUR PRO LICENTIA DOCENDI.

ARGUMENTUM.

I. In Simonia ineſt prava voluntas, pretium temporale, merx ſpiritualis. §. 70. *II. Diviſio & varietas rerum ſpiritualium, quæ ſunt materia ſimoniæ* §. 76. *III. Actiones ſeu operæ ſacræ & ſpirituales.* §. 77. *IV. Jura incorporalia, beneficia, profeſſio religioſa.* §. 81. *V. Res corporales, ſpirituali qualitate affectæ.* §. 95. *VI. Cauſa Simoniaci delicti, & pœnæ.* §. 98. *VII. De Tit. Ne Prælati vices ſuas &c. agitur* §. 79. *VIII. De Tit. de Magiſtris &c.* §. 89.

§. 70. Poſt generales notiones de jurisdictione criminali eccleſiaſtica deſcenditur ad delicta, inprimis oppoſita divinæ religioni. In his primo nominatur loco *Simonia*, quæ ante hæreſes & ſchiſmata videtur erupiſſe in Eccleſia, auctore Simone mago, ad cujus infamiam nomen nacta eſt. Act. VIII. Duce S. Thoma Simonia dicitur *ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi aliquid ſpirituale vel ſpirituali annexum.* Etſi autem emtio venditio latius ſumatur hoc loco pro omni conventione oneroſa & permutatoria inter temporale & ſpirituale vel ſpiri-

ſpirituali annexum (quo modo ab antiquis emtio venditio accepta eſt. L. III. Decret. §. 198.); tria tamen in hoc genere delicti concurrunt: 1. ſtudioſa *voluntas* dandi temporale pro ſpirituali aut ſpirituali annexo. 2. Res temporalis quæcunque ſit, pretio temporali *æſtimabilis*, tanquam *pretium* emtionis venditionis. 3. Res ſpiritualis vel ſpirituali annexa, tanquam *merx*.

§. 71. Diſtinguendi ſunt veluti *gradus* ejus voluntatis, qua quis ſpiritualia per temporalia, aut temporalia per ſpiritualia ſtudet acquirere. Nam *primo* ſiquis internum propoſitum concipit dandi temporale, ut *pro hoc* acquirat ſpirituale, aut ſpirituale, ut *pro eo* acquirat temporale, quin id propoſitum dededucatur in actum, erit Simonia *mere interna*. *Secundo*. Si alterutrum datur reipſa, eo animo & propoſito, ut alterum velut debitum acquiratur, quin tamen is animus manifeſtetur ullo pacto, tum ab auctoribus dicitur committi ſimonia *mentalis*. Exemplum extat. c. 34. & c. fin. h. t. *Tertio*. Si voluntas hæc ab una tantum parte manifeſtatur, offerendo temporale pro ſpirituali, aut viciſſim; uti factum eſt a Simone Mago Act. VIII. 19. ibi: *Obtulit eis* (Apoſtolis) *pecuniam, dicens: Date & mihi hanc poteſtatem*; hæc dici poteſt Simonia *conventionalis incompleta*. *Quarto*. Si utraque pars paciſcens de ſpirituali & temporali conſentit, quin adhuc præſtetur quidpiam; uti ſiquis recepto promiſſo rei temporalis ſpondet ſuffragium in electione ſe daturum, erit Simonia *pure conventionalis*. *Quinto*. Si alterutrum, temporale vel ſpirituale, præſtitum jam ſit ſub conventione obtinendi alterum; uti ſit nummi aurei jam ſint accepti pro ſuffragio electionis, ſed dies

electionis nondum advenerit: Simonia dicitur *mixta*, nempe ex conventionali, & reali. *Sexto.* Denique si pactio detestanda ex utraque parte completur, fit simonia *realis*. Hæ distinctiones notandæ sunt propter pœnas in Simoniacos sancitas.

§. 72. Alterum, quod hic occurrit, est *pretium* pro re spirituali, aut spirituali annexa, consistens in pecunia, in obsequio, vel speciali favore aliave re, pretio temporali æstimanda. Hoc pretium vulgo statuitur triplex, *munus a manu, munus ab obsequio, munus a lingua.* Ut autem munus a lingua constituat pretium temporale, necesse est, ut, qui spirituale petit vel accipit, vicissim promittat preces & commendationes vel intercessiones forte interponendas apud Principem, ut hoc modo compenset rem spiritualem. Hoc sensu intelligi potest c. 12. h. t. Can. *Sunt nonnulli.* 114. I. q. 1. Tale munus a lingua appellatur *nummus favoris* (*a*). Unde rationem pretii temporalis etiam homagium & promissa fidelitas habet, quæ pro collatione rei spiritualis præstatur. c. 17. h. t. Ceterum parvitas materiæ non excusat a crimine simoniæ; imo tanto gravior hæc est, quo leviori pretio res spiritualis æstimatur. Sæpe tamen levitas rei temporalis oblatæ vel datæ indicio est, eam datam non fuisse in compensationem rei spiritualis: quod patet exemplo c. 18. h. t.

(*a*) *Gregorius VII. in Decreto de primatu Lugdunensi, referente Petro de Marca in Diss. de Primatib. Fol.* 42. *in fin. sic interpretatur* munus a manu, „*ut nullum* „*pretium prorsus a se vel ab aliquo tribuatur;* ab ob- „sequio, *ut nihil inde servitii faciat; sicut quidam in-* „*tentione Ecclesiasticæ prælationis potentibus personis* „*solent deferre;* a lingua, *ut neque per se, neque per* „*sub-*

„submissam personam preces effundat.“ Potuit vir sanctus & justissimus Simoniæ persecutor etiam preces simplices pro obtinendo beneficio vel dignitate prohibere, simoniaco illo seculo, ad firmandam libertatem electionis, vitandam ambitionem, ac simoniam sub larva precum occultatam. Ceterum gratuitæ & humiles preces a canditato beneficii per se vel submissam personam interpositæ nec proprie munus a lingua, nec vitium simoniæ, efficiunt, uti patet ex c. 3. 4. *h. t. & nota editorum ei subjecta. Item ex can.* latorem. 121. *& seq. I. q.* 1. *Si igitur Canonicus actui electionis præmittit juramentum, se non electurum eum, qui hanc dignitatem pro se quæsierit* prece per se, vel per alium interposita, *censetur excludere eum, qui simoniace dignitatem quærit, nempe per preces armatas, aut per abusum potestatis secularis. Hinc nominavi preces humiles, & gratuitas; quid enim, siquis pecunias det intercessori, & oratori, ut apud patronum, aut collatorem beneficii pro ipso intercedat? Talis intercessor si impetrat, quod petit, consensu omnium, & ex generali doctrina de imputatione, censetur* causa moralis *factæ collationis, vel præsentationis: igitur is, qui pecunias eidem dedit, ipsum beneficium censetur emisse, certamque commisisse simoniam.*

§. 73. Ut simoniæ proprie dictæ delictum intelligatur, requiritur tertio, ut *merx*, pro qua temporale datur, sit res spiritualis vel spirituali annexa; ac tum appellatur simonia *juris divini & naturalis;* quia nempe ipso naturali & divino jure prohibitum, ac intrinsece turpe est, si res spiritualis per se vel annexionem, quæ est ordinis supernaturalis, æquiparatur cum temporali. Unde in hoc genere semper verum est, quod Petrus ad Simonem dixit: *Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Act. VIII. 20. Alia est simonia *juris Ecclesiastici*, quando Ecclesia sub pœnis Simoniæ, atque

atque ad evitandum quodvis illius periculum prohibet ſpirituale cum ſpirituali privata auctoritate commutare, aut dato temporali comparare officia temporalia, ſive ad rerum mere temporalium adminiſtrationem ordinata. c. 5. & 7. de rerum permut. c. 38. h. t. In ſimoniam juris Eccleſiaſtici proprie non cadit ejus notio §. 70. Neque dici poteſt, hanc diſtinctionem in fraudem Canonum excogitatam fuiſſe a doctoribus recentioribus; nam eandem cum antiquis tenet Gloſſa in c. *cum pridem.* 3. de pactis. v. *illicitæ;* & in c. *ex parte* 12. de officio delegati. v. *dimittere.* Simonia juris divini prohibita eſt, quia mala; nec admittit diſpenſationem. Simonia juris Eccleſiaſtici mala eſt, quia prohibita. c. 5. de rerum permutatione.

§. 74. Cognita Simoniæ natura colligi debet atrocitas hujus ſceleris fere occulte inficientis hominum animos; unde in Canonibus appellatur *lues, labes, peſtis, vulnus cancroſum, ſacrilegium,* idque vere ac proprie tale, *horrendum nimis, crimen omnibus majus, hæreſis & ſimoniaca hæreſis;* ſiquis nempe cum parente hujus ſceleris Simone perverſe *judicet*, ſpiritualia pretio temporali acquiri poſſe: *Exſtimaſti* domum Dei pecunia poſſideri. Siquis tam perverſum judicium non fert, ſed pravitate tantum voluntatis, ex avaritia & ambitione ad ſpiritualia obtinenda ſacrilege graſſatur, proprie hæreticus non eſt, nec aſylo privatur, quod de hæreſi ſancitum dixi §. 52. (*b*). Aliud hæret in ſacrilega hac nundinatione vitium, quod conferens rem ſpiritualem pro pretio ſe illius *dominum* habeat, cum ſit merus adminiſtrator ex præcepto Chriſti Math. X.: *Gratis accepiſtis, gratis date.*

(bb) De

(b) *De pernicie & turpitudine simoniacæ pravitatis conf. Theophil. Raynaudus Tom. XII. Tract.* Mala e bonis Ecclesiæ *l.* 2. *Sect.* 1. *a. c.* 3. *ad c.* 10. *quo loco criminis fœditatem, gravitatemque ex Decretis Summorum Pontificum, Conciliorum, SS. PP. atque divina ultione Simoniacis inflicta demonstrat.*

§. 75. Ex eadem Simoniæ notione, ac natura profluit generale principium pro decisione casuum particularium. Quotiescunque temporale promittitur vel datur *pro* re spirituali, aut spirituali annexa, sic, ut alius titulus justus promittendi vel dandi nullus habeatur, committitur simonia juris divini & naturalis: si autem alius suppetit justus titulus, simonia non est. Justus titulus est I. *Sustentatio ministri Ecclesiæ.* I. Cor. IX. 11. De hac sustentatione ante pacisci licet, quam officium sacrum suscipiatur. arg. can. fin. I. q. 2. ubi *stipendia sanctis laboribus* dicuntur *debita secundum ordinationem Canonum.* Qui clypeo Canonum tectus quidpiam exigit, sat tutus est; modo Canones recte intelligat, applicetque. II. Titulus *laboris extrinseci,* seu obligationis aliunde non debitæ, & in gratiam alterius susceptæ. c. *Significatum.* 11. de præbend. III. *Titulus gratitudinis,* sic tamen, nequis ad certum modum gratitudinis ante se obligarit, quam spirituale acceperit, nec simoniacum animum fucatis verbis gratuitæ compensationis palliet. (*c*). IV. Titulus *consuetudinis,* modo irrationabilis non sit ex mente Canonum, aut certe istiusmodi fiat, exigendo importune, anticipato, præmisso pacto, aut plus, quam Superiores Ecclesiastici concedant. Id pertinet ad reditus stolæ *pro exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, & similibus.* c. 42. h. t. *Quidam laici* (inquit ib. Concil. Lateran. IV.) *laudabilem consuetudi-*

tudinem erga sanctam Ecclesiam pia devotione fidelium introductam ex fermento hæreticæ pravitatis nituntur infringere, sub prætextu Canonicæ pietatis. Ac dein decidit in hunc modum: *Super his pravas exactiones fieri prohibemus, & pias consuetudines praecipimus observari, statuentes, ut libere conferantur Ecclesiastica Sacramenta, sed per Episcopum loci veritate cognita compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.* Valet ergo consuetudo admittendi ea, quæ ob functiones ultro offeruntur: consuetudo autem eadem exigendi anticipato, aut extorquendi, dicitur *corruptela.* c. 39. h. t. *Quædam enim, tametsi honeste accipiantur, inhoneste tamen petuntur* l. 1. §. 5. D. de extraordin. cognit. V. *Titulus redimendæ vexæ,* dando temporale, ut alter cesset ponere impedimentum certo injustum. Atque hoc casu turpitudo versatur ex parte solius accipientis: in aliis pactis simoniacis versatur ex parte utriusque: in simonia mentali ex parte solius dantis, nisi ex circumstantiis appareat pactum *tacitum* inter dantem & accipientem. Hoc titulo ossa & reliquiæ Sanctorum ex manibus barbarorum ingenti pecuniarum vi sæpe redemtæ fuerunt.

(cc) *Unde damnatæ ab Innocentio XI. fuerunt propositiones 45. & 46.* Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra. — Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, sic ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis. *Permissum olim fuit in collatione ordinum, & concessione literarum dimissorialium, quidpiam gratis oblatum accipere. c. 18. h. t. At Concilium Trident. Sess.*

Sess. XXI. c. 1. de ref. prohibuit accipere etiam sponte oblatum, uti etiam ratione examinis in concursu. Sess. XXIV. c. 18. de ref.

§. 76. De divisione atque enumeratione rerum spiritualium aut spiritualibus annexarum, quæ sunt materia Simoniæ, varie differunt auctores. Dicunt esse res spirituales in se, ac *formaliter:* alias *effective*, quæ sunt effectus causæ vel potestatis spiritualis: alias *causative*, quæ efficiunt aliquid spirituale. Dein adnexa rei spirituali vocant modo triplici: *antecedenter*, siquid temporale præsupponitur, tanquam subjectum ad quidpiam spirituale: *concomitanter*, quæ per se & necessario conjuncta sunt cum re spirituali: *consequenter*, siquid temporale præsupponit, tanquam causam, rem spiritualem. At enim eadem res, si ejus natura expenditur, in se, & ex causa, imo & effectu, ad quem ordinatur, potest esse spiritualis, uti contingit in administratione Sacramentorum, quæ procedit ex potestate Ordinis. Deest in Jure nostro titulus de rerum divisione tum generatim, tum in specie de divisione rerum spiritualium & spiritualibus adnexarum. Sic igitur res videtur commode tractanda. Inprimis *res Ecclesiasticæ*, quæ in se temporales sunt, nec qualitatem sacram ex consecratione vel benedictione adnexam habent, uti fundi Ecclesiarum, jura censitica nulli officio spirituali annexa, distingui debent a *spiritualibus*, vel iis, quæ spiritualibus sunt *annexa*. Deinde vocabulum *Rei* latissime hic sumitur *primo* pro actionibus, & functionibus sacris, quæ proveniunt ex potestate Ordinis, ex potestate jurisdictionis, ex officio spirituali, ex habitu virtutis. Sic *res* forenses, judiciales &c. sæpe denotant solos actus, & negotia, quæ in judicio aut foro contingunt. *Secundo.* Pro ipsa potestate spirituali

rituali Ordinis, vel Jurisdictionis, pro ipso officio sacro, pro doniis & gratiis Spiritus sancti, quæ per modum habitus insunt. Huc ergo pertinent jura sacra, facultates seu potestates spirituales, vel quæ per se ordinantur ad spiritualia; quale est jus patronatus. *Tertio*. Pro rebus in se temporalibus quidem, sed qualitate spirituali affectis; quales sunt ædificia sacra, res consecratæ aut benedictæ. In his pleræque temporalem æstimationem habent ratione materiæ, ceu ædificium, aurum vel argentum in vasis sacris, materia vestimentorum sacrorum. Atque hæ res temporales, quæ, tanquam subjectum præsuppositum, recipiunt qualitatem sacram, proprie dicuntur *antecedenter annexæ* rei spirituali. *Quarto*. Concomitanter annexa sunt in numero actionum & functionum, de quibus dictum est *primo* loco. *Quinto*. Sunt jura percipiendi temporalia, quæ seorsim in se constituta non sunt, nec subsistunt, sed officio, vel statui spirituali sunt annexa, nec competunt, nisi ei, cui competit officium aut status. Sic jus percipiendi reditus temporales, aut decimas annexum est officio spirituali in beneficiis, jus religiosorum percipiendi alimenta & sustentationem ex bonis monasterii annexum est statui religioso seu professioni. Habemus ergo pro materia Simoniæ I. actiones & functiones sacras & spirituales: quo pertinent ea etiam, quæ *concomitanter* annexa dicuntur. II. Jura, facultates ac potestates sacras & spirituales. III. His proxime cohærent jura temporalia, quæ potestati, officio aut statui sacro & spirituali per legitimam auctoritatem annexa sunt, & privatorum arbitrio separari non possunt; quæ appellantur *consequenter* annexa. IV. Res in se naturales, sed qualitate spirituali affectas.

§. 77. I.

§. 77. I. *De actionibus & functionibus sacris & spiritualibus, quatenus sunt materia simoniæ.* Actiones sacramentales & in se spirituales & sacræ sunt; cum sint actiones moraliter Christi; & fere ex potestate sacra proveniant, & ad spiritualem gratiæ effectum tendant. Ergo simoniacum est pro temporali pretio eas peragere, e. g. conferre Ordines c. 1. & c. 39. h. t. can. 1. & 2. I. q. 1. aut facere exorcismos, absolvere vel ligare; quamquam hæc præter Ordinem etiam jurisdictionis potestatem requirant, atque ad eam referri possint (*d*). Potestati Ordinis fere annexæ sunt facultates obeundi certa sacramentalia, ceu consecrationes & benedictiones rerum. Quapropter has actiones obire pro pretio, e. g. consecrationes Ecclesiarum, benedictiones Abbatum c. 39. h. t. aliasve sacras ceremonias, simoniacum est. Ejusmodi actiones appellantur sacramentalia *transeuntia*. Res ipsæ benedictæ vel consecratæ sacramentalia *permanentia*, de quibus infra dicam.

(*d*) *Huc pertinet Decretum Concilii Trid. Sess. XXI. c. 1. de ref.* „Quoniam ab Ecclesiastico Ordine omnis avaritiæ suspicio abesse debet; nihil pro collatione quorumcunque Ordinum, etiam clericalis tonsuræ, nec pro literis dimissoriis, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacunque de causa, etiam sponte oblatum, Episcopi & alii Ordinum Collatores, aut eorum ministri quovis prætextu, accipiant: Notarii vero in iis tantum locis, in quibus non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis literis dimissoriis aut testimonialibus, decimam tantum unius aurei partem accipere possint; dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo: nec Episcopo ex Notarii commodis aliquod emolumentum ex eisdem Ordinum collationibus directe vel indirecte provenire possit.

Tunc enim gratis operam suam eos præstare omnino teneri decernit: contrarias taxas ac statuta, & consuetudines etiam immemorabiles quorumcunque locorum, quæ potius abusus & corruptelæ, simoniacæ pravitati faventes nuncupari possunt, penitus cassando & interdicendo: & qui secus fecerint, tam dantes quam accipientes, ultra divinam ultionem pœnas a jure inflictas ipso facto incurrant." *Conf. can.* 4. *I. q.* 2. *&* *c.* 1. *h. t.*

§. 78. Actus jurisdictionis spiritualis, tam voluntariæ quam contentiosæ, pro foro externo vel interno exercere, aut vendere pro pretio, simoniacum est, ceu absolvere a peccatis, vel censuris tam dispositum. c. 24., quam non dispositum. c. 14. h. t. ibi: *Nec quemquam pœnitentem, vel minus digne pœnitentem, gratia vel favore ad reconciliationem adducat, vel testimonium reconciliationis ferat eidem; vel quocunque livore digne pœnitentem a reconciliatione removeat: quia simoniacum est utrumque.* Idem contingit, siquis eum, cui sacerdotale officium interdictum est, accepto pretio ad id exercendum restituit. can. *nullus.* 124. I. q. 1. In c. 21. generaliter prohibetur, pretium dare pro *ministerio Ecclesiastico;* idque tam ad functiones ordinis, quam jurisdictionis referri potest. Prælatus enim, & judex Ecclesiasticus, utens potestate a Christo concessa: *Quæcunque solveritis: quæcunque ligaveritis in terra, erunt soluta, ligata in cœlis;* semper dicere potest: *Ministri Christi sumus;* & manifeste exercet potestatem spiritualem a Christo concessam, atque ad spiritualem animarum salutem unice institutam. Huc ergo pertinet quivis articulus potestatis, seu jurisdictionis spiritualis, ceu dispensare in votis, jejuniis, legibus &c. (*e*). Talem actum jurisdictionis spiritualis non videtur exercere testis, qui pretium acci-

accipit pro teſtimonio dicendo in cauſa ſpirituali e. g. beneficiali vel matrimoniali, niſi directe accipiat ad promovendam cauſam ſpiritualem, ſuumque teſtimonium, acceptumque pretium cum re ſpirituali connectat. Etſi vero is teſtis cenſeri ſimoniacus non poſſit, non ob id ab injuſtitia immunis erit, ſi teſtimonium ferre nolit, niſi accepta pecunia. can. *Non ſane.* 15. XIV. q. 5., niſi forte laborem, aut lucrum ceſſans inde compenſet. Qui teſti pecuniam dat, alias nolenti teſtimonium dicere de veritate, nihil agit, niſi ut injuſtam vexationem redimat jure ſuo. Omiſſio actus jurisdictionalis, quæ fit pro accepto pretio, ſimoniaca eſt, ſi æquipollet actui poſitivo. Qui hoc modo non abſolvit, eum tenet ligatum: qui contra criminoſum accepta pecunia non procedit, delictum vel pœnam tacite condonat. Quodſi pro pretio fiat mera omiſſio actus, ea certe turpitudinem habet, & ſimoniam olet. Si enim æſtimabile pretio cenſet, actum non fieri; videtur ipſum etiam actum pretio æſtimabilem judicare.

(*e*) *Redemtiones pœnitentiarum, votorum, imo & diſpenſationum antiquiſſimis jam temporibus admittebantur ſecundum verba Scripturæ:* Peccata tua eleemoſynis redime. *Daniel. IV.* 24. *Ad vitandum autem Simoniæ periculum juſte præceptum eſt, ut diſpenſationes gratis concedantur. Concil. Trid. Seſſ. XXIV. c.* 5. *de ref. Seſſ. XXV. c.* 18. *de ref. Atque ut multæ pecuniariæ piis locis & cauſis applicentur. Ibid. Seſſ. XXV. c.* 3. *&* 14. *de ref. Ceterum ſi Papa iſtiusmodi redemtiones ad certas cauſas deſtinat e. g. ad ſuſtentationem Officialium, quæ per ſe juſta & debita eſt, nulla Simoniæ ſuſpicio poteſt concipi.*

§. 79. Sunt quædam functiones & miniſteria, quæ neque ex Ordinis vel jurisdictionis poteſtate,

 ſed

ſed proprie ex officio ſpirituali profluunt, ceu aſſiſtentia Parochi in nuptiis, dare licentiam nuptiis aſſiſtendi, concionandi, abſolvendi, Sacramenta adminiſtrandi, ſuſceptos Ordines exercendi. Pro ejusmodi actibus ex officio ſpirituali provenientibus pretium temporale ſine ſimonia exigi, vel accipi non poteſt. Si ejusmodi actibus juſti reditus ſtolæ annexi ſunt, Parochus videtur *indemnitatem* ſibi poſſe ſtipulari, ſi eosdem obiri ab alio permittit. Apte autem referri huc poteſt Rubrica Tituli IV. *Ne Prælati vices ſuas vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedant.* Contigit enim, ut officio ſpirituali, regimini Eccleſiarum, adminiſtrationi jurisdictionis, id eſt, functionibus officii, regiminis, adminiſtrationis pinguia emolumenta juſtis ex titulis ſint annexa. Talia emolumenta, ſeu jus ea percipiendi pro pretio elocare, graviſſime prohibitum eſt ſub indicata Rubrica (*f*). Conf. L. III. Decret. §. 209. de Locato & Conducto.

(*f*) *Soli fructus temporales pro pretio utique locari poſſunt. c. fin. Ne Prælatti vices ſuas. Si cujus dignitati incorporata eſt parochia, isque vicarium ibi conſtituat, relictis eidem omnibus reditibus, & reſervata ſibi certa penſione annua, nulla committitur ſimonia. Quia talis conventio ſolum refertur ad penſionem congruam Vicario conſtituendam, quod duplici modo fieri poteſt,* primo, *relinquendo Vicario omnes reditus, ſibi reſervando certam eorum penſionem;* ſecundo *colligendo omnes fructus, certaque eorum quantitate Vicario aſſignata pro ſuſtentatione. Modus uterque honeſtus & licitus eſt.*

§. 80. Actus virtutum, qui ex gratia ſupernaturali proveniunt, atque ad Dei cultum ordinantur, longe altioris ordinis ſunt, quam res omnes temporales, nec earum pretio æſtimari poſſunt. Non tamen facile cenſetur emere actus virtutum

e. g.

e. g. orationes, qui Religiosis dat eleemosynam pro orationibus, quas fundunt, aut si parentes liberis devote orantibus promittant munera temporalia, aut siquis proposito commodo temporali alium ad actiones bonas provocet, vel alliciat, hereditatem vel legatum sub conditione potestativa boni operis, relinquat. Sic c. 2. de condit. apposit. firmus declaratur actus, quo quis mancipia manumittit sub conditione, ut monachi fierent. Ac in veteri præsertim testamento Deus ipse promissione temporalium bonorum ad observationem legis homines incitat, stimulatque. Multo autem minus simoniacum, aut illicitum est, data pecunia impedire peccatum, e. g. sacrilegium, homicidium: etsi tum quidem turpitudo ex parte accipientis sit, si aliter a facinore non abstineret. Hactenus de functionibus Ordinum, jurisdictionis, officii spiritualis, ac de effectibus donorum Spiritus sancti actum est. Hæ enim functiones & operæ spirituales non cadunt in contractum locationis & conductionis, neque in contractum innominatum: *do, ut facias: facio, ut des: facio, ut facias;* si altera ex parte temporale, ex altera vero spirituale intervenit. Ipsis autem functionibus & actionibus etiam comprehenditur labor & molestia iis obeundis intrinseca, & cum iis per se & necessario conjuncta; ut proinde de iis, quæ *concomitanter annexa* dicuntur, opus non sit, speciatim differere. §. 76. n. 1. & 4. Aliud est de labore mere accidentali e. g. si pro dicendo Sacro iter unius horæ faciendum esset.

§. 81. II. Ipsa potestas Ordinis, jurisdictionis, aut ipsum officium spirituale, vel dona Spiritus sancti maxime continentur vocabulo *Rei spiritua-*

ritualis, quæ cum temporali permutari nequit. Parum quidem ea in ſe ſpectata afficiunt homines, qui terrena ſapiunt; ambiuntur tamen, ut ad lucrum temporale, vel ad ambitionem & faſtum converti queant. Ignorare non potuit Simon magus, Spiritum ſanctum in ſe emi non poſſe; ſed poteſtatem tamen eundem conferendi per impoſitionem manuum oblata pecunia emere voluit, ut *ex venditione ſignorum, quæ per eundem fierent, multiplicatam pecuniam lucraretur. Nec Apoſtolus emtionem Spiritus ſancti, quam bene fieri non poſſe noverat, ſed ambitionem quæſtus talis & avaritiam, quæ eſt idolorum ſervitus, in eodem Simone exhorruit, & maledictionis jaculo perculit.* can. Salvator. 8. I. q. 3. Unde advertendum eſt, ſi actus Ordinis, aut officii ſpiritualis tendit ad aliquem effectum, tunc non tam is actus, quam hic effectus in contractum venire, datoque pretio emi cenſetur. Simon magus voluit emere poteſtatem Epiſcopalem, in qua poteſtas confirmandi continetur. Qui dato pretio conſtituitur judex ordinarius, aut delegatus, ipſam poteſtatem judiciariam, non actum, quo eam acquirit, emit: qui dato pretio obtinet præſentationem aut ſuffragia electorum, non tam præſentationis aut electionis actum, quam beneficium, ad quod præſentatur, vel dignitatem, ad quam eligitur, emere intendit. Nempe actus Ordinis, jurisdictionis aut officii ſpiritualis ſiti ſunt aliquando *in faciendo*, aliquando *in dando*, ſeu conferendo jure, poteſtate Ordinis, aut jurisdictionis, officio ſacro; atque hæc ſunt, quæ pretio temporali comparare Simoniaci ſtudent, ut dein hæc ipſa ſpiritualia bona ad commoda & lucra temporalia, vel ad inanem faſtum conferant. Nec dubium eſt, quin hæc ſit Simonia juris naturalis &

divi-

divini, si una ex parte potestas aut gradus Ordinis, vel jurisdictionis aut officii spiritualis, ex altera vero parte res temporalis æquiparentur inter se, & permutentur. De officiis mere temporalibus Ecclesiæ idem non videtur statui posse, etsi id quoque tanquam simoniacum jure Ecclesiastico vetitum sit (g). Potest etiam absque simoniæ vitio Episcopus, qui cuidam Ecclesiæ aut monasterio remittit jurisdictionem, & subjectionem, sibi reservare annuum censum. c. 6. de religiosis domib. nempe in recognitionem prioris jurisdictionis, & indicium concessæ libertatis. c. 8. de privilegiis.

(g) *Conf. Melchior Friderich in Quæst. Canonicis de Simonia c. 4. §. 11. n. 20.*

§. 82. III. Ad hanc classem rerum spiritualium referenda sunt beneficia & officia spiritualia, quæ sunt frequentissima simoniæ materies, uti olim ordinationes sacræ, quæ cum ipsa collatione tituli, & officii erant conjunctæ. Nomine beneficiorum includuntur Episcopatus, Præposituræ, Prioratus, abbatiæ, archidiaconatus, aliæ his æquales vel majores dignitates Ecclesiasticæ, Canonicatus, Parochiæ, Vicariæ, & coadjutoriæ perpetuæ vel temporales. Præstimonia seu portiones, quæ pauperibus clericis studiorum causa præbentur, in numero beneficiorum, etsi maxime simplicium, veniunt. De administratione hospitalium dispici debet, utrum officium quoddam spirituale habeant adjunctum; secus easdem emere & vendere, si hospitalia Episcopi auctoritate erecta fuerint, jure saltem Ecclesiastico sub pœnis simoniæ vetitum erit.

§. 83. Hæc officia & beneficia ſimoniace conferri cenſentur, ſi pro quovis actu, quo obtinentur, pretium temporale intervenit, uti exponitur a Concilio Trid. Seſſ. XXIV. c. 14. de ref. (*h*). Iſtiusmodi actus eſt *nominatio*, vel *præſentatio* & *inſtitutio* c. 20. c. 37. dein c. 8. 9. 36. 41. (*i*). *Electio* & *confirmatio*, *poſtulatio*, ejusve *admiſſio*. c. 2. 27. 34. Libera *collatio*. *Admiſſio ad poſſeſſionem*, quæ etiam introductio, inſtitutio, inveſtitura aliquando dicitur. c. 44. Caſus anceps atque ex adjunctis & præſumtione decidendus eſt, ſiquis bona ſua offert Eccleſiæ, humiliter rogans, ut in canonicum admittatur, retentis bonis ſuis pro præbenda. c. 34. Singularis ſimoniæ ſpecies ſeculo XI. ac deinceps invaluerat in Gallia, quæ *redemtiones altarium* dicebantur. Epiſcopi enim Eccleſias & decimas monaſteriis datas, quæ vulgari vocabulo apud gallos *altaria* vocabantur, aut Laici eccleſias, quarum patroni erant, non aliter ſinebant conferri, niſi data pecunia redimerentur, perinde uti in feudis contingit, quæ mutato Domino aut vaſallo redimi a novo ſucceſſore debuerunt. Ex his explicatum habet can. *Quæſitum*. 4. I. q. 3. dein c. 41. h. t. & c. 1. de uſuris.

(*h*) *Concilium reprobat conſuetudines quasdam ſolvendi aut penſitandi quidpiam pro admiſſione ad beneficia, vel poſſeſſionem eorundem, quibus nempe ſuſpicio Simoniæ inerat; alias arbitrio Epiſcopi examinandas & probandas relinquit. Laudabilis, inquit Berardus h. t. foret conſuetudo, ut præbendam adeptus aliquid donaret ad Eccleſiæ cultum & ornamentum. Haberet enim id ſpeciem potius exercendæ obligationis, quæ beneficiariis imminet ex primigenia inſtitutione beneficiorum, quam ſimoniacæ præſtationis. Cum enim ex reditibus beneficiorum portio quædam impendenda ſit in Eccleſias ſartas tectas conſervandas, recte initio admoneretur præben-*

bendatus instituti hujus, ac finis redituum, quos percepturus est.

(*i*) *Simoniaca est præsentatio ad certum titulum, quæ non aliter datur, vel obtinetur, nisi ut præsentatus renuntiet juri quidquam exigendi a præsentante c.* 37. *&* 45. *h. t.*

§. 84. Uti beneficia, sic pensiones *spirituales* sunt materia Simoniæ, illæ nempe, quæ clerico dantur propter officium spirituale e. g. concionatori, visitatori diœceseos, coadjutori. Nam tales pensiones annexæ sunt spirituali juri & ministerio, atque ex isto profluunt; unde uno vendito alterum quoque venderetur. Aliæ sunt pensiones *mere temporales*, quæ dantur laicis vel clericis ob temporale obsequium, ceu musicis, ædituis. Atque hæ neque in se spirituales, neque spirituali titulo annexæ sunt, etsi ex quodam beneficio extrahantur: nam hoc ipso, quod extractæ sint, & pro temporali ministerio applicatæ, factæ sunt temporales & profanæ. Est aliud pensionum genus, quas vocant *mixtas*, quæ solis clericis dantur, non tamen propter officium spirituale, sed per modum eleemosynæ ad sustentandum clericum pauperem, ægrum, senem, aut eum, qui renuntiavit vel permutavit, legitimo nempe modo, beneficium, quod pacifice possidebat, vel quæ dantur ad litem in beneficio componendam. His pensionibus annexa est obligatio recitandi officium parvum Beatæ Mariæ, nisi pensionarius ratione Ordinum per se obligetur ad horas canonicas. Unde jus percipiendi has pensiones auctoritate ecclesiastica perinde annexum est officio spirituali, uti fit in beneficiis. Quærunt, utrum hæ pensiones absque simonia redimi haud possint anticipata solutione, ac compositione, si is, qui eas solvere tenetur de suo bene-

 ficio,

ficio, unam ſummam integram penſionario conſentienti det, ſublata in poſterum obligatione quidquam ſolvendi? Reſp. 1. Si talis penſio conſtituta ſit alimentorum gratia, videtur ad redemtionem requiri auctoritas Superioris; quia etiam alias de futuris alimentis transigere non licet, ſine auctoritate Prætoris. l. 8. pr. D. & l. 8. C. de Transact. Argumentum manifeſtum peti poteſt ex Concilio Trid. Seſſ. XXI. c. 2. de ref. 2. Benedictus XIV. Conſt. *in Sublimi.* Tom. I. Bullar. N. 30. decernit, ut, ſi beneficia reſignantes ſub penſione, pactum ineant cum reſignatario, de cedenda huic penſione, ſeu commodo exigendi fructus ejusdem penſionis, ſoluta anticipata pecunia, pactum iſtuc ſit irritum, & inane, & reſignatarii decidant ab omni jure beneficii, ipſo facto absque ulla judicis declaratione, ac ut pecunia ſoluta reſtitui debeat ſub peccato gravi ab ipſo Ordinario locis piis applicanda. Eisdem pœnis ſubjacent talia pacta, inita intra ſex menſes a die receptæ per reſignatarium beneficii poſſeſſionis. 3. Pro omni caſu, quo licite fit redemtio penſionis, neceſſe eſt, ut penſionarius retineat obligationem & officium ſpirituale; ſecus iſtuc manifeſte vendidiſſe cenſeretur.

§. 85. Permutatio præbendarum & beneficiorum, quæ attentatur *privata auctoritate*, non tantum nulla eſt & irrita, ſed continet ſimoniam juris eccleſiaſtici ob expreſſam deciſionem c. *quæſitum.* 5. de rerum permutat. conf. Lib. III. Decret. §. 218. Si autem in tali permutatione major dignitas aut pinguiores reditus unius compenſentur pecunia, committitur ſimonia juris naturalis & divini. Siquis habeat jus ad beneficium, eidemque ab alio moveatur lis, non poteſt dare litiganti pecu-

pecuniam, ut acquiescat, neque etiam titulo solvendi expensas in litem factas. Hoc enim modo viam ad beneficium per pecunias sibi pararet. Conf. Bened XIV. Inst. Eccl. 93. §. 7. Beneficium obtinens jure certo & manifesto, permittitur redimere injustam vexationem. c. 28. h. t.

§. 86. Singularis Simoniæ species constituta est a Pio IV. & maxime a Pio V. per hoc, quod pro casibus, quibus ea committitur, speciales sanctiones pœnales, & singularis etiam procedendi forma sint præscriptæ, etsi iisdem casibus simul committatur simonia juris communis ecclesiastici vel divini (*k*). Generatim committitur simonia *confidentialis*, siquis accipit, vel alteri præsentando, eligendo, instituendo, conferendo, commendando, resignando aut quovis alio modo procurat beneficium hac intentione & pacto, ut is, qui beneficium sic accipit, illud perpetuo non teneat, sed vel ipsum beneficium, vel ex illo pensionem aut partem fructuum aliis vel alii aliquando relinquat, vel quoquo modo in alium, vel alios transferat. *Materia* hujus speciei sunt sola beneficia, quæ in Bullis Pontificum vocantur *Ecclesiæ*, *monasteria*, alia hujusmodi *beneficia ecclesiastica*. *Personæ*, quas afficit, sunt ii, 1. qui quoquo modo alteri procurant beneficium cum dicta confidentia. 2. Ii, qui beneficium sic accipiunt, ut in alium aliquando transferant. 3. Ii, in quos ab eo, qui primo accipit, transferendum est, nempe vel in ipsum procurantem alteri beneficium, vel in tertium e. g. in eius consanguineum, amicum, familiarem. *Pretium* vel quasi pretium in hoc genere est vel idem beneficium, quod ab impetrante ex pacto transfertur in alium, vel fructus aut pensio ex beneficio impe-

inter-

trato ſoluta impetranti, vel alteri. Siquid aliud interveniat, eſſe poterit ſimonia; at non erit confidentialis (*l*).

(*k*) *Pius IV. in Conſtit.* Romanum Pontificem. *edita* 16. *Oct. an.* 1564. *hanc confidentiam primo reprobavit in quibusdam Cardinalibus, qui impetrabant beneficia tamquam pro ſe, quæ poſtea alteri conferebant; & ſic neque annatæ, neque expenſæ pro expeditione literarum Apoſtolicarum perſolvebantur. Papa vetat cuilibet beneficia hoc animo accipere, ut in alium transferat: declarat, eos, qui beneficia ſic tenent, male fructus accipere, & teneri ad reſtitutionem: impetrationes beneficiorum ita factas & faciendas declarat irritas. Ex hac declaratione ortæ ſunt variæ cauſæ, & oriri deinceps poterant, quas Pius V. Succeſſor prioris omnes ad ſe ſuamque cognitionem avocavit, per conſtitutionem, quæ incipit:* Licet. fel. rec. *datam cal. Januar.* 1566. *Ex cognitione harum cauſarum dein detexit, abuſum latius manaſſe, ac multos, in quos beneficia per iſtiusmodi confidentiam translata fuiſſent, vel ire ad bellum, vel eſſe incapaces ob natalia, aliamve irregularitatem, alios ſolvere penſiones illis, qui ea beneficia ſibi impetrarant. Hinc an.* 1569. *die* 1. *Jun. edidit conſtitutionem, quæ præcipua eſt in hac re, & incipit:* Intolerabilis. *In hac præter alias pœnas reddit inhabiles ad habende hujusmodi beneficia tum eos, qui ea impetrant, tum eos, pro quibus ea impetrantur.*

(*l*) *Exempla Simoniæ confidentialis ſunt hujusmodi.* 1. *Siquis beneficium, canonicatum &c. quærit, & accipit hoc pacto, ut illud ſuo tempore reſignet in favorem alterius, qui per ætatem nondum habilis eſt.* 2. *Patronus præſentat clericum ad beneficium contracta fiducia, ut reditus beneficii in totum, vel pro parte transferat in patronum.* 3. *Vacat parochia: qui ad illam aſpirat, conſcius imbecillitatis ſuæ alium doctiorum clericum rogat, ut ad concurſum accedat, aliis concurrentibus haud dubie præferendus, contracta iterum fiducia, ut, cum idem parochiam fuerit conſecutus, tum eam roganti reſignet.* 4. *Huc pertinet reſignatio facta cum*

cum reservatione accessus, ingressus, regressus. Conf. Concil. Trid. Sess. XXV. c. 7. de ref. & L. I. Decr. §. 363.

§. 87. Dictum est inde a §. 81. de Simonia, quæ committitur, si dato pretio temporali comparatur aliqua potestas sacra Ordinis aut jurisdictionis, vel beneficium aut officium spirituale. Idem contingit, siquis ipsum jus conferendi beneficia aut officia spiritualia, e. g. jus eligendi, aut jus habendi suffragium in electionibus, jus confirmandi, instituendi, dato pretio acquirit. Hæc enim jura omnino spiritualia sunt, atque ad spiritualem Ecclesiæ potestatem pertinent. Jus præsentandi ad beneficia, etsi forte in se non sit pure spirituale; tamen ex speciali Ecclesiæ concessione provenit, qua etiam Laici ad illud habilitati sunt consensu communi Doctorum, atque ad actum & finem spiritualem tendit, nempe ad institutionem præsentati, si alioquin habilis sit; unde hoc jus spirituali annexum dicitur c. 16. de jure patronat. adde c. 6. & 23. eod. & Concil. Trid. Sess. XXII. c. 11. de ref. Sess. XXV. c. 9. de ref. conf. L. III. Decret. §. 436.

§. 88. Est autem Simonia juris divini & naturalis, quotiescunque in casibus hactenus recensitis potestas Ordinis aut jurisdictionis, vel beneficium aut officium spirituale, vel denique ipsum jus eligendi, præsentandi, aut quoquo modo promovendi ad beneficia, vel officia spiritualia vel dignitates sacras interveniente pretio temporali acquiritur. Patet id ex notione simoniæ. §. 71. Dicunt I. Pretium non datur pro officio spirituali, sed pro prærogativa & honore dignitatis, aut pro jure percipiendi reditus temporales. Ergo non vendi-

venditur ſpirituale, ſed temporale pro temporali. Reſp. n. a. quæ publica auctoritate inter ſe connexa ſunt, ea privatorum arbitrio aut ſola animi abſtractione ſeparari *re ipſa* non poſſunt (conf. Lib. IV. §. 17. nota). Sic autem connexa ſunt officium ſpirituale & prærogativa dignitatis, aut jus percipiendi reditus temporales; quod in ſe & ſeorſim non ſubſiſtit. Unde in his inſtar axiomatis ſumenda ſunt verba can. *Siquis*. 7. I. q. 3. *Quisquis horum alterum vendit, ſine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.* Dicunt II. Patronus aut collator beneficii accipiens pecunias pro collatione aut præſentatione utitur jure ſuo; quia illud non tenetur conferre gratis; & quia pecunias tantum exigit pro emolumento temporali, & quod unum præferendo aliis ſibimet poteſtatem adimat aliis gratificandi. Reſp. n. a. Patronus & collator non eſt dominus beneficii, & annexorum fructuum; ac propterea, quod alienum eſt, vendere non poteſt: ac licet eæ res forent ipſius, tamen tanquam ſpirituali annexas gratis conferre deberet. Qui in jure communi facere mutationem non poteſt, is nec titulum ſpiritualem a jure percipiendi reditus temporales poterit ſeparare. Unde ab Alexandro VII. juſte damnata eſt propoſitio 22. *Non eſt contra juſtitiam, beneficia eccleſiaſtica, non conferre gratis; quia collator conferens illa beneficia eccleſiaſtica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenetur* (m). Similes iſtiusmodi objectiones colligi & refutari poſſunt ex propoſitionibus damnatis ab Innocrntio XI. §. 75. not.

(*m*) *Auctores paſſim inſtar principii ſumunt:* Quod in temporalibus eſt uſura, in ſpiritualibus eſt ſimonia. *Unde*

Unde ab eodem Innocentio XI. damnata est prop. 42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum.

§. 89. A potestate Ordinis aut jurisdictionis, & ab officio spirituali, a functionibus item ejus potestatis vel officii distingui debet officium magistri & doctoris scientias profanas vel sacras tradentis. Etsi enim is, qui disciplinas sacras exponit, ex principiis revelatis procedat, atque institutiones suas ad fines sacros dirigat, tamen non ipsa principia scientifica, nec intentio operantis, sed opus ipsum & industria Doctoris spectari debet; quæ perinde naturalia sunt, & pretio temporali compensari possunt, uti si Musicus in sacris cantionibus vocem moduletur. Quapropter simoniacum non est I. operas literarias & scientificas quasi locare pro pretio vel ad temporale emolumentum conferre, quod expresse tradit S. Thomas 2. 2. q. 100. art. 3. ad 3. II. Simoniacum non est, pro gradu magistri & doctoris, quacunque ex facultate conferatur, pecunias accipere: quia hujusmodi gradus aliud non est, quam publicum testimonium doctrinæ labore & ingenio partæ, & approbatio ad officium docendi &c., cum quibusdam privilegiis & honoribus; quæ omnia nihil supernaturale continent, sed in ordine rerum naturalium hærent. III. Simonia non est, licentiam docendi in publicis scholis etiam facultates sacras dato temporali obtinere. Nihilominus indecens est, licentiam docendi pecuniis debere acquirere; cum idonei doctores potius invitandi & præmiis alliciendi sint, uti exponitur tit. 6. *De magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.* IV. Advocatus aut Ictus consilium

lium dans absque ſimonia & injuſtitia patrocinii & induſtriæ cauſa honoraria temporalia accipere poteſt etiam in cauſa ſpirituali. can. *Non ſane.* 15. XIV. q. 5 arg. l. 10. C. arbitrium tutelæ, ibi: *Nec quod laboribus & multis caſibus quæritur, interdicendum eſt.*

§. 90. De Simonia, quæ in admiſſione ad profeſſionem religioſam & ſtatum regularem committi poteſt, nec raro etiam ſolet, prænotandum, quid canones de *numero* regularium perſonarum in monaſteriis habitantium decreverint. Bonifacius VIII. c. unic. §. *Sane.* de ſtatu Regular. in 6. agens de monialibus ait: *Diſtrictius inhibemus, ne in monaſteriis ordinum non mendicantium aliquæ recipiantur de cetero in ſorores, niſi quot poterunt de ipſorum monaſteriorum bonis, ſive proventibus absque injuria ſuſtentari: ſi ſecus actum fuerit, irritum decernentes.* Conc. Trid. Seſſ. XXV. c. 3. de Regul. multo generalius ſic præcipit: *In monaſteriis & domibus tam virorum quam mulierum, bona immobilia poſſidentibus vel non poſſidentibus, is tantum numerus conſtituatur, ac in poſterum conſervetur, qui vel ex reditibus propriis manaſteriorum, vel ex conſuetis eleemoſynis commode poſſit ſuſtentari.* Anno 1599. Clemens VIII. per Conſt. *Nullus omnino.* edidit Decreta generalia pro reformatione tam monachorum, quam mendicantium cujuscunque ordinis & inſtituti. Ibi §. 7. ſic decernit: *In unoquoque conventu fratrum is tantum deinceps conſtituatur & in poſterum retineatur numerus, qui ex reditibus illi propriis, vel ex communibus conſuetis, vel etiam ſingulorum eleemoſynis, aliisve quibuscunque obventionibus in commune, ut præfertur, conferendis, commode poſſit*

possit sustentari. His præstructis decidendum est.

§. 91. I. *Promittere vel dare, exigere vel accipere aliquid temporale pro ingressu religionis est simonia juris divini & naturalis.* Prob. Ipsa professio, per quam fit ingressus in religiouem, est actus sacer & spiritualis, quo quis se suaque Deo ac divino servitio consecrat: status inde resultans, ac in complexo jurium & obligationum consistens ex fine & natura sua pariter spiritualis est, annexum habens jus percipiendi sustentationem temporalem; quia ad eum finem bona temporalia data, & vi fundationis ordinata sunt. Uti ergo manifesta simonia est, dato pretio quærere admissionem ad communionem catholicam per Baptismum, vel absolutionem ab hæresi, schismate aut censuris, vel admissionem ad statum clericalem per Ordines, vel promotionem ad officium spirituale, cui jus percipiendi temporalia adnexum est; sic idem dicendum est de admissione ad professionem & statum regularem. Consentiunt hac in re Doctores in c. 8. h. t. ibi: *Tam ille, qui dederit, quam ille, qui receperit vel consenserit, partem se cum Simone non dubitet habiturum.* Reprobatur dein ibidem consuetudo contraria: *Nec sub obtentu cujusquam consuetudinis reatum suum quis tueatur: quia diuturnitas temporis non minuit peccata, sed auget.* Adde c. 19. 25. 30. 40. Extrav. 1. int. comm. h. t.

§. 92. II. *Quotiescunque monasterium seu virorum seu mulierum sufficientes reditus & obventiones legitimas habet ad consuetum regularium numerum alendum, ab ingredientibus exigi nil potest titulo seu prætextu sustentationis, interposito pacto*

 tacito

tacito vel expresso. Prob. Hæc sustentatio annexa est professioni & statui regulari, perinde ut reditus annexi sunt beneficio vel officio sacro; & quæ persona admittitur ad professionem, eo ipso jus exigendi sustentationem acquirit: quæ vero admittit profitentem, ea se conventus nomine ad professum vel professam sustentandam obligat. Titulus ergo sustentationis hoc casu inanis est. Nota. Titulus *dotis*, quem Moniales maxime jactitant, a titulo sustentationis non differt. Dos enim datur ad sustinenda matrimonii onera. Cælestis autem sponsus dotem in hoc desponsationis genere non exigit, neque divites solum puellas ad castum connubium invitat (*n*). Siquis dicat: Hoc quidem modo monialium monastaria plena erunt peccatis simoniæ. Resp. 1. Hanc ipsam labem dudum illis exprobravit Concilium Lat. IV. relatum c. 40. h. t. 2. Nostro ævo titulus sustentationis & prætextus paupertatis non tam frequenter inanis ac falsus est, ac anteactis temporibus, ob frequentes exactiones Laicorum, ob paucitatem benefactorum, ob majores etiam expensas pro necessaria sustentatione faciendas, etiam in confessarios & viros regulares ordinis ejusdem. 3. Dici potest, pœnas in hoc genere simoniæ statutas in foro externo non omnes receptas esse (*o*). Sed ob id ratio peccati & simoniæ non purgatur.

(*n*) *Dionysius Carthusianus l.* 1. *de Simonia. art.* 11. *de religiosis admittentibus Candidatos sic differit: Recipiendo aliquem ad ordinem seu vitam communem*, eorum, quæ habent, faciunt eum participem secundum intentionem, & institutionem sanctorum Patrum, qui ordines fundaverunt. *& l.* 2. *art.* 4. Spiritualibus istis primo gratis exhibitis non possunt Religiosi a recepto aliquid temporale exigere per modum debiti

biti perſolvendum, nec tanquam pretium religionis; nec tanquam ſuſtentaculum vitæ, ad quod exhibendum jam ſe ipſos obligaverunt. *Ibid. art.* 2. Quam multæ bonæ pauperculæ quotidie clamant, conqueruntur, & dicunt, ſe eſſe paratas ad religionis & vitæ recluſæ ingreſſum, ſed non poſſe acquirere locum; eoquod jam undique temporalia exigantur.

(*o*) *Melch. Friderich QQ. Canon. de Simonia. c.* 5. §. 3. *n.* 217.

§. 93. III. *Si Monaſterium vere indigum eſt, neque conſueto perſonarum numero alendo par, ſine ſimonia exigi quidquam ab ingredientibus poteſt.* Hoc enim caſu id, quod exigitur, non pro ſtatu aut ipſa profeſſione, ſed vere pro ſuſtentatione & petitur, & datur. Sic expreſſe docet S. Thomas 2. 2. q. 100. art. 3. ad 4. idemque tradit S. Doctor in 4. diſt. 25. q. 3. a. 2. quæſtiuncula 2. ad 7. Conſentiunt fere Canoniſtæ, refragante Van-Eſpenio, qui ſic ait: Secundum Concilium Trid. [illegible]. §. 90. non poſſunt, nec debent plures admitti, quam ex reditibus & conſuetis eleemoſynis commode ſuſtentari poſſint. Ergo, infert, ob paupertatem non exigi quidquam poteſt, ſed regularium numerus minui debet. Reſp. Concil. Trid. non tantum de certis monaſteriorum reditibus, ſed etiam de *conſuetis* eleemoſynis mentionem facit. Idem declarant verba Clementis VIII. relata §. 90. Iſtiusmodi autem dotes ingredientium, quæ inſtar eleemoſynæ petuntur & dantur ab ingredientibus, magnopere conſuetæ ſunt, & uſu invaluerunt. Certe nulla tali caſu ſimonia juris divini & naturalis locum habet. C. 30. h. t. in fin. deciditur: *Illud tamen gratanter recipi poterit,*

 quod

quod fuerit ſine taxatione gratis oblatum. Prætextus autem paupertatis, qui reprobatur c. 40. h. t. & Extrav. 1. eod. int. comm. de falſo & fucato prætextu paſſim intelligitur.

§. 94. Tria addenda ſunt ad has deciſiones. 1. Licitum eſt, tempore Novitiatus pro victu & veſtitu quidquam accipere. Conc. Trid. Seſſ. XXV. c. 16. de Regular. 2. Si ingrediens de legitima ante profeſſionem non diſpoſuit, ea a monaſterio, in quod is jus ſuum transtulit, juſte exigitur. l. 55. & 56. C. de Epiſcop. & Cler. 3. Aſcan. Tamburinus de jure abbatiſſ. diſp. 5. q. 1. monet, numerum Monialium non cenſeri auctum per ſuſceptas ſorores, quas *converſas* vocant.

§. 95. IV. Supereſt ultima rerum ſpiritualium & ſpiritualibus annexarum claſſis (§. 76. in fin.), nempe res corporales, in ſe naturales aut temporali pretio æſtimabiles, quæ ex conſecratione, benedictione, aliove reſpectu qualitatem ſacram vel ſpiritualem habere noſcuntur. De his decidendum. *Primo*, ſi res corporales in ſe pretio æſtimari non ſolent, niſi ex reſpectu quodam ſacro, nullo modo vendi, aut permutari poſſunt pro pretio. Ejusmodi ſunt *ſacræ Reliquiæ*, quæ re temporali æſtimari non poſſunt. c. 2. de reliquiis & ven. SS. Conc. Trid. Seſſ. XXV. Decret. de invocat. & venerat. ibi: *Turpis quæſtus eliminetur.* l. 3. C. de SS. Eccl. ibi: *Nemo Martyres diſtrahat, nemo mercetur.*

§. 96. *Secundo.* Vaſa ſacra & res benedictæ, ceu calices, ornamenta, ſacramentalia item permanentia, uti numiſmata, agnus Dei, globuli precatorii, etſi benedicta jam ſint, ratione materiæ & for-

formæ, temporali pretio æſtimari poſſunt, modo illud ob qualitatem ſacram non augeatur. Non enim eæ res ob conſecrationem aut benedictionem amittunt pretium temporale, quod habent. Hinc ob æs alienum, quo premitur Eccleſia, vel ob pauperum neceſſitatem, aut redemtionem captivorum diſtrahi poſſunt. can. *Ea enim.* 2. §. 1. X. q. 2. can. *Aurum.* 70. XII. q. 2. Idem tradit S. Thomas in 4. diſt. 25. art. 2. ubi addit: *Si venduntur eccleſiaſticæ perſonæ, poſſunt integra vendi; ſi autem venduntur aliis non ad uſum Eccleſiæ, debent prius frangi præmiſſa oratione; ne ſancta ab aliis tractentur, quam a miniſtris Eccleſiæ.* In hisce rebus ſecundum materiam & artem formæ diſtrahendis locum non habet dictum Chriſti: *Gratis accepiſtis, gratis date;* ſed potius principia de alienatione rerum Eccleſiæ, quæ cum damno ejusdem fieri non poteſt; quia ejusmodi res corporales multis ſæpe ſumtibus & expenſis comparantur. Exceptio ex jure poſitivo eſt in chriſmate & oleo benedicto; in quibus parvitas materiæ attendi non debet. c. 36. h. t.

§. 97. Ad hunc locum referenda eſt ſepultura, pro qua exigi quidquam a presbyteris & religioſis prohibent plures Canones. At enim ſepultura ſumitur modo triplici, uti animadverti Lib. III. Tit. de ſepulturis. §. 358. *Primo* pro ritu inhumandi, & exequiis. Hoc ſenſu pro ſepultura quidquam extorquere vel accipere, prohibetur c. 8. 9. 29. h. t.; niſi laudabilis vigeat conſuetudo pro ſuſtentatione Presbyteri dandi reditus ſtolæ. c. 42. eod. *Secundo*, pro jure defuncti, ut, ſi in communione catholica pie obiit, chriſtiana ſepultura honoretur, & alii fideles, qui cum ipſo commu-

nicarant vivo, pariter communicent cum defuncto. Atque hoc jus communionis omnino spirituale est, nec relicto pretio comparari debet. *Tertio*, pro loco, in quo cadaver inhumatur, ac si is pro defunctis communiter destinatus est, dato pretio comparari non debet; cum is non sit in dominio presbyterorum sepelientium. c. 13. de sepulturis. can. *Questa est.* 12. cum tribus seq. XIII. q. 2. ubi prohibetur *terra* vendi. adde c. 41. h. t. Siquis tamen extra locum pro sepultura communiter assignatum sepeliri velit in Ecclesia vel capella, cujus dominium ad Clericos vel Religiosos pertinet, aut siquis pro sua aut suorum sepultura proprium habere velit sepulturæ locum cum onere, ne alius ibi sepeliatur; istis casibus pretium ratione loci exigi posse passim asserunt. At c. 41. h. t. primæ hujus assertionis parti non penitus favere videtur.

§. 98. Causa simoniacæ pravitatis in judicium deducta magnam exigit circumspectionem, c. 32. & habet singularia quædam quoad formam, & sæpe pœnas proprias. I. Judex competens est solus ecclesiasticus, etsi delinquens sit laicus, & moveatur quæstio facti. II. Numeratur simonia inter crimina excepta & valde perniciosa: unde quivis admittitur ad accusandum. c. 7. pro sufficientibus habentur probationes ex evidentibus signis. c. 6. recipiuntur testes non omni exceptione majores; nec aliæ contra eos admittuntur exceptiones, quam illæ, quæ de malignitatis fomite procedere videntur. c. 31. præsertim quando non agitur criminaliter, ut quis deponatur ab Ordine, sed civiliter, ut removeatur ab administratione tanquam immeritus & damnosus c. 32.

§. 99.

§. 99. De pœnis in foro externo infligendis decidendum est. I. Simonia pure interna, aut mentalis (§. 71.) non punitur pro foro externo. C. ult. h. t. ubi agitur de simonia, quæ committitur *nullo pacto, sed affectu animi præcedente*, additur: *In quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori.* Aliud sentiendum de simonia *occulta*. c. 20. II. Pariter nulla pœna pro foro externo incurritur per simoniam conventionalem incompletam, aut pure conventionalem. cit. §. 71. n. 3. & 4. III. De simonia mixta ex conventionali & reali videtur distinguendum, utrum datum jam sit pretium, non tamen collatum spirituale: an e contrario collatum jam sit spirituale, non tamen datum, sed duntaxat promissum pretium temporale. Priore casu nondum censetur simonia perfecta ad effectum incurrendi pœnas: at censetur casu posteriore; quidquid enim promissa, etsi nondum soluta pecunia recipitur, simoniace recipi censetur. can. *Ea, quæ.* 5. I. q. 3. ibi: *Vel data, vel promissa pecunia* (*p*). Multo autem magis pœnis subjacet simonia *realis*, ex utraque parte completa. SS. Canones certas definiunt pœnas contra simoniacas ordinationes, collationes beneficiorum, professiones religiosas. Aliis casibus fere arbitrio judicum pœna relinquitur.

(*p*) *Friderich de Simon. c.* 5. §. 1.

§. 100. Pœna simoniace ordinantis vel ad Ordines præsentantis est: 1. Excommunicatio ipso facto incurrenda, & summo Pontifici reservata. Extrav. 2. h. t. int. comm. 2. Suspensio ab exercitio munerum Pontificalium, & interdictum ab ingressu Ecclesiæ (*q*). Simoniace vero ordinatus

 præter

præter dictam excommunicationem summo Pontifici reservatam suspenditur ab exercitio Ordinum susceptorum, & aliis Ordinibus suscipiendis. Adeo punitur quisque in eo maxime, in quo peccavit.

(q) *C. 45. h. t. hæc suspensio erat triennalis. Sixtus V. eam fecit perpetuam in Const.* Sanctum & salutare, *confirmata a Clemente VIII. per Const.* Romanum Pontificem. *conf. Concil. Trid. Seff. XXI. c. 1. de ref. de quo supra* §. 77. *nota.*

§. 101. Si in beneficiis conferendis committitur simonia, pœnæ sunt hæ: 1. Omnis provisio simoniaca beneficii ecclesiastici ipso jure nulla est; unde beneficia sic obtenta dimitti, ac fructus percepti restitui debent. 2. Provisus fit inhabilis ad idem beneficium de novo obtinendum, imo etiam ad alia. 3. Si inscio Proviso commissa sit simonia, nullam is quidem pœnam incurrit; provisio tamen nulla est, ut infra dicam §. 103. De pœnis simoniæ confidentialis conf. citt. Constitutiones Pii IV. & V. supra §. 86. in nota.

§. 102. Pœna simoniacæ professionis religiosæ sita est in excommunicatione latæ sententiæ summo Pontifici reservata, & in suspensione ab officiis capitularibus, & omni jurisdictione, quam monasterium incurrit simoniace quempiam recipiens.

§. 103. Maximi momenti est, expendere nullitatem actuum simoniace gestorum propter obligationem justitiæ restituendi rem injuste acceptam & fructus rei. De qua re decidendum: I. Collatio Ordinum, aut consecratio Ecclesiæ simoniace facta in se valida est; quia non a præcedente pacto simoniaco,

niaco, ſed a materia & forma rite applicata pendet. II. Profeſſio religioſa facta ſimoniace, cum pendeat ex libero voventis actu & Eccleſiæ conſtitutione, pariter valida eſt; ſed tali modo profeſſus ſecundum Canones transferri deberet in aliud monaſterium arctius. III. Proviſio ſimoniaca beneficii vel officii Eccleſiaſtici penitus nulla eſt, nec jus percipiendi fructus tribuit, etſi Simonia committatur a tertio, ignorante proviſo c. 26. & 27. h. t. can. *Præſentium.* 3. I. q. 5. Is caſus non uno modo contingit: 1. Ut proviſus penitus ignoret, quid tertius ſimoniace moliatur. 2. Ut ſciat, & tamen non contradicat, ut oportet, nec proteſtetur. c. *Matthæus.* 23. h. t. & regula juris 43. in 6. ibi: *Qui tacet, conſentire videtur.* 3. Ut ſciat, & contradicat pro viribus; tertius tamen eo ignorante in machinatione ſimoniaca pergat. c. 33. h. t. 4. Ut tertius ſimoniam committat in fraudem & ex odio proviſi, ut hic ob interpoſitam vel potius ſimulatam ſimoniam reddatur inhabilis, & beneficio vel dignitate excidat. cit. c. 33. & regula juris 22. in 6. ibi: *Non debet aliquis alterius odio prægravari.* 5. Fieri poteſt, ut ſimonia committatur inſcio collatore beneficii, & eo, qui beneficium accipit; uti ſi iſtius amicus, conſanguineus, vel tutor miniſtro Epiſcopi det pecunias, ut hunc ad conferendum beneficium inducat. Primis binis caſibus proviſio nulla eſt, & irrita; uti patet ex cit. Canonibus. Hinc ſi proviſus poſtea intelligat, quid ſe ignorante geſtum ſit, fit poſſeſſor malæ fidei, ac tenetur beneficium, quod ex aliena ſimonia accepit, ſponte dimittere, ſpe concepta, futurum, ut nova collatione beneficium dimiſſum recipiat. c. 59. de elect. c. 26. h. t. Neque talis poſſeſſor juvatur per regulam Cancellariæ 36. *de triennali poſſeſſore.*

Lib. III. Decret. §. 105. n. V. Nam hæc regula generaliter & ſine ulla diſtinctione reprobat *ingreſſum ſimoniacum*, & a favore triennalis poſſeſſionis excludit; nec diſcrimen facit, utrum ante, vel poſt triennium ſimoniæ vitium detegatur, imo tale driſcrimen aperte repugnat cit. juribus c. 26. & 27. h. t. can. 3. I. q. 5. Neque nullitas iſtiusmodi proviſionis vel electionis ſanatur per ordinariam confirmationem Superioris, qua omnes defectus juris & facti ſanari dicuntur. Hæc enim ſanationis clauſula ſupplet quidem defectus quoad extrinſecas ſolemnitates, non autem quoad inhabilitatem perſonæ, ſimoniam, abuſum poteſtatis ſecularis &c., quæ omnia ſpeciali mentione indigent. Caſu tertio & quarto valet proviſio, & veriſimiliter etiam caſu quinto.

§. 104. IV. Pretium, ac pecuniæ ſimoniace datæ non fiunt accipientis, ſed ante omnem ſententiam danti, aut piis cauſis, aut Eccleſiæ, quam ſimoniaca proviſio afficit, reſtitui debent. c. 11. h. t. quia nullo juſto titulo iſtiusmodi pretium aut datur, aut accipitur, aut retinetur; nunquam enim nuda traditio transfert dominium, ſed ita, ſi juſta aliqua cauſa præceſſerit. l. 31. D. de acq. rer. domin. Dicunt: Violata virtus religionis non imperat reſtitutionem. Reſp. d. niſi præter ſacrilegium, aut violatam virtutem religionis ſimul concurrat defectus tituli, proinde vera injuſtitia. Unicum ego quidem caſum novi, quo acceptio pretii temporalis pro re ſpirituali ſimoniaca, nec ſimul injuſta eſt. Siquis e. g. occaſione rei ſpiritualis e. g. ob actus Ordinis, jurisdictionis vel officii ſpirilis jus habet approbatum ab Eccleſia, aut per legitimam conſuetudinem ſtabilitum, accipiendi quidpiam

piam justo titulo e. g. sustentationis; isque ignorato vel prætermisso hoc titulo temporale exigit aut capit animo simoniaco; tum quidem non restituere tenebitur, quod accepit, sed pravam duntaxat voluntatem deflere, ac corrigere.

TITULUS VI.

DE JUDÆIS, SARACENIS, ET EORUM SERVIS.

TITULUS VII.

DE HÆRETICIS.

TITULUS VIII.

DE SCHISMATICIS, ET ORDINATIS AB EIS.

TITULUS IX.

DE APOSTATIS, ET REITERANTIBUS BAPTISMA.

ARGUMENTUM.

I. De delictis contra fidem & unitatem Ecclesiæ agitur primo generatim. §. 105. *II. De infidelibus, & communicatione fidelium cum iisdem.* §. 115. *III. De Hæreticis, ac pœnis, & causa hæresis.* §. 122. *IV. Notio schismatis, pœnæ.* §. 136. *V. Apostasia triplex: Reiteratio S. Baptismatis.* §. 141.

§. 105. Delicta infidelitatis, hæresis, schismatis, apostasiæ in jure nostro tractantur modo duplici: 1. ut ipsorum explicetur notio, gravitas, pœnæ constitutæ. 2. Ut exponantur jura & obligationes aliorum insontium versus infideles, hæreticos, schismaticos, apostatas. Principio constituen-

ſtituendæ ſunt claſſes hominum a vera catholica religione aperte alienorum; dein generalia præſtrui oportet principia.

§. 106. Qui a catholica religione manifeſte alieni ſunt, alii dicuntur *infideles*, qui carent Baptiſmo, & fide in Chriſtum: alii *non infideles*, ſed alieni tamen a catholica religione, ceu hæretici, apoſtatæ a tota fide; qui quidem omnes per Baptiſmum ingreſſi ſunt in Eccleſiam, ſed ſaltem in aliquo dogmate ab ipſius fide, aut a ſubjectione ſeu obedientia diſcedunt. Præter apoſtatas a tota fide ſunt alii, qui a ſtatu religioſo, vel clericali deficiunt.

§. 107. Infideles in triplici ſunt ordine. I. *Judæi*, qui veteri Teſtamento etiam quoad præcepta judicialia & ceremonialia, tanquam obligarent etiam nunc, inhærent, & contemta lege Chriſti alium Meſſiam exſpectant. II. *Saraceni* vel *Agareni*, qui ſequuntur Mahometis ſectam, ceu Turcæ, Tartari, Perſæ, Arabes, Aegyptii; hi aliquem cultum vero Deo exhibent, at ſecundum leges Alcorani. III. *Gentiles*, græce *Ethnici*, ac ſi rei creatæ cultum latriæ exhibent, *Idololatræ*. Cum Judæi olim quaſi unam efficerent familiam, ortam ex Abraham, Iſaac & Jacob, omnium aliarum nationum ſeu gentium homines vocarunt gentiles. Poſtquam dein juſſu Imperatorum Chriſtianorum delubra ac templa gentilium in urbibus clauſa fuiſſent, homines ſuperſtitioni innutriti in pagis & agris clandeſtina ſacra peregerunt; unde *Pagani* dicti ſunt.

§. 108. Hæreticorum, ſectarumque hæreticarum ingens eſt numerus, fuitque inde a tempori-

poribus Apoſtolorum, uti patet ex Irenæo, Epiphanio, Auguſtino, aliisque antiquis Patribus, ex codice item Theodoſiano & Juſtinianeo tit. de Hæreticis, & apud Gratianum ex can. *Quidam.* 39. XXIV. q. 3. Nec mirum eſt, in agro Dominico Zizania & multiplex lolium ſuccreſcere, ut nempe, *qui probati ſunt, manifeſti fiant.* I. Cor. XI. 19. Hæreticis affines ſunt *Schismatici*, qui a corpore Eccleſiæ ſe ſegregant, auctoritati ejus ſe ſubmittere recuſantes in rebus ad unitatem conſervandam neceſſariis. Hi fere prava dogmata confingunt, ut juſte ab Eccleſia receſſiſſe videantur, ut proinde Schisma fere ſit mater hæreſis. Apoſtatæ *a tota fide* Chriſtiana, his pejores, ad Judaismum, Turcismum, aut Paganismum deficiunt.

§. 109. Delictum novum, vel potius inde a binis ſeculis apertius, ac olim erumpens contra divinam religionem eſt aſſertio autonomiæ, ſyncretismus ſeu indifferentismus, & Tolerantia in cauſa religionis eo, quo a multis jactatur, ſenſu & conſilio. *Autonomia* dicitur jus cujusque ſeu facultas ab aliorum hominum judicio & arbitrio independens ſentiendi de religione, ut cuique videtur, ac lubet. Nuncupatur etiam *libertas conſcientiæ*, cui opponunt tyrannidem, dominatum, imperium in conſcientias. Hanc autonomiam cuique natura competere etiam in præſenti ſtatu religionis a Deo revelatæ & inſtitutæ Eccleſiæ contendunt, & ſic Eccleſiæ adimunt poteſtatem infallibiliter declarandi doctrinam fidei & morum, & fideles per Baptisma ſibi ſubjectos in conſcientia obligandi, ut in cauſa religionis recte ſentiant ſecundum declarationes & definitiones a ſe factas. Hæc aſſertio viam aperit ad omnes hæreſes, & ipſa in ſe hæreſin continet ac

ſchi-

ſchima. At certum eſt, 1. quod Deus poſſit homini revelare veritates antea non cognitas, aut non cognitas ſatis firmiter, ac proponere eidem leges & præcepta ſub periculo æternæ ſalutis neceſſario obſervanda. 2. Certum eſt, quod has revelationes & leges Deus neceſſario proponere non debeat cuique ſingillatim & immediate per ſe, ſed quod id poſſit facere per alios homines, ceu Prophetas & Apoſtolos a ſe miſſos, debita poteſtate prædicandi, docendi ac regendi inſtructos, ſic ut de divina miſſione ac poteſtate divinitus ſibi data indubitatam queant fidem facere. 3. Certum eſt, quod Deus iſtud & in veteri & in novo teſtamento reipſa fecerit; ut oſtenditur a Theologis in tractatu de Religione & Eccleſia. Quæ poteſt igitur homini competere autonomia, ſeu libertas ſentiendi in cauſa religionis & vivendi ſuo judicio & arbitrio (*a*)?

(*a*) *Conf. Jus Natur. priv.* §. 72. *ſeq. pag.* 165.

§. 110. *Syncretismus* vel *indifferentismus* ea eſt opinio vel opinantium ſecta, qua religionem quamcunque ſufficere ad obtinendam ſalutem, aut id duntaxat neceſſarium ſtatuitur, ut in Chriſtum quis credat, etſi a catholica profeſſione in aliis capitibus diſſentiat, atque ab ejus communione ſeparatus ſit. Prior opinio vocatur indifferentismus *laxior*, poſterior vero *ſtrictior*.

§. 111. *Tolerantia* ex vi vocis eſt permiſſio, ut diſſentientes a catholica religione ſuo arbitrio & errori impune inhæreant. Differt ergo ab indifferentismo, & per ſe loquendo locum habet, cum quis unam unicam eſſe veram religionem, atque ad ſalutem neceſſariam contendit. At eo quidem,

dem, quo tolerantia hodie jactatur ſenſu & conſilio, ſuſpicionem ingerit latentis indifferentismi, fideli populo ſenſa indifferentismi ingerit, Zelum veræ religionis extinguit, Eccleſiam catholicam tecto adverſariorum furori objicit, atque ad eum tendit exitum, ut omnes falſæ ſectæ impune graſſentur, unica vera Chriſti religio opprimatur, & exterminetur.

§. 112. Expoſitis ſectarum a Catholica religione abhorrentium notionibus, variisque claſſibus generalia oportet principia ſtatui. I. Inter veram Chriſti Eccleſiam & diſſentientes ſectas applicari minime poſſunt principia juris naturalis gentium, quaſi Eccleſia Chriſti & ſectæ perinde ſe haberent, uti diverſæ gentes, quarum altera ab altera independens eſt, & ſingulæ jure libertatis, æqualitatis, ſecuritatis potirentur. Sectariorum a vera fide & Eccleſia defectio, rebellioque nullo temporis curſu, nulla conventione vel transactione, nulla præſcriptione, poſſeſſione vel præſumtione unquam legitimæ ac juſtæ evadere poſſunt, ſi de jure *interno* quæſtio ſit.

§. 113. II. Si de jure & foro externo tolerare falſas ſectas cogat neceſſitas aut juſta ratio, diſtingui oportet gradus tolerantiæ, & maximopere caveri, ne recta fides & ſalus Catholicorum ex ea tolerantia detrimentum capiat. Nominavi *gradus tolerantiæ.* Aliud eſt enim, tolerare infideles aut acatholicos ſubditos, qui ante exiſtunt in ditione, quam catholicus Princeps eandem ceperit; aliud, ſuperinducere falſas ſectas; uti non perinde eſt, ſeminare zizania, ac forte prognata non evellere, eoquod tritico implicata ſine periculo ipſius tritici evelli

evelli nequeant. Aliud eſt item, tolerare jam dudum lapſos & ſtertentes in errore; & aliud rurſum, ſtantibus in vera fide liberam labendi, deficiendique a fide copiam facere, ſalvis juribus, quibus antea gaudebant. Dein qui tolerare cogitur ſectarios, non continuo permittere debet, ut ii publice exerceant falſam religionem, ut fana conſtruant, conventicula agant, errorum magiſtros habeant, publice ſectam doceant, libros imprimant, publica ſepultura gaudeant; nec ſi tolerantur, protinus orthodoxis exæquandi ſunt juribus & favoribus civilibus, promovendi ad munera, dignitates, ad gerendos magiſtratus, capiendas hæreditates, acquirendos honores & gradus literarios pronuntiandi habiles. *Quoniam neque juſtum eſt, æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri privilegiis*, inquit Imperator Nov. 109. c. 1. & *quoniam hæreticos odio habemus* Nov. 45. id eſt, tolerantia tanquam res odioſa ſecundum principia juris reſtringi debet. Si eam ob rem conquerantur Sectarii, reſpondendum eſt cum S. Auguſtino ex can. *Ad fidem.* 33. XXIII. q. 5. ibi: *Cum aliquid adverſus vos Reges conſtituunt, admoneri vos credite, ut cogitetis, quare iſta patiamini.*

§. 114. III. Quæſtiones, quæ de infidelibus & ſectariis relate ad veram Chriſti Eccleſiam moveri poſſunt, referuntur *primo* ad Jus publicum politicum, *utrum* & *quatenus* Imperans eos, quos in civitate reperit, poſſit tolerare? utrum de novo poſſit admittere: utrum ſucceſſor admiſſos poſſit expellere: utrum cum infidelibus poſſit inire fœdera circa bellum, commercia; utrum ſuccurrere poſſit infidelibus contra Chriſtianos pugnantibus &c. *Secundo* referri poſſunt ad Jus publicum Eccleſia-

clesiasticum in primis circa vitandam communicationem catholicorum cum infidelibus & sectariis *in divinis*. *Tertio* ad Jus privatum tum Ecclesiasticum, tum profanum *in politicis* circa munera, officia, contractus: *in forensibus* quoad judicia civilia & criminalia: in *familiaribus* circa cohabitationem, servitia, matrimonia &c.

§. 115. A generalibus hisce notionibus & principiis ad decisiones particulares descendendum nunc est. SS. Canones gravissime obtestantur Principes, ne in ditionibus sibi subjectis Turcarum superstitionem & Mahometis invocationem tolerent. Clem. Unic. de Jud. & Saracenis. Dein nequis Saracenis contra Principem Christianum eos ex regno expellentem suppetias ferat, arma & belli subsidia subministret. Extrav. Unic. Joann. XXII. h. t. Demum nequis arma, & subsidia portet ad infideles contra Christianos, pugnaturos. Extrav. 1. h. t. int. comm. Idem statutum jam fuerat in Concilio Lateran. III. & IV. conf. c. 6. 11. 12. 17. h. t. Si Princeps Christianus lacessatur bello ab alio Christiano Principe, potest is non solum uti opera subditorum suorum infidelium, sed etiam inire fœdus cum exteris infidelibus, quando id summa necessitas poscit, quæ aliter vitari nequit, & adhibita præcautione, ne quid detrimenti capiat religio catholica, & fidelium salus ex consortio cum infidelibus.

§. 116. Speciatim de Judæis in ditione Christiana tolerandis ea visa est probabilis ratio non modo Principibus, sed ipsi etiam Ecclesiæ, *primo*, quod a vilibus hisce ejectamentis, quæ nullo inter se civili & publico statu, nexuque sociantur, ni-

hil periculi magnopere metuendum ſit Eccleſiæ vel reipublicæ. *Secundo*, quia iidem tenaciſſime inhærendo Scripturis veteris teſtamenti, quas a Patribus acceperunt, *tanquam capſarii noſtri nobis ſerviunt*, ut inquit S. Auguſtinus ſuper Pſalm. 40. *quia per eorum codices alios infideles convincimus. Tertio*, quia ipſa calamitate & cæcitate ſua, quæ apertiſſime prædicta eſt in Libris ſacris, quos tenent, perpetuum & irrefragabile teſtimonium Chriſto, & Eccleſiæ Chriſti perhibent. *Quarto*, quod aliquando convertendi ſint ad fidem Chriſtianam, ut ex Judæis & gentibus fiat unum ovile, & unus paſtor. Unde Saraceni & alii infideles cenſentur hoſtes Chriſtianorum: Judæi autem ſervorum & captivorum loco habentur. Hæ rationes id efficiunt, ut Judæi tolerari poſſint, non ut debeant in ſingulis regnis. Explicandum jam eſt ex jure ſacro, quibus in rebus ſita ſit tolerantia Judæorum: qui ejusdem gradus admitti poſſit: quæ cautiones pro communicatione cum iis in rebus divinis, politicis, forenſibus, & familiaribus adhiberi debeant, nequid detrimenti Eccleſia Chriſti, & fidelium ſalus inde capiat. Monet enim Pontifex, diligenter cavendum eſſe, ne Judæi Chriſtianis *reddant pro gratia contumeliam, & de familiaritate contemtum, qui tanquam miſericorditer in noſtram familiaritatem admiſſi, nobis illam retributionem impendunt, quam juxta vulgare proverbium mus in pera, ſerpens in gremio, & ignis in ſinu, ſuis conſueverunt hoſpitibus exhibere.* c. 13. Quo loco refertur mos pudendus, quo chriſtianas ſuorum liberorum nutrices tractant. Ne ergo Judæi non ſatis cogniti in familiaritatem Chriſtianorum ſe inſinuent, a Concilio Lateran. relato c. 15. præſcriptum, ut ſigno veſtium diſtinguantur a Chriſtianis,

ſtianis, viri annulo flavo in veſte, mulieres cœruleis notis in peplo.

§. 117. Tolerantia Judæorum, ſi lege publica conceſſa eſt, generatim in his conſiſtit, ut juribus humanitatis fruantur, & permittantur vivere ſuis moribus, quatenus Eccleſiæ aut Rei publicæ ſalus aut commodum non refragatur. Hinc deciditur c. 9. *Nullus etiam Chriſtianus eorum quemlibet ſine judicio terrenæ poteſtatis vel occidere vel vulnerare, vel ſuas pecunias auferre præſumat, aut bonas, quas hactenus habuerint, conſuetudines immutare: præſertim in feſtivitatum ſuarum celebratione quisquam fuſtibus eos, vel lapidibus nullatenus perturbet; neque aliquis ab eis coacta ſervitia exigat, niſi quæ ipſi tempore præterito præſtare conſueverunt. — Nemo cæmeterium Judæorum mutilare aut invadere audeat, ſive obtentu pecuniæ corpora humata effodere.* Additur dein pœnalis ſanctio. Utantur Judæi quiete Synagogis, quæ ipſis conceſſæ ſunt; ac eas, ſi corruerint, aut ruinam minitantur, reparent vel reædificent, ſed non faciant ampliores, pretioſiores, nec conſtruant novas. c. 3. & 7. h. t. l. 6. C. de Paganis. l. 4. & 14. & ult. in fin. eod. de Judæis.

§. 11. *Quoad communicationem in divinis* per antiquiſſimos Canones prohibitum eſt, ne Chriſtiani cum Judæis feſta, atque in primis Paſcha, eodem, quo ipſi die celebrent: ne eorum Synagogas adeant, & impietatibus communicent. Can. Apoſtol. 69. & 70. Irrita ſunt matrimonia inter Chriſtianos & Judæos ob diſparitatem cultus. In feſtis Chriſtianorum tenentur Judæi tabernas, & officinas ſuas claudere, ne publicæ mercaturæ detur occaſio. In diebus, quibus anniverſaria Domini-

minicæ Paſſionis celebrantur a Chriſtianis, *in publicum minime prodeant; eo quod non nulli ex ipſis, talibus diebus ornatius non erubeſcunt incedere, ac Chriſtianis, qui ſacratiſſimæ Paſſionis memoriam exhibentes lamentationis ſigna prætendunt, illudere non formidant.* c. 15. Additur c. 4. *ut Judæi oſtia vel feneſtras in die Paraſceves apertas non habeant, ſed clauſas teneant tota die.* De Baptizandis Judæis tum adultis tum infantibus actum eſt Lib. III. Decret. §. 468. & binis ſeq. Indemnitati & ſecuritati Judæorum, qui convertuntur, conſulit c. 5. h. t. Nec vero, ſi converſionis ſinceritatem factis & moribus probaverint, ab Ordinibus & beneficiis Eccleſiaſticis excluduntur. c. 7. de Reſcriptis, & ibi Gonzalez. Antequam vero Baptismum recipiant Judæi, vel petant, Eccleſiæ jurisdictioni non ſubjacent. c. 8. de Divort. Concil. Trid. Seſſ. XIV. de pœnitentia. c. 2. Si tamen lædant Judæi Eccleſiam, vel Clericos, ea indirecte vim coactivam in eos exſerit, prohibendo Chriſtianis, ne cum ipſis contrahendo, emendo, vendendo communicent. c. 13. 14. 16. h. t. & c. 18. de uſuris. Fit etiam, ut Parochi a Judæis certas exigant penſitationes, eo quod domos aut vicos teneant, olim a catholicis habitatos, quaſi in compenſationem damni. c. 17. de exceſſib. Prælat.

§. 119. *Ad communicationem in Politicis* refertur, Judæos non admitti ad publicas dignitates vel officia publica (c. 16. h. t. l. ult. C. eod.), neque ad Doctoris gradum in plerisque Academiis. Can. 13. XXVIII. q. 1. vetatur, nequis Medico utatur Judæo; cum præſertim Medicus ad recipienda Sacramenta ægrum hortari debeat c. 13. de pœnit. & remiſſ. quod a Judæis ſperari non poteſt.

Con-

Consuetudine fit, ut medici & chirurgi admittantur Judæi; cum istiusmodi artem & operam apud Romanos exercuerint servi ab omnibus ceteroquin dignitatibus exclusi. Locatio Vectigalium genus est quoddam negotiationis, non officium publicum; unde Judæi conductores admittuntur adhibita tamen cautione c. 18. h. t. Leges communes Politiæ etiam Judæi observare debent præsertim in commerciis & contractibus. Hinc non permittuntur ipsis usuræ; & quoad annuos census plus exigere non possunt, quam 5. pro 100. Nec in instrumentis obligationum super contractu erigendis lingua hebræa, sed vulgari uti debent. Singulariter in Germania prohibitum est, ne Judæi actiones suas, quas habent contra Christianos, cedant alteri Christiano, exceptis indossationibus cambiorum.

§. 120. *De communicatione forensi, & de judiciis civilibus & criminalibus* de Judæis speciatim decernitur, eos non vocandos esse in judicium die Sabbati, aut festo, quem agunt. Admitti in judiciis possunt ad solemne juramentum; cavendum tamen Christiano Judici, ut nihil desit ex iis, quæ ex vana observatione apud Judæos requiruntur. Testimonium fert Judæus adversus Judæum, sed adversus Christianum vix admittitur. l. 21. C. de Hæreticis. Illud certum est, testimonium Christiani adversus Judæum repelli non posse. C. 21. de Testib. Ad delicta & judicia criminalia Judæorum etiam pertinet Polygamia, quæ hodiernis Judæis est prohibita. c. 8. de divortiis. l. 7. C. de Judæis. Fornicatio inter Judæum & Christianam, aut vicissim, severius punitur, quam admissa inter Christianos. arg. c. 15. h. t. Sicut Christianus, qui Judæo consecratam hostiam vendit, igne com-

comburitur; ſic eadem afficitur pœna Judæus, qui eam emit, & ad impios uſus adhibuit. Graviſſime vindicantur blaſphemiæ Judæorum in Chriſtum, aut Deiparam Virginem, aut ſi libros iſtiusmodi blaſphemias continentes clam teneant, aut palam edant. Capite plectuntur, ſiquem Chriſtianum in ſuam ſectam abduxerint, aut circumciderint. l. 16. & 18. C. de Judæis (*b*). Judæus poſt Baptismum in Apoſtaſiam incidens privatur jure Aſyli (*c*). Siquis Judæus condemnetur ad mortem in loco Chriſtiano, curandum eſt, ut errorem agnoſcat, & a ſacerdotibus catholicis inſtruatur, & moneatur ad amplectendam fidem catholicam. In cæcitate autem obſtinate permanenti concedi nequit aſſiſtentia Rabbini ſine gravi ſcandalo Catholicorum ad ejusmodi ſpectacula concurrentium.

(*b*) *Pœnæ proſcriptionis bonorum & deportationis, quæ memoratur in cit. aliisque legibus Romanis, hodie ſubſtituitur decollatio.* Julius Clarus *recept. Sent. l.* 5. §. *Homicidium. n.* 18. *item* §. *fin. q.* 67. *n.* 8.

(*c*) *Bened. XIV. Bullar. T.* 3. *conſt.* 40. §. 3.

§. 121. *Ad communicationem familiarem inter Judæos & Chriſtianos* referenda ſunt hæc: Excommunicantur Chriſtiani, qui cum Judæis cohabitant. c. 5. Non licet Judæis ad ſuos lactandos liberos Chriſtianas nutrices adhibere. c. 8. & 13. nec Chriſtiana habere mancipia, aut famulos Chriſtianos, qui cum Judæis cohabitant. c. 5. Non licet Judæis ad ſuos lactandos liberos chriſtianas nutrices adhibere. c. 8. & 13. nec chriſtiana habere mancipia, aut famulos Chriſtianos, qui ipſis aſſidue ſervitium impendant. c. 1. 2. 5. 8. 13. 19. h. t. Denique conſtitutum eſt, ne Chriſtiani cum

Judæis

Judæis convivia celebrent. can. 13. 14. XXVIII. q. 1. Convivia enim arctæ necessitudinis argumentum sunt; quemadmodum in usu fuit apud veteres Romanos, ut, si servus admitteretur ad mensam, eo ipso inter amicos manumissus censeretur.

§. 122. Ab infidelibus fit progressio ad *Hæreticos*, qui iisdem sæpe pejores sunt, graviusque nocent divinæ religioni, & sempiternæ saluti hominum. Decisiones juris de hæresi & hæreticis ad duo summa capita revocantur §. 105. Aliæ enim pertinent ad notionem hæresis & hæretici, ad qualitatem delicti, causam & pœnas, utroque jure constitutas. Aliæ ad jura, & obligationes Catholicorum de præcavenda hæresi, & hæreticis tractandis.

§. 123. *Hæresis* est error voluntarius, quem homo Baptizatus pertinaciter tenet contra aliquam veritatem fidei catholicæ. *Veritas fidei catholicæ* censetur, quæ per ipsas Scripturas, aut Traditionem & vivam Ecclesiæ vocem, aut denique expressam definitionem Ecclesiæ tanquam divina fide tenenda sufficienter proposita est. Nomen hæresis tribuitur homini, hominumve sectæ aut factioni: dein opinioni aut libro; ac fieri potest, ut heretica sit opinio, aut liber, non item persona, auctorve libri (*d*). In tanta definitionum dogmaticarum luce, qua hodie fruimur, difficilior est sæpe de persona, seu opinionis librive auctore in causa hæresis quæstio, quam de ipsa opinione aut libro. Unde fit distinctio inter hæreticum *formalem*, qui voluntarie & pertinaciter errori adhæret contra fidem catholicam sufficienter sibi propositam: & *materialem*, qui errori adhæret non malo animo aut ex pertinacia,

ſed ex ignorantia, ſimplicitate, defectu debitæ informationis, ſic ut bonam habeat voluntatem ſubmittendi ſe doctrinæ veræ Eccleſiæ, quamprimum illam agnoverit. Ad auctorem item refertur diviſio inter hæreſim *internam*, nec ullo facto aut verbo ſatis manifeſtatam: & *externam*, quæ verbo aut facto exprimitur, ſive hoc fiat publice coram aliis, ſive occulte, etiam nemine præſente. Idcirco externa hæreſis in *occultam* & *publicam* dividitur. Ratione fori externi ob temporum acerbitatem alia eſt hæreſis *tolerata*, alia *non tolerata*.

(*d*) *De cenſura & qualificatione propoſitionum agitur in Theologia, & in Jur. Eccl. publico. conf. ib.* §. 375. *pag.* 765.

§. 124. Ex data notione colliges: 1. In hæreſi continetur *judicium erroneum*; igitur hæreticus proprie non eſt, nec pœnas contra hæreticos ſancitas incurrit, qui errorem exterius tantum e. g. ex metu, vel joco, absque interno aſſenſu profitetur; etſi is contra præceptum fidei peccet: *Corde enim creditur ad juſtitiam; ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Rom. X. 10. Conf. Benedict. XIV. de Synodo l. 7. c. 32. n. 4. In foro tamen externo non facile fides habetur aſſerenti, ſe interiore aſſenſu firmiter adhæſiſſe veritati, cui viſus eſt exterius diſſentire. arg. l. 7. §. 2. D. de ſupell. leg. 2. Involvitur in notione hæreſis error *voluntarius & pertinax*. Hinc S. Auguſtinus can. *dixit*. 29. XXIV. q. 3. ait: *Qui ſententiam ſuam, quamvis falſam atque perverſam, nulla pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audacia ſuæ præſumtionis pepererunt, ſed a ſeductis atque in errorem lapſis parentibus acceperunt: quærunt autem cauta ſolicitudine veritatem, corrigi parati, cum inve-*

invenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi (*e*). 3. Nec hæreticus eſt Doctor, errans in iis, quæ nondum clare definita, & omnibus obvia ſunt, ſi ſcripta vel doctrinas ſuas ſincero animo Eccleſiæ vel Sedis Apoſtolicæ judicio ſubjicit. Arg. c. 2. §. 2. de Summa Trinit. 4. qui negative dubitat, judicium ſuſpendendo, aut defectu ſufficientis inſtructionis, in fide titubare incipit, eo ipſo judicium non fert, multo etiam minus cum pertinacia, proindeque in numero hæreticorum non eſt. At ab hæreſi formali excuſari nequit, qui dubitat poſitive, ſeu id, quod fide catholica propoſitum eſt, tanquam dubium & incertum, nec ſatis nixum verbo Dei ſcripto vel tradito judicat. c. 1. h. t. ibi: *Dubius in fide, infidelis eſt.* Eſt is mos quorundam Scriptorum noſtræ ætatis, qui dogmata religionis de primatu Papæ, de confeſſione auriculari, de indulgentiis &c. non tanquam falſa rejiciunt, ſed de eorum firmitate, vel argumentis, conquiſitis probationibus contrariis & ſe & alios in dubitationem adducunt. 5. Hæretici item ſunt, qui voluntarie & pertinaciter contra fidem catholicam errant, nullo facto diſcrimine inter articulos fidei fundamentales, & non fundamentales. Idem enim in omnibus eſt motivum fidei; unde uno amputato articulo totum fidei ſyſtema vacillat, & pari temeritate convelli poteſt. Unde ſecundum l. 2. §. 1. C. de Hæretic. *Hæreticorum vocabulo continentur, qui vel levi argumento* (in levi articulo, ut inquit gloſſa) *a judicio catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deviare*, vel ut dicitur Nov. 109. pr. *Qui non ſunt membrum ſanctæ Dei catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, in qua omnes concorditer ſanctiſſimi Epiſcopi. — Apoſtolicam prædicant fidem atquetraditionem.*

 (*e*) *Hæc*

(*e*) *Hæc* cauta ſolicitudo quærendi veritatem, *& diſpoſitio animi, eandem mox, ut cognita fuerit, amplectendi vix ac ne vix quidem præſumi poteſt in iis, qui in media luce catholicæ prædicationis verſantur.*

§. 125. Credentes, Receptatores, defenſores, fautores hæreticorum, item ſuſpecti de hæreſi ſæpe memorantur hoc titulo, ſuasque pœnas ſubeunt. *Credentes* dicuntur, qui hæreticorum dogmata generatim laudant & approbant. can. 28. XXIV. q. 3. *Receptatores*, qui hæreticos fugientes aut ſe occultantes recipiunt domo, ne in manus juſtitiæ veniant. *Defenſores*, qui eorum errores vel perſonas adverſus legitimum magiſtratum quoquo modo tuentur. *Fautores*, qui eis auxilio ſunt, ut ſuos errores in actum deducere, exercere, diffundere valeant. *Suſpecti de hæreſi* dicuntur, qui ex indiciis & conjecturis pertinaciter errare in fide cenſentur. Eſt autem ſuſpicio alia levis, alia vehemens, quæ contraria probatione elidi poteſt: alia tam violenta, ut inducat præſumtionem juris & de jure, nec probationem in contrarium admittat, quæque ſufficit, ut tanquam hæreticus aliquis condemnetur, uti ſiquis ſuſpicione de hæreſi notatus innocentiam ſuam congrua purgatione monſtrare renuerit, indeque excommunicatus per annum in excommunicatione perſtiterit. c. 13. §. 2. X. & c. 7. h. t. in 6. Concil. Trid. Seſſ. XXV. c. 3. de ref. in fin.

§. 126. Crimen hæreſis in utroque jure inter atrociſſima numeratur. L. 4. C. h. t. dicitur crimen *publicum, quia, quod in religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam.* Continet rebellionem in ſtatu Eccleſiaſtico, diſcindit pacem & unitatem membrorum Chriſti, & gravius cenſetur crimine læſæ majeſtatis; *cum longe gravius ſit,*

ſit, æternam, quam temporalem majeſtatem offendere, ut inquit Fridericus II. Imp. ut in Conſtitutione ab Honorio P. confirmata, quæ generalis eſt contra omnes hæreticos, & ponitur in fine Corporis Juris civilis. Crimen ergo hæreſis inter excepta numeratur.

§. 127. *De pœnis jure Eccleſiaſtico communi* ſtatutis decidendum eſt: I. Hæreſis interna pœnis eccleſiaſticis non ſubjacet. Lib. I. Decret. §. 144. II. De hæreſi externa aliæ ſunt pœnæ *generales* contra hæreticos laicos & clericos, ceu excommunicatio ipſo facto. c. 13. pr. & c. 15. h. t. Dein ſi hæretici in pertinacia ſua deceſſerint, privatio ſepulturæ. c. 2. h. t. in 6. ibi: *Quicunque hæreticos - - ſcienter præſumſerit eccleſiaſticæ tradere ſepulturæ, usque ad ſatisfactionem idoneam excommunicationis ſententiæ ſe noverit ſubjacere: nec abſolutionis beneficium mereatur, niſi propriis manibus publice extumulet, & projiciat hujusmodi corpora damnatorum (f).* Etſi autem cum hæreticis nemo catholicus communicare poſſit in exercitio religionis; in ſecularibus tamen negotiis vitare eos non tenetur, niſi publice & nominatim denuntientur tanquam excommunicati. Hisce pœnis adde irregularitatem ad Ordines ſuſcipiendos, de qua mox dicam, & §. ſeq. III. Pœnæ *ſpeciales* contra clericos hæreticos ſunt *primo* irregularitas quoad Ordines ſuſcipiendos, & uſum ſuſceptorum; quæ etiam manet poſt pœnitentiam & converſionem; cum ea ſit regulariter impedimentum perpetuum. Epiſcopis, non autem eorum Vicariis permiſſum eſt in occulto crimine hæreſis quoad irregularitatem diſpenſare pro foro conſcientiæ tantum. Concil. Trid. Seſſ. XXIV. c. 6. de ref. *Secundo.*

cundo. Privatio beneficiorum, officiorum, & dignitatum ecclesiasticarum c. 9. & 13. X. c. 12. in 6. Hi loci dubium relinquunt, an hæc privatio ipso jure incurratur, & sententiam duntavat declaratoriam requirat, an vero condemnatoriam (g). Clerici degradati traduntur judici seculari, eorumque bona applicantur Ecclesiis, a quibus stipendia receperunt. cit. c. 9. & 13.

(*f*) *Ratio istiusmodi pœnarum æque manifesta est, ac justa; ipsi enim hæretici se a corpore Ecclesiæ abscidunt: juste ergo ut abscissi condemnantur. Dein recepta est regula: Quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non debemus. Hæretici occulti, qui nempe fide interna destituti, exterius tamen fidem catholicam profitentur, & Sacramenta participant, & pastoribus Ecclesiæ externam subjectionem exhibent, pro membris Ecclesiæ, sed aridis ac mortuis habentur.* Prodierunt ex nobis, *inquit S. Joannes ep. I. c. 2. v. 19.;* sed non erant ex nobis, *ii nempe, qui hæresin prius latentem in animo, divulgare ac publice profiteri cœperunt. Erant ergo de corpore Ecclesiæ; secus ex ea prodire haud potuissent; sed non erant de anima & spiritu Ecclesiæ:* Ex nobis Prodierunt; sed non erant ex nobis. *Conf. Jus Eccl. pub.* §. 384. *pag.* 786.

(g) *Fagnanus in c.* ad abolendam. 9. *h. t. Reiffenstuel n.* 262. *eod. Sed re considerata ambigi vix potest, quin istæ incurrantur ipso facto, ab excommunicatis ipso facto.*

§. 128. Credentes, receptatores, defensores & fautores Hæreticorum subjacent excommunicationi latæ sententiæ, privantur sepultura ecclesiastica, c. 13. §. 5. & fiunt irregulares & inhabiles ad beneficia, & officia ecclesiastica, perinde ut hæretici, & utrorumque filii usque ad secundam generationem. c. 2. §. 2. in 6. Hoc vero c. 15. sic

sic explicatur, ut intelligatur primus & secundus gradus per paternam lineam, per maternam vero primus gradus tantum; atque ut hæc pœna in filiis & nepotibus cesset, si eorum parentes emendatos fuisse constiterit. Cum autem hos filios & nepotes non crimen proprium, uti ponitur, ab Ordinibus & beneficiis repellat, sed crimen parentum, idque ob infamiam inde ortam; hinc cessante infamia circa errores in Germania toleratos, eæ Constitutiones non ubique in his provinciis observantur (*h*). Ceterum hæ pœnæ spirituales quoad effectus mere ecclesiasticos in Germania etiam Protestantes afficiunt; nam & hi ad avitam religionem reversi, absolutione ab hæresi indigent, ac manent etiam post conversionem irregulares, & inhabiles.

(*h*) *Conf. Zech. de Hierarchia Eccl.* §. 27. *& ibi. citati.*

§. 129. Imperatores Christiani contra Hæreticos varias & gravissimas ediderunt leges pœnales pro temporum varietate, & diversa indole, numero, & factione Hæreticorum. Fundamentum earum legum erat *primo*, tuitio tranquillitatis publicæ, quam homines protervi ac turbulenti, pleni item dolo & astutia sæpe in periculum adduxerunt. *Secundo*, protectio SS. Religionis & Ecclesiæ, cui famulari, omnemque potestatem, quam a Deo acceperant, impendere honori sibi ducebant Principes. Hodie maxime attenditur ad cit. Constitutionem Friderici II. Imp. ex qua deducta est Auth. *Gazaros.* ad l. 19. C. de Hæret. & Manich. In ea Constitutione Imperator confirmat inprimis Canones ab Ecclesia editos pro immunitate Ecclesiastica & contra Hæreticos: *Cum dispositione divina*

vina favente nihil velit Ecclesia (quæ nihil debet præter bonum appetere), quod Nobis eodem concursu, & eadem non placeat voluntate. Dein §. 5. decernit: *Gazaros, Patarenos - - & omnes hæreticos utriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque bannimus: præcipientes, ut bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur: ita quod filii ad successiones eorum pervenire non possint: cum lege gravius sit æternam, quam temporalem offendere majestatem.* Sequitur modus procedendi contra suspectos de hæresi, ut supra §. 125. ac deinceps §. 6. in hunc modum præcipitur: *Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro, ut Potestates, Consules seu Rectores, quibuscunque fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publice juramentum, quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab Ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt.* Additur sanctio pœnalis, etiam contra dominum temporalem, qui requisitus & admonitus ab Ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate. Ib. §. 7. & auth. Si vero. ad l. 4. C. de Hæret. Sequitur in Constit. §. 8. & auth. *Credentes.* cit. l. 4. C. pœna contra credentes, receptatores, defensores & fautores Hæreticorum. Hæc Constitutio a Friderico II. Imp. edita est an. 1220. sub Papa Honorio III. Innocentius III. ejus Prædecessor c. 10. h. t. bona hæreticorum in ditione sua publicavit, idque ab aliis Principibus in suis terris fieri voluit. Adde c. 13. h. t. ex Concilio Lateran. IV. ac similia invenies iis, quæ in Constitutione Friderici II. extant. His consentiunt aliæ temporales pœnæ contra hæreticos in Jure sacro, ceu amissio patriæ potestatis in liberos c. 2. §. ult. in 6. carcer perpetuus

petuus vel temporaneus pro qualitate criminis & personæ. c. 15. §. 1. X. & c. 12. h. t. in 6.

§. 130. Causa hæresis in judiciis ecclesiasticis agitanda consistit *primo* in quæstione juris seu dogmatis, utrum data propositio, doctrina seu liber contradicat, an consentiat catholicæ veritati, tum si ea doctrina aut propositio seorsim in se spectatur, tum si referatur ad contextum, explicationem vel mentem auctoris, prout ea mens secundum communem intelligentiam, & verborum significationem in tota doctrinæ & explicationis serie expressa est. Ad hos juris quæstiones refertur non sola doctrina de veritatibus theoreticis, sed etiam practicis, quæ circa honestatem morum versantur, neque solum judicium de aperta hæresi, sed etiam censura propositionum, quæ proximæ sunt hæresi, quæ temerariæ, scandalosæ, impiæ, piorum aurium offensivæ. *Secundo* in quæstione *facti*, seu *personæ*, quæ de hæresi aut prava doctrina in judicium vocatur. Siquis liber sub certo auctoris inscripti nomine damnatur ab Ecclesia sub eodem nomine, quin auctor vel persona vocetur in judicium, Ecclesia non curat, utrum is liber revera auctoris sit, quem præfert in fronte, an alterius, eaque in re falli potest. Si de sola persona agitur in judicio, appellatur quæstio *facti mere personalis*: si autem de orthodoxia vel heterodoxia propositionis relate ad contextum doctrinæ, vel ad mentem auctoris secundum communem intelligentiam & verborum significationem in libro expressam quæritur, nuncupatur quæstio *facti dogmatici*, eaque plus de dogmate, quam facto continet; uti exponi solet contra Jansenianos & Quesnellianos, qui ad eludendas Ecclesiæ decisiones inter jus & factum inepte distingunt.

§. 131.

§. 131. Judex competens in quæstione dogmatis aut facti dogmatici nondum decisa & definita, sed vere ancipiti, est Papa, & Ecclesia, id est, Episcopi orbis vel congregati in Synodo Oecumenica, vel dispersi per orbem cum Capite seu unitatis centro, morali unanimitate consentientes. Nam causa fidei respicit universam Ecclesiam, & judicem poscit, cui universi subsunt, & parere tenentur (*i*). Judex in quæstione facti seu personæ præter Papam & Concilium generale, si causa eo defertur, est quævis legitima Synodus particularis, Episcopus, Capitulum Sede vacante, habentes quasi episcopalem jurisdictionem. Tenentur autem isti observare modum procedendi Inquisitoribus præscriptum c. 17. in 6. Judex Laicus potest, imo etiam tenetur pœnas infligere illis, qui ab ecclesiastica potestate damnati sunt, vel ejus curiæ traduntur. c. 18. h. t. in 6.

(*i*) *Contra dogmaticas definitiones RR. Pontificum, atque ipsorum etiam generalium Conciliorum homines contumaces & vaferrimi hypocritæ tot excogitarunt exceptiones, ut nulla unquam sententia definitiva, nulla controversiarum decisio & errorum condemnatio satis clara, & firma, & immutabilis censeri possit, sed perpetuo dubitare vel potius in eodem erroris & pertinaciæ luto hærere liceat. Papæ nihil veræ prærogativæ præ alio quovis Episcopo in causa fidei & hæresis attribuunt, sed ad Concilium Oecumenicum, etiam post indubitatum consensum Ecclesiæ dispersæ provocare audent. Quibus dein artibus ipsorum generalium Conciliorum pronuntiata & decreta norint eludere, in Isagoge* §. 109. *usque ad finem capitis exposui. Addunt etiam, in paucis*, si opprimantur, *veritatem residere, etsi iis multitudo Episcoporum orbis cum Capite consentientium contradicat. Mox vero, injuste se opprimi contendunt; quæ omnium hæreticorum vox fuit, & pertinaciæ latebra. Cum judicio summi Pastoris, atqui*

que Epiſcoporum morali unanimitate conſentientium jungi volunt conſenſum plebis, ſeu ut ajunt, vocem teſtimonii traditionis, aut certe conſenſum presbyterorum ſecundi ordinis. Demum Eccleſiæ definitiones cujusque examini ſubjici poſſe aſſerunt; atque ad ſpiritum privatum delabuntur. His perpetuo addunt commendationem tolerantiæ, neceſſitatem caritatis, ac manſuetudinis, quæ judicare de aliis, & alios condemnare non ſineret. In hunc quidem modum Sectarii poſtremorum temporum, Richeriſtæ, Janſeniani & Quesnelliani, Murarii, Indifferentiæ, aliique generis iſtius, qui ſe Philoſophos nominant, ſimplicitatem catholicæ prædicationis, rectæque fidei ſplendorem obfuſcare conantur; quibus illuminati reformatores noſtræ ætatis ignava fatuitate, aut perfida calliditate mirifice adſtipulantur, faventque.

§. 132. *Accuſatio* adverſus Hæreticos omnibus conceſſa eſt; quod idem fit in crimine læſæ majeſtatis. Ac ſiquis hæreſin ſpargit in alios, dubium non eſt, quin quivis teneatur ad denuntiandum vel accuſandum, Rom. XVI. 17. uti ſiquis in republica rebus novis ſtudet, proditionem molitur. Hæc accuſatio poteſt inſtitui 1. etiam adverſus abſentem c. 7. & 12. h. t. in 6. 2 Adverſus eos, qui exemti ſunt a jurisdictione Epiſcoporum. c. 9. in fin. h. t. Non tamen adverſus Officiales & Nuntios Papæ & Apoſtolicæ Sedis, qui deferendi ſunt ad Papam. Extrav. 3. h. t. inter comm. 3. Adverſus defunctos non tantum ad effectum excommunicationis declarandæ, ſed etiam ad pœnam publicationis bonorum. c. 8. v. *in eo.* in 6.

§. 133. Judex in cauſa hæreſis procedere poteſt ſimpliciter, non obſervata forma ordinaria: poteſt admittere teſtes, alias etiam inhabiles, etiam eos, qui hæreticos antea celarant. c. 8. §. *licet.* in 6.

excommunicatos, participes, ſocios criminis c. 5. in 6. quibus caſibus haud dubie Judicis diligentia acuitur, ut de veritate iſtiusmodi teſtimonii modis omnibus inquirat. Nomina teſtium, ſi in diſcrimen adducerentur, celari poſſunt, magna tamen adhibita cautione c. 11. §. 1. & c. ult. in 6. Tabellionis officio in hac cauſa fungi poteſt etiam ſacerdotio initiatus, ſi alias idoneus ſit. c. 11. §. 1. in 6. Adverſus ſententiam definitivam regulariter negatur appellatio in cauſa hæreſis c. 18. in 6. Judex tamen eandem poſt etiam, quam pronuntiavit, immutare poteſt penſatis rerum & perſonarum adjunctis, eamque moderari. c. 12. v. *Nec non.* in 6. De pluribus judicibus in eadem cauſa hæreſis procedentibus conferatur c. 17. in 6. & Clem. 1. h. t.

§. 134. Pœnæ in hæreticos ſtatutæ, etiam confiſcationis bonorum ipſo jure incurruntur c. 19. in 6. ubi additur: *Confiſcationis tamen hujusmodi executio, vel bonorum ipſorum occupatio fieri non debet per Principes, aut alios Dominos temporales, - - - antequam per Epiſcopum loci, vel aliam perſonam eccleſiaſticam, quæ ſuper hoc habeat poteſtatem, ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata.* §. 127. Pœnitentibus tamen, & errorem abjurantibus venia conceditur, impoſita pœnitentia. c. 9. X. & c. 15. in f. l. 4. §. 6. C. h. t. Imo ipſa Eccleſia pro pœnitentibus apud Principes intercedit, uti patet ex epiſtola Joannis P. II. ad Juſtinianum Imp. l. ult. C. de ſumma Trinitate. ibi: *Quia gremium ſuum nunquam redeuntibus claudit Eccleſia, obſecro Clementiam veſtram, ut, ſi proprio depoſito errore, & prava intentione depulſa, ad unitatem Eccleſiæ reverti voluerint, in veſtram communionem receptis, indignationis veſtræ*

stræ removeatis aculeos, & Nobis intercedentibus benigni animi gratiam condonetis. Nunquam autem remittitur abjuratio hæresis, in quam pœnitens inciderat, & aliarum quoque generatim hæresum, cum subjuncta professione catholicæ fidei. c. 9. h. t. c. 10. de purgatione canon. can. *Donatum.* 20. & seq. I. q. 7. Ea abjuratio fit in scriptis, aliquando in concilio, publice, si de publica hæresi agitur, aliquando etiam libello ad summum Pontificem misso. Pœna autem etiam pœnitenti non facile remittitur, si is in hæresin *relapsus* fuerat. c. 9. v. *illos quoque.* X. & c. 8. in 6. quo loco distincte explicatur, quis *relapsus* censeatur.

§. 135. Actum est de causa hæresis & Hæreticorum. Pro orthodoxis multa constituta sunt jura de vitandis hæreticis, eorumque consortio & hæresum periculis declinandis. 1. Jura quidem Summi Pontificis, Episcoporum, Principum temporalium pro conservanda integritate fidei, ejusque causa solicite, & graviter agenda, indicavi in Jure Eccles. c. VII. 2. Communicatio cum hæreticis in divinis & familiaritas istiusmodi, ex qua periculum perversionis imminet, ipso naturali jure hypothetico prohibita est cuivis. 3. Ecclesia justissime vetuit lectionem librorum hæreticalium. 4. Disputationes item laicorum publicas vel privatas de fide catholica. c. 2. §. 1. in 6. Codicis tit. 1. sic inscribitur: *De Summa Trinitate & fide catholica, & ut nemo de ea publice contendere audeat.* 4. Prohibuit item privata conventicula, & laicorum interpretationes SS. Scripturarum. c. 12. h. t. quod totum una cum parte decisa legendum est. Eodem etiam referri debent Constitutiones Clementis XII. & Benedicti XIV. contra nonnullas societa-

tes, ſeu conventicula de *liberi Muratori* ſeu *des Francs Maçons*, vel aliter nuncupata (*k*). 5. Ad hunc etiam locum pertinet præceptum *naturale* fidei, de quo agitur in Theologia morali, & *eccleſiaſticum* de profeſſione fidei certis temporibus præſcripta; de quo actum eſt L. 1. tit. 1. de Summa Trinit. 6. Huc denique referenda eſt famoſa *Tolerantia* tot ſcriptis, vocibusque jactata hoc ævo. Opus non eſt in tantis libelli anguſtiis de ea diſſerere, poſteaquam experientia palam fecit omnibus, quantam ea catholicæ religioni & publicæ tranquillitati intulerit perniciem; quando ea nempe ultra leges publicas, earumque limites fuerat extenſa. Attuli præcipuas de tolerantia animadverſiones in Jur. Eccl. publico C. IX.

(*h*) *Earum Conſtitutionum accurata defenſio germanico idiomate prodiit an.* 1783. *ſic inſcripta: Vertheidigung zwoer päpſtlichen Bullen wider den Freymaurer M.* * * *

§. 136. Schisma eſt ſeparatio a corpore Eccleſiæ orta ex ſuperbia membrorum, auctoritati ejusdem ſubmittere ſe recuſantium in articulis ad unitatem conſervandam neceſſariis. Ejusmodi articuli ſunt unitas fidei, participatio eorundem Sacramentorum, & ſubmiſſio animi, qua inferiores obedire debent ſuperioribus ſub uno Capite viſibili, Vicario Chriſti. Fit igitur ſchiſma 1. per formalem hæreſin: 2. per ſpiritum ſuperbiæ & contumaciæ ſine hæreſi, quod rarius contingit; quia ſchiſmatici cito rationes excogitant, cur juſte ab Eccleſia receſſiſſe videantur; ſicque errores proferunt; quoniam nulla ab Eccleſia recedendi juſta ratio eſſe poteſt. can. *Inter hæreſin.* 26. XXIV. q. 3.

§. 137.

§. 137. Casus schismatis sunt hi. I. Siquis aperte & a capite Ecclesiæ, & a membris ei unitis se disjungit; quod faciunt Protestantes. II. Siquis a capite Ecclesiæ se discindat, quocum ea tanquam corpus cohæret, etsi ab hoc corpore non se aperte segreget. Id maxime fit usurpando Papatum, vel pseudopapam instituendo contra legitimum, certumque Papam (*l*). III. Siquis a legitimo Episcopo, vel Ecclesiæ membris cum visibili capite conjunctis et cum eo communicantibus se segregat, etsi non aperte ab ipso capite divellatur; uti si viventi Episcopo, & in communione Apostolicæ Sedis constituto alius Pseudo-Episcopus superordinatur. Id eleganter explicat S. Cyprianus can. *Novatianus*. 6. & can. 7. ac 9. VII. q. 1 (*m*). Ab hoc casu multum differt is, quo plures Episcopi de eadem Sede contendunt; ac tum judicium Superioris exspectandum est. In casu plurium Pontificum Romanorum, quando prudenter ambigitur, cujus electio legitima sit, quilibet fidelis sub obedientia sui Episcopi studet esse membrum Ecclesiæ, & veneratur caput ejus Christum, ut alias Pontifice mortuo, donec Ecclesia determinarit caput certum visibile. Vid. Suraez de Schismate disp. 12. sect. 1.

(*l*) *In Numero Pseudo-Pontificum, qui recensentur in Apparatu V. C. Zaccariæ, primus fuit Novatianus S. Cornelio se opponens. can.* 5. *&* 6. *VII. q.* 1. *Qui Episcopo ab Apostplica Sede reprobato, & schismatico adhærent, ab ipso Ecclesiæ capite & unitatis centro se dividunt; quod fit a Græcis, qui sub Patriarcha Constantinopolitano in Turcarum imperio degunt: item ab ultrajectensibus, multisque Gallis hoc ævo.*

(*m*) *Id vocant schisma particulare; prioribus casibus censetur universale. Occasione S. Ignatii Patriarchæ*

Clmi a ſua Sede injuſte dejecti in Concilio generali VIII. ſeu CLno IV. an. 869. & 870. *can.* 10. *ſic decretum fuit:* Juſte & conguenter hæc ſancta univerſalis Synodus definivit & ſtatuit, quod nullus laicorum vel monachorum aut aliquis ex catalogo Clericorum ante diligentem examinationem & ſynodicam ſententiam a communione ſe ſeparet proprii patriarchæ, licet criminalem aliquam cauſam eſſe, ſe noſſe prætendat; ſed neque recuſet nomen ipſius referre inter divina myſteria vel officia. Similiter autem Epiſcopos & presbyteros, qui in exterioribus civitatibus & regionibus ſunt, erga proprios Metropolitas affectare (*affectos eſſe*) mandamus. *Siquis a ſuo Prælato injuſte ſe gravari putat, non ob id ſchiſma facere poteſt, ſed parata habet juris remedia. can.* Clericus. 30. XI. q. 3.

§. 138. *Propoſitio ſchiſmatica* dicitur, qua fideles ab obedientia Summo Pontifici, aliisque Prælatis eccleſiaſticis debita abducuntur; uti ſiquis diceret: Pſeudo-Epiſcopi Galliæ a plebe electi, legitimi ſunt, & priores recte exauctorati: imperium Summi Pontificis, & generalium conciliorum eſt tyrannicum; eoquod aſſenſſum internum definitionibus dogmaticis præſtandum exigant; Papæ ſubtrahi poteſt obedientia, niſi concedat, quod petitur; a Bulla *Unigenitus* licitum eſt appellare ad futurum Concilium; quæ ipſa propoſitio ab Epoſcopis Galliæ tanquam *ſchiſmatica* an 1718. declarata fuit. Propoſitio *ſchiſmati favens* eſt, qua ſchiſmatici uti poſſunt ad excuſandam, vel propugnandam ſuam inobedientiam; e. g. prætenſa jura Papæ promanant ex ſpuriis Decretalibus Iſidori. Iſtiusmodi propoſitiones ſchiſmaticæ & ſchiſmati faventes magno numero, & pari temeritate circumſtrepunt hac ætate, & vulgantur libris.

§. 139.

§. 139. Schisma crimen est lethale & valde atrox, quod inconsutilem Christi tunicam scindit, & Ecclesiæ unitatem abrumpit. conf. can. 9. VII. q. 1. & can. 18. 19. 20. XXIV. q. 1. (*n*). Schismati in Ecclesia analogum est crimen rebellionis, perduellionis, ac læsæ majestatis in civitate. Illud committitur a baptizatis tantum: hoc ab iis, qui civili nexu Imperanti adstricti sunt. Similiter uti se habet propositio schismatica relate ad Prælatos Ecclesiæ: ita propositio *seditiosa* se habet relate ad Principes, eorumque officiales. Istiusmodi propositio seditiosa est hæc: Majestas *realis* in statu etiam Monarchico vel Aristocratico est penes populum: penes Principem aut Optimates sola residet majestas *personalis*. Si Cardinales contra legitimum Papam conspirant, præter crimen schismatis committunt crimen rebellionis. Exemplum extat c. un. h. t. in 6.

(*n*) *Vani sunt prætextus, quibus Schismatici suam inobedientiam purgare conantur. Si enim abusus & scandala objiciunt Ecclesiæ catholicæ, iis respondit S. Augustinus can.* Quisquis. 38. *XXIV. q.* 1. *Eodem pertinet damnata propositio Wiclefi n.* 15. Nullus est dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali. *Vide, quæ adnotavi in Jur. Eccl. publ. c.* 8. *de unitate caritatis, & communionis, ac inprimis pag.* 781. *contra Novationum schismaticum. Si dicant cum ultrajectinis, non se recessisse ab Ecclesia, sed invitos exturbari a Papa, respondi ibid ex Ballerinio pag.* 778. *&* 779.

§. 140. Pœnæ schismaticorum sunt I. excommunicatio, quæ quidem pro foro interno incurri videtur ipso facto ob necessariam unitatem caritatis & communionis inter fideles in Ecclesia constitutos. In foro autem externo, si schisma hæ-

reſin continet, locum habent pœnæ hæreticorum: quando autem ſchiſmatici quoad dogmata fidei conſentiunt cum Eccleſia Romana, perdurante contumacia demum proceditur ad excommunicationem. can. *De Liguribus*. 43. XXIII. q. 5. II. Etſi ordinatio facta ab Epiſcopo ſchiſmatico valide conſecrato, valida ſit (o), tamen ſic ordinatus ſuſpenſus eſt. c. 1. & 2. De ſchiſmaticis. III. Collationes autem beneficiorum, abſolutiones, & omnes jurisdictionis actus, qui fiunt a ſchiſmaticis, nullius ſunt roboris. cit. c. 1. IV. In Concilio Laodiceno circa an. 364. dicitur: *Non oportet cum hæreticis vel ſchiſmaticis orare*; quod per ſe patet. Can. *Quod autem*. 2. IV. q. 1. hæretici vel ſchiſmatici non admittuntur ad accuſandum.

(o) *Quando c. 1. h. t. ordinationes a ſchiſmaticis factæ dicuntur irritæ, id refertur ad executionem officii eo tempore fere conjunctam cum ordinationibus. Confectio Sacramenti pendet a materia, forma & intentione miniſtri; qui ſi valide ordinatus eſt, valide ordinat. Extant in hiſtoria primorum temporum complura exempla ordinationum, quæ ab hæreticis vel ſchiſmaticis factæ erant; ac ſæpius per indulgentiam conceſſum legitur, ut ſic ordinati, vel ipſi etiam ordinantes poſt ſinceram reverſionem in Clero, ordine ac dignitate permaneant. Conf. Berti Theol. diſciplin. l. 36. c. 14. Hoc argumentum in primis luculenter tractavit S. Auguſtinus, qui l. 2. adverſus Parmenianum comparat baptiſmum in hæreſi vel ab hæreticis datum cum ſacra ordinatione ſimiliter collata; & c. 13. ita diſſerit*: Utrumque Sacramentum eſt, & a quadam conſecratione utrumque homini datur; illud, cum baptizatur, iſtud, cum ordinatur; ideoque utrumque non licet in Eccleſia catholica reiterare. - - Et cum hoc expedire videatur, ut Præpoſiti eorum (*Donatiſtarum*) venientes ad Eccleſiæ catholicæ ſocietatem, honores ſuos non adminiſtrent, non eis tamen ordinationis

tionis ſacramenta detrahuntur. - - Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat injuria. *Formula quædam juramenti a ſchiſmate redeuntium, idque ejurantium, extat can.* Quoties. 9. *I. q.* 7.

§. 141. *Apoſtaſia* latine denotat deſertionem, ac transfugium, uti contingit, ſiquis miles a ſignis, ad quæ ſacramento ſe adſtrinxit, aufugit. In jure noſtro triplex indicatur apoſtaſia, nempe *perfidiæ*, ſeu a tota fide: *inobedientiæ*, ſeu ab ordine regulari, & *irregularitatis*, ſeu a ſtatu clericali. Graviſſima eſt apoſtaſia a tota fide, ſiquis deficit a fide chriſtiana, transeundo ad Judaiſmum, Gentiliſmum, vel Atheiſmum, ſeu religionem nullam. Latiore ſenſu inter apoſtatas cenſebantur etiam catechumeni, qui deſerta catecheſi ad idola revertebantur, uti patet ex l. 2. Cod. Theod. de Apoſtatis. Pejor erat baptizatorum defectio ad Ethnicos vel ſponte ſuſcepta, vel pœnarum vi ac metu extorta; in quo numero erant *Lapſi*. In his alii *thurificati*, alii *ſacrificati*, alii *libellatici*. Poſtremis temporibus apoſtaſiæ reos ſe faciebant, qui fidem chriſtianam tenentes corde, externis ſignis veſtium, nominum etc. ſuperſtitionem Mahometis ſimulabant; contra quos conſtitutionem edidit Benedictus XIV., quæ incipit: *Inter omnigenas*. Tom. I. Bullar. n. 89. Ad Judaiſmum fit defectio vel adjecta penitus chriſtiana religione, vel adjuncta ad eam ſuperſtitione Judaica, ſeu ritibus legis, poſteaquam mortifera facta eſt; qui dicuntur *Judaizantes*. In Apoſtatas conſtitutæ ſunt pœnæ hæreticorum, aliæque, aliquando etiam ultimi ſupplicii, uti patet ex tot tit. Cod. de Apoſtatis. Judæi ad ſuperſtitionem revertentes ſubjacent pœ-

 nis

nis hæreticorum. c. 13. de hæret. in 6. Similiter proceditur contra eorum fautores, receptatores, defensores.

§. 142. Clerici in minoribus constituti, qui relicto Ordine & habitu vitæ clericalis institutum deserunt, atque etiam nuptias contrahunt, non censentur Apostatæ, saltem si beneficium non habent. Constituti in sacris, si habitum dimittunt & tonsuram, compelluntur censuris ad eum resumendum. c. 3. de Apostat. Si ad hoc induci nequeunt, incarcerantur tam severe, ut non *nisi vita sibi misera* reservetur. c. 5. eod. Amittunt privilegium fori & Canonis, saltem si post trinam Episcopi admonitionem non se emendaverint. Lib. II. Decret. §. 62. n. IV. Dicuntur iidem fieri infames can. 23. II. q. 7. & can. 2. III. q. 4. Sed uterque canon spurius est; ex infamia autem per se sequitur irregularitas. Illud certum est: si Clericus in sacris ordinibus constitutus, & beneficium Ecclesiasticum possidens matrimonium contrahere attentat, præsumitur deserere fidem catholicam, perdit beneficium, dignitatem, reditus, excommunicatur ipso facto Clem. Unic. de consanguinit. & fit irregularis ob bigamiam similitudinariam. Lib. I. Decretal. de bigamis non ordinand. §. 471.

§. 143. De apostatis ab Ordine religioso, qui eum post vota religiosa deserunt, multæ extant singulares Ordinum variorum constitutiones, quibus iidem subjiciuntur. Dein jure communi dispici oportet, utrum regulare institutum penitus abjiciant, & discedant animo non revertendi; an redire cogitent: atque hoc posteriore casu utrum dimisso vel retento habitu alibi morentur, aut vagen-

gentur. Intereſt etiam, utrum veri apoſtatæ ſint, an certis tantum caſibus in jure expreſſis apoſtatarum pœnis ſubjaceant. De his agit Concil. Trid. Seſſ. XXV. c. 4. & 19. de Regul. Adde l. 3. Decret. §. ult. in fin. C. ult. h. t. deciditur: *Monachus in apoſtaſia aliquem ſacrum Ordinem recipiens, quantumlibet ſuo fuerit reconciliatus abbati, & receperit pœnitentiam, absque diſpenſatione Rom. Pontificis miniſtrare non poterit in Ordine ſic ſuſcepto.* Mentionem meretur decretum ſynodale Diœceſeos Auguſtanæ p. 3. c. 6. n. 3. ibi: *Apoſtatas, & quorumcunque ordinum religioſorum deſertores in Epiſcopatu noſtro ad omnia beneficia tam ſimplicia, quam curata inhabiles decernimus & declaramus.* Alia huc pertinentia habentur ibidem p. 3. c. 20. de perſonis regularibus.

§. 144. Apoſtatis in Rubrica tituli 9. adnectuntur *Reiterantes Baptisma.* Hos SS. Canones irregularitate, depoſitione a clericatu, aliisque pœnis graviſſimis exterminatos volunt (*o*). Extat contra eosdem tit. Cod. *ne ſanctum Baptisma iteretur.* Leges imperii tam rebaptizantes & eorum miniſtros, quam rebaptizatos pœna ignis vel gladii afficiendos decernunt.

(o) *C. 2. de apoſtatis, & reit. bapt. can. 65. diſt. 50. & can. 117. diſt. 4. de conſ. Unde colligitur, irregularem eſſe tam rebaptizantem, quam eum, qui rebaptizari ſe paſſus eſt.*

§. 145. Jura fidelium atque inſontium relate ad apoſtatas ſunt hæc potiſſimum. I. Nequis cujuscunque generis Apoſtaſiæ conſilium, opem, favorem præſtet, ſed potius eam impediat modis omnibus, & deſertorem reducere ad ſtatum ſuum atque

atque officium conetur. Exemplum habetur 1. circa milites desertores, quorum fugæ perfidiæque præstare operam, gravissimum piaculum est. 2. Accommodari ad propositum potest id, quod extat Exod. XXIII. 4. & Deutr. XXII. 1. ibi: *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis; sed reduces fratri tuo.* II. Sedes Apostolica certis quibusdam temporibus e. g. Jubilæi specialiter monet, & invitat religiosos Apostatas ad reditum, dato temporis spatio, ut resipiscant, eosque ad se ultro venientes recipit, pœnasque temperat, quibus in illos jure animadverti poterat (*p*). III. Episcopi non tolerant Regulares vagos extra conventus suos huc illuc errantes; & siquem sine mandato superioris in scriptis dato oberrare repererint, eum tanquam desertorem sui puniunt instituti. Concil. Trid. Sess. XXV. c. 4. de Regular. IV. Superiores regulares tenentur perquirere apostatas & fugitivos, & dare operam diligentem, ut redeant ad bonam frugem, & crimen per canonicas pœnas expient. c. ult. de Regul. Prælatus regularis præ oculis habere debet parabolam de ove perdita. Matth. XVIII. Luc. XV. V. Doctores sive Magistri, qui Religiosos habitu suo dimisso leges vel Physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis præsumserint retinere, excommunicationis eo ipso sunt sententia innodati. c. 2. Ne clerici vel monachi. in 6.

(*p*) *Epitomen constitutionum Apostolicarum de Apostatis, vagantibus & ejectis exhibet Guerra Tom. IV. p. 6. sub titulo:* Quomodo gerere se debeant Prælati circa Apostatas, vagantes, & ejectos.

TITU-

TITULUS X.

DE HIS, QUI FILIOS OCCIDERUNT.

TITULUS XI.

DE INFANTIBUS, ET LANGUIDIS EXPOSITIS.

TITULUS XII.

DE HOMICIDIO VOLUNTARIO, VEL CASUALI.

TITULUS XIII.

DE TORNEAMENTIS.

TITULUS XIV.

DE CLERICIS PUGNANTIBUS IN DUELLO.

TITULUS XV.

DE SAGITTARIIS.

ARGUMENTUM.

I. Homicidium justum. §. 146. *II. Injustum simplex.* §. 155. *III. Qualificatum, ejusque variæ species.* §. 159. *IV. Torneamenta & Duellum.* §. 171. *V. Irregularitas ex defectu lenitatis.* §. 180. *VI. Ex homicidio doloso, & culposo.* §. 185.

§. 146. A delictis contra fidem, per quæ radix vitæ spiritualis abscinditur, fit progressio ad delicta, per quæ vita corporalis tollitur, aut hominis membra impetuntur. *Homicidium* est factum, quo admitur vita homini. In hac notione inest vita hominis, & factum, quo vita adimitur. Fit ergo

ergo homicidium in agonizantem, furiosum, fœtum vivum in utero, in se ipsum. Dein factum vel est physicum, vel moraliter imputabile, & comprehendit etiam non factum, ceu privationem alimentorum: *Si non pavisti*, inquit S. Ambrosius, *occidisti;* omissionem defensionis Reo debitæ &c. Facta moralia sunt consilium, mandatum, auxilium, non tamen sola ratihabitio post factum superveniens in causa criminali, & ad effectum pœnæ ordinariæ (*a*).

(*a*) *Huc ergo pertinet Doctrina generalis de imputatione actuum ab aliis physice gestorum. conf. Jus Nat. priv. C. VII. Eleganter disserit S. Augustinus in Psal.* 63. *de Pilato, & Judæis Christum necantibus:* Ille dixit in eum sententiam, & jussit eum crucifigi, & quasi ipse occidit. Et vos, o Judæi, occidistis. Unde occidistis? Gladio linguæ. Acuistis enim linguas vestras. Et quando percussistis, nisi quando clamastis: Crucifige, crucifige?

§. 147. Homicidii divisiones petuntur I. *a causa*, a qua dicitur *justum*, seu *necessarium*, ceu in bello justo, ex sententia judicii criminalis, ob defensionem privatam cum moderamine inculpatæ tutelæ; aliud contra *injustum*, seu contra jus factum; idque II. est *dolosum*, *culposum*, *casuale*, quod etsi pœnis non subjaceat, tamen contra jus fit. III. Ex *persona occisa* nominatur parricidium quo etiam pertinet infanticidium, tyrannicidium, conjugicidium, autochiria. IV. Ob modum, quo vita adimitur, species homicidii sunt latrocinium, assassinium, veneficium, homicidium proditorium. V. Ex persona occisi, vel ex modo occisionis, homicidium dolosum aut nomen generis retinet, & *simplex* dicitur, aut *qualificatum*, quod gravius censetur (*b*).

(*b*) *Ex*

(*b*) *Ex his solis satis jam intelligitur, actionem de homicidio pertinere* primo *ad Jus naturale, idque privatum ratione justæ defensionis: ad sociale particulare, dum quæritur de jure patris in filios, heri in servos: ad jus naturale publicum de jure gladii majestatico in facinorosos, itemque de jure aggratiandi: ad jus gentium de jure belli.* Secundo *ad Jus civile maxima ex parte ob leges & pœnas contra homicidas.* Tertio *ad disciplinas sacras, & maxime ad Jus Ecclesiasticum; etsi enim clerici causas sanguinis perhorrescant, easque relinquant doctoribus jus civilis; tamen de justitia & injustitia homicidii, de pœnis in homicidas, maxime clericos, de irregularitate ex homicidio doloso, aut ex solo defectu lenitatis, multa decisa sunt per Canones: qui præterea præcavent temerariis periculis & occasionibus homicidiorum; quales afferunt nonnulla pugilum torneamenta, duella, exercitia artis sagittariæ & ballisticæ, agitationes taurorum, expositio infantum. Quovis autem jure ad hunc de homicidio titulum aliæ pertinent humani corporis violationes, per quas salva vita corporis homini malum quodcunque infertur. Ejusmodi sunt vulneratio, debilitatio, mutilatio, sola doloris aut molestiæ illatio per verbera, contusionem, injustam incarcerationem.*

§. 148. Spectata causa homicidium dicitur *justum*, aut *necessarium*: I. Quod fit auctoritate publica e. g. in bello justo, tam offensivo, quam defensivo: vel in judicio criminali, quo scelerati legitime addicuntur morti. II. Quod fit a privato, pro *defensione vitæ propriæ vel alienæ*, servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ. c. 18. de homicidio. ibi: *Quamvis vim vi repellere omnes leges, & omnia jura permittant; tamen id fieri debet cum moderamine inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam* (*c*). Ad moderamen igitur inculpatæ tutelæ, requiritur 1. *injuria*, seu injusta offensio intentata; neque enim in periculo con-

constitutus primum exspectare ictum cogitur. 2. Ut propulsatio injuriæ, non vindicta censeatur, *punctum temporis*, quo defensio fit in continenti, & *modus defensionis* observari debet, ne plus contra adversarium agatur, quam ad propulsandam injuriam necessarium est. Quia tamen incumbente periculo, facta aggressione, ipsaque natura vehementer ad defensionem vitæque conservationem stimulante deliberationi locus non est, fit, ut in foro externo mitius plectatur is, qui quidem intra *terminos defensionis*, non tamen intra *terminos moderatæ defensionis* constitit, modo is in periculo vitæ aut membrorum &c. reipsa versatus sit.

(c) *Adde c. 6. de sentent. excomm. in 6. ibi:* Cum liceat cuilibet suo vicino vel proximo pro repellenda ipsius injuria suum impertiri auxilium; imo si potest & negligit, videatur injuriantem fovere, ac esse particeps ejus culpæ. *Conf. Jus Nat. priv.* §. 100. *ac seq. ubi has posui theses: Defensio cruenta contra iniquum aggressorem generatim concessa est hominibus, non præcepta: fieri potest, ut ob singularia adjuncta sit præcepta, & sub obligationem cadat: denique si boni publici & communis ratio usui ejusdem juris adversetur, jus istuc in actu secundo impediri vel suspendi, aut cessare potest, ut illicita ac prohibita sit cruenta defensio. Adde Zech h. t.* §. 326. *ubi implexam de tyrannicidio quæstionem distinguit.*

§. 149. III. Justa homicidii causa est non solum, cum de vita conservanda agitur, sed etiam, cum integritas membrorum, libertas seu immunitas a statu servili, & pudicitia periclitantur; eaque bona, quæ ipsa vita non multo inferiora censentur, sine occisione invasoris conservari non possunt.

§. 150. IV. Conſervatio bonorum fortunæ, utrum fieri per raptoris aut furis necem poſſit, diſputant Doctores catholici. Prænoſcendæ Theſes damnatæ ab Innocentio XI. *Regulariter occidere poſſum furem pro conſervatione unius aurei. Non ſolum licitum eſt defendere defenſione occiſiva, quæ actu poſſidemus, ſed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos poſſeſſuros ſperamus. Licitum eſt tam heredi, quam legatario contra injuſte impedientem, ne vel hereditas adeatur, vel legata ſolvantur, ſe taliter defendere; ſicut & jus habenti in cathedram, vel præbendam contra eorum poſſeſſionem injuſte impedientem.* Ex his contraria veritas elicitur. Enimvero cum homines cupiditate, ſpe ac metu occœcati nunc hos, nunc illos obſtare ſibi ac fortunæ ſuæ opinentur; quanta cœdium ac perturbationum fieret copia, ſi in vitam adverſantium ſuo judicio graſſari poſſent. His remotis certum eſt *primo*, locum habere cruentam defenſionem, quando jactura bonorum in extremam neceſſitatem redigeret ſpoliatos; uti ſiquis navigantibus alimenta rapere aggrediatur. *Secundo.* Invadenti res meas jure ferrum, & arma opponam cum minis, ut deſiſtat; ac ſi is pariter arma exerat, non jam rerum, ſed perſonæ, vitæque & membrorum aggreſſor jure creditur. Ac quotiescunque defenſio ac recuperatio bonorum cum vitæ ac membrorum diſcrimine conjuncta eſt, non dubitant, eſſe juſtam occiſionem. Unde furem diurnum, qui ſe telo defenderit, & nocturnum quemcunque juſte interfici poſſe ajunt, eoquod ignoretur, quo animo, aut quibus armis inſtructus venerit. Exod. XXII. 2. 3. c. 3. de homicid. l. 4. §. 1. D. ad leg. Aquiliam. Sed ex his non deciditur caſus anceps, de quo maxime quæritur: Si bonorum rapinæ nullum vitæ peri-

periculum adjunctum est, jactura tamen sit ejusmodi, quæ non in extremam quidem, sed gravem necessitatem conjiciat spoliatum, ut ex honesto vitæ genere ad mendicitatem decideret, nec aliter conservare rem suam, aut in continenti recuperare possit, nisi occidendo raptorem; eritne justa occisio? Opinor, justam fore. Suspenduntur enim fures auctoritate publica, non quod vitam hominibus, sed quod bona abstulerint. Pleraque bella geri constat, non quod aliis vita, sed bona eripiantur; ac ridiculus haberetur hostis, qui, ne telis peteretur, protestari vellet, quod ad res duntaxat rapiendas venerit, uti animadvertit Pufendorfius de J. N. & G. l. 2. c. 5. (*d*).

(*d*) *Opponunt* 1. *caritatem & Evangelii verba: Dimitte tunicam & pallium. R. De consilio & perfectionis studio non agitur hoc loco, sed de jure; nec quid melius sit, sed quid bonum & justum, quæritur. Caritas indigentiæ proximi subvenire nos jubet: indulgere malitiæ alienæ non jubet. Opponunt.* 2.° *Nulla est inter vitam raptoris, & bona fortunæ proportio. R. Si nulla est omnino proportio eo sensu, quo nulla inter opera naturæ & gratiam supernaturalem, nulla inter pretium temporale, ac rem spiritualem proportio intelligi potest; tum vero quanta quanta sit bonorum rapina, nulla unquam efficietur proportio, eruntque æque bella pleraque gentium, ac supplicia furum prohibita; cum nulla unquam inter res temporales, & vitam hominis cogitari possit proportio. Conf. Gonzalez in c.* 3. *de homicidio. n.* 11.

§. 151. V. Justa homicidii causa non est evitatio calumniæ, aut iniquæ sententiæ. Patet ex thesibus ab Alexandro VII. damnatis: Prop. 17. *Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non*

sup-

suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publice & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. Prop. 18. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.* Justissima est istiusmodi thesium damnatio. Defensio enim fieri debet in continenti, seu ipso aggressionis puncto, ut moderamen habeat inculpatæ tutelæ. §. 148. Dein notio defensionis cruentæ in eo sita est, ut sit actus, sine quo præsens periculum evitari non potest. At vero evitandæ vel reparandæ calumniæ aut inique sententiæ multa alia suppetunt juris remedia. Quæ si effectum fortassis non habitura sint, quod incertum est; id humanæ conditioni tribuendum est, quæ istiusmodi calamitatibus & infortuniis per se subjacet mortali hoc statu, haud secus, ac si corpus, domus, horreum de cælo tangeretur.

§. 152. VI. Nec justa homicidii causa est defensio vel reparatio honoris per injuriam verbalem læsi. Unde ab Innocentio XI. damnata est propos. 30. *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, siquis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam vel ictum fustis, fugiat.* Posteriore hoc casu manifesta vindicta, non defensio exercetur. Plura addam infra, cum de duello agendum erit. Nec VII. justa homicidii privati causa est adulterium. Unde ab Alexandro VII. damnata est hæc propositio n. 19. *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.*

Aperta enim hoc casu emicat vindicta, non defensio. Per leges Romanas pater filiam nuptam, quam in potestate tenebat, deprehensam in adulterio impune occidere poterat: maritus item adulterum, vilioris conditionis, uti explicat Heineccius in Dig. ad l. Juliam de adulteriis.

§. 153. VIII. Nulla est unquam causa justa semet ipsum directe occidendi, non calamitas præsentis vitæ, non servitus, infamia, egestas, non conscientia sceleris, non dolor corporis, animive præsens, aut imminens. Conf Jus Nat. priv. §. 83. pag. 179. Adde can. *Non est nostrum.* 11. XXIII. q. 5., ubi S. Hieronymus, cum dixisset: Non est nostrum, mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter accipere; exceptionem videtur addere: *Absque eo, ubi castitas periclitatur.* Quid ergo? Justane erit autochiriæ causa, amittendæ pudicitiæ periculum? Non id affirmat S. Hieronymus, sed in eam disceptationem, quam cum Augustino agitarat, non se ingerit. Recte autem S. Augustinus vim corpori illatam nihil nocere docuit, si mens casta sit, adeoque nec illud periculum excusare sui ipsius occisionem. can. 3. 4. 5. XXXII. q. 5.

§. 154. IX. Uti nulla est suimet occidendi justa causa; sic neque levi ex causa, aut vana, ostentandæ fortitudinis gratia, aut ex superstitiosa, uti fiebat in vulgaribus purgationibus, objicere mortis periculo se, aliosve aliquis jure potest. Hinc prohibita Torneamenta, aliaque id genus.

§. 155. Actum est de causa homicidii, a qua justum seu necessarium, & injustum nuncupatur. Injustum triplicis est generis, dolosum, culposum, casua-

casuale. *Dolus* denotat 1. animum occidendi, vel 2. animum saltem nocendi, conjunctum tamen cum facto illicito & spontaneo, ex quo cædes hominis necessario sequitur. Priore casu dicitur animus occidendi *directus*, posteriore *indirectus*; unde homicidium dolosum directe vel indirecte voluntarium nuncupatur. Siquis ex duobus connexis vult unum, quocum alterum esse conjunctum nescire non potuit, censetur etiam velle hoc alterum; modo, quod directe intendit, sit factum illicitum e. g. vulneratio, & percussio facta instrumentis ad occidendum aptis; qualia sunt etiam lapides, & fustes. l. 41. D. de V. S. Numer. XXXV. 17. 18. Atque hujusmodi factum illicitum, quo quis alteri saltem nocere vult, Canones maxime intelligunt, quando illud spectari jubent, utrum quis operam dederit *rei illicitæ*. Committitur autem homicidium dolosum non tantum physice, sed etiam moraliter mandando, consulendo, consentiendo, adjuvando.

§. 156. Homicidium *culposum* committitur, quod contra jus fit, non tamen ex animo occidendi vel nocendi, sed ex actu cum imprudentia, negligentia, imperitia gesto, ex quo mors necessario sequitur; uti siquis tegulas ex tecto projicit nullo proposito signo: siquis non satis custodiat bestiam lædere solitam, ex cujus dein feritate homo perit: siquis dat operam rei illicitæ, quæ tamen non ob periculum homicidii, sed alia ex causa prohibita est; uti si Clericus in venatione prohibita occidat hominem, putans esse feram; aut siquis in re licita quidem versetur, illicito tamen modo, tempore, vel loco. Exempla extant c. 7. 8. 9. 12. de homicid.

§. 157. *Casuale* homicidium contingit ex facto, in quo nec dolus, nec culpa, seu omissio diligentiæ ad id præcavendum moraliter, seu ex communi hominum opinione & modo agendi requisitæ intervenit. Exempla afferuntur c. 13. 14. 15. 16. 22. 23. & fin. de homicid.

§. 158. Homicidium dolosum *simplex* per leges civiles afficitur pœna gladii sine discrimine personarum, quæ homicidii dolosi reæ sunt. Pœna homicidii culposi est arbitraria, pro vario culpæ gradu decernenda. Jure Canonico ex homicidio doloso & culposo decernitur perpetua irregularitas: dein excommunicatio in homicidas laicos: *nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint*. can. *Itaque censemus*. 20. XXIV. q. 3. Sed in homicidas laicos hodie Ecclesiastica potestas raro exeritur, nisi forte occisus sit Clericus. At contra dolosum homicidam Clericum præter irregularitatem statuta est 1. *inhabilitas ad beneficia* obtinenda. Concil. Trid. Seff. XIV. c. 7. de ref. 2. *Detrusio in monasterium*. can. *Si Episcopus*. 7. dist. 50. c. 6. §. fin. de homicid. 3. *Depositio*. cit. can. 7. dist. 50. can. *Presbyter*. 12. dist. 81. denique 4. *Si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet: deinde contumacia crescente anathematis mucrone feriri: postmodum vero si in profundum malorum veniens contemserit, cum Ecclesia non habeat ultra, quid faciat, ne possit esse ultra perditio plurimorum, per secularem comprimendus est potestatem*. c. 10. de Judiciis (*e*).

(*e*) *Duo sunt casus ancipites*. 1. *Utrum dolosum, an culposum homicidium censeri debeat, siquis volens occidere Titium, per errorem occidit Cajum, quem putat esse Titium. Praxis fere decernit pœnam ordinariam, non obstante*

obſtante errore. 2. *Quid decidi debeat, ſi homicidium* in turba *commiſſum eſt, & quidem aut* prævia conſpiratione, *aut absque ea pluribus* ſubito *concurrentibus ad rixam. De irregularitate pro hoc caſu dicam infra. Reliqua ad Doctores juris civilis pertinent. De Gravitate hujus delicti diſſerere opus non eſt. Ratio tamen legis divinæ expendi debet a ſtudioſo juris ſacri. „Quicunque effuderit humanum ſanguinum, fundetur ſanguis illius:* ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.“ *Genes. IX. 6. In hunc locum graviter diſſerit S. Chryſoſtomus hom.* 27. *in Geneſ. & S. Ambroſius de Noe & Arca c.* 26.

§. 159. Poſtquam de homicidio generatim, ac de ſimplici dictum eſt, proceditur ad *qualificatum.* Tale eſt I. *Parricidium*, quod ſenſu juris Romani *lato* qualecunque denotat homicidium: ſenſu *ſtricto*, magisque recepto cædem perſonarum, quæ ſanguine, adfinitate, ſingulari affectione, aut beneficio inæſtimabili conjunctæ ſunt: ſenſu *ſtrictiſſimo* parricidium *proprium* fit inter aſcendentes & deſcendentes, nulla habita ratione nexus, gradus, ætatis occiſi, illegitimæ nativitatis. Jure Romano in parricidium decreta erat pœna culei. Hodie decernitur aut ſuffocatio in aqua, aut pœna gladii exaſperata. Jure Canonico mulier ſoluta, quæ filium ſuum doloſe occidit, detruditur in monaſterium, *in quo peccata ſua perpetua pœnitentia deploret.* c. 1. De his, qui filios occid. Si repugnante carnis fragilitate ad hoc induci non poteſt, peracta pœnitentia licentiam nubendi obtinet; *quia tutius nobis videtur,* ut inquit Pontifex cit. c. 1. *ut in Domino nubat uni ſoli, quam inhoneſte multos admittat.* Si mulier, quæ propriam prolem occidit, virum habet, propterea non ſeparatur a viro, ſed alterius generis pœnitentiæ ſubjicitur. c. 2. eod.

§. 160. *Infanticidium* eſt ſpecies parricidii, quod ab aſcenditibus in deſcendentes recens natos vel in utero latentes committitur, ſine diſcrimine, utrum legitime, vel illegitime nati, conceptive ſint. Si mater eſt ſcortum publicum, & pater incertus, pœna infanticidii in eum ceſſat; cum non ſatis conſtet, interfectorem fuiſſe patrem infantis occiſi. Fit ſæpiſſime, ut matres fornicationis commiſſæ ſcelus graviſſimo infanticidii crimine aggravent. Hinc in quibusdam locis femina ſoluta ex crimine gravida, ſi partum edit clam, nulla obſtetrice aut alia femina præſente, præſumitur infantem occidiſſe, ſi hic reperiatur mortuus, ipſaque ſine ulteriore probatione capite plectitur (*f*).

(*f*) *Codex Criminal. Bavariæ p.* 1. *c.* 3. §. 21.

§. 161. Ad infanticidium refertur *procuratio abortus*, ſi partus abactus jam vixerit. Vulgus partum credit poſt quadrageſimum a conceptione diem animatum: alii hunc ponunt terminum in femellis, trigeſimum vero in maſculis. Plerique noſtra tempeſtate ſtatuunt, fœtum ſimul, atque concipitur, animatum eſſe. In Saxonia vita ex præterlapſo dimidio, quo uterus geritur, tempore colligitur. In foro uſuvenit, ut vita partus ex motu non quolibet, ſed certo, in utero exiſtente, ut ſigno palpabili, intelligatur (*g*). Qui maſculi animationem differunt ad quadrageſimum diem, femellæ ad octogeſimum, nulla nituntur probabili ratione. Juſtiſſime Innocentius XI. damnavit n. 35. propoſitionem: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero eſt, carere anima rationali; & tum primum incipere eandem habere, cum paritur: ac conſequenter dicendum erit, in nullo abortu homi-*

cidium

cidium committi. Si corpus delicti præsto est, spectari solet, utrum fœtus jam formatus sit, seu figuram humanam induerit, an secus; posteriore casu non decernitur pœna homicidii; priore non decernitur pœna parricidii, nisi de animatione fœtus aliunde constiterit (*h*).

(*g*) *Ita differit Christoph. Meisterus Princip. Juris Crim. Sect. 2. p. 2. c. 7. §. 105. conf. Paul. Zacchias Q. medico-leg. l. 1. tit. 2. q. 3. & l. 9. tit. 1. q. ult.*

(*h*) *Exod. XXI. 22. Septuaginta sic habent:* Si rixati fuerint viri, & percusserint mulierem in utero habentem, & exierit infans ejus non formatus, mulcta mulctabitur: prout indixerit vir mulieris, dabit cum postulatione. Si autem formatus fuerit, reddet animam pro anima.

§. 162. His præmissis de abortu decidendum est. I. Expulsio fœtus, sive animatus censeatur, sive non animatus, semper est illicita; repugnat enim finibus naturæ. Unde ab Innocentio XI. damnata est prop. 34.: *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.* II. Sixtus V. in Const. *Effrœnatam perditissimorum.* edita an. 1588. fuse execratur hoc crimen, & gravissimas dictat pœnas in eos, qui potionibus aut medicamentis, vel labores nimios imponendo uxoribus gravidis, aut quocunque modo per se vel alios abortum procurant. Sixtinæ sanctionis rigorem Gregorius XIV. in Const. *Sedes Apostolica.* edita an. 1591. sic moderatus est, ut excommunicatio non sit reservata Pontifici, & aliæ pœnæ locum non habeant in expulsione fœtus nondum animati. Procurrantes autem abortum fœtus animati vel auxilium con-

ferentes contrahunt irregularitatem: privantur privilegio clericali: ſunt inhabiles ad omnia officia & beneficia: ſunt ipſo facto excommunicati, & beneficio jam habito privantur ſaltem poſt ſententiam declaratoriam Judicis: denique Clericus degradatur, & curiæ ſeculari traditur. Ceterum diſtinctio inter fœtum animatum & non animatum quoad irregularitatem habetur etiam in c. 20. de homicid.

§. 163. *Sterilitatis procuratio* iisdem afficienda pœnis dicitur in cit. Conſtit. c. 3. de homic. Pro homicida tenetur, *qui homini aut mulieri aliquid ſecerit, vel ad potandum dederit, ut non poſſit generare, aut concipere vel naſci ſoboles.* In foro ſeculari ob hoc crimen pœnam arbitrariam eſſe infligendam contendunt Doctores contra Conſtit. Carolin. art. 133.

§. 164. Suſpectos de infanticidio ſe reddunt parentes, qui teneros infantes in eodem ſecum lecto collocant, & extinctos reperiunt: præſumitur enim, infantes a dormientibus parentibus fuiſſe ſuffocatos; hosque proin infanticidium ſaltem culpoſum admiſiſſe. Caſus extat III. Reg. III. 19. ſeq. & proponitur c. 3. de his, qui fil. occiderunt. & can. *Conſuluiſti.* 20. II. q. 5.

§. 165. Ad hunc locum refertur *Expoſitio infantum*, quæ ipſis maxime parentibus graviſſime prohibita eſt ex officio *poſitivo* naturalis pietatis, quo proles ſuas alere, atque educare tenentur. Dein vi officii *negativi* non necandi, aut nocendi cuivis vetitum eſt, infantes exponere in locis deſertis, in rupibus, in cavernis, aut quovis loco non tuto, de quo ſpes ſatis certa non ſit, prolem

a piis hominibus recipiendam, alendam, ac in vera religione educandam esse. Vetitum est præterea, infantes eo exponere loco, quo alius insons in suspicionem sceleris veniat. Si expositio fit ad ædes fundatas ob hanc causam, ac parentes valeant refundere expensas educationis, omnino ad id tenentur; quia præsumi non potest, fundatores benefecisse iis, qui expensas præstare possunt, sed providisse pauperibus maxime, atque etiam pro injusto parentum defectu. Demum Jure Canonico tit. *de infantibus, & languidis expositis* sic decernitur: *Si a patre, sive ab alio, sciente ipso, aut ratum habente (relegato pietatis officio) infans expositus extitit: hoc ipso a potestate fuit patria liberatus. Nam & hoc casu in ingenuitatem libertus, & servus in libertatem eripitur; quod & de prædictis cujuscunque ætatis languidis, si expositi fuerint, vel si alicui eorum alimenta impie denegari contigerit, est dicendum. Sane qui hos suscipiunt, non possunt propter hoc in eorum personis jus aliquod vindicare.*

§. 166. II. Qualificatum homicidium censetur *Assassinium*, quod nomen habet ab Asiæ populis infidelibus, e quorum numero quidam pretio conduci & evocari solebant per Christianos ad Christianum quempiam occidendum. Hæc hominum colluvies adeo invaluit, ut seculo XIII. *non nulli Magnates taliter perimi formidantes, coacti fuerint securitatem ab eorundem Assassinorum domino impetrare, sicque ab eo non absque christianæ dignitatis opprobrio redimere quodam modo vitam suam.* c. 1. de homicid. in 6. ex Concilio Lugdunensi I. an. 1245. sub Innocentio IV. Postea horum infidelium mores imitati christiani improbi pro-

pro pretio locarunt operam occidendi alios conductoribus infensos, ut proin homicidium alterius mandato pretioque dato vel promisso, seu non gratis patratum dictum fuerit *assassinium*, & *Assassinator* mandans, operamque conducens: *Assassinus* mandatarius & locator nefandæ operæ. Tria ergo ad incurrendum hoc delictum, ejusque pœnas requiruntur. 1. mandatum, 2. merces data vel promissa, 3. actualis occisio, vel saltem actus huic effectui proximus (*i*). Innocentius IV. in assassinos, utpote tum infideles & Ecclesiæ non subjectos, nullam censuram statuit, sed in eos Christianos, qui quempiam Christianorum per ejusmodi assassinos interfici mandarunt. Hi mandantes, aut Assassinum receptantes, defendentes, vel occultantes, ipso facto, absque alia sententia incurrunt excommunicationem, & depositionem a dignitate, honore, ordine, officio & beneficio. Animadverte autem *primo*. Hæc Decretalis Innocentii IV. de assassinis infidelibus, nemine, quod sciam, refragante extenditur ad assassinos christianos; cum gravius sit, per christianum conductum occidi christianum, sicut gravius est, fratrem occidi a fratre, quam ab extraneo. Unde pœnæ in mandantes latæ extenduntur ad ipsos etiam interfectores pretio conductos. *Secundo*. Depositio a dignitate, honore, ordine, officio & beneficio dicitur fieri *ipso jure*; quia ea non requirit sententiam *condemnatoriam*: declaratoria enim omnino necessaria est, postquam Clericus actualiter degradari & curiæ seculari tradi debet.

(*i*) *Decretalis pœnas decernens assassinio ait*: Quamquam mors forsitan ex hoc non sequatur. *Sed hic rigor per contrarium usum totius orbis abrogatus dicitur.*

§. 167. III. Ab assassinio differt *Latrocinium*, quod est homicidium non conductitium, lucri causa commissum; quod pariter est qualificatum; nec interest per se, in viis publicis, an domibus privatis fiat: utrum reipsa lucrum obtentum, an speratum fuerit: nec dubitari potest, quin latrocinii rei sint ii, qui latronibus auxilium ferunt necessarium, vel consilium dant participandi lucri animo. Concipi tamen potest furtum, cum homicidio conjunctum, quod non sit latrocinium. Latrones publici præter alias homicidii & rapinæ pœnas jure ecclesiastico excluduntur ab asylo. §. 45.

§. 168. IV. Homicidium *proditorium*, & ipsum in numero qualificatorum, fit non lucri causa, sed ex protervia, animo deliberato, & maxime per insidias, quæ prævideri & præcaveri non facile possunt; uti qui occidunt clam & latenter, vel sub ficta & simulata amicitia e. g. socium itineris, hospitem suum, vel alium, quo familialiter utuntur. Differunt ergo 1. homicidium *deliberatum*, quod etiam in rixa subito exorta fieri potest: 2. *præmeditatum*, quod inter captum occidendi consilium, ejusque executionem temporis intervallum, & digressionem ad alias actiones indicat: 3. *proditorium*, quod mox descripsi, etsi istuc & præmeditatum ac deliberatum sit: uti quod præmeditatum dicitur, sine dubio deliberatum censetur, non e contrario.

§. 169. V. Homicidio proditorio affine est *Veneficium*, quo quis dolo per applicationem veneni, hominis vitæ, sanitati vel corporis integritati nocet. Id quod proditionem continet; fit enim clam, per insidias, ita, ut evitari difficillime possit.

Ad

Ad incurrendas pœnas requiritur 1. animus nocendi, 2. propinatio veneni, 3. damnum veneno datum (*k*).

(*k*) *Fabulam de Henrico VII. Imp. Euchariſtia intoxicata interfecto refutat Odoricus Raynaldus Annal. eccleſ. ad an.* 1313. *n.* 24. *ſeq.*

§. 170. VI. Ad crimina qualificata refertur *Autochiria*, ſeu actus, quo quis doloſe morti ſuæ cauſam præbet neceſſariam. Pœna in propricidam ſtatuitur infamia & privatio ſepulturæ ac exequiarum. Diſtingui autem ſolet, utrum quis ex impatientia doloris, morbi, luctus, ex melancholia, furore, aliave animi impotentia, an turpi ex cauſa, ceu ob æs alienum luſu contractum, an ex conſcientia ſceleris nondum probati, an denique ad effugiendam pœnam, de qua autochir convictus vel confeſſus eſt, violentas ſibi manus intulerit. Jure Eccleſiaſtico iſtiusmodi homines privantur ſepultura honeſta, nec pro ipſis oblationes fiunt. Can. *Placuit.* 12. XXIII. q. 5., niſi ex inſania aut violenta melancholia, quæ mortaliter peccandi facultatem eripuiſſet, id factum præſumi poſſit.

§. 171. Ne levi, aut vana ex cauſa homicidiorum pericula ſubeantur, per Canones prohibita fuerunt *Torneamenta*, ſeu haſtiludia, nempe temeraria & periculoſa, ſeu illa, in quibus pugiles *ex condicto convenire ſolent, & ad oſtentationem virium ſuarum & audaciæ temere congredi; unde mortes hominum, & animarum pericula ſæpe proveniunt.* c. 1. de Torneament. Pœna ibi ſtatuitur hæc: *Siquis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis ei poſcenti pœnitentia non negetur, eccleſiaſtica tamen careat ſepultura* (*l*). Veterum gladiatorum cruenta

enta ſpectacula non ſolum a SS. Patribus damnata, ſed legibus etiam civilibus vetita dudum erant. l. unic. C. de Gladiat. Ex ſpiritu Chriſtianæ manſuetudinis prohibitum fuit pariter, ne machinæ ad diruendos muros & turres inventæ ad ſternendas hominum phalanges adhiberentur: *Artem illam mortiferam & odibilem balliſtariorum, & ſagittariorum adverſus chriſtianos & catholicos exerceri de cetero ſub anathemate prohibemus.* c. unic. de ſagittariis.

(*l*) *Conſtitutionem Clementis V. qua torneamenta ſub pœna excommunicationis Pontifici reſervatœ prohibuit, revocavit Joannes XXII. Extrav. tit. 9. ubi de mutatione legum ita præfatur generatim*: Quia in futurorum eventibus ſic humani fallitur incertitudo judicii, ut quod conjectura probabili ex nunc interdum attenta conſideratio utile pollicetur, reperiri damnoſum quandoque contingat: non nunquam, quod conſulte ſtatuitur, ex ſanioris inſpectione judicii conſultius revocatur. *Simili ex cauſa Conſtitutionem Pii V. qui taurorum, ferarumque agitationes ſub anathematis pœna prohibuerat, non hominum, ſed dæmonum ſpectacula easdem nuncupans, moderatus eſt Gregorius XIII. renovatis tamen in Clericos pœnis, ſi agitatores ſint. Guerra in Epitom. Conſtit. Apoſt. T. 1. pag. 117.*

§. 172. Ad tractatum de homicidiis, eorumque vitandis periculis vel maxime refertur *Duellum*, græce *Monomachia*, quæ eſt pugna ſingularis armis ex condicto ſuſcepta, deſignato loco, & tempore. Dicitur aliud duellum *publicum* ſeu *ſolemne*, quod fit certa forma, ac ſolemnitate ceremoniarum profanarum, miſſis chartis provocatoriis, adhibitis patrinis, invitatis ſpectatoribus, ac plerumque in *campo franco* ſecuritatem præſtante: aliud *privatum*, quod fit absque ejusmodi ſolemnitate, adhibitis tamen fere patrinis, quos

Secun-

Secundantes vocant. Alio ſenſu vocant *publicum*, quod fit publica auctoritate inter delectos ex populis belligerantibus, ut toti exercitui parcatur; quod licitum cenſent, & optabile; modo ſpes certior victoriæ ex prælio obtinendæ non commutetur cum incerto duelli eventu. Ob ſuperſtitioſum uſum purgationum vulgarium, aliud duellum dicitur *judiciale*, de quo agitur tit. *de Clericis pugnantibus in duello*, & exponetur tit. *de purgatione vulgari*. Appellant etiam duellum *vindex honoris*, quando per contumelias honor in diſcrimen adductus eſt: & *vindex fortunarum* pro caſu, quo fortunæ periclitantur.

§. 173. Nulla eſt fere in Germania provincia, quæ ſpeciales ſuas contra duellantes leges, pœnasque graviſſimas non conſtituerit. Canones Conciliorum, & Decreta RR. Pontificum recenſentur in Conſt. *deteſtabilem*. contra duellantes edita a Benedicto XIV. an. 1752. die 24. Novembris, ubi etiam fit mentio de ſanctione S. Concilii Trident. Seſſ. XXV. c. 19. de ref. (*m*). Ob oculos ponendæ ſunt Theſes damnatæ, quæ huc pertinent. Alexander VII. confixit propoſitionem n. 2. *Vir equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* Benedictus XIV. has damnavit quinque propoſitiones.

I.

Vir militaris, qui, niſi offerat vel acceptet duellum, tanquam formidoloſus, timidus, abjectus, & ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo ſe, ſuosque ſuſtentat, privaretur; vel promotionis alias ſibi debitæ vel promeritæ ſpe perpetuo carere deberet, culpa & pæna vacaret, ſive offerat, ſive acceptet duellum.

II. *Ex-*

II.

Excusari possunt etiam, honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

III.

Non incurrit ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas dux vel officialis militiæ, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ & officii.

IV.

Licitum est in statu hominis naturali acceptare vel offerre duellum, ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.

V.

Asserta licentia pro statu naturali, applicari etiam potest statui civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia vel malitia Magistratus, justitia aperte denegatur.

(*m*) *Cit. Constitutionem Benedicti XIV. vide in Apparatu Zaccariæ c.* 7. *de Propos. damnatis. Egi de duello in Jure nat. priv. a* §. 105.

§. 174. Sanam doctrinam damnatis thesibus oppositam hac propositione complexus est V. C. Zech. de Jud. criminal. §. 367. *Monomachia ad morem hodiernum exercenda, prohibetur omni jure, naturali, divino, Ecclesiastico & civili; & quidem in quocunque statu, etiam in statu hominis naturali, vel statu civitatis male ordinatæ: ita ut*

ſemper illicitum ſit acceptare, aut offerre duellum ad ſervandas cum honore fortunas, quando etiam alio remedio earum jactura propulſari nequit: nec ullus metus amittendæ famæ & officii excuſet a peccato, nec a pœnis Eccleſiaſticis contra duellantes latis. Repugnat enim duellum naturali ac divino præcepto: *Non occides;* proindeque obeſt ſupremo Dei dominio in vitam, mortemque hominum. Obeſt naturali erga ſe ipſum, & alios caritatis præcepto: obeſt juribus uxoris, familiæ, reipublicæ, quibus duellantes adſtricti ſunt; neque in arbitrio cujusvis hominis eſſe debet, illata contumelia & ſe & alios duriſſimæ neceſſitati ſubjicere, vitam propriam & alienam apertiſſimo mortis & calamitatum diſcrimini objiciendi. Neque vero provocatio aut provocationis acceptatio, ac ſuſcepta pugna rationem veræ *defenſionis* continet, qua honor aut fortunæ conſervari debeant.

§. 175. Pœnæ a Conciliis & Pontificibus in cauſa duelli latæ ſunt: I. Excommunicatio major latæ ſententiæ, Summo Pontifici reſervata. II. Privatio ſepulturæ ſacræ, etiamſi quis moriatur extra locum conflictus, vel poſt data pœnitentiæ ſigna & obtentam abſolutionem, modo ex vulnere moriatur, quod in duello accepit, ſublata etiam Epiſcopis ſuper hac pœna diſpenſandi facultate (Cit. Conſt. Bened. XIV.). III. Occidens aliquem in duello non gaudet jure aſyli. Ib. IV. Clerici excidunt dignitate, officio & beneficio, ac fiunt irregulares. Pœnæ proſcriptionis omnium bonorum, perpetuæque infamiæ, de qua mentionem facit Concil. Trid. Seſſ. XXV. c. 19. de ref. videntur incurri, quatenus per leges politicas decretæ ſunt. Pœnæ autem eccleſiaſticæ etiam ad duella privata, abs-

absque consuetis solemnitatibus inita extenduntur: item ad suadentes, comitantes, præbentes arma, mittentes libellum, aut quomodolibet cooperantes, ad socios, patrinos, de industria spectantes, fautores criminis participes, illudque permittentes.

§. 176. Respondendum est argumentis contrariis ex ratione, ut ajunt, petitis. Objiciunt I. Honor rebus omnibus, ipsique etiam vitæ præferri potest, imo debet a viris cordatis. Ergo ad conservandum honorem saltem acceptari potest duellum; quo recusato honor amittitur, certe periclitatur. Resp. d. a. honor, ut recte dicitur, *fundamentalis*, seu potius ipsa honestas, virtus, fuga turpitudinis præferri debet ipsi etiam vitæ; c. a. honor *formalis*, isque situs in opinione falsa, & damnata, & judicio hominum insipientium, contra dictata sanæ rationis & Evangelii pronuntiantium; n. a. & c. Hic sane locum habet: Aut Christus, & Ecclesia Christi fallitur: aut mundus errat; utrique parti nec sentiendo, nec agendo satisfieri potest. Quæ igitur pars a viro cordato præferenda est (*n*)?

(*n*) *Homines præter sacras & civiles leges opinionibus suis, quæ paulatim in mores serpunt, alias sibi aliisque imponunt leges, ac sæpe etiam valde duras; quibus, qui non pareat, homo insipiens, vecors, suspectus, malus audiat. Istiusmodi sunt leges ac mores de vestitu, salutationibus, mutua consuetudine, luxu, tuendo honore &c. In his quædam probanda sunt, plura ferenda, non pauca reprehendenda, quale est illud de duellis dictatum pertinens ad viros nobiles, & militares:* Si contumelia fit, provocandum est; si provocatio, condicendum. *Nostro ævo in negotio religionis hæc a Novatoribus velut inducta lex communi ipsorum sponsione, ut, qui novas non sequeretur opinio-*

niones, nec auderet, sacra & profana miscere omnia, & perturbare hierarchiam divinitus institutam, is seu scriptor esset, seu doctor publicus, indoctus, vecors, cæcis captus præjudiciis, & Romanæ curiæ assentator haberetur, & publicis pagellis contemtim, maximaque traduceretur acerbitate. Quæro nunc, quis honori suo vere consulat, isne, qui spretis malorum, cæcorumve hominum opinionibus veritati, honestati, divinæ, humanæque legi adhæret, an qui contra divinam, humanamque legem, & contra veritatem ac honestatem mutabilibus malorum, cæcorumve hominum opinionibus agi se & abduci quaquaversus, & velut vento circumferri sinit?

§. 177. Objic. II. Defensio fortunarum, etiam violenta certe licita est quibusdam casibus. §. 150. Oblato autem, vel acceptato duello fit defensio fortunarum; sic enim conservatur officium cum salario & stipendiis, a quibus fortuna & vitæ sustentatio pendet. Resp. d. licita est defensio per media apta, aggressioni proportionata, & si cruenta sit defensio, tum licita est, si fit in continenti; c. defensio, quæ fit per novam & injustam agressionem: quæ damnum non avertit, vel reparat, sed adversario aliud damnum infert vindictæ causa, ea est licita, n. Ingens hac in re abusus vocabulorum fit: quidquid homo consilio suo ad conservandas fortunas suas dirigit, id appellant defensionem. Quid ergo? licebit falsum accusatorum, & testem, & judicem interficere, a quo iniqua certo imminet sententia, defensionis nempe obtentu? conf. §. 151. Duellum fit ex condicto & pacto convento, in quo uterque pugil, tum offerens duellum tum acceptans, provocans & provocatus est persona principalis: uterque animo vincendi, id est, alterum occidendi vel lædendi accedit: uterque ergo est aggressor vitæ, isque injustus; neque enim

enim jure pollet istiusmodi obtentu conservandi honorem & fortunas, suam alienamque vitam præsenti discrimini objiciendi. Neque duellum cessat injusta esse vitæ aggressio ob intentionem dimicantis, qui illud ad conservandas fortunas dirigit; quia ad honestatem actionis non sufficit recta intentio, si actus in se malus est. Quid enim? licitumne dices adorare idolum, prodere civitatem, perniciosas tueri doctrinas ad conservandum nempe officium cum sustentatione vitæ?

§. 178. Objic. III. Etsi duellum, quod est vindex solius *honoris*, vetitum sit, non tamen idem affirmari potest de duello, quod est vindex *fortunarum*. Fieri enim potest, ut, qui recusat duellum, certo certius perdat officium militare cum sustentatione vitæ; quia milites duci ignavo subesse nolunt. Resp. Ea distinctio inter duellum vindex honoris, & vindex fortunarum in casibus, de quibus loquimur, vim non habet, nisi ad decipiendos imperitos, & eludendas leges. Reipsa in duello fit aggressio vitæ, non defensio fortunarum. Siquis eo recusato excidit officio & fortunis, id hominum aliorum malitiæ, aliorum, qui injuste id patiuntur, calamitati & infortunio adscribendum est, ad quam evitandam malum operari non licet.

§. 179. Objic. IV. Nullum est vitæ periculum, si provocatio aut acceptatio fit ficte; quia pugna ab aliis impedienda noscitur: aut si condicitur ad vulnus duntaxat infligendum. Resp. Qui ficte condicunt aut provocant, vel cum opinione, pugnam ab aliis impediendam fore, nisi ex re ipsa, & adjunctis pateat jocus, æque peccant, ac qui in fornicationem vel adulterium præbent consensum

excluſo animo, illud reipſa patrandi. Dein æque congreſſus ad vulnera infligenda, eſt injuſta, vetitaque aggreſſio membrorum, imo ipſius vitæ, tum quod vulnera ad menſuram dari non poſſint, tum quod animis ipſo pugnandi & reſiſtendi æſtu incitatis atque exulceratis facillime contingat, ut pactionis limites prætergreſſi alter in alterius cædem graſſentur.

§. 180. Supereſt, ut de irregularitate agatur, quæ aliquando oritur ex homicidio etiam juſto ſeu neceſſario, nempe ex judicio ſanguinis, morte vel mutilatione ſecuta, & ex bello offenſivo juſto, non autem ex bello defenſivo, nec cruenta cujusquam defenſione, ſervato moderamine inculpatæ tutelæ: dein ſemper oritur ex homicidio vel mutilatione, ſi contingant dolo vel culpa, non item ſi caſu. Dum autem Eccleſia ex juſto etiam homicidio irregularitatem infert, non ob id uſum ac rigorem juſtitiæ criminalis, aut bella juſta improbat, ſed non decere indicat, ut Agnum manſuetiſſimum, qui Sanguinem ſuum pro nobis fudit, in altari offerat is, qui ſanguinem fudiſſet humanum, exemplum præbente Deo, qui a Davide ob ſanguinem etiam in bellis juſtis fuſum, templum ſibi ædificari noluit; uti fere exponi ſolet ſacra Scriptura II. Reg. VII. 13. & III. Reg. VIII. 19. Generales de irregularitate notiones ac deciſiones repetendæ ſunt ex Lib. I. Decret. Tit. XI. §. 407.

§. 181. *Ex defectu lenitatis* igitur I. irregulares fiunt, qui judicium ſanguinis agitant, & truncationem membrorum per ſe vel judicio ſuo inferunt. c. 5. & 9. Ne clerici vel monachi. can. *Sæpe.* 29. & ſeq. XXIII. q. 8. Ex quibus locis ſequi-

quitur, omnes causarum criminalium administros morte vel mutilatione secuta hic comprehendi, qualis est Judex proferens sententiam mortis vel mutilationis, consiliarii, assessores, vel qui suo consilio talem pœnam promovent, accusator & denuntiator agens criminaliter, seu ad hoc, ut Reus publica auctoritate afficiatur morte vel mutilatione, advocatus & testis contra Reum stantes, notarius scribens, subscribens, dictans vel recitans sententiam, ministri justitiæ, sententiam exequentes, verbo omnes directe, propinque, efficaciter & proprie cooperantes ad sententiam vel executionem effectu mortis vel mutilationis secuto.

§. 102. Hanc tamen irregularitatem non incurrit 1. Episcopus vel Prælatus ecclesiasticus, qui occasione criminis capitalis in sua ditione commissi Judici injungit, ut veritatem inquirat, & justitiæ debitum exequatur: aut si Prælatus jurisdictionem obtinens temporalem causas sanguinis aliis delegat. c. fin. Ne clerici vel monachi. in 6. Irregulares non fiunt 2. clerici, qui de injuriis sibi illatis agunt apud Judicem, sibique satisfieri petunt, *protestando expresse, quod ad vindictam seu pœnam sanguinis non intendunt.* c. 2. de homicid. in 6. *quamvis alias in tali casu de jure debeat pœna sanguinis irrogari, si Judex mortem illis inferat justitia exigente.* Ib. Alioquin si hoc clerici facere non possent, *daretur materia trucidandi eosdem, & ipsorum bona libere deprædandi.* Ibi. Adde c. 21. de homicid. 3. Nec irregularis fit Princeps condendo legem de morte inferenda Reis certorum criminum, neque consiliarius, qui auctor est Principi, ut leges criminales, & capitales pœnas certis delictis præfigat. S. Antoninus cum aliis

 ratio-

rationem dat hanc; quia per hasce leges Princeps aut consiliarius *in certam personam non animadvertit* (o). Unde inferes: Irregularis non fit sacerdos castrensis, adhortans ad strenue pugnandum c. 9. §. fin. de voto: nec Jurisperitus, qui consultus de delicto & Reo particulari, respondet generatim, quid leges de ejusmodi casu statuant universe: nec opifices, qui gladios, furcas, & instrumenta mortis conficiunt: nec is, qui requisitus a Judice de indiciis, quibus fur convinci posset, eidem submisit convincentia indicia & signa. c. 19. de homicidio. Nec irregulares fiunt Judices Ecclesiastici, qui Clericum degradatum tradunt curiæ seculari secundum leges puniendum. c. 27. de V. S. additur ibi: *Pro quo tamen debet Ecclesia efficaciter intercedere, ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur.* Conceditur tamen Judici laico, ut adversus degradatum procedat, sicut contra alium laicum. c. 7. de crimine falsi. Si autem causa degradationis mere pertineat ad cognitionem Judicis ecclesiastici, uti est causa hæresis, non permittitur ulterior cognitio Judici laico; qui proin debet eum punire, ut hæreticum non toleratum.

(o) *Exemplum casus, quo in* certam personam *animadverti jubet vel suadet Clericus, extat c.* 10. *de excessibus Prælat. ubi Clericus irregularitatem incurrisse dicitur, dicendo de fure jam comprehenso*: Si fur sic evaderet, malum esset: *vel sic:* Auditis, quantus est clamor populi: omnes dicunt: Malum est, si sic evaserit impunitus.

§. 183. Alia est species homicidii justi seu necessarii, quod fit in bello. Vulgo sic dicunt: Irregulares fiunt occidentes vel mutilantes aliquem in bello offensivo justo. Animadverte 1. Belli appella-

pellatio ſumitur dupliciter, ſcilicet pro ipſo conflictu, aut pro toto tempore militiæ vel expeditionis durantis (*p*). Hoc loco ſumitur pro conflictu, uti patet ex omnibus capitulis, quæ in hanc rem ſolent allegari. 2. Status ſolus militiæ non facit irregularem. arg. c. 2. de immunitate Eccleſ. 3. In bello ſeu conflictu offenſivo etiam juſto, occidens aut mutilans facto proprio fit irregularis. Caſus proponitur c. 24. de homicid. ubi chriſtiani ab inimicis fidei in caſtro obſeſſi, eruptione facta illos aggreſſi ſunt, & occiderunt multos. Clerici inter erumpentes ſeu aggredientes conſtituti, ſiquem hoſtem ipſi percuſſerunt, declarantur irregulares. 4. In bello ſeu conflictu defenſivo, ubi violentia aggreſſorum repellitur, irregularitas proprie non incurritur. c. 3. de Clerico percuſſore. 5. Irregularis non fit Prælatus Eccleſiæ, ſi contra hoſtes auxilia petat militaria. can. 2. XXIII. q. 3. Denique 6. ſi bellum, conflictus, concurſus pugnantium eſt injuſtus, ac vel unus occiſus aut mutilatus ſit, omnes non modo pugnantes, ſed etiam adhortantes, arma miniſtrantes aut quovis modo cooperantes fiunt irregulares; reipſa enim homicidæ ac mutilatores ſunt. c. 6. §. fin. de homicid.

(*p*) *Vicat. v.* Bellum. *l.* 18. *D. de excuſat. tut. Princip. Inſtit. eod.*

§. 184. Homicidum & mutilatio contingens ex neceſſaria defenſione, aut mero caſu, non inducit irregularitatem. Clem. unic. de homicid. c. 9. & 16. eod. Aliud eſt, ſi in defenſione exceditur moderamen inculpatæ tutelæ. c. 18. de homicid. de quo caſu exponi debet Concil. Trid. Seſſ. XIV. c. 7. de ref.

§. 185. Homicidium dolosum directe vel indirecte commissum, physice aut moraliter mandando, consulendo, consentiendo sine dubio perpetuam irregularitatem inducit. can. 4. seq. dist. 50. c. 6. & 11. de homicid. c. 21. de accusat. Si plures concurrentes ad rixam occiderint aliquem, omnes fiunt irregulares, licet non fecerint ex prævia conspiratione, etiam illi, qui lethale vulnus non inflixerunt, si nempe hoc casu *ignoretur, quisnam illud inflixerit.* c. 18. de homicid. Aliud est, si constet, quis vulnus inflixerit. can. fin XXIII. q. 8. Ad dolosum homicidium sine dubio pertinet expulsio fœtus animati. In foro externo dolosum non censetur, quod fit ab infante, furioso, ebrio, aut ab eo, qui dolore justissimo est affectus, uti pater & maritus, qui adulterum in flagranti delicto repertum occidit secundum limitationes l. 20. & 24. D. ad l. Juliam de adult. Aliter sentiendum de foro interno. §. 152. n. VII. Hæc autem irregularitas non ex solo homicidio, sed etiam ex mutilatione membri vivi in alieno corpore, & ex vetita abscissione sui ipsius incurritur. can. 4. seq. dist. 55.

§. 186. Eandem irregularitatem parit homicidium culposum, & quidem pro foro externo, etsi culpa non fuerit mortaliter peccaminosa. c. 7. & 8. de homicid. c. fin. eod. in 6.

§. 187. *In dubio facti* pro irregulari habendus est is, qui dubitat, an homicidium, quod constat esse factum, ex sua contigerit culpa, vel alterius: utrum vulneratus obierit ex vulnere, an ex imperitia Chirurgi, aut imprudentia vulnerati: an ex mandato suo, vel malitia mandatarii. Canones hisce casibus jubent partem sequi tutiorem.

c. 12.

c. 12. & 18. de homicid. Hæc singularis decisio de homicidio *in dubio facti* non videtur extendenda ad mutilationem; ac de ipso homicidio supponitur constare de corpore dilicti, sive quod homicidium aliquod reipsa factum sit.

TITULUS XVI.

DE ADULTERIIS ET STUPRO.

ARGUMENTUM.

I. Diversæ species delictorum carnis. §. 188. *II. Eorum pœnæ, maxime secundum Canones.* §. 196.

§. 188. *Adulterii* vel *Mœchiæ* nomen aliquando in sacris Scripturis omne denotat genus luxuriæ, teste Augustino can. *Meretrices.* 11. XXXII. q. 4. Luxuria autem est usus venereorum contra rationem. Neque enim dubitari potest, quin eorum usus, qui extra legitimum conjugium, aut in ipso conjugio fit contra rationis ordinem, repugnet juri divino naturali, non tantum scripto (*a*). Sunt species quædam luxuriæ *completæ* cum emissione seminis: aliæ incompletæ absque illa, sitæ in motibus voluntariis. Utroque casu vel secundum ordinem humanæ generationis, aut contra hunc ordinem, si nimirum ob factam, vel attentatam frustrationem seminis humana generatio impeditur. Sæpe fit, ut in uno delicto multiplex insit species. In jure quædam etiam delicta carnis dicuntur *qualificata*, quæ ex vi illata, qualitate personæ, perversione ordinis naturæ, aliisve circumstantiis aggravantibus aut speciem mutantibus specialem continent malitiam aut turpitudinem: alia censentur *simplicia*. Dein

Pro-

propria dicuntur delicta carnis, quæ luxuriam completam in se habent: alia *impropria*, quæ ad illam complendam parant viam, ceu lenocinium, raptus, conatus propior aut remotior in luxuria incompleta.

(a) *Conf Jus Nat. Sociale* §. 181. *pag.* 372. *S. Paulus in Epist. ad Romanos & Galatas quasvis luxuriæ species tanquam rationi repugnantes exprobrat gentibus, quæ naturali, non scripta lege regebantur. Ab Innocentio XI. justissime damnata est propositio* 48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se, nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta; ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

§. 189. *Fornicatio* in latissimo significatu omnia delicta carnis denotat: in specie est concubitus naturalis humanus soluti cum soluta corrupta: si fit cum femina virgine vel honesta vidua, jure Romano vocatur *Stuprum:* si adhibita vi in personam honeste viventem, *stuprum violentum.* Societas viri & mulieris miscendi corporis causa extra legitimum matrimonium inita, est *concubinatus*, qui perpetuus, vel temporarius, id est, individuus, vel dividuus esse potest. In his illud maxime spectatur, utrum personæ carnaliter conjunctæ tales sint, ut secundum Canones validum inter eas matrimonium possit consistere. Si non possit ob votum solemne castitatis, quo ligatur saltem pars altera, committitur simul *sacrilegium:* si non possit ob earum consanguinitatem vel affinitatem in gradu prohibito, accedit ratio *incestus:* si denique non possit ob alterius partis conjugium, fit simul *adulterium.* Cum omnibus hisce speciebus stuprum *violentum* conjungi potest. Relate ad fornicationem *meretrix*

trix dicitur, quæ paſſim ſe proſtituit l. 43. D. de Ritu nupt. ac fieri poteſt, ut ſic cum fornicatione conjugatur adulterium vel ſtuprum, ſi meretrix eſt conjugata, aut iis, quibus ſe proſtituit, juncta conſanguinitate, vel affinitate. *Pellex*, quæ cum eo, cui uxor ſit, carnalem conſuetudinem init. l. 144. D. de V. S. Unde alium dicunt *concubinatum in ſpecie*, alium *Pellicatum.*

§. 190. Adulterium ex jure Romano eſt voluntaria thori alieni violatio; quod eo jure ſic intelligitur, ut adulterii denominatio ſolum deſumatur ex femina maritata, non autem ex viro, qui ſive ſolutus ſive conjugatus ſit, non comittit adulterium, ſi peccat cum femina ſoluta. l. 6. §. 1. l. 34. §. 1. D. l. 18. C. ad leg. Jul. de adult. Unde ex illis legibus uxor non habet accuſationem adulterii, quamvis de matrimonio ſuo violato queri velit. l. 1. C. eod. (*b*). Sed per antiquiſſimos Canones definitum fuit: *Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum. — Nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore debetur caſtitas. Quidquid in ea, quæ non ſit legitima uxor, commiſſum fuerit, adulterii crimine damnatur*. Can. *Nemo*. 4. XXXII. q. 4. Idem receptum eſt per Conſtit. Crim. Carolinam. art. 120. Unde adulterium recte dicitur violatio fidei conjugalis per concubitum extra matrimonium, dolo perpetrata. Species adulterii eſt *Polygamia*, quando conjux habens legitimum conjugem ſuperſtitem, cum tertia perſona ritu in Eccleſia conſueto novum matrimonium contrahit, & carnali copula conſummat.

(*b*) *Jure Moſaico videtur eadem adulterii notio viguiſſe, quæ poſtea Romano jure conſtituta fuit. Levit. XVIII.* 20. Cum uxore proximi tui non coibis; nec feminis

minis commiſtione maculaberis. *Hoc feminas maritatas reſpicit. Unde etiam cit. l. 6. §. 1. D. ad l. Jul. de adult. dicitur:* Proprie adulterium in nupta committitur, propter partum *ex altero* conceptum compoſito nomine. *Eadem notio adulterii, una cum pœna mortis, & quidem lapidationis extat Levit. XX.* 10. *Deut. XXII.* 22. *Joann. VIII.* 5. *Sed notio, quam Jus Canonicum ſtatuit, manifeſte nititur Verbo divino. Matth. XIX.* 9. *I. Cor. VII.* 4. *eandemque univerſus orbis Chriſtianus hodie adoptavit.*

§. 191. *Inceſtus* eſt concubitus inter perſonas ſanguine vel affinitate ita junctas, ut ſecundum Canones validum inter ſe matrimonium contrahere nequeant. Animadverte: 1. Spectatus ſaltem relate ad pœnas inceſtus ordinarias, cognatio & affinitas *naturalis* tantum, non legalis aut ſpiritualis: 2. in naturali autem non attenditur, utrum ex juſtis nuptiis, vel illegitimo coitu provenerit. 3. Conſanguinitas aliqua jure divino, alia humano matrimonium dirimit; unde etiam inceſtus *juris divini*, vel *humani* eſt. 4. Vinculum conſanguinitatis magis naturale, & arctius eſt, quam affinitatis; proindeque inceſtus inter conſanguineos admiſſus crimen eſt gravius, quam admiſſus inter affines. 5. Inter conſanguineos in tota linea recta, & primo gradu collaterali gravior turpiorque eſt inceſtus, quam inter collaterales remotiores. 6. Inter collaterales poſt primum gradum major vel minor eſt turpitudo inceſtus pro gradu propinquiore vel remotiore. 7. Idem de affinitate dicendum, ut majus ſit crimen inceſtus inter affines in linea recta, vel laterali propinquiore, quam in linea obliqua & gradu remotiore. 8. Fieri poteſt, ut inceſtus admittatur a conjugatis, adjuncto ſimul adulterio: 9. vel ut inceſtus conjungatur matrimonio doloſe & mala fide contracto.

§. 192.

§. 192. *Sacrilegium* carnale dicitur concubitus personæ Deo dicatæ, maxime per votum solemne castitatis; quale est, si Religiosus professus aut Clericus in Sacris constitutus cum femina soluta peccat. Atrocissima hujus sacrilegii species est crimen commissum cum Moniali per votum castitatis Deo consecrata; cujus violatio quandam rationem adulterii, & incestus continet (*c*). Exaggeratur, si cum Moniali matrimonium attentetur, præsertim ab eo, qui & ipse solemni voto religiosæ professionis & sacrorum Ordinum adstrictus est.

(*c*) *Farinacius de delictis carnis q.* 146. *tit.* 16. *n.* 6. & 14.

§. 193. *Sodomia*, quæ est maxime abominanda luxuriæ species ex origine nominis est masculi coitus cum masculo. Gen. XIX. 5. seq. Ex usu tamen hoc nomen in genere tribuitur omni veneri monstrosæ ac nefandæ, quæ fit contra ordinem naturæ, seu generationis naturalis; ac peragitur 1. per concubitum masculi cum masculo, aut feminæ cum femina. 2. Per concubitum hominis cum bruto aut dæmone. 3. Per concubitum masculi cum femina quidem, sed præposteram exercendo venerem. Prima dicitur sodomia *sexus*, altera *generis*, tertia generatim contra *ordinem* naturæ. Pollutio, aliique libidinem explendi modi, qui fiunt sine concubitu, si minus proprie ad sodomiam, certe ad peccata contra naturam referri debent; de quibus perinde, ut de incompleta luxuria, agitur in Theologia morum.

§. 194. Post delicta carnis, per quæ libido expletur modis illicitis secundum, vel contra ordinem humanæ generationis, supersunt bina alia,

per

per quæ ad ejusmodi crimina paratur via, raptus & lenocinium. *Raptus*, uti ſumitur hoc loco (*d*), eſt violenta abductio virginis, vel honeſtæ mulieris, aut etiam maſculi de loco in locum libidinis exercendæ cauſa. c. 4. de raptoribus. Violentia fit aut perſonæ raptæ, aut ipſa etiam conſentiente eis, in quorum eſt poteſtate, ceu marito aut parentibus ejusdem. Animadverte: 1. Communior eſt ſententia, crimen in ſua ſpecie conſummari ſola abductione violenta facta animo lædendi caſtitatem, effectu etiam non ſecuto. 2. Putant plerique, loca debere eſſe diſſita, non propinqua: 3. ac raptum committi non modo violentia externa, & vi compulſiva, ſed etiam ſine omni vi, blanditiis, doloſis perſuaſionibus, aliisque artibus inſidioſis, diſſentiente perſona abducta, conſentientibus licet parentibus, marito, tutoribus &c. aut his diſſentientibus, vel inſcientibus ipſa conſentiente.

(*d*) *Eſt raptus* rerum, *de quo agetur proxime: alius raptus* perſonarum, *animo eas redigendi in ſervitutem, vel ſimili ex cauſa, qui vocatur* Plagium; *alius raptus perſonarum legitimi matrimonii ineundi cauſa. Lib. IV.* §. 47.

§. 195. *Lenocinium* non ſola eſt alienæ pudicitiæ proſtitutio quæſtus cauſa, ſed omnis conciliatio furtivorum amorum, ac omne, quo illis fertur auxilium; imo etiam omiſſio neceſſariæ diligentiæ ejus, qui ſtuprum, vel adulterium impedire debuiſſet, interveniente dolo (*e*). Unde lenocinium in genere definiri poteſt factum, quo quis dolo proſtitutionem alienæ pudicitiæ adjuvat; eſtque *quæſtuarium*, vel *gratuitum*; item *ſimplex* aut *qualificatum*. Hoc quidem a parentibus

bus vel marito, illud ab extraneis committitur. Huc ergo referenda eſt propoſitio 51. ab Innoc XI. damnata: *Famulus, qui ſubmiſſis humeris ſcienter adjuvat herum ſuum aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam virginem, & multoties eidem ſubſervit deferendo ſcalam, aperiendo januam, aut quid ſimile cooperando, non peccat mortaliter, ſi id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis adſpiciatur, ne domo expellatur.*

(*e*) *Hæc notio colligitur ex Conſt. crim. Carol. art.* 122. *adjuncto art. ſeq* 123. *conf. Leyſer. Vol. IX. Specim.* 588. *Recenſui hactenus una ſerie diverſas Species delictorum carnis, quo adcuratius eædem facta comparatione diſtinguerentur; quod in primis neceſſarium eſt pro decernendis pœnis. Fit plerumque, ut cognitio & caſtigatio eorum criminum ſoli relinquatur foro politico. Indicandum eſt tamen, quid pro foro eccleſiaſtico, contra Clericos maxime definiant SS. Canones.*

§. 196. Jure Romano fornicatio cum corrupta pœnam non habebat; ſecus de ſtupro §. 4. Init. de publicis judic. Concubinatus inter certas perſonas permittebatur. Sed hodierno apud nos jure nihil iſtorum impune committitur; ac concubinatus publicis legibus prohibetur in Reform. Pol. an. 1548. tit. 25. & an. 1577. tit. 26. Augetur etiam pœna formicationis & ſtupri ob circumſtantias aggravantes, uti ſi ea fiat cum perſona hebræa, vel infideli. c. 15. de Judæis, aut cum furioſa, mente capta, dormiente, puella impubere infantia majore, vel cum perſona in errore invincibili conſtituta. Ejusmodi concubitum cum perſona non conſentiente appellant ſtuprum non voluntarium; ut proinde ſtuprum dicant aliud violentum, aliud

non violentum. Violentum in plerisque provinciis afficitur pœna gladii. Violentiam fere accipiunt non tantum pro coactione physica, cui innocens resistere nullo modo potest, sed etiam pro morali, nempe minis verbalibus aut realibus, ex quibus periculum vitæ aut membrorum oritur solo consensu in flagitium depellendum. Violentiæ æquiparantur importunæ sollicitationes, blanditiæ, preces, nisi agatur de pœna mortis.

§. 197. In foro Canonico pœna stupri sumitur ex veteri Testamento Exod. XXII. 16. 17. Deut. XXII. 28. c. 1. & 2. de adult. ut, qui seduxerit virginem, dormieritque cum ea, dotet eam, & habeat uxorem. Sed animadverte: 1. Est hæc pœna positiva, quæ poscit cognitionem & sententiam condemnatoriam Judicis. 2. Agitur de casu *seductionis*; ac pœna cessat, si stuprator probet, se a puella fuisse pellectum, & flagitii laqueo irretitum, aut puellam accepisse mercedem pro flagitio. 3. Etsi verba veteris legis fortassis copulative intelligi debuerint, quod penitus certum non est; tamen jure hodierno communiter sumuntur disjunctive: *Dotet, vel habeat uxorem.* 4. Quia *in alternativis debitoris est electio, & sufficit, alterum adimpleri.* c. 70. de R. J. in 6.; hinc si puella unum petit determinate, omisso altero, ea a stupratore repellitur exceptione plus petitionis. Lib. II. Decret. §. 140. 5. Cessat tamen stupratoris electio, si sub spe aut promissione matrimonii stuprum intulit, aut alias matrimonium inire cum stuprata impeditus est, vel quo minus inire possit, dolum vel culpam adhibuit. 6. Dos peti potest, etsi puella nunquam nubat; non enim est vera dos, sed reparatio damni, quod ipsa passa est; æstimaturque pro conditione, & facul-

cultatibus ſtupratoris, ſtupratæve, ejusve patris. 7. Pater puellæ etiam pro caſu, quo ipſa jure exigere nihil poteſt, ut dictum eſt ſupra n. 2., tamen actione injuriarum agere, & reparationem damni ſibi evenientis petere poſſe dicitur. Conf. Zech. de Judic. crim. §. 412.

§. 198. Clericum ob fornicationem ſimplicem cum corrupta deponi non poſſe, communiter tenent; ſecus ſi virginem corrupit: ac tum condemnandus eſt ad præſtandam dotem, etiamſi puella voluntarie vitium admiſerit. Graviſſime punitur Clericus, qui de flagitio ſuo etiam gloriari audet. c. 9. de exceſſ. Prælat. De modo procedendi contra Clericos concubinarios agitur a Conc. Trid. Seſſ. XXV. c. 14. de ref. Notanda eſt autem propoſitio 41. ab Alexandro VII. damnata: *Non eſt obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, ſi hæc nimis utilis eſſet ad oblectamentum concubinarii, vulgo regalo; dum deficiente illo nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.*

§. 199. Adulterium eſt crimen mixti fori; commiſſum a laicis fere relinquitur Judicio ſeculari, niſi agatur ad divortium, de quo dictum eſt. Lib. IV. §. 202. & 230. Innocentius XI. juſte damnavit propoſitionem n. 50. *Copula cum conjugata, conſentiente marito, non eſt adulterium; ideoque ſufficit, in confeſſione dicere, ſe eſſe fornicatum.* Conſenſus iſte mariti refertur ad lenocinium. §. 195. Quo reſpectu explicatum habet c. 3. de adult. & can. *Ego dixi.* 7. XXXIV. q. 1. & 2. Jure communi Laici adulteri excommunicantur. c. 6. de adult.

ult. Contra Clericos in causa adulterii proceditur depositione ab officio, incarceratione &c. Damnati per sententiam redduntur infames, & inter laicos agere debent pœnitentiam. can. 10. seq. dist. 81. Ad solam autem confessionem mulieris, asserentis, se adulterium commisisse cum presbytero, non illico pœna, sed purgatio canonica huic imponitur. c. 5. de adult.

§. 200. Incestus æstimatur ex impedimentis & gradibus cognationis carnalis & affinitatis secundum jus canonicum hodie vigens. Impedimenta juris veteris non attenduntur. Omnes incestuosi, & qui incestas nuptias contrahunt, jure nostro excommunicantur. can. *De his.* 9. XXXV. q. 3. Clem. unic. de consang. & affinit. Clericus jubetur deponi, & decem annis pœnitere secundum jus antiquum. can. *Presbyter.* 5. dist. 82. Jure hodierno deponitur: post peractam autem pœnitentiam ab Episcopo restitui potest. c. 4. §. 1. de Judiciis.

§. 201. *Sacrilegium* aggravat sine dubio delictum fornicationis, imo novam ejus constituit speciem; in foro tamen contentioso, siquis voto solemni castitatis adstrictus cum femina soluta peccet, haberi solet, ut simplex fornicatio, nisi sit concubinarius, aut de facto contrahat matrimonium; cujus criminis pœna est, ut Clericus careat officio & beneficio ecclesiastico, presbyter deponatur ab ordine etc. can. 2. & 9. dist. 28. Sacrilegus corruptor monialis secundum leges civiles plectitur pœna capitali. l. 5. C. de Episc. & Cler. Bona ipsius applicantur monasterio, ubi corrupta habitabat. Nov. 124. c. 43. Hodie relinquuntur heredibus delinquentis. Jure canonico sacrilegus violator mo-

nialis

nialis, laicus excommunicatur, Clericus privatur beneficio, incarceratur. can. 6. & 28. XXVII. q. 1. Ipsa vero monialis corrupta deberet detrudi in arctius monasteriorum: hodie mancipatur perpetuo carceri (*f*).

(*f*) *De liberis ex sacrilego coitu natis conf. l.* 45. *C. de Episc. & Clericis. Universe de prolibus spuriis conf. dicta L. I. Decret.* §. 446. *& dicta L. IV. tit. qui filii sint legitimi.*

§. 202. De Sodomia statuitur jure canonico. c. 4. de excess. Præl. ut Rei ejus criminis, *si clerici fuerint, dejiciantur a Clero, vel ad agendum pœnitentiam in monasteriis detrudantur: si laici, excommunicationi subdantur, & a cœtu fidelium fiant penitus alieni.* Ex Constitutione Pii V. clerici essent tradendi curiæ seculari, criminaliter puniendi, *ut, qui animœ interitum non horrescunt, hos certe deterreat civilium legum vindex gladius secularis.* Hæc Constitutio refertur Lib. VII. Decret. l. 5. tit. 16. c. 2.

TITULUS XVII.

DE RAPTORIBUS, INCENDIARIIS, ET VIOLATORIBUS ECCLESIARUM.

TITULUS XVIII.

DE FURTIS.

TITULUS XIX.

DE USURIS.

ARGUMENTUM.

I. Rapinæ notio, ac pœna. §. 103. *II. Crimen incendii.* §. 206. *III. Furtum* §. 208. *IV. Usura*

ſtricte dicta non purgatur titulis ſpuriis, qui allegari ſolent. §. 212. *V. Prohibita eſt omni jure.* §. 221. *VI. Tituli juſti uſuræ improprie dictæ, & contractus lucroſi, in quibus eſt emtio cenſus.* §. 226.

§. 203. Rapina eſt injuſta ablatio rei alienæ mobilis aut ſe moventis, facta per vim, lucri cauſa. I. Præcipua notionis nota eſt *vis*, qua rapina differt a furto, eſtque vel *privata*, ſeu minus atrox, quæ fit ſine armis: vel *publica*, ſeu atracior cum armis. Satis eſt, ſi raptor paratum ſe oſtendat ad vim inferendam cum, vel ſine armis, etſi actu non inferat. Si ad rem extorquendam terror incutiatur per ſimulationem juris, crimen *concuſſionis* dicitur. II. Rapina eſt *injuſta ablatio rei alienæ:* raptus, & plagium reſpicit perſonas, rapina res. Qui res alienas aufert auctoritate legitimi magiſtratus, in bello juſto, in extrema neceſſitate, rapinam non facit, nec qui rem ſuam vi aufert, etſi contra leges agat, & publicam tranquillitatem turbet. III. Eſt *rei mobilis vel ſe moventis.* In immobilibus, & juribus locum habet invaſio, vis turbativa, expulſiva, non vis ablativa. Conf. L. I. de his, quæ vi. §. 576. IV. *Lucri cauſa.* Deſtructio rei alienæ pertinet ad damnum injuria datum.

§. 204. In rapina non ſola ſpectatur injuria circa res, ſed perſonæ etiam illata ob terrorem; etſi raptor nil mali reipſa inferre cogitet: unde nec quantitas vel qualitas rei ablatæ, ſed violatio publicæ ſecuritatis maxime attenditur; ac punitur ut raptor, etſi rem ablatam domino reſtituat, ſecus ac in furto contingit. Circumſtantiæ aggravantes ſunt, ſi ablatio, aut prædatio fit in via publica; ac tum ſi ſæpius id fiat, rapina degenerat in *prædationem,*

nem, robboriam, grassationem viarum. l. 28. §. 10. D. de pœnis. conf. §. 46. Per vim armatam coactis & coadunatis hominibus, committitur *crimen fractæ pacis publicæ*, etsi id non fiat rapinæ causa. In violenta irruptione in Ecclesias, & rapina rerum sacrarum, inest etiam ratio sacrilegii.

§. 205. Jure canonico pœna rapinæ est excommunicatio infligenda ab Episcopo loci, ubi rapina est patrata. c. 1. de raptor. Satisfactione præstita raptores ad pœnitentiam & sepulturam sacram admittuntur: secus si restitutio, aut idonea cautio non fiat. c. 2. eod. ubi additur: *Qui autem in sanitate obstinata mente non pœnituerit, vel emendaverit, & in morte securitatem præstare nequiverit, solemnitas pœnitentiæ parum prodesse videtur, sicut credimus: sed de peccato contrito viaticum non negetur, ita tamen, ut nullus Clericorum sepulturæ illius intersit, nec ejus eleemosynam præsumat accipere* (a). SS. Canones etiam singulari sanctione cavent navigantibus, & naufragium passis, c. 4. eod., ne scilicet a raptoribus exspolientur. Quia per leges politicas passim capitalis pœna, aliquando etiam exasperata in raptores constituta est; hinc Pontifex Prælato Ecclesiastico, cui Rex istiusmodi causas delegarat, in hunc modum rescribit c. 4. eod. *Talis in jurisdictione tua existentes, pecuniaria poteris pœna mulctare, & etiam flagellis afficere, ea moderatione adhibita, quod flagella in vindictam sanguinis transire minime videantur. Si vero ita fuerit gravis excessus, quod mortem vel detruncationem membrorum debeant sustinere, vindictam reserves regiæ potestati.*

(a) *Hoc ultimum sine dubio pertinet ad eos, qui a raptoribus aut furibus eleemosynas aut stipendia Missarum*

pro se aut suis monasteriis accipiunt, aut omnino pœnitentiæ loco injungunt; cum eos ad restitutionem spoliatis aut communitati faciendam modis omnibus hortari ac compellere deberent. De jure & favore extremæ necessitatis circa res alienas, ac de obligatione easdem restituendi vel compensandi, egi in Jur. Nat. pr. §. 98. *pag.* 208.

§. 206. *Crimen incendii* est actus, quo ædificiis vel aliis rebus periculose ignis subjicitur, aut excitatur. In hac notione non fit distinctio personarum, quæ ignem subjiciunt, vel excitant: neque loci, & rerum; utrum incendium in urbe factum sit, an extra urbem in ædificiis ad habitationem vel alios usus comparatis, alienis vel propriis, eo nempe consilio incensis, ut flamma vicina etiam ædificia corripiat: vel in rebus aliis, ceu segetibus, silva, lignis; neque ratio habetur damni, utrum magnum fuerit, an parvum, modo periculi adfuerit ratio. Habetur tamen ratio, utrum dolo, an culpa factum fuerit incendium. Dolosum aliud *simplex* dicitur aliud *qualificatum*, ab incendiariis seditiosis & famosis excitatum.

§. 207. SS. Canones incendiariorum *pessimam, & depopulatricem & horrendam malitiam* detestantur. can. *Pessimam* 32 XXIII. q. 8 Pœnas infligunt foro sacro, & consuetudini seculorum VIII. & IX., quibus ea crimina invaluerant maxime, accommodatas, nempe reparationem damni, additis aliquando eleemosynis in pauperes erogandis, & pœnitentia annorum plurium. Hoc crimen per se non pertinet ad rapinam, quæ fit lucri causa, sed ad damnum injuria datum; unde c. 5. de injuriis & damno dato, resuscitatur lex Exod. XXII. 6. *Si egressus ignis comprehenderit acervos frugum, sive stan-*

ſtantes ſegetes in agris, reddet damnum, qui ignem ſuccenderit. Hoc pertinet ad incendium culpoſum (*b*). Dein ex libris pœnitentialibus c. 6. eod. de doloſo incendio ſancitur : *Siquis domum, vel agrum cujusdam incenderit voluntarie. ſublata & incenſa omnia reſtituat, & tres annos pœniteat* (*c*). Denique c. 5. de raptorib. & incend. deciditur, Incendiarium Eccleſiæ in morte pœnitentem & abſolutum ſepeliri poſſe eccleſiaſtico ritu, ſed heredes compellendos eſſe, ut ſecundum facultates a defuncto relictas ſatisfaciant, damnumque reparent. Similis de obligatione hæredum deciſio extat c. ult. de ſepult. Non placet deciſio iis, qui Pontificibus quavis data occaſione contradicere geſtiunt. Ea tamen deciſio nititur æquitate ſumma, etſi ex delicto defuncti nihil pervenerit ad heredes, modo pervenerint ejus facultates, ex quibus reparare damnum tenebatur obligatione perfecta, in quam heredes ſuccedunt non minus, quam ſi ea obligatio extitiſſet ex contractu. Neque enim quoad reddendum cuique jus ſuum intereſt, utrum ex contractu, an delicto jus reddi, & obligatio impleri debeat. Differt enim pœna, & reparatio damni doloſe dati.

(*b*) *Caſus eſt, ſiquis igni a ſe excitato negligenter advigilarit, nec caverit, ne incenſis ſpinis flamma in ipſas ſegetes ſerpat, easque corripiat. Conſ. Cornel. a Lapide in cit. locum Exodi.*

(*c*) *Similis pœna habetur can.* Cum devotiſſimam. 8. *XII. q.* 2. *qui adſcribitur Gregorio M. & can.* Siquis Eccleſiam. 14. *XVII. q.* 4. *qui Hygino inſcribitur. Sed uterque ad tempora & Leges Longobardorum, & libros pœnitentiales eorum temporum referri debet. Conſ. Berardus in citatos canones, & in corpore Juris Germanici antiqui Leges Rotharis Regis Longobardici l.* 1. *tit.* 17. *l.* 1.

§. 208. Furtum est *contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve.* §. 1. Inst. de obligat. quæ ex delicto. Singulæ furti notæ definiuntur per leges notionem furti determinantes. I. In furto inest *contrectatio*, quæ tantum cadit in res mobiles & corporales; nam *contrectare* est rem manu tractare & loco movere. Sola cogitatio aut propositum furandi furtum non est pro foro externo (*d*). Qui fores effringit, furti faciendi gratia, ob hoc solum fur non est, etsi puniri queat. II. *Fraudulosa* dicitur, tum quod furtum clam & clanculum, rapina autem aperte fiat; tum quod fiat a sciente, & dolo malo. *Recte dictum est, qui putavit, se Domini voluntate rem attingere, non esse furem.* l. 46. §. 7. D. de furtis. Quare necesse non est, ut definitioni addantur verba: *Domino rationabiliter invito.* Siquis enim favore extremæ necessitatis, aut jure compensationis servatis debitis circumstantiis rem alienam contrectat, non agit dolo malo; adeoque Dominum non habet rationabiliter invitum. III. Furtum fit *lucri causa.* Secus in aliud genus delicti cadit: si *contumeliæ* causa, injuria est: si *nocendi tantum* gratia, damnum injuria datum, quod vindicatur lege aquilia. IV. Furtum non est solius rei, sed etiam *usus, possessionisve* (*e*).

(*d*) *Ad forum internum & præceptum* 10. *Decalogi pertinet dictum S. Augustini can.* Si propterea. 29. *dist.* 1. *de pœnit. ibi:* Si propterea non facis furtum, quia times, ne videaris; intus fecisti, in corde fecisti: furti teneris, & nihil tulisti. *At vera ratio furti inest in eo, quod idem S. Doctor memorat can.* Siquid. 6. *XIV. q.* 5. *ibi:* Siquid invenisti, & non reddidisti, rapuisti. *Adde can.* 8. *ibid.*

(*e*) *Casus*

(e) *Casus de furto* usus *sunt, si creditor pignore, sive is, apud quem res deposita est, ea re utatur: aut si is, qui rem utendam accepit, in alium usum eam transferat, quam cujus gratia ei data est; veluti siquis argentum utendum acceperit, quasi amicos ad cœnam invitaturus, & id peregre secum tulerit. §. 6. Inst. de obligat. quæ ex delicto. Furtum* possessionis *facit debitor, si rem, quam creditori pignoris causa dedit, subtraxerit. At vero nec usum, nec possessionem, nec rem alienam contrectat, qui occupat feras nulla custodia detentas, ac naturali gaudentes libertate. §. 12. Inst. de rerum divis. furtum ergo proprie non committit; etsi jus lædat illius, cui venatio privative competit. Neque dici potest: ab eo, cui venatio privative competit, jus occupandi jam occupatum esse. Jus enim occupandi non est objectum occupationis; cum sit indeterminatum, & cuivis natura competat, adeoque non sit res nullius. Conf. dicta in Jur. Nat. priv. §. 114.*

§. 209. Furti tenetur non solum, qui physice illud patrat, sed & qui moraliter mandato, auxilio causa furti est (*f*): qui furtum, aut furem celat. Sed notanda decisio l. 48. §. 1. D. de furt. ibi: *Qui furem novit, sive indicet eum, sive non indicet, fur non est: cum multum intersit, furem quis celet, an non indicet: qui novit, furti non tenetur: qui celat, hoc ipso tenetur.* Pro foro interno etiam non indicando, peccati reus fieri quis potest. c. 4. de furtis.

(*f*) *Damnata est ab Innocentio XI. propositio n.* 39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

§. 210. Furtum dividitur 1. in *simplex*, & *qualificatum*, quod fit cum effractione violenta ædium, cubiculi, cistæ, vel seditione cum armis,

aut inter minas majoris mali. 2. In *parvum*, & *magnum*. Huc pertinet propositio 38. ab Innocentio XI. damnata: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca* (minuta) *furta, quantumcunque sit magna summa totalis*. Neque vero istuc ad forum duntaxat internum referri debet. 3. In *primum*, & *iteratum*. 4. In *diurnum*, & *nocturnum*. 5. In *sacrilegum* & *profanum*. 6. In *manifestum*, & *nec manifestum*; quæ tamen divisio vix usum nunc habet. Frequentem furti prætextum amputat damnatio propositionis 37. facta ab Innocentio XI. *Famuli & famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Necessitas valde gravis minuit delictum furti, non tollit c. 3. de furtis. Hinc ab eodem Papa damnata fuit prop 36. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Ejusmodi necessitatis notionem, & gradus exposui in Jur. Nat. priv. c. 13. a. §. 92.

§. 211. De pœnis furti pauca definit jus Canonicum. I. c. 1. memorat legem Exod. XXII. 16. de plagio: *Qui furatur hominem, & vendiderit eum, convictus noxæ, morte moriatur.* Panormitanus id explicat de excommunicatione arg. c. 13. qui filii sint legit. quia pœnam mortis non imponunt SS. Canones. II. Pro furibus & latronibus, si in furando, vel deprædando occiduntur, non esse orandum, deciditur c. 2. de furtis. & can. 31. XIII. q. 2. III. Fur occultus nec infamatus, sponte confitens post restitutionem & pœnitentiam promoveri potest ad Ordines. IV. Ratione furti detegendi usui est juramentum, & intentatio excommunicationis. Exemplum extat. c. 20. de jurej. & Extrav.

Extrav. Unic. de furt. int. com. Decernit tamen Concilium Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref., ut excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis ad *finem revelationis*, aut pro deperditis seu subtractis rebus fieri solent, a nemine, præterquam ab Episcopo, nec sine maxima maturitate decernantur.

§. 212. De usuris commentanti, repeti ex Lib. III. Decret. §. 194. necessario debet 1. *notio mutui*, quod est contractus realis, quo res fungibilis ita datur alicui, ut ab eodem aliquando reddatur in genere. 2. *Substantia mutui* sita in re fungibili, traditione translativa dominii, & obligatione rem restituendi in genere. 3. *Natura mutui*, qua fit, ut sit contractus *beneficus*, non tamen sine obligatione perfecta idem restituendi in genere. 4. Divisio usuræ in proprie seu *stricte talem*, & *minus stricte dictam*; uti adnotavi loc. cit. ad §. 195. Usura stricte talis est *lucrum ultra sortem ratione solius mutui perceptum tanquam ex debito* (g). Animadverte I. *Lucrum* est, quod omni damno deducto superest, sive quod ita accipitur, ut accipienti nihil desit, quacunque in re consistat, sive pecunia, sive re alia pretio æstimabili. can. 1. seq. XIV. q. 3. c. 1. 2. 10. de usuris. II. *Sors* in jure dicitur debitum principale, quod mutuo datum est, seu *capitale*, prout in legibus Imperii nominatur. Unde in contractu Societatis appellantur *consortes*. III. Si *vi mutui*, seu ratione *solius* mutui lucrum ultra sortem exigitur vel accipitur tanquam debitum, usura stricte dicta est, nempe omni jure prohibita, uti mox dicam. Aliud est enim in mutuo accipere aliquid ratione alterius tituli, e. g. liberalis donationis, non tanquam debitum, & aliud accipere vi, aut ratione solius mutui (*h*).

(g) *Ce-*

(g) *Celebris de hac re extat Encyclica Benedicti XIV. an.* 1745 *die* 1. *Nov. data Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, & Ordinarios Italiæ; quæ incipit:* Vix pervenit. *Ibi* §. 4. *Pontifex ait:* Peccati genus, quod *usura* vocatur, quodque in contractu mutui propriam suam sedem & locum habet, in eo est repositum, quod quis ex ipsomet mutuo, quod suapte natura tantundem duntaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum; ideoque ultra sortem lucrum aliquod, ipsius ratione mutui, sibi deberi contendat.

(h) *Unde Papa in cit. Const.* §. 7. *ait:* Nequaquam negatur, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui minime innatos & intrinsecos, forte concurrere, ex quibus justa omnino legitimaque causa consurgit quiddam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. *Dein* §. 8. *Sic docere pergit Pontifex:* Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam, per alios diversæ prorsus naturæ a mutui natura contractus recte collocari, & impendi, sive ad proventus sibi annnos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam & negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda.

§. 213. Ex notione patet, distingui posse ac debere, utrum auctarium ultra sortem percipiatur ex solo mutuo, aut vi mutui, an alio ex titulo. Utroque casu illud auctarium, quod sorti additur, in genere appellatur usura, quæ generatim accepta dividitur I. in *lucrativam*, qua percipitur lucrum ratione solius mutui: *compensatoriam*, qua compensatur id, quod interest, nempe damnum emergens, aut lucrum cessans ex mutuo: & *punitoriam*, quæ exigitur in pœnam a mutuatario in reddenda sorte moroso. II. In *conventionalem*, quæ debetur ex pacto: & in *necessariam*, quæ sine conventione,

tione, forte ob moram solvitur. III. In *realem*, qua lucrum in pactum deducitur: & *mentalem*, qua lucrum tanquam debitum intenditur, absque voluntate exterius manifestata. IV. In *formalem*, seu apertam, quando ex simplici mutuo percipitur lucrum: & *palliatam*, seu virtualem, quæ sub specie alterius contractus percipitur; uti cum carius vendis, præcise ob dilatam solutionem. V. In *usuram sortis*, quæ datur pro percepta pecunia, & in *usuram usuræ*, quando ex usura nondum soluta novum conficitur debitum, quod itidem pariat usuram (*i*). VI. Spectata quantitate auctarii usuræ denominantur secundum partes assis Romani. Veteres Romani ad calendas cujusvis mensis exigebant usuras; ac si pro centum e. g. aureis singulis mensibus unus, consequenter per integrum annum duodecim, intra menses centum vero centum aurei (integer as usurarius) percipiebantur, hæ vocabantur usuræ *centesimæ*, erantque maximæ. Inde aliæ minores usuræ singulis annis præstandæ secundum nomina unciarum dictæ sunt *deunces*, *dextantes*, *dodrantes*, *bessales*, *septunces*, *semisses*, *quincunces*, *trientes*, *quadrantes*, *sextantes*, *unciales*. Reperiuntur etiam *semiunciales*. VII. Sunt, qui alias usuras vocant *moderatas*, alias *mordentes* (*k*).

(*i*) *Græcis usura dicitur* Toxos, *partus, aut fœtus, quasi pecunia pecuniam pareret. Hinc derivatur* Anatocismus. *A latinis usura a* fœtu *nuncupatur* fœnus; *etsi Doctores non pauci usuram & fœnus non eodem accipiant significatu. Conf. Vicat v.* fœnus.

(*k*) *V. C. Zech de Usuris* §. 265. *hanc divisionem, inquit, eo modo intelligimus, quo unum furtum dicimus* levius, *alterum* gravius. *Benedictus XIV. in cit. Encyclica de usuris* §. 5. *ait:* Neque vero ad istam labem purgandam ullum arcessiri subsidium poterit, vel ex eo, quod

quod id lucrum non excedens & nimium, sed moderatum, non magnum, sed exiguum sit.

§. 214. Antequam ostendatur, usuram lucratoriam omni jure prohibitam esse, adcuratius videtur declarandum, quæ sit *lucratoria*; datur enim, uti mox dictum, usura palliata: suntque tituli spurii, exigendi lucrum ex mutuo ultra sortem. Sic igitur dicendum: Nullus titulus exigendi lucrum ultra sortem est legitimus, qui omni mutuo per se & natura sua inest, aut pro arbitrio mutuantis semper apponi potest (*l*). Nam lucrum ex ejusmodi titulo perceptum reipsa proveniret *ex solo mutuo*. Hinc tituli spurii sunt I. *Lucrum ex gratitudine & benevolentia debitum.* Neque enim gratitudo obligationem perfectam, ac in re certa parit; secus actus præcedens non esset beneficus, sed permutatorius & onerosus. Contractus mutui ex natura sua beneficus est. §. 212. n. 3. Ab Innocentio XI. damnata est propositio 42. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum, si exigatur tanquam ex justitia debitum.*

(*l*) *Hinc Papa in verbis cit. nota (h.) ait, posse cum mutuo concurrere alios titulos ipsimet universim naturæ mutui* minime innatos & intrinsecos.

§. 215. II. Spurius est titulus *carentia pecuniæ*, quam mutuans obtendit. Hæc enim carentia intrinseca est omni mutuo. Unde ab Innocentio XI. pariter damnata est propositio: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda; & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram; potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario*

tuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari. Si verum periculum amittendæ sortis abest, non est per se pretiosior pecunia præsens, quam futura, nisi in mente hominis avari, qui cor suum habet in thesauris pecuniarum. Matth. VI. 21. Sed avaritia est idolorum servitus. Ephes. V. 5. Coloss. III. 5.

§. 216. III. *Obligatio non repetendi sortem ante certum tempus* non est legitimus lucri titulus; nam aliqua restitutionis dilatio mutuo est essentialis; ne degeneret in precarium, aut illusorium; pactum de non repetendo mutuo ante certum tempus, efficit mutuum prorogatum, ejusque naturam non mutat. Præterea damnata est ab Alexandro VII. propositio 42. *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

§. 217. IV. *Usus rei mutuatæ & æstimabilitas usus* a mutuante pro lucro obtendi non potest. Nam. 1. usus rei fungibilis, quæ consumitur ipso usu, non aliter valet, nec aliter æstimari potest, quam res ipsa; proindeque si pro re exigi nil potest, nisi restitutio in eadem quantitate & qualitate, pro usu aliud præterea exigendi titulus non est. Qui vinum & triticum justo pretio vendit, utique pro concesso usu vini & tritici augmentum pretii exigendi jus non habet. 2. Per mutuum transfertur dominium; & mutuatarius usum facit rei suæ, & commodum habet ex re sua, contra ac in locato contingit; in quo fit usus rei alienæ, & usus talis, qui separatam a re æstimabilitatem habet.

§. 218. V. *Stipulatio* aut *pactum nudum* mutuo adjectum de restituendo auctario ultra sortem

 jus

jus non præbet, id exigendi, vel recipiendi. Tale enim pactum mutuans pro suo arbitrio semper adjicere, & sic omnes leges ac pœnas contra usurarios constitutas eludere posset. Si pœna conventionalis in casum moræ adjicitur, curandum *primo*, ne is præfigatur restitutionis terminus, intra quem creditor nulla verisimili ratione restituere poterit. *Secundo* ut mora sit *culpabilis*, & creditori *verisimile* damnum ex ea immineat. Negant multi, auctarium ultra sortem post culpabilem etiam moram accipi posse a creditore, si ex delata solutione nullum ei damnum reipsa emerserit, nullum lucrum cessarit. VI. *Pecuniæ fœcunditas* recidit in usum pecuniæ mutuatæ §. 217. Fructus quidem naturales non parit pecunia. Fructus autem industriales, seu emolumenta industriæ ad mutuatarium spectant; nisi alius accedat contractus, per quem ad honestum lucrum collocetur pecunia. Spectato solo mutuo pecunia relate ad mutuantem sterilis est, uti grana frumenti mutuo dati non mutuanti, sed mutuatario fructificant.

§. 219. VII. *Lex imperii* & *statutum Principis* assignatur a quibusdam pro titulo lucri ex mutuo. Binæ sunt hac de re quæstiones: *prima*, utrum ejusmodi lex & statutum moraliter possibilia sint. Qui affirmant, imperium eminens seu dominium altum, & publicam necessitatem allegant; vi quorum Princeps etiam juribus privatorum ex causa publica derogare potest. *Secunda*, utrum talis lex, aut Principis statutum reipsa extet in Germania. Dico, non extare; unde necesse non est, ut primæ quæstioni inhæream. Si Jurisconsultus erubescit, sine lege loqui; multo turpius erit profecto, ad legem provocare in re tanti momenti, tantis-

tantisque Conciliorum, Pontificum, Patrum, Scripturæ interpretum, ac Doctorum studiis agitata, quæ exhiberi, & proferri in lucem nequit. Leges Imperii nostri damnant contractus varios usurarios: quantitatem *censuum annuorum*, qui dudum emi & redimi solebant in Germania, approbante eos Martino V. & calixto III. reducunt ad quinque pro centum, sive ad vigesimam partem dati pretii: id, quod ex mutuo aliquando juste exigitur auctarium ultra sortem, non *censum* appellant, sed *interesse*, quatenus nempe creditoris interest ob damnum emergens, aut lucrum cessans. An. 1600. in Recessu Spirensi §. 139. sub Rudolpho II. statutum fuit, ut in contractu mutui, *quando debitor est in mora*, creditori adjudicentur quinque pro centum loco *Interesse* a tempore moræ, *ex præsumtione*, quod creditor ab hoc tempore modis licitis comparare potuisset lucrum in ratioone 5. ad 100. Idque statutum fuisse Imperator ait ad tollendas prolongationes processuum, & ne Camera Imperialis litibus obrueretur. Additur: si creditor nolit hac summa esse contentus, liberum ei relinqui, totum suum *interesse* tam ex lucro cessante, quam damno emergente in judicio deducere, ac liquidare, seseque dein Judicis sententiæ submittere; quod manifesto indicio est, totum id auctarium post moram niti præsumtione legitimi tituli, nempe damni emergentis, & lucri cessantis (*m*).

(*m*) *Conf. V. Col. Zech., qui tribus editis dissertationibus de usuris rem ex instituto examinavit. Idem de eodem argumento agit Tit. de usuris.* §. 267. & 285.

§. 220. VIII. *Consuetudo* demum allegatur a nonnullis, eamque tacito Principis consensu niti

 ajunt.

ajunt. Sumunt enim hoc, Principem ex dominio alto *posse* concedere usuras ex mutuo; atque ex consuetudine eas reipsa tacite concessas sibi imaginantur. R. 1. Si usuræ ex mutuo tolerantur ad perpetuas evitandas lites, haud sequitur profecto eas concedi & approbari; cum leges divinæ & humanæ perpetuo eas damnent. 2. Quod consuetudo locum habeat ea etiam in re, quam Princeps non jure ordinario, sed solum ex imperio eminenti, & necessitate publica constituere potest, nemo facile persuadebit perito jurium.

§. 221. Ex dictis intelligi potest, quæ sit usura *lucratoria*, seu titulo & ratione mutui percepta. Indubitato jam decidendum est: *Usura lucratoria, seu stricte dicta, omni jure, naturali, divino, Ecclesiastico & politico est prohibita, continetque peccatum injustitiæ, conjunctum cum obligatione naturali restituendi injusta lucra; quæ obligatio ad usurarii defuncti heredes transit.* Prob. I. *de jure nat.* Lex & natura mutui consistit in æqualitate dati atque accepti; quidquid posita æqualitate ultra exigitur, nullo nititur justo titulo, nullo exigitur, nullo tenetur. Centum mihi dedisti: centum reddidi; quo jure ultra exigis quidpiam? aut qua ratione ex calamitate mea & inopia, qua premebar, lucrum quæris, eandemque calamitatem auges? Dein mutuum *re* contrahitur (est enim contractus realis); *re autem non potest obligatio contrahi, nisi quatenus datum est;* uti palam est per se, & aperte indicatur l. 17. D. de Pactis. Ergo ultra id, quod datum, acceptumque est, nulla intelligi potest restituendi obligatio. Ex mutuo tibi teneor; quia dedisti; & eatenus teneor, quatenus dedisti; ultra non teneor; quia ultra non dedisti.

§. 222.

§. 222. Prob. II. *De jure divino per revelationem proposito.* Oracula veteris ac novi testamenti extant Exod. XX. 25. Levit. 35. seq. Deut. XXIII. 19. 20. Psal. XIV. 5. Ezech. XVIII. 8. seq. Luc. VI. 34. 35. Accedit interpretatio Patrum, & Conciliorum. Ac Concilium Lateranense sub Alexandro III. docet, usuras *utriusque testamenti pagina* condemnari. c. 3. de usur. Concilium Viennense eas *contra jura divina pariter & humana* pugnare ait, eumque *velut hæreticum puniendum* decernit, qui exercere usuras peccatum non esse affirmare præsumit. Clem. unic. de usuris.

§. 223. Prob. III. *De jure Ecclesiastico*, quod usuras in omnibus prope libris damnat, nempe in Decreto Gratiani dist. 47. & caus. XIV. q. 3. & 4. in Decretalibus Gregorii IX. in libro VI. in Clementinis tit. de usuris. Pœnæ statuuntur gravissimæ. 1. Usurarii declarantur infames. can. 2. §. *Porro. III.* q. 7. & c. 11. de excess. Prælat. 2. Non admittuntur ad Sacramentum confessionis, nec ad Communionem altaris, nec ad sepulturam christianam; nec oblationes eorum, quæ *rapinæ* censentur, recipiuntur, nisi pœnitentes restituerint usuras pro facultatibus suis, vel de restituendis præstiterint cautionem. c. 3. X. c. 2. in 6. de usur. 3. Iidem hoc ipso, quod infames, etiam irregulares fiunt, nec promoveri possunt ad Ordines. can. 8. dist. 46. can. 4. Dist. 47. 4. Clerici ursurarii non promoventur ad beneficia & officia ecclesiastica, & ab obtentis suspenduntur, aut omnino deponuntur. can. 5. dist. 47. c. 7. de usur. c. 11. de excess. Præl. 5. Laici excommunicantur c. 7. de usur. 6. Contrahunt intestabilitatem activam. c. 2. de usur. in 6. Hanc pœnam non tantum Junis Canonici, sed etiam

legum interpretes paſſim agnoſcunt. Zech. diſſ. I. de Rigor. mod. circa uſuras §. 94.

§. 224. Prob. IV. *De jure civili.* Jus Romanum de uſuris varia ſtatuit, aut permiſit diverſis temporibus: nunquam eas ſimpliciter probavit: vehementer autem improbavit uſuras uſurarum, ſeu anatociſmum. l. 29. D. de uſur. l. 28. C. eod. l. 27. D. de re judicata. & uſuras *in alterum tantum* excreſcentes. l. 10. C. de uſur. Nov. 121. & 138. De legibus Imperii ſupra animadverti, uſuras lucratorias nunquam approbatas fuiſſe; ſi alicubi tolerentur, cogitandum eſt, id ſecuritatem pro foro interno non præſtare, & improbari a Jure Canonico; quod in re ad honeſtatem naturalem ſpectante ſummæ auctoritatis eſt. c. 3. de uſur. Clem. un. eod.

§. 225. Ex deciſione tot juribus confirmata collige: 1. *Omnis uſura*, quantumvis *moderata*, vi mutui percepta repugnat juri perfecto, ſeu juſtitiæ commutativæ, & naturali obligationi reſtitutionis ſubjacet; contra quamvis enim eædem pugnant rationes, nec ulla in juribus fit diſtinctio. Similiter *contra omnes*, quibus datum eſt mutuum, divitibus, uti pauperibus, injuſta eſt uſura; etſi gravius ſit crimen, ſi contra pauperes exerceatur; ac citius fieri poſſit, ut cum mutuo divitibus conceſſo alius concurrat contractus a mutuo ſeparatus & diſtinctus. 2. Non tantum *lucrum* uſurarium injuſtitiæ peccatum continet, ſed etiam *contractus* uſurarius, quo obligatio id lucrum præſtandi imponitur; qui eſt contractus turpis, turpitudine ſe tenente ex parte ſtipulantis, non promittentis. Hic enim, ſi ſufficiens cauſa mutuum petendi urget, neque ſine

sine promissis usuris obtinere id potest, sine suo priaculo permittit alterius injustitiam. Contractus is turpis jure naturali est invalidus, etsi juramento firmetur. De celebri capitulo *Debitores*. 6. de jurej. geminam explicationem dedi Lib. II. Decret. §. 302. Ipsa etiam *voluntas usuraria* seu usura mentalis peccatum est; ac si mutuans animadvertat, mutuatarium ultra sortem quidpiam solvisse non mere liberaliter, sed quasi debitum, id restituere tenetur. c. 10. de usuris.

§. 226. Dictum est de usura stricte tali, seu de lucro ex mutuo. Improprie usura dicitur, si cum mutuo alius concurrit justus titulus vel contractus, ob quem ultra sortem exigi quidquam potest. Ejusmodi titulus est I. *damnum emergens*, quod e. g. oritur ex mora debitoris, ob quam res sibi necessarias majori pretio emere quis cogitur, quas leviori emisset tempore, quo debitor ad solutionem tenebatur. Extra casum moræ ratio damni emergentis habetur ex pacto, quo se debitor obligat ad resarciendum damnum occasione mutui eventurum creditori, vel ad solvendam certam summam, pro ratione periculi de damno versimiliter eventuro. II. *Lucrum cessans*. Hoc universe refertur ad id, *quod interest*. l. 13. pr. D. rem ratam haberi. l. 2. §. 11. D. ne quid in loco publ. Casus est, si ex defectu pecuniæ mutuo datæ impediatur quis ab emtione vel negotiatione valde lucrosa. Compensatio fit vel ob moram culpabilem, vel ex pacto, si probabilis spes lucri, in gratiam mutuatorii omittitur. III. *Periculum sortis* vel penitus amittendæ, vel non sine magnis molestiis recuperandæ. Doctores *periculum juris* vocant, quod quis ita suscipit, ut, siquo casu res pereat, ejus re-

 sar-

ſarciendæ damnum aſſumat; atque hoc pertinet ad mutuatarium, in quem transfertur dominium rei mutuo datæ, qui proin eam reſtituere, de jure obligatur, etſi caſu fortuito apud ipſum pereat. Sed quid hæc *juris* obligatio mutuanti prodeſt, ſi debitor illi obligationi ſatisfacere aut non poſſit, aut non velit? Hinc *periculum facti* penes mutuantem eſt, qui ob id pignora aut fidejuſſiones petere poteſt, proindeque etiam auctarium ultra ſortem, ſi absque his cautionibus periculo ſe exponat; ſicut mercator ob multa ſubeunda pericula carius merces vendit, quamvis emtor nullo liberetur periculo, ſed ſola moleſtia carendi mercibus.

§. 227. Præter hosce titulos aliquando alii ineuntur contractus, mutuo apparenter affines, ex quibus juſtum lucrum capitur. De his decidendum eſt: I. Haudquaquam in omni mutuo occurrere poteſt juſtus contractus lucrativus; ſi enim alterius neceſſitati ſine incommodo tuo ſatisfacere potes mutuo, isque ex pecunia a te data lucrum non percipit; prohiberis juſtitiæ lege, ne lucrum exigas: & juberis caritatis lege, ut gratuitum mutui contractum ineas. Imo ne mutuum quidem, ſed ſola liberalis donatio habet locum, quando quis conſtitutus eſt in extrema neceſſitate, neque ſpem habet acquirendi, quod reſtituere poſſit.

§. 228. Sunt aliqui contractus, qui palliatum mutuum continent. Tales ſunt (inquit eruditiſſimus Zech. diſſ. I. de uſuris §. 185.) præter innumeros alios

I. Quando alicui præſentem pecuniam quærenti quidpiam carius venditur, ut ſtatim a venditore

tore per ſe, vel per interpoſitam perſonam vilius ematur: hic vocatur contractus *Mohatra* (n).

II. Quando res ſolum ob dilatam ſolutionem juſto pretio carius venditur. c. 10. de uſuris., niſi alius interveniat majoris pretii titulus.

III. Similiter quando ob anticipatam ſolutionem minus ſolvas, quam debes, vel emas minoris juſto pretio.

IV. Quando vi pacti antichreſeos creditor rei frugiferæ ſibi oppignoratæ fructus lucratur, & nihilominus ſortem integre recipit (o).

V. Quando ita cum Petro contrahis, ut Petrus totam ſummam, de qua agitur, tibi ſuo tempore reſtituat in numerata pecunia; cum tu partim pecuniam dederis, partim nomina aſſignaveris, quæ difficile exigi poſſunt; vel partim merces, pluris, quam valeant, æſtimatas tradideris.

VI. Quando pecuniam vel animalia æſtimata in ſocietatem confers cum pacto, ut ſors tibi ſalva ſit, fructus vero communiter dividantur, & quidquid perit, etiam fortuitis caſibus, accipienti pereat.

(n) *Ab Innocentio XI. damnata* eſt *prop.* 40. Contractus mohatræ licitus eſt etiam reſpectu ejusdem perſonæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri.

(o) *Huc etiam pertinet pactum legis commiſſoriæ ob periculum uſuræ reprobatum a legibus; de quo, uti etiam de antichreſi conſ. Lib. III. Decret.* §. 239. *& ſeq. Exceptio prima eſt in pignore dotali, quod ſcilicet datur pro ſecuritate dotis promiſſæ, nondum numeratæ. Cum enim fructus dotis impendi debeant ad ſuſtinenda onera matrimonii; hinc is, qui ſolutionem promiſſæ dotis*

 dato

tur ex eo, quod præter ſortem ſalvam, modica exigatur pars lucri, reliquo toto relicto illi, qui pecunias recepit. Conf. Zech. de uſur. diſſ. III. c. 2. ſect. 6.

(*p*) *Caſus aſſecurationis ponitur hic. Hollandus navi Gallicæ ex portu Veneto Conſtantinopolim diſcedenti imponit merces decem librarum millibus æſtimatas, ad rationes cujusdam mercatoris Græci. Ne autem ob navium, merciumque pericula integrum damnum ſolus ſentiat, conventionem init cum mercatore Anglo & Veneto, vi cujus horum utervis periculum quater mille librarum in ſe ſuſcipit, Hollandumque de iis, nave naufragio pereunte vel in pyratarum prædam cedente, ſecurum præſtat: mercedem viciſſim ab hoc accipit ad rationem ſex in centum, id eſt, mercator Anglus* 246. *libras, totidem Venetus ab Hollando accipit, quas nave feliciter cum mercibus Conſtantinopolim delata uterque lucratur. Si vero merces impoſitæ fortuito caſu perierint, ſolvit Hollando Anglus* 4000 *libras, totidem Venetus: jus tamen ad illas merces, ſi forte integras, vel partem earum recuperare poſſint, ab Hollando pro rato accipiunt.*

(*q*) *Exemplum eſto: Cornelius ex quocunque demum titulo jus habet ad communionem lucri, quod Anderſonius ſperat ex negotiatione quadam. Plerumque Anderſonius lucratur quadraginta pro centum: Cornelius jus ſuum, quo ex communicando lucro ſperare poteſt viginti pro centum, cedit vel ipſi Anderſonio, vel cuidam alteri, a quo recipit quinque* certa *pro centum.*

§. 230. In numero contractuum, per quos pecunia collocatur ad honeſtum lucrum, maxime celebratur *emtio cenſus*, ſeu conventio, qua jus percipiendi annuos reditus ex re frugifera vel induſtria perſonæ provenientes dato pretio emitur (*r*). In hoc contractu toto ineſt ſubſtantia emtionis venditionis. Lib. III. Decret. §. 198. & ſeq. Merx non

non sunt ipsi fructus naturales, vel industriales, sed jus eos annuatim percipiendi: a qualitate autem & modo fructuum appellatur census pecuniarius, fructuarius, certus vel incertus. Dein census *realis*, constitutus in certa re frugifera; cujus solvendi obligatio transit ad quemcunque possessorem rei frugiferæ: *personalis* constitutus in certa persona, obligata ad solvendum anuum reditum ex industria, arte, opificio, aut juribus personalibus, quibuscum ad heredes etiam transire potest: *mixtus*, constitutus super re & super persona.

(*r*) *Non ago generatim de contractu censuali, quo etiam census* reservativus *includitur, sive is, quo plenum rei dominium transfertur in censuarium, reservata solum pensione annua. Hujus exemplum videtur extare Genes. XLVII.* 19. 23. 24. *Alius est census* constitutus *vel* consignativus, *quo dominus rei, retento dominio, alteri jus concedit percipiendi ex ea annuam pensionem; ac si id jus conceditur pro* dato pretio, *habetur* emtio census; *ac tum is, qui pecunias vel pretium dedit, appellatur* creditor, *vel* emtor census, *vel* censualista; *qui vero obligationem solvendi censum pro dato pretio suscipit, dicitur* debitor, venditor census, *aut* censuarius.

§. 231. In contractu emtionis venditionis salva ejus substantia adjici potest *pactum de retrovendendo, & redimendo.* cit. Lib. III. §. 207. Ergo etiam in emtione census adjici potest pactum, vi cujus venditor census restituto pretio liberare se possit ab obligatione præstandi censum, aut pactum, quo emtor renuntiato censu pecunias suas queat recuperare. Ex his habetur fundamentum divisionis censuum, in redimibiles, & irredimibiles. Census *irredimibilis* est, qui altero invito tolli non potest: *redimibilis*, qui ex pacto conven-

to

to etiam invita parte altera potest tolli, vel redimi. *Redimibilis* vel ex parte *solius debitoris* est, si is restituto pretio pro arbitrio liberare se potest ab obligatione præstandi censum: vel ex parte *solius creditoris*, si hic resignato censu repetere possit pretium: vel redimibilis *ex parte utriusque*, si tam debitor restituto pretio a censu liberari, quam creditor resignato censu pretium possit repetere.

§. 232. Emtio census longissime distat a mutuo, perinde ac siquis emat totum prædium, aut jus percipiendi omnes fructus, aut usumfructum prædii dominio remanente penes dominum directum: neque obest 1. quod fructuum loco præstanda sit pecunia; est enim hæc communis rerum temporalium mensura, consequenter etiam fructuum. 2. Non obest pactum retrovenditionis, uti nec in alia quavis emtione venditione; nisi quod pretii quantitas augenda, minuenda vel ex æquo & bono temperanda sit, prout nempe illud pactum venditori, emtori vel utrique incommodum est. In Extrav. 1. & 2. de emt. vend. a Pontificibus Martino V. & Callixto III. approbatur vetustissima Germanorum consuetudo percipiendi reditus annuos ex prædiis, domibus, oppidis, hereditatibus &c. dato ad jus censuum obtinendum pretio. Neque obest 3. quod contractus censuales Pontificibus propositi redimibiles fuerint ex parte solius venditoris. Ex hoc enim inferri nequit, aliam contractuum formam esse usurariam; quia Pontifices rescripserunt ad casus propositos; neque approbando unam formam tanquam licitam continuo formas alias reprobarunt tanquam illicitas (*s*).

(*s*) *Usus sum in hac maxime tractatione, & alias sæpius auctoritate & nomine. Viri clarissimi, Francisci Xaverii*

verii Zechii, tum quod is jus Ecclesiasticum universum multorum studiis annorum digesserit diligentissime, ab omnibus Scholasticorum præjudiciis, siquis alius, alienus, ac de usuris tres speciatim ediderit dissertationes summo Eruditorum plausu exceptas, tum quod mihi ante annos plusquam triginta sors obtigerit, qua gloriari etiam nunc jure meo soleo, eundem audiendi in disciplinis canonicis doctorem, & antecessorem celeberrimum, cujus & publicis prælectionibus, & privatis instructionibus plurimum me debere, siquid profeci, gratus profiteor. Criticus Wirceburgensis, cujus obtrectationibus respondi in præfatione ad Librum III. Decretalium, Isagogen meam eo etiam ex capite reprehendit, quod usuras juri naturali divino repugnare, & homines quosdam ratione sua, cui præfidunt, in errorem inductos fuisse scripserim. Argumenta petit, queis assertum probem. At ego exempla attuleram eo loco, consensu catholicorum doctorum ubique recepta; nec in animum induco, aliter sentire Theologos & Jureconsultos Wirceburgenses, cum res & naturalium rationum vi, & Ecclesiastica auctoritate extra dubium posita sit, quemadmodum inde a §. 221. exposui.

TITULUS XX.

DE CRIMINE FALSI.

TITULUS XXI.

DE SORTILEGIIS.

TITULUS XXII.

DE COLLUSIONE DETEGENDA.

ARGUMENTUM.

I. De Falso & crimine Falsi. §. 233. II. Committitur dicto, scripto, circa personas, monetas, in contractibus &c. §. 234. III. Ejus species sæpe est sortilegium

legium. §. 239. *IV. Affinia delicta, eorumque causa & poenæ.* §. 242. *V. Collusio.* §. 245.

§. 233. *Falsum* est quævis veritatis immutatio; fitque modis plurimis, dicto, scripto, facto & usu, in judicio, extra judicium, circa res, personas, testamenta, commercia & contractus. Non autem quodvis falsum judicio criminali subjacet, sed *crimen falsi*, seu dolosa veritatis immutatio in damnum alterius. Tria ergo insunt in crimine falsi, 1. dolus, 2. veritatis immutatio, 3. damnum. Si unum alterumve deest, aut si ipsæ leges per fictionem falsum supponunt, *quasi falsum* dicitur (*a*). Sunt quædam falsi species, quæ ob atrocitatem & frequentiam speciale nomen sortiuntur, ceu perjurium, crimen falsæ monetæ, concussio, termini motio, prævaricatio. Aliquando falsum concurrit quidem cum alio delicto, sed ejus præcipuam circumstantiam non constituit, uti fit in homicidio proditorio, in dardanariatu. Romani falsum circa testamenta commissum primo persecuti sunt *lege Cornelia de falsis:* alia falsa extra casum legis Corneliæ designarunt nomine *Stellionatus*; sed postmodum ad has alias falsi species ipsa lex Cornelia fuit extensa per novas leges, SCta, Plebiscita & Principum Constitutiones, ut proin inter falsum, & stellionatum, nihil discriminis relictum fuerit, nisi quod quidam ICti falsa in contractibus admissa *stellionatus* nomine, alia vero generali *falsi* appellatione comprehenderint.

(*a*) *Exempla extant Pr. Inst. de obligat. quæ quasi ex delicto nasc. si Judex per ignorantiam vel errorem constitutiones Principum negligit. Item l. 1. D. de his, quæ pro non script. hab. & l. 1. §. 7. l. 6. D. de leg. Corn. de falsis, si quis in Testamento legatum sibi adscripserit.*

§. 234.

§. 234. *Mendacium*, seu deliberata locutio contra mentem referri potest ad falsum *nominatum*, seu tale, quod speciale nomen sortitur ob frequentiam. Sunt enim aliæ species *falsi innominati*. De hoc genere falsi, quod dicto & scripto committitur, decidendum est. I. Omne mendacium illicitum est, & repugnat juri naturali (*b*). II. Si legitime interrogatus mendacium dicit in fraudem alterius, merito pœnam aut gravamen quoddam legis sentit certis casibus (*c*). III. Non quodvis etiam perniciosum mendacium censetur crimen falsi, seu pœnis falsi subjacet (*d*); sed quod cum *singulari* improbitate & *insigni* damno est cunjunctum, id quod Judicis arbitrio definiendum relinquitur. IV. Testis in judicio dolose falsum deponens de Jure canonico fit infamis; Clericus deponitur, detruditur in carcerem &c. can. *Si Episcopus*. 7. dist. 50. *Falsidicus testis* (inquit S. Augustinus relatus c. 1. de crimine falsi) *tribus personis est obnoxius: primum Deo, cujus præsentiam contemnit: inde judici, quem mentiendo fallit: postremo innocenti, quem falso testimonio lædit.* De jure civili pejerans in in causa criminali incurrit pœnam talionis, quando proceditur per viam accusationis. C. C. C. art. 68. Idem jure divino veteris testamenti sancitum fuerat. Deuter XIX. 16. seq. V. Falsum committi etiam potest *occultando verum. Uterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult: & iste nocere desiderat.* cit. c. 1. & can. *Quisquis*. 80. XI. q. 3.

(*b*) *Protestantes vulgo distinguunt* falsiloquium, *&* mendacium, *seu falsiloquium perniciosum. Hinc etiam notionem falsi restringunt ad immutationem veritatis* alteri damnosam. *Aliter sentiunt catholici Doctores. Conf. can.* Nequis. 14. §. 1. *XXII. q. 2. & Jus Nat. priv.* §. 89. *& seq.* (*c*) *L.* 11.

(c) *L.* 11. §. 1. *D. de Interrogat. ibi:* Siquis, cum heres non esset, interrogatus responderit, ex parte heredem esse: sic convenietur, atque si ex ea parte heres esset: fides enim ei contra se habebitur. *Adde* §. 3. *ibid.*

(d) *Qui corrumpit ratiocinia, crimen falsi committit: qui autem falso dicit, computationem continere majorem, minoremve quantitatem, quam revera continet, mendacium quidem dicit, sed falsum non committit (in sensu legis corneliæ de falsis); cum nulla fiat veritatis mutatio facto nempe. l.* 13. *&* 23. *D. de leg. corn. de falsis.*

§. 235. *Scripto* committitur crimen falsi in primis falsificando literas Apostolicas, nempe falsas confingendo, aut veras loco quodam ad rem pertinente corrumpendo, per se, vel alios falsas impetrando, falsis utendo, eas non destruendo. Pœna sunt excommunicatio, degradatio clerici &c. c. 5. 6. 7. de crimine falsi; quibus locis varii indicantur modi falsificationem deprehendendi; qui referri debent ad artem diplomaticam & titulum de fide instrum. Adde decisiones has. 1. Si is, qui Apostolicas literas præsentat, de falso suspectus est, in custodia detinetur, donec comperta sit veritas. c. 1. de crim. falsi & can. *In memoriam.* 3. §. 1. dist. 19. Literæ tamen de simplici justitia non facile præsumuntur falsæ. c. 8. eod. ibi: *Cum præsumi non debeat, quod pro talibus literis, quæ possunt facile obtineri, fraudem quis commiserit falsitatis.* 2. Sententia lata per falsas literas delegationis, retractari potest quocunque tempore. Idem est in sententia delegationis, si falsus procurator egit causam. c. 4. de Procurat. Universe sententia lata ex falsis instrumentis vel testibus pecunia corruptis, postquam apparuerit falsitas, infirmatur. l. *Divus.* 33. D. de Re judicata. tot. tit. C. Si

ex falsis instrum. 3. In Clericos falsantes sigillum Principis, decernitur pœna depositionis ab Ordinibus, impressio characteris, seu stigmatis, quo inter alios cognoscantur, & abjuratio provinciæ. c. 3. eod. 4. Ut falsitas sit rarum Apostolicarum evitetur, singilatim præscribitur, a quibus personis possint ac debeant literas Apostolicas recipere ii, qui in curia versantur, antequam inde discedant. c. 4. de crim. falsi.

§. 236. Alii modi, quibus scripto committitur falsum, sunt plurimi, cujusmodi circa testamenta maxime recensentur in Digestis de leg. Cornel. de falsis. Fit non raro, ut quis per falsa attestata pecunias colligat: falsa documenta, vel aliena de emissa professione fidei catholicæ circumferat. Falsum committit, qui signata acta judicialia aperit. c. 33. de offic. jud. deleg. Qui alienum chirographum imitatur. l. 23. D. de leg. Corn. de fal. Qui absentium nomina, tanquam præsentium scribit. c. 5. de his, quæ fiunt a Prælato. Adde c. 33. de Testibus in fin. Quod de scriptura dictum est, multo magis ad Typos pertinet, quibus sæpe falsa imprimuntur auctorum nomina, aliæque committuntur innumerabiles fraudes.

§. 237. *Circa personam, & personæ qualitates* committitur falsum, supponendo alienum, partum, falsum nomen usurpando in præjudicium alterius. l. 13. D. de leg. Corn. de fal. adde l. unic. C. de mutatatione nominis. aut usurpando aliena sigilla vel insignia alterius decipiendi causa. Fingendo nomen, officium, nobilitatem, doctoratum, statum clericalem, regularem, aut ministrando in Ordine, quo quis caret, assumendo falso personatum. c. 6. de excel-

exceſſib. Prælat. falſo cruce ſignatos mittendo pro eleemoſynis colligendis. c. 11. de Privileg.

§. 238. *Crimen falſæ monetæ* ſpeciatim exponitur in jure criminali profano. Pœna excommunicationis decernitur Extrav. un. Joan. XXII. de crim. fal. Huc ſpectant fraudes Alchymiſtarum, de quibus Extrav. unic. eod. int. com. dicitur: *Spondent, quas non exhibent divitias, pauperes alchymiſtæ.* In commerciis & contractibus crimen falſi fit mutando, & corrumpendo menſuras, pondera, ſtateras. c. 2. de emt. vend. Adde verba S. Codicis Prov. XI. 1. XX. 10. 23. Deut. XXV. 13. ſeq. Dicuntur crimen *Dardanariatus* admittere, qui falſis menſuris & adulterinis ſtateris in diſtrahendo mercibus utuntur, aut præſtinatam ubique annonam carius vendunt. l. 6. D. de extraord. crim. l. 37. D. de pœnis (*e*). Ex mente harum legum Dardanariatus cenſetur omne factum doloſum merces cariores faciendi cauſa admiſſum; ac ſi id contingat circa annonam, *crimen annonæ* nuncupatur.

(*e*) *Dardanus magus fuiſſe putabatur tam ſtupendæ artis, ut frumenta & annonas ex alienis horreis in ſua averteret. Unde Dardanarii nuncupati ſunt, qui dictis modis alienas pecunias in ſuam arcam avertere conantur. Ea de re elegantur diſſerit S. Ambroſius l. 3. offic. c. 6. ac poteſt in Clericum avarum, qui reditus fructuarios percipit, non nunquam intorqueri acris reprehenſio S. Doctoris:* Ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriam, uberes ſoli partus ingemiſcis, fles publicam fertilitatem, horrea frugum plena deploras. Exploras, quando ſterilior proventus ſit, quando exilior partus. Votis tuis gaudes arriſiſſe maledictum, ut nihil usquam naſceretur. Tunc meſſem tuam veniſſe lætaris: tunc tibi de omnium miſeria congeris opes. *Addit*

etiam S. Doctor dictum Salomonis Prov. XI. 26. Qui abſcondit frumentum, maledicetur in populis: benedictio autem ſuper caput vendentium.

§. 239. Ad crimen falſi titulum de *Sortilegiis* adjunxi; ineſt enim plerumque in ſortilegiis vana deceptio, ſæpe etiam fraus diabolica. Superſtitio, divinatio, ſortilegium, magia, maleficium affinia ſunt delicta, nec vulgo conſtantes, fixasque notiones habent. Latiſſime patere videtur *ſuperſtitio*, qua res duæ continentur, *primo* cultus falſus & ſuperfluus veri Numinis (*f*), *ſecundo* cultus falſi numinis, ad quem referri ſolet idololatria, divinatio, ſortilegium, vana obſervantia, magia, maleficium; de quibus commemorabo ea, quæ noſtri fori ſunt.

(*f*) *Id fit fingendo falſa miracula, falſas revelationes, falſas reliquias, aut reducendo cæremonas veteris legis, jam factas mortiferas, aut cum Laicus Deum colit tanquam publicus miniſter Eccleſiæ.*

§. 240. *Sors* eſt ſignum eo fine aſſumtum, ut ex eius eventu aliquid occultum innoteſcat. Uſus ſortium appellatur *Sortilegium*, quod fere in deteriorem accipitur partem; ſunt enim ſortes licitæ, ceu *diviſoriæ*, ad lites dirimendas, hereditatem dividendam. Sacri Canones ſpecialiter prohibent, ne electio miniſtrorum Eccleſiæ, aut compromiſſariorum per ſortes fiat. c. 3. de Sortilegiis. Nec objici poteſt electio S. Matthiæ, *cum privilegia ſingulorum non poſſint legem facere communem*, ut inquit S. Hieronymus can. *Non ſtatim*. 2. XXVI. q. 2. Adde can. *Non exemplo*. 4. ibi. Aliæ ſunt ſortes *conſultoriæ*, per quas inquiritur conſilium & voluntas Dei, quid in rebus obſcuris, dubiis, arduis agen-

agendum ſit vel omittendum: modo id fiat juſta ex cauſa pietatis, non commodi temporalis fuſis ad Deum precibus, non tentando Deum. Denique aliæ ſunt *divinatoriæ*, per quas de futuris eventibus inquiritur; quamquam parum inter has binas ſpecies interſit; quia etiam ſors conſultoria eo tendit, ut divinetur, quid in re ancipiti agendum vel omittendum ſit. At ſors divinatoria ſeu divinatio fere in malam accipitur partem.

§. 241. *Divinatio aut ſors divinatoria*, uti in malam accipiuntur partem, eſt modus exquirendi notitiam arcanorum, abſentium, futurorum, præteritorum per media improportionata, quæ nempe nec vi naturali, nec ſupernaturali ad eam comparandam notitiam apta ſunt. Divinatio fit I. per manifeſtam dœmonis invocationem, uti ſi ab eo per imagines & idola petebantur reſponſa, quæ dicta ſunt *oracula*, aut ſi is conſulitur per ſuos vates, quos *Pythones* aut *Pythoniſſas* vocabant, aut ſi reſpondere jubetur per ſomnia, per ſpectra & viſiones mortuorum, vel per cranium hominis mortui. II. Fit divinatio contemplando diſpoſitionem aut motum rerum aliarum, indeque conjiciendo res arcanas. Sic *augures*, occulta divinant ex avium volatu, cantu, aliis vanis obſervationibus: *Aruſpices* inſpiciendo exta animalium: *genethliaci* & *Aſtrologi* judiciarii ex aſtrorum poſitionibus, motibus, conjunctionibus (g). Alii *omina* capiunt ex hominis voce aut ſternutamento. Alii dicuntur exercere *chiromantiam*, *metoposcopiam*, *notomanticam*, dum ex lineamentis manuum, ex facie, ex dorſo res latentes indagare ſtudent; id quod græca iſtarum vocum origo indicat. III. Sunt alii modi inepti, per quos occulta inveſtigantur;

tur; cujusmodi erant Sortes *Virgilianæ*, dum ſcilicet temere arrepto Virgilii poetæ libro, quicunque verſus primo occurreret, pro ſorte & oraculi loco habebatur, quemadmodum Aelius Spartianus de Hadriano cæſare, & Aelius Lampridius de Alexandro Severo refert. Alii recurrebant ad verſus Sybillarum, quos propterea comburi juſſit Honorius Imp. Chriſtiani conſulebant libros ſacros; vocabantque *Sortes Sanctorum*. can. un. XXVI. q. 1. Adde S. Auguſtinum Epiſt. 119. nunc. 50. c. 20. Ob multos abuſus in Capitular. III. an. 789. c. 4. ſancitum fuit, *ut nullus in Pſalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus ſortire præſumat, nec divinationes aliquas obſervare* (*h*). Hæ binæ ultimæ divinationum ſpecies vel meram continent deceptionem, vel tacitam dæmonis invocationem.

(*g*) *Can.* 1. *XXVI. q.* 3. *ibi*: Hi ſunt, qui vulgo Mathematici vocantur; cujus ſuperſtitionis genus conſtellationes Latini vocant, id eſt, notationes ſiderum, quomodo ſe habeant, cum quisque naſcitur. *Mathematicorum nomen honeſtiſſimum primo fuiſſe, uti modo eſt, ex Gellio diſcimus l.* 1. *c.* 9. *Hi, inquit, dicebantur primo* Mathematici, *id eſt, diſciplinis vacantes, ſcilicet ab iis artibus, quas jam diſcere & meditari inceptaverant; quoniam Geometriam, & Gnomonicam, Muſicam, ceterasque item diſciplinas altiores* Mathemata *veteres Græci appellabant: Vulgus autem, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos vocat. Hinc nomen hoc male audire cœpit, ſcilicet infamatum mendaciis & ſuperſtitionibus eorum, qui ex motu, poſituque ſiderum futura prædicere, & hominum fata ex eorum geneſi prænuntiare ſe poſſe profitebantur, In Codice extat inſcriptio tituli* de Maleficis & Mathematicis. *& ibi l.* 2. Artem geometriæ diſcere atque exercere publice intereſt. Ars autem mathematica damnabilis eſt, & interdicta omnino. *Priſcillianiſtæ ob aſtrologiam judiciariam maxime infames erant;*

erant; uti patet ex epist. 25. *c.* 11. *S. Leonis M. ad Turribium edit. Ballerin. t.* 1. *col.* 703. *Adde S. Augustinum de hæres. c.* 70.

(*h*) *In Corpore Jur. Germ. antiq. col.* 575.

§. 242. *Magia* est alia *naturalis* & *artificialis*, alia vero *diabolica*, quæ latius etiam divinationes ope dæmonis factas comprehendit, stricte vero dicitur ars mira operandi per operam dæmonis explicite invocati; qualia facta sunt a magis Ægypti (*i*). Si ejusmodi operationes tendant ad damnum inferendum hominibus, aut brutis, &c. nuncupatur *Maleficium*; ob quam causam Rubrica Juris Canonici inscribitur de *Frigidis & Maleficiatis*; fieri enim potest, ut conjuges diabolicis aliorum artibus ad consummandum matrimonium impotentes reddantur; ac tum frustra adhibentur pharmaca: impie autem aliæ adhibentur artes æque superstitiosæ. Veri modi illa solvendi sunt frequens usus Sacramentorum, puritas conscientiæ, preces, jejunia, eleemosynæ, exorcismi, peregrinationes ad loca sacra aliaque bona opera, exercita cum vera fiducia in Christo, Triumphatore inferni. can. *Si per sortiarias.* 4. XXXIII. q. 1.

(*i*) *De existentia magiæ diabolicæ, ac vi dæmonum, cum multa disputata sunt hoc seculo in utramque partem, tum eandem ingenti argumentorum vi, maxima eruditione, adcurataque Scripturarum interpretatione defendit auctor operis Germanice editi Augustæ an.* 1791. *quod inscribitur:* Und der Satz: Teuflische Magie existirt, besteht noch. *Nihil sane ineptius est, quam contemta quorundam credulitate in contrariam impudentis inficiationis, & pertinaciæ viam currere, & innumerabiles Doctores, Theologos, Jurisconsultos erroneorum sensuum, falsarumque sacri Codicis interpretationum arguere, piosque Ecclesiæ ritus, benedictio-*

nes, exorcismos, tanquam vanitatis plenos, ac superstitionis, imperitis aut malevolis hominibus explodendos objicere; quasi profundæ genus doctrinæ esset, sumta fronte ferrea resistere certissimis factis, sacrasque Literas ad privatum suum spiritum detorquere. Multa, quæ fieri reipsa sibi persuadent Sagæ, in deceptionibus sensuum, & phantasiæ illusionibus consistere, dudum norunt periti omnes, & ex can. 12. & 14. XXVI. q. 5. didicerunt. Sed ut recte observat Leyserus Spec. 608. §. VII. Incredulitas eorum, qui magiam negant, atque effectus ejus vel in dubium vocant, vel secundum naturæ ordinem explicant, magis aut æque ridicula est, quam credulitas eorum, qui fidem nimis facile habent.

§. 243. Causa sortilegii, magiæ, maleficii est mixti fori; ac si ea crimina conjuncta sint cum hæresi, vel apostasia a fide, cognitio ad Judicem Ecclesiasticum per se pertinet; sed cum in iis damnum aliis datum spectetur maxime, fit, ut illorum cognitio, si Rei sint laici, simpliciter Judici laico relinquatur. Est autem causa magiæ in primis perdifficilis, cum arduum sit definire, utrum data indicia ad inquisitionem specialem, dein ad torturam sufficiant.

§. 244. Sortilegi & divinatores per Canones subjiciuntur pœnitentiæ. c. 1. & 2. de Sortileg. Per constitutiones Pontificias notantur infamia. Perseverantes in scelere laici excommunicantur, Clerici deponuntur, & privantur beneficiis. Siqui presbyteri sacrificio Missæ abuti ad sortilegia ausi sunt, ii perpetuo repelluntur ab eodem celebrando sacrificio per Decretum Sac. Romanæ Inquisitionis de die 5. Augusti an. 1745. quod confimatum fuit a Benedicto XIV. (*k*).

(*k*) *Plura*

(k) *Plura Pontificum Decreta contra Maleficos & incantatores recensentur in Lib. VII. Decretal. l. 5. tit. 12. Contra Astrologiam judiciariam, chiromantiam, necromantiam, hydromantiam, Geomantiam, pyromantiam &c. singularem Constitutionem an.* 1585. *edidit Sixtus V. quæ incipit:* Cæli & Terræ. *Urbanus VIII. in Const.* Inscrutabilis judiciorum. *edita* 31. *Mart. an.* 1621. *agit contra eos, qui horoscopos faciunt de Pontificibus, ac de regimine reipublicæ ariolantur. Gregorius XV. in Const.* Omnipotentis Dei. *Data* 10. *Mart.* 1623. *speciatim agit contra maleficos, hominibus, animalibus, frugibus nocentes, procurantes impotentiam generandi, pacta facientes cum dæmone, apostatantes a fide.*

§. 245. Falsi species est *collusio*, quæ generatim est occulta conventio plurium in fraudem privatam vel publicam aliorum, ut ex animo facere videantur, quod simulate faciunt. Contingit ea etiam *extra judicium*, ut si Clericus Ecclesiam, quam tenet, non rite faciat censualem, ut post ipsius mortem ejus nepos vel amicus præsentetur. c. 11. de censibus. Sæpius ea fit *in judicio* tum civili tum criminali. Prioris casus exemplum extat c. 3. de collusione deteg. ubi hæc proponitur species. Possessor beneficii, qui alium Clericum quacunque ex causa successorem post suam mortem habere vult, collusione facta, litem super beneficio sibi movere sinit, ac velut recognoscens jus litigantis sic transigit, ut ei annua pensio & successio post mortem possessoris adjudicetur. Pontifex Episcopo de ejusmodi collusione Clericorum consulenti rescribit in hunc modum: *Mandamus, quatenus, si quos Clericos tuæ jurisdictioni subjectos per collusionem hujusmodi fraudem legitime tibi constiterit commisisse, eos beneficiis, super quibus collusum fuerit, non differas perpetuo spoliare: quia satis esset indi-*

gnum, si fraus & dolus, quæ in præjudicium tui juris, & aliorum nituntur committere, in eorum non redundarent incommodum & jacturam.

§. 246. In judicio collusio fit inter Reum ex una, & accusatorem, actorem, Judicem, testes ex altera parte, vel inter procuratorem & advocatum, qui in causa civili vel criminali aliquid dolo malo machinantur in clientis sui incommodum, vel adversarii commodum. Atque hi generatim appellantur *Prævaricatores*, qui prodita causa sui clientis adversam partem adjuvant. In specie *collusio & prævaricatio* refertur ad causas criminales, & committitur ab eo, qui publico judicio accusans, prodita causa cum accusato convenit, ut is absolvatur. l. 1. §. 1. D. de Prævaricatione. & l. 2. §. 1. D. ad SCtum Turpillianum. ibi: *Calumniari est, falsa crimina intendere: prævaricari, vera crimina abscondere: tergiversari in universum ab accusatione desistere.* & cit. l. 1. §. 6. ib. *Prævaricatorem eum esse ostendimus, qui colludit cum Reo, & translatitie munere accusandi defungitur: eo quod proprias quidem probationes dissimularet: falsas vero Rei excusationes admitteret.* Conf. can. *Siquem pœnituerit.* 8. II. q. 3. & ibi Gratian. §. 5.

§. 247. Incidente collusione, ejusque justa suspicione SS. Canones cavent, ne crimina maneant impunita. Idcirco accusatore desistente jubent, ut Judex ex officio inquirat de impacto crimine. c. 1. de collus. ibi: *Ne forte non ex caritate, sed ex præmio eorum sit concordia comparata.* Joannes Diaconus in vita S. Gregorii M. l. 4. c. 32. ait: *Crimina semel audita Gregorius indiscussa nullo modo præteribat, etiamsi accusatus cum accusatore in gratiam*

tiam rediiſſet. Hæc verba Raymundus noſter recenſet c. 2. eod. Gregorius IX. c. ult. eod. decidit, novam ſuper criminibus certæ perſonæ inquiſitionem fieri poſſe, atque invaleſcente diffamatione debere, ſi in priore inquiſitione colluſionem Rei cum Inquiſitoribus & examinatoribus, aut ob corruptos teſtes, inquiſitores & examinatores crimina manſerunt impunita.

TITULUS XXIII.

DE DELICTIS PUERORUM.

TITULUS XXIV.

DD CLERICO VENATORE.

TITULUS XXV.

DE CLERICO PERCUSSORE.

TITULUS XXVI.

DE MALEDICIS.

TITULUS XXVII.

DE CLERICO EXCOMMUNICATO, DEPOSITO VEL INTERDICTO MINISTRANTE.

TITULUS XXVIII.

DE CLERICO NON ORDINATO MINISTRANTE.

TITULUS XXIX.

DE CLERICO PER SALTUM PROMOTO.

TITU-

TITULUS XXX.

DE EO, QUI FURTIVE ORDINEM SUSCEPIT.

TITULUS XXXI.

DE EXCESSIBUS PRÆLATORUM ET SUBDITORUM.

ARGUMENTUM.

Decisiones prænotatis titulis respondentes obviæ sunt in subjectis §§.

§. 248. Congessi hic delicta peculiarium personarum propria, ratione ætatis, status clericalis, superioritatis aut subjectionis; de quibus agitur in prænotatis titulis, nisi quod titulo de Maledicis c. 2. agatur communiter de blasphemia; quæ ad titulum de injuriis apte rejicitur, cum proprius desit in Jure nostro. Ætas spectatur in conferendis Ordinibus, beneficiis & dignitatibus, in contrahendis matrimoniis, in judiciis civilibus & criminalibus. De his inscribitur titulus de *delictis puerorum*, id est, impuberum, qui dein post an. 14. appellantur *adolescentes* seu *minores*. Conf. L. I. §. 184. n. III. & Lib. IV. §. 53. Relate ad ætatem fit etiam distinctio inter delicta omissionis, & commissionis: inter castigationem paternam, & pœnam legalem, eamque ordinariam & extraordinariam. Multa dein in pœnis imponendis relinqui debent arbitrio judicis ob variam capacitatem doli, gravitatem & circumstantias delicti. Hinc impuberes pœna ordinaria raro afficiuntur. S. Gregorius M. animadvertit, pueros, quos ætas impubes uti fere a delictis carnis, sic etiam a pœnis securos red-

dit,

dit, non perinde ab aliis delictis & pœnis esse immunes. *Quis audeat affirmare, furta, mendacia, perjuria non esse peccata? at his plena est puerilis ætas.* Addit: *Quamvis in eis non ita, ut in majoribus punienda videantur.* Ex quo inferunt, pœnam ordinariam legis regulariter impuberibus non infligi. Si homicidio culposo imposita est multa pecuniaria, idque committatur ab impubere, ea ab ejus patre exigi non potest. c. 2. eod. ibi: *Quoniam in pueris relinqui solet inultum, quod in aliis provectioris ætatis humanæ leges dicunt severius corrigendum.* De minoribus, quibus ob infirmitatem judicii multis casibus datur restitutio in integrum, Imperator ait: *Malorum mores infirmitas animi non excusat.* l. 1. C. Si adversus delict.

§. 249. *Clericus venator* censeri non potest, qui relaxandi animi causa placidæ venationi vel aucupio indulget sine immodico sumtu, absque detrimento muneris Ecclesiastici, aut honestatis vel mansuetudinis Clericalis. Unde SS. Concilium Trident. Sess. XXIV. c. 12. de ref. non simpliciter a venationibus, sed ab *illicitis* venationibus abstinere vult Clericos. Res in se illicita & mala non est, imo etiam longe melior, quam indulgere lusibus, spectaculis & theatris, compotationibus, vanis conventiculis: habet eadem exercitationem corporis, & relaxationem animi, modo gravibus studiis ante intenta mens fuerit, quam venationis studio relaxanda dicatur. Fieri sane potest, ut ex consuetudine regionum, ac temporum omnis absit populi offensio, imo omnis cesset causa, ob quam Clericis venatio interdicta censetur (*a*). Ex his explicandi sunt Canones bini, qui afferuntur tit. de Clerico venatore & canon. 8. cum sequentibus, quos Gratianus congessit dist. 86.

(*a*) *Has*

(a) *Has causas congessit nostra memoria Serenissimus Henricus Cardinalis Eboracensis in Synodo Tusculana an.* 1763. *p.* 2. *c.* 6. *art.* 11. *his verbis:* „Prima est frequens, quod in hujusmodi venationibus occurrit, perpetrandi homicidii, adeoque incurrendæ irregularitatis periculum. Secunda est propriæ vitæ discrimen, quod Clerico venatori vel a feris vel ab aliis venatoribus imminet. Tertia est, quia propter clamorem ac tumultum venatio hujusmodi plurimum Clericalem modestiam dissolvit, & dehonestat; & ob tubarum clangorem, strepitumque hominum, ac belluarum, & immitem sanguinis ferarum effusionem quandam belli speciem præsefert, & asperitatem quandam ac truculentiam in venatorum animis excitat, quæ Ecclesiasticæ lenitati omnino adversatur. Quarta est, quia Clerici his venationibus addicti divina negligunt officia; aliaque Ecclesiastica munia, quæ obeunda ab iisdem essent, obire recusant. Quinta demum est, quia Ecclesiastici proventus in pauperes aliosque pios usus a Clericis erogandi, in rebus ad venationem hujusmodi necessariis comparandis, conservandisque facile dissipantur: quare locum hic habet justissima illa Christi admonitio: Non est bonum, sumere panem filiorum, & dare canibus.“ *Animadverte* 1. *Ex hac descriptione patet, justam esse receptam venationis divisionem in* moderatam, *seu placidam, &* clamorosam. 2. *Dici non potest, quod illicita etiam venatio per Canones prohibita sit ob periculum homicidii; proindeque Clericus venationi intentus, siquod omnino casuale homicidium per ipsum fieret, ob id non fieret irregularis.*

§. 250. *Clericus percussor* est, qui ex iræ impetu mox in verbera, aut etiam acerbiores justo objurgationes prorumpit; sic enim a Patribus passim explicantur verba Pauli I. Tim. III. 3. & Tit. I. 7. dum vetat Episcopum eligi *percussorem.* Id extendi solet ad alios Clericos. Si quævis immoderata, aut injusta percussio repugnat præcepto quinto Decalogi,

logi, ea multo magis abhorret a gravitate & lenitate ſtatus Clericalis, & pœnæ temporariæ ſuſpenſionis a celebrando ſacrificio, ac demum depoſitionis ſubjacet. c. 1. & 2. de Clerico percuſſore. Peccare ea in re poteſt Clericus, tum quando aliorum errata corrigit, tum quando diſcentes inſtruit. *Paſtores facti ſumus* (inquit S. Gregorius M.), *non percuſſores. Nova vero atque inaudita eſt iſta prædicatio, quæ verberibus exigit fidem.* can. 1. diſt. 45. quo loco plura affert Gratianus hanc rem illuſtrantia.

§. 251. De *Clerico maledico* juſtiſſime reſcripſit Clemens Papa III. in hunc modum: *Cum Clericus multis coram adſtantibus verba quædam in depreſſionem officii & beneficii noſtri protulit, ipſum a temeritate ſua compeſcas: ut pœna illius aliis terrorem incutiat, ne de cetero in Romanam Eccleſiam in talia verba prorumpant.* Tenetur Pontifex omni jure tueri auctoritatem & dignitatem ſuam; ac dici non poteſt, quantopere de auctoritate detrahatur ejus, in quem maledicta, convicia, contumeliæ jactantur impune. Siquis cogitet, Pontificem ſic decidere in cauſa propria, expendat, quæſo, quæ hac de objectione ſcripta a me ſunt in libello Iſagogico §. 94. (*b*). Quodſi juſtam ſubiit pœnam Clericus, qui in depreſſionem muneris Pontificii *multis adſtantibus* convicia protulit; quam pœnam coram Judice vivorum ac mortuorum ſubibunt ii, qui non verbis, quæ cito prætervolant, ac diſſipantur in aere, ſed impreſſis libris ac typis non unum Vicarium Jeſu Chriſti, ſed totam prope Apoſtolicam eorundem ſeriem ſumma temeritate impetunt, violantque, atque ita impetunt, ut maledicta ſua publicis typis & *publica*, ac manifeſta toti orbi, & *perpetua* eſſe curent.

(*b*) *Ele-*

(*b*) *Eleganter differit in hanc fententiam S. Auguftinus can.* Paratus. 2. XXIII. q. 1.: Paratus debet eſſe homo juſtus & pius, patienter eorum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit. *Sed addit:* Iſta præcepta magis ad præparationem cordis, quæ intus eſt, pertinere, quam ad opus, quod in aperto fit; ut teneatur in ſecreto animi patientia cum benevolentia, in manifeſto autem id fiat, quod eis videtur prodeſſe poſſe, quibus bene velle debemus. *Confer reliqua ibidem.*

§. 252. Exaſperatur pœna Clerici, qui ob delictum ſubjectus cenſuræ excommunicationis, ſuſpenſionis vel interdicti, adeoque a divinis miniſteriis prohibitus ac repulſus, divina tamen miniſteria attrectare audet; atque hoc eſt, quod exponitur titulo *de Clerico excommunicato, depoſito, vel interdicto miniſtrante;* juſtum eſt enim, ut Eccleſia creſcentem contumaciam ac contemtum poteſtatis clavium acerbioribus vindicet pœnis. Hinc deciditur I.: Clericus, qui ſciens ſe eſſe excommunicatum, ſuſpenſum vel perſonaliter interdictum, culpabiliter exercet actum Ordinis, fit irregularis ipſo facto (*c*), ac privari poteſt omnibus beneficiis, quæ habet, & perpetuo deponi, niſi monitus ſine dilatione ad frugem redierit. c. 3. & 6. cit. tit. Deciditur II. Quicunque Epiſcopus, presbyter, Diaconus vel alius Clericus, depoſitus vel degradatus *per contemtum & ſuperbiam aliquid de miniſterio ſibi interdicto agere præſumſerit, & poſtea ab Epiſcopo ſuo correptus, in incepta præſumtione perduraverit, modis omnibus excommunicetur; & quicunque cum eo communicaverit, ſimiliter ſe ſciat excommunicatum.* Pertinet hoc ad omnem contumacem violationem cenſuræ. Additur enim: *Similiter de Clericis, laicis, vel feminis excommunicatis obſervandum*

dum est. Quodsi aliquis ista omnia contemserit, & Episcopus minime emendare potuerit, Regis judicio ad requisitionem Ecclesiæ exilio damnetur. c. 1. & 2. de Clerico excom.

(c) *Irregularitas in antiquis Canonibus exprimitur per æquipollentes formulas, ut Clericus perpetuo ab altaris ministerio removeatur, vel deponatur ab officio sacerdotali, &c. quemadmodum animadverti Lib. I. Decret.* §. 407. *in nota. Habetur tamen ipsa vox* irregularitatis *c.* 1. *de sent. & re jud. in* 6. *& c.* 18. *c.* 20. *de sent. excom. in* 6.

§. 253. Deciditur III. Collatio beneficii facta excommunicato non valet. c. 7. de Cler. excom. nisi tempore collationis absolutus jam fuerit. c. 8. eod. Conferentes autem tali beneficium suspenduntur a beneficiorum collatione, *donec super hoc veniam consequi mereantur; ut puniantur in hoc, in quo delinquere consueverunt.* c. 7. IV. *Qui scienter in loco celebrat supposito interdicto (nisi super hoc privilegiatus existat, aut a jure sit concessum eidem: irregularitatem incurrit: a qua nequit per alium, quam per Romanum Pontificem liberari, & adeo efficitur ineligibilis, quod nec ipse ad eligendum cum aliis debebit admitti.* c. 18. de sent. excom. in 6. Imo Clerici celebrantes in loco interdicto *sunt Ecclesiasticis beneficiis spoliandi: Monachi vero vel moniales in arctioribus monasteriis ad peragendam pœnitentiam detrudendi.* c. 7. de Cler. excom. (*d*).

(*d*) *Animadverte* 1. *qui latam censuram ignorans divina celebrat, a pœna irregularitatis & depositionis excusatur, vel ad cautelam obtinet dispensationem. c.* 9. *de Clerico excomm. qui de lata in se sententia dubitat, potius abstinere debet, quam sacramenta Ecclesiastica pertractare c.* 5. *eod.* 2. *Si magna est multitudo Clericorum,*

qui non obstante censura celebrarunt divina, mitigatur pœna depositionis. c. 4. eod. 3. Excommunicationis vox simpliciter prolata denotat majorem; non tamen fit discrimen hoc loco, utrum toleratus fuerit, an non toleratus, qui ea non obstante actus Ordinis exercuit. De minore excommunicatione agitur c. fin. eod. uti exponetur ad tit. de sent. excomm.

§. 254. Aliud est Clericorum delictum, quo Hierarchiam Ordinis perturbant, si, cum ordinem inferiorem obtineant, ministrent in superiore nondum suscepto. De *Clericis* agit Rubrica: *De Clerico non ordinato ministrante.* Pœna est, 1. ut talis ipso facto, ac perpetuo irregularis fiat ad Ordines superiores suscipiendos. 2. Ut in Ordine etiam suscepto biennio vel triennio sit suspensus arbitrio Episcopi (*e*). 3. Beneficium Ecclesiasticum postea ex misericordia, sive ex dispensatione Episcopi obtinere poterit, qui ut securius hanc ei gratiam facere possit, prius de pœnitentia agenda diligentem circa delinquentem habere curam debet. c. 2. cit. tit. Hæc ad Clericos pertinent, etiam minorum Ordinum; nulla enim fit distinctio in Rubrica.

(*e*) *Quia in c. 2. cit. tit. de Diacono, qui missam præsumsit celebrare, dicitur:* A diaconatu quoque biennio vel triennio — maneat suspensus; *putant aliqui, eundem hoc interea tempore alios infra diaconatum Ordines licite exercere; cum pœnalia extendi non debeant c. 15. de R. J. in 6. At enim c. 1. eod. de eo, qui aliquod divinum officium exercuerit non ordinatus, dicitur:* Propter temeritatem abjiciatur de Ecclesia; *quod non excommunicationem, sed exclusionem ab omni ministerio Ecclesiastico denotat. Accedit, quod tempore suspensionis pœnitentiam agere debeat. Ceterum patet ex hoc titulo, noscendas esse functiones singulis Ordinibus proprias, quas recensui Lib. I. Tit. XI.*

§. 255.

§. 255. Posteriorum ætatum Pontifices gravissimas ediderunt Constitutiones contra eos, qui cum presbyteratus Ordinem non susceperint, sive Laici sive Clerici, Missæ sacrificium celebrare, aut sacras excipere confessiones audent. Clemens VIII. in Const. *Etsi alias.* data 1. Dec. 1601. decrevit, ut talis *a Judicibus S. Inquisitionis vel locorum Ordinariis tanquam Ecclesiæ misericordia indignus a foro Ecclesiastico abjiciatur, & ab Ordinibus Ecclesiasticis, siquos habuerit, rite degradatus statim curiæ seculari tradatur, per judices seculares debitis pœnis plectendus.* Urbanus VIII. an. 1628. die 23. Martii in Constit. *Apostolatus officium.* declaravit, decrevitque, ut talis, de quo dictum est, *ætate minori viginti quinque annis non excusetur,* quo minus eidem Clementis constitutioni subjiciatur, *dummodo vigesimum suæ ætatis annum compleverit.* Benedictus XIV. an. 1744. in Const. *Sacerdos in æternum.* præscripsit modum procedendi contra ejusmodi non promotum. An. 1757. die 2. Augusti in Const. *Quam grave.* docet modum procedendi contra eum, qui statim istiusmodi crimen confitetur. Eodem anno in Const. *Divinarum, humanarumque.* data 5. Augusti decidit, quod confessio facta in primo interrogatorio a Reo, se celebrasse &c. illi non suffragetur ad evadendam sententiam traditionis brachio seculari. Epitomen harum Constitutionum recenset Guerra Tom. I. pag. 35.

§. 256. *Per saltum promotus* dicitur, qui unum, pluresve accipit Ordines, omisso medio seu inferiore, etiam ex minoribus quopiam, aut prima tonsura; quia & ipsa est gradus quidam, & Ordo clericalis. c. 11. de ætat. & qual. Ejusmodi promotio per saltum graviter illicita est, etsi valida

 cen-

cenſeatur, niſi quod Epiſcopatus eſſentialiter præ-requirat presbyteratum. c. 10. in fin. de exceſſib. Prælat. Pœna promotionis eſt, ut promotus ab eo Ordine, quem per ſaltum ſuſcepit ſcienter vel ignoranter, ipſo facto ſit ſuſpenſus. c. un. cit. tit. ac proinde irregularis fiat, ſi miniſtret in Ordine ſic ſuſcepto, aut in prætermiſſo. Concil. Trid. ſeſſ. XXIII. c. 14. de ref. ſic decernit: *Cum promotis per ſaltum, ſi non miniſtraverint, Epiſcopus ex legitima cauſa poſſit diſpenſare.* Adde Can. Un. diſt. 52.

§. 257. *Furtive ordinatus* cenſetur is, qui ſine licentia Epiſcopi ſe ordinandis immiſcet, & ſic ſubreptitie ordinatur, aut qui eodem die ſine diſpenſatione cum minoribus ſubdiaconatum, vel duos majores ſuſcipit Ordines. c. 1. 2. 3. de eo, qui furtive (*f*). Sic ordinatus ab exercitio Ordinis furtive ſuſcepti perpetuo ſuſpenſus eſt; proinde ſi in eo miniſtrat, fit irregularis. Epiſcopus impoſita condigna ſatisfactione cum tali diſpenſat, niſi acceſſum furtivum ſub excommunicatione prohibuiſſet, aut ordinatus pœnitens religionem ingrediatur.

(*f*) *Qui licentiam ab Epiſcopo obtinet per ſub - vel obreptionem, tacendo e. g. ſtatum ſervilem, conjugalem, aut fingendo licentiam Superioris regularis, neſcio an differat ab eo, qui ſine licentia ordinatur.*

§. 258. *Exceſſus Prælatorum*, qua talium ſiti ſunt in abuſu poteſtatis & jurisdictionis, cujus limites contra ſubditos excedunt: *Exceſſus ſubditorum* in abuſu libertatis contra debitam Prælatis ſubjectionem & reverentiam. I. *Prælati majores Ordinis Epiſcopalis* excedunt vexando inferiores iniquis exactionibus, injuſtis cenſuris, imminuendo eorum jura, negligendo privilegia. Religio-

ſorum

sorum præsertim mendicantium & exemtorum contra Episcopos gravamina referuntur quindecim c. 16. de excess. Præl. septendecim c. 17. eod. triginta Clem. un. eod. II. *Prælati Episcopis inferiores* excedunt jura Episcopis reservata usurpando, ceu uniendo Ecclesias, cognoscendo causas matrimoniales, imponendo pœnitentias publicas, concedendo indulgentias, interdictum violando. c. 8. 12. fin. eod. III. *Subditi* excedunt, si suo arbitrio attentant, quod sine auctoritate Superioris perfici non potest, e. g. instituendo capitulum, jura collegii prætendendo c. 14., Superiori negando honorem, titulumve debitum, eundem trahendo ad judicia secularia, vel recurrendo ad eadem, ut Superioris auctoritas eludatur c. 15. eod. Ceterum officia subditorum Prælatis etiam majoribus Ordinis Episcopalis præ oculis habenda sunt. Nam, ut inquit S. Leo relatus can. *Qui scit.* 14. II. q. 6. *qui scit, se quibusdam esse præpositum, non moleste ferat, aliquem sibi esse prælatum: sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat: & sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre; ita non audeat alii importabile onus imponere.*

TITULUS XXXII.

DE NOVI OPERIS NUNTIATIONE.

TITULUS XXXIII.

DE PRIVILEGIIS, ET EXCESSIBUS PRIVILEGIATORUM.

ARGUMENTUM.

I. Notio nuntiationis novi operis & effectus. §. 259. *II. Privilegium ejusque tractatio revocatur ad Theoriam de Legibus & Constitutionibus.* §. 262.

§. 259. Fit non raro, ut quis jure suo in aliorum præjudicium utatur, aut ab aliis præjudicii illati vel inferendi obtentu in usu sui juris turbetur. Binæ species istiusmodi delicti proponuntur in novo opere ædificando, & in usu vel abusu privilegiorum. Eas species proin conjungi uno loco, incongruum non est. Delicta sunt enim unius veluti generis, etsi vix pariant actionem criminalem.

§. 260. *Novum opus* censetur, siquis in suo, vel alieno fundo novum moliatur ædificium, aut prioris formam immutet in præjudicium alterius. *Nuntiare novum opus* nihil est aliud, quam prohibere istiusmodi constructionem, vel mutationem ædificii, quæ jam inchoata, aut certe præparata est. Hæc prohibitio fieri potest auctoritate Judicis, vel privato cujusque jure, nempe aut *verbis* ab eo, qui præjudicium timet, aut *re*, si, quod in *nostro* fundo ædificatur, id destruatur; cum hæc sit possessionis defensio, quæ cuique privato concessa est; modo id contingat lite nondum pendente apud Judicem. Ex his patet: alia est nuntiatio novi operis *publica*, quæ fit auctoritate Judicis, alia *privata*, eaque *verbalis*, vel *realis*. Quæ olim fiebat jactu lapilli, hodie in usu non est. Privata verbalis parum curari dicitur hodie. Quare re vel auctoritate Judicis opus est.

§. 261. Nuntiato novo opere effectus est: I. ædificans pergere non potest, aut si pergat, suis sum-

ſumtibus ædificationem tenetur demoliri, niſi notorie injuſta fuerit nuntiatio (*a*). II. Si Nuntiatus cautionem offert de demolitione in eventum, quo litem in judicio perderet, per ſe optionem habet Nuntians, utrum eam admittere velit, aut ſe obligare, quod intra tres menſes præjudicium juris ſui in judicio probaturus ſit. c. 4. de Nunt. N. O. Elapſo trium menſium termino Nuntiatus pergere poteſt in ædificando: Nuntians vero in proſequenda cauſa, ſi jus ſuum intra trimeſtre plene non probavit (*b*). III. Nuntians ex injuſta nuntiatione tenetur de dolo, actione injuriarum, aut interdicto, *ne vis fiat*, vel interdicto, *uti poſſidetis*. Lib. II. Decret. §. 175. (*c*).

(*a*) *Utrum verbalis privata nuntiatio hunc effectum operetur, valde dubium eſt, ſi nihil obſtitit, quo minus Nuntians Judicem adire, & mandatum inhibitorium impetrare potuerit. C. 1. de N. O. N. fit mentio de verbali nuntiatione conjuncta cum appellatione ad Papam. c. 2. de ſola verbali privata nuntiatione id videtur ſtatui. c. 3. eod. fit mentio de nuntiatione publica.*

(*b*) *Hæc deciſio ſuam habet exceptionem; tenetur enim Nuntians admittere cautionem, ſi ipſius jus liquidum, aut valde veriſimile non ſit; ſimulque ædificans ex dilatione pateretur damnum, uti ſi menſes hyemales inſtarent.*

(*c*) *Doctrina de N. O. N. petita eſt ex legibus civilibus, uſum tamen habet in foro eccleſiaſtico etiam circa novas ædificandas Eccleſias; ac Religioſi præſertim non tolerant, ædes vicini altius attolli, aut feneſtras in illis aperiri, ut in hortos ipſorum, vel areas proſpectus pateat, ex ea etiam cauſa, ne Religioſis præſertim Monialibus liber ſit proſpectus ad vicinas Laicorum feneſtras, præcaveaturque occaſio vani aut periculoſi commercii. Pontifex c. 1. de N. O. N. generalem tradit regulam de uſu legum civilium in foro ſacro, dicens:* Sicut leges non dedignantur ſacros Canones imitari; ita & ſacro-

rum ſtatuta Canonum Principum Conſtitutionibus adjuvantur. *Regulas de uſu Jurium utriusque fori, ac de mutuo ſubſidio propoſui in libello Iſagogico* §. 168. *ſeqq.*

§. 262. *Privilegii* notio refertur 1. ad eum, qui illud concedit, diciturque conceſſio juris ſpecialis permanentis facta a Superiore in perſonam vel rem contra vel præter jus commune. 2. Refertur ad eum, cui conceditur, vel quod conceditur; ſicque eſt jus ſpeciale permanens conceſſum a Superiore perſonæ vel rei contra vel præter jus commune. 3. Sumitur vel *latius*, uti complectitur etiam Conſtitutiones perſonales Principis, beneficia legis, jura ſingularia, quamlibet prærogativam præ aliis, etſi ordinario jure competat: 4. vel *ſtrictius*, uti ab his diſtinguitur per conceſſam a jure communi exemtionem perſonæ vel rei quoad plures actus ſimiles. In quavis notione inſunt tot propemodum notæ, ac in notione legis, in qua ſpectatur ipſa eſſentia, dein materia, forma, ſubjectum activum & paſſivum, demum effectus, interpretatio, ceſſatio. Hoc loco ſpeciatim agitur etiam *de Exceſſibus Privilegiatorum.* Ad theoriam legis privilegia reducuntur etiam in can. *Privilegia.* 3. diſt. 3. ibi: *Privilegia ſunt leges privatorum, quaſi privatæ leges.*

§. 263. Eſſentia privilegii ſita eſt in conceſſione *juris ſpecialis permanentis*, vel in ipſo tali jure. I. *Jus* ſumitur hoc loco pro *facultate*, non *neceſſitate* morali; nemo enim uti cogitur privilegio ſuo. c. 6. De privil. niſi conceſſum ſit intuitu totius ſtatus, aut communitatis. c. 12. De foro competente. Juri reſpondet obligatio, ſaltem negativa non impediendi ejus uſum. Privilegium ergo

ergo respectu aliorum est lex, qua prohibentur privilegiatum turbare. II. Est autem hoc jus *speciale;* quod proinde *trahi non debet ad exemplum.* §. 6. Inst. de N. G. & Civ. nec ad alias personas, aliosve casus, quam formaliter aut virtualiter expressos extendi potest (*d*). III. Est praeterea jus *permanens*, sive ad plures actus similes se extendens. Sic differt a dispensatione, & a constitutionibus tum odiosis, quae tendunt ad novam pœnam pro casu singulari a Principe extra ordinem decretam, tum favorabilibus, qualis est abolitio criminis, aggratiatio (*e*). *Permanens* dicitur jus, quatenus ad plures actus similes pertinet; quod non obstat, quo minus privilegium in *perpetuum* & *temporale* dividatur.

(*d*) *Exempla virtualis extensionis sunt: concessa facultas testandi extenditur ad jus faciendi codicillum: facultas dispensandi in votis extenditur ad facultatem eadem commutandi.*

(*e*) *Hoc sensu Cicero l.* 3. *de Legibus ait:* Majores nostri ferri leges in privatos homines noluerunt.

§. 264. *Materia* privilegii est, quidquid honeste concedi potest, modo subjectum sit potestati concedentis. Ea spectata privilegium est *affirmativum* e.g. dandi suffragium in aliena Ecclesia: vel *negativum* e. g. non solvendi decimas: est *praeter jus*, quo singularis conceditur gratia, per se non competens; aut contra jus, cui privilegiatus per se subjicitur. Prius illud etiam non subdito concedi potest, modo materia sit in potestate concedentis. Fit aliquando, ut majoris securitatis gratia, ad tollendas anxietates vel aliorum molestias, privilegiis inserantur, quae jure communi competunt; unde vocant privilegia *secundum jus*, non inepte

penitus; quia talis declaratio vel aſſecuratio inſtar ſpecialis gratiæ eſt. Spectata materia privilegium *favorabile* dicitur, aut *odioſum*, quod redundat in præjudicium juris, vel hominis.

§. 265. *Subjectum activum*, uti legis, ſic & privilegii eſt Princeps vel Superior, ſcilicet is, qui legem poteſt condere, adeoque etiam eximere a lege, aut qui concedere poteſt gratias præter jus, aliosque obligare, ne gratia affectum, ſeu privilegiatum in uſu gratiæ impediant. Relate ad Superiorem privilegium conceditur *motu proprio*, vel *ad inſtantiam* (*f*) ſic, ut ſit *clauſum in corpore Juris*, vel *ſpeciali conceſſione* indultum: *gratioſum*, ſeu ex pura liberalitate datum; vel *remuneratorium*, qualia fere ſunt privilegia Religioſorum: aut *oneroſum* ſeu conventionale, per modum contractus cum reciproco onere. Ad jus concedendi privilegia pertinet itidem jus ea confirmandi, innovandi, authentice interpretandi, juſta ex cauſa revocandi. Conf. Lib. I. Decret. §. 111. Lib. II. tit. ult. de confirmatione utili vel inutili.

(*f*) *Privilegia clauſa in corpore Juris fere ſunt beneficia legis tum* generalia, *ceu reſtitutionis in integrum, inventarii, ordinis, diviſionis, tum* ſpecialia, *conceſſa certis hominum claſſibus, ceu mulieribus, Academicis &c. quæ* jura ſingularia *potius ſunt, quam privilegia. Conf. Cujac. Obſerv. XV.* 8. *De conceſſione motu proprio vel ad inſtantiam conf. tit. de Reſcriptis. Lib. I.* §. 201.

§. 266. *Subjectum paſſivum*, cui privilegium conceditur, eſt ſubditus, ſi id eſt contra jus: vel alius, cui circa materiam privilegii eadem poteſtas non competit, quæ concedenti. Eſt dein per-

perſona, vel res, uti privilegium perſonæ inhæret, vel rei ſeu cauſæ. Hinc alia ſunt privilegia *perſonalia*, alia *realia*, veluti conceſſa locis, academiis c. 2. de Privil. in 6. Sedibus patriarchalibus, primatialibus, metropolitanis. c. 1. & c. 23. de Privil.

§. 267. *Forma* privilegii non conſiſtit in publica promulgatione, ſed inſinuatione & acceptatione privilegiati, cum ſit inſtar donationis. c. 17. de Præb. in 6. Emergente lite ſatis eſt privilegia in authentica forma edere in judicio. c. 7. X. & c. 7. eod. in 6. Præterea forma ſita eſt in *conceſſione* Superioris facta ſcripto, aut oraculo vivæ vocis, & quidem vel *primo & per ſe*, vel per *communicationem*, qua privilegium uni ſimpliciter conceſſum extenditur ad alium, duplici modo: 1. abſolute, *pariformiter*, ſeu æque principaliter; quo fit, ut privilegium uni ademtum non cenſeatur ob id alteri etiam ademtum: 2. *relative*, ita ut ſi tale privilegium minuatur vel extinguatur in principali, hoc ipſo etiam minuatur vel extinguatur in altero, quocum ſic communicatum fuit. In hunc modum cum Religioſis communicant in aliquibus familiares eorum. *Conſuetudo* & *præſcriptio* non formæ & modi ſunt acquirendi privilegii, ſed ipſæ potius vim privilegii aliquando obtinent per leges. c. 13. de Judic. c. 9. de Offic. jud. ord. c. 13. de foro comp.

§. 268. *Effectus* privilegii conſiſtit in facultate, non vero in neceſſitate eo utendi §. 263. & uſu legitimo; qui in eo turbatur vel impeditur, habet actionem tum perſonalem *injuriarum*, tum *realem*, utilem *confeſſoriam*, uti pro aſſerendis aliis

aliis juribus: præterea utile interdictum *uti possidetis*. Aliquando actori privilegium opponitur in vim *exceptionis peremtoriæ*, vel *dilatoriæ*. Ac tenentur Judices, privilegiatos defendere in suis juribus c. 4. & c. 26. eod.

§. 269. Pro legitimo privilegiorum usu requiritur eorum genuina interpretatio. Regulæ sunt: I. Authentica interpretatio peti debet a Principe, si mora patitur eum consuli. Sic c. 8. Pontifex declarat, diversa esse, sub *jure*, & sub *protectione* B. Petri, seu Ecclesiæ Romanæ existere. Adde c. 18. (g). II. Interpretatio doctrinalis sic fieri debet, ut spectata materia privilegium quidpiam speciale operetur contra vel præter jus. c. 30. & 33. III. Inhærendum est proprietati verborum secundum communem acceptionem & stilum curiæ, ex qua privilegium emanavit. c. 17. IV. Latæ interpretationis sunt privilegia mere favorabilia c. 22. clausa item in corpore Juris, concessa in favorem religionis, causæ piæ, boni publici, in remunerationem meritorum, vel cum adnexo onere reciproco, motu proprio, & certa scientia. V. Extra hos casus strictæ interpretationis sunt privilegia, quæ derogant juri, statuto, consuetudini præter jus introductæ. Exempla extant in c. 19. 21. 31. X. & c. 5. in 6.

(g) *De exemtione a jurisdictione Ordinariorum multa declarat Pontifex c.* 14. 16. 17.

§. 270. *Abusus* privilegiorum, seu Excessus Privilegiatorum contingunt: I. Si privilegium ad personas, locum, & tempus contra intentionem id concedentis extenditur. c. 5. & c. 9. II. Si ex privi-

privilegio ſumitur occaſio liberius delinquendi. III. Siquis contra finem privilegii agat, uti ſi canonicus negligat ſtudia, quorum cauſa abeſſe poteſt a loco beneficii. c. 12. De clericis non reſid.

§. 271. Amittuntur privilegia I. *ipſo facto*, nempe interitu rei totali, aut perſonæ, uti ea realia ſunt, aut perſonalia. c. 2. de relig. domib. c. 25. in fin. de V. S. c. 7. de R. I. in 6., vel lapſu temporis, ad quod conceſſa fuerunt, vel defectu conditionis, ſub qua competebant; dein renuntiatione expreſſa, vel tacita per non uſum, quando leges ita ſtatuunt (*h*), vel per uſum contrarium, ſi alter uſucepit libertatem (*i*).

(*h*) *Id leges ſtatuunt de Nundinis & ſervitutibus ruſticis l. pen. C. de Servit. l. 1. D. de Nundinis. In aliis negotiis id non procedit, niſi is, in cujus præjudicium cedit privilegium, libertatem uſucapiat. l. 6. D. de Servit. præd. urb.*

(*i*) *C. 6. c. 15. de Privil. Alia Privilegia, quæ mere favorabilia ſunt, nec in aliorum cedunt præjudicium, non uſu, vel uſu contrario non extinguuntur; quia in actibus meræ facultatis locum non habet præſcriptio.*

§. 272. II. Amittuntur privilegia revocatione concedentis, ſucceſſoris, aut Superioris privilegiato intimata. c. 1. de Conſt. in 6. & c. 1. de R. I. Indignum eſt autem, & alienum a dignitate Principis, *ſine gravi & juſta cauſa* auferre privilegia, etiam mere gratioſa, a ſe vel anteceſſore conceſſa, niſi iis adjecta fuerit clauſula: *Ad beneplacitum noſtrum*; ac ne iſtuc quidem Princeps temere mutare debet. In aliis privilegiis ſine ejusmodi clauſula conceſſis, & acceptatis ſpectanda eſt ratio conventionis, & donationis, quæ pro libitu partis unius

unius revocari non poteſt. Juſtæ revocandi cauſæ ſunt I. Abuſus privilegii. can. *Ubi iſta.* 7. Diſt. 74. c. 24. de Priv. c. 45. de ſent. excomm. II. Si privilegium paulatim vergit in nimium præjudicium aliorum c. 9. de Decimis. III. Exigente neceſſitate publica, vel utilitate evidente.

TITULUS XXXIV.

DE PURGATIONE CANONICA.

TITULUS XXXV.

DE PURGATIONE VULGARI.

ARGUMENTUM.

I. Purgationis canonicæ uſus, forma, effectus. §. 273.
II. Purgationes vulgares reprobatæ ſunt a Summis Pontificibus. §. 276.

§. 273. *Uſus purgationis canonicæ* tanquam torturæ ſpiritualis, quæ fit exacto juramento, eſt, cum quis diffamatus, aut ſuſpectus eſt de crimine, aut de impedimento, ob quod ad Ordines aut beneficia promoveri nequit, idque crimen aut impedimentum defectu accuſatorum, teſtium aliarumve probationum non aliter detegi, nec ejus ſuſpicio aut macula aliter abſtergi poteſt. Eſt ergo hæc purgatio genus probationis ſubſidiariæ ratione delictorum, uti paſſim ex capitulis tituli colligitur, & ratione impedimentorum. c. 14. de purgat. can. Non indicitur ex levi cauſa, aut temerario delicti rumore c. 12. nec ſuper crimine notorio aut lite pendente c. 15. Locum contra iniquam indictionem habet appellatio c. 6. Maxime adhibetur apud perſonas, quorum bona fama neceſſaria eſt. c. 2. & 10.

& 10. h. t. & can. *Non ſunt.* 56. XI. q. 3. aut propter ſcandalum abolendum etiam Monialibus & Laicis imponitur. c. 3. & 6.

§. 274. *Forma purgationis canonicæ* conſiſtit I. in juramento diffamati aut ſuſpecti *de veritate*, ſcilicet quod non commiſerit objectum crimen, vel non laboret defectu, de quo ſuſpectus habetur. Judex enim in cauſis arduis & criminalibus non Actori juramentum ſuppletorium, ſed Reo purgatorium concedit, modo tanta allata ſint indicia, quæ ad torturam ſufficiant; neque id Actor remittere, vel Reus, cui indicitur, referre poteſt (*a*). II. Conſiſtit in juramento Conpurgatorum *de credulitate*, quod ſcilicet credant, Reum verum jurare, & immunem eſſe a crimine vel macula, de qua redditus eſt ſuſpectus c. 5. in fin. & c. 13. h. t. Unde dicitur quis innocentiam ſuam oſtendere *cum ſeptima aut quinta manu ſui ordinis*, hoc eſt, cum ſeptem aut quinque conpurgatoribus, collegis ſuis, quibus infamati vita & mores explorati ſunt. *Numerus* Conpurgatorum varius eſt pro arbitrio Judicis, & gravitate cauſæ. Qualitates eorum nimis anxie inquiri non debent, modo ſint *bonæ famæ, nec in judicio pro criminibus condemnati.* c. 7. 9. 10. 11. Judicem monet Papa, ne, ſiqui Reo in purgando velint aſſiſtere, aliquam eis malevolentiam, vel indignationem oſtendat, neque eos impediat, vel ab aliis impediri ſinat.

(*a*) *Difficultatem ſæpe faceſſit formula juramenti Reo propoſita, ne de illis etiam delictis jurato reſpondere cogatur, de quibus nec diffamatus, nec ſuſpectus eſt. Conſ. c. 5. & c. fin.*

§. 275. *Effectus purgationis canonicæ* eſt, 1. vel abſolutio a crimine, & abolitio infamiæ ac ſcandali, ſi legitime facta eſt c. 8. & c. 10. (*b*), 2. vel condemnatio ad pœnam delicto proportionatam, ſi in purgatione deficit, id eſt, ſi jurare recuſat, aut conpurgatores non inveniat, qui de credulitate jurent. Sed morem adhibendi conpurgatores hodie vix adhiberi, paſſim dicitur. Qui autem jurare de veritate recuſat, pro convicto habetur.

(*b*) *Qui de crimine graviter diffamantur, fere ſuſpenduntur ab officio, aliquando etiam a beneficio c. 2. &* 10. *neque purgatione præſtita, ſi antea grave exortum eſt ſcandalum, illico reſtituuntur ad officium. c.* 10. *ibi:* Purgatione recepta beneficium ei reſtituere non poſtponas. In pœnam autem familiaritatis illius, quam cum hæreticis ſcienter habuiſſe dignoſcitur, eum ab officio volumus manere ſuſpenſum, donec ſcandalum ſopiatur, ita tamen, ut publice familiaritatem hæreticorum abjuret. Præcipias inſuper ei diſtricte, ut in prædicta & aliis villis circumpoſitis profiteatur & prædicet fidem catholicam, ac confundat & deteſtetur hæreticam pravitatem: ſic deinceps vitam ſuam bonis adornans operibus, ut infamia convertatur in bonam famam, & omne ſcandalum & ſuſpicio de catholicorum mentibus deleatur.

§. 276. *Purgatio vulgaris* eſt probatio criminis vel innocentiæ ſuperſtitioſa, vulgi obſervantia & moribus olim introducta, per duellum, attactum ferri candentis, per aquam frigidam, calidam, alioſque modos, quos vocabant *Judicia Dei*, ex temeraria fiducia, quod Deus innocentiæ adſtiturus ſit per miraculum (*c*). Canones Conciliorum generalium, ac Decreta Ponficum ſemper obſtiterunt iſtiusmodi mori tentandi Deum, ac ſæpe

etiam

etiam innocentes condemnandi, uti patet ex c. 2. de pur. vulg. ac toto eo tit. Concilia particularia, non confirmata a Pontificibus & capitularia, ac veteres Germanorum leges multa continent de hisce purgationibus, ad quas etiam referendum videtur c. 1. de purgat. canon. At vero Decreta Pontificium iisdem adversantia extant c. 8. de purg. can. et tot. tit. de purg. vulg.

(*c*) *Si Deus innocentiam aut crimen aliorum miris eventibus aliquoties comprobavit, uti in S. Petro igneo, in S. Cunegunde; non poterat ob id lege ordinaria exigi miraculum.*

TITULUS XXXVI.

DE INJURIIS ET DAMNO DATO.

ARGUMENTUM.

I. Notio injuriæ, & pœnæ §. 277. *II. Damnum injuria datum, ejusque reparatio* §. 282.

§. 277. *Injuria* latissime nuncupatur id omne, quod non jure fit, etsi quis animum nocendi non habeat. l. 1. D. de Injur. Minus late est violatio juris imperfecti: strictius ac proprio significatu violatio juris perfecti, quod homini competit in corpore, & membris, in rebus corporalibus, vel incorporalibus, in existimatione & honore. Speciatim injuria restringitur ad violationem nominis, famæ, honoris. cit. l. 1. ibi: *Specialiter injuria dicitur contumelia: contumelia autem a contemnendo* (*a*).

(*a*) *Ex Jure Nat. priv.* §. 84. *repetendæ sunt notiones huc pertinentes.* Existimatio *est aliorum de perfectione nostra iudicium, ceu de probitate, scientia, arte &c. Id si verbis declaratur,* laus; *si actibus externis,*

honor *dicitur.* Fama *eſt communis hominum ſermo de perfectione, vel imperfectione cujusdam: unde bona eſt fama, vel mala, quæ* infamia *nuncupatur. Bona fama alia* ſimplex, *qua quivis gaudet, qui pro malo, aut vili non habetur: alia* intenſiva, *quæ complectitur exiſtimationem &* gloriam, *ſeu conſentientem bonorum ac peritorum laudem. His oppoſita nomina fixas notiones non habent. Exiſtimationi vulgo opponitur* ignominia, *aut ſi Latium probaret vocem,* Vilipenſio, *ſita in judicio aliorum de imperfectione cujusdam, aut perfectionis defectu.* Obtrectatio *contraria eſt laudi; quia per eam de perfectione cujusdam detrahitur.* Vituperatio *eſt, qua alteri imperfectionem imputamus. Honori e contrario reſpondet* contemtus, *quo ſignificamus, alterum exiſtimatione indignum eſſe.* Ignominia *vel* contumelia *eſt quivis actus externus, quo judicium de imperfectione alterius declaramus. Non igitur nihil differunt contemtus & ignominia; ille indicat, quempiam carere perfectione: hæc imperfectionem alteri adſcribit, ob quam reprehendi poſſit. Contumeliæ non una eſt ratio, cenſeturque ſæpe convitium, exprobratio, irriſio, illuſio, ſubſannatio.* Calumnia *eſt ſermo, quo alteri imputatur imperfectio, qua non laborat, ejus exiſtimationi & laudi detrahendi cauſa.* Detractio *eſt ſermo, quo de exiſtimatione abſentis detrahitur tum falſa narrando, tum vera, ſed occulta vitia prodendo.*

§. 278. Dividitur injuria, uti exiſtimationi & honori opponitur, 1. in *verbalem* & *realem.* Ad verbalem refertur etiam ſcriptura, & *libellus famoſus*, ſeu injuria ſcripta, quo delictum infamans alicui imputatur; nec refert, utrum auctor nomen ſuum addiderit, an tacuerit. l. 5. §. 9. D. de Injur. Paſſim etiam *picta* aut *ſculpta* injuria ad verbalem refertur. Ad *realem* pertinet pulſatio, vulneratio, mutilatio &c.: II. in *mediatam*, & *immediatam*; hæc *directe* infertur perſonæ, quæ injuriam paſſa dicitur: illa infertur per perſonam conjunctam.

junctam: III. in *levem*, & *atrocem*, spectata qualitate ipsius læsionis, personæ læsæ & lædentis.

§. 279. Duplex ob injuriam competit actio, *criminalis*, quando pœna juris infligitur, non tendens in commodum ejus, qui injuria affectus est: *civilis*, quando læsus agit ad æstimationem injuriæ, eamque sibi applicari vult. Contra injurias verbales frequens est actio recantatoria, seu ad palinodiam, præsertim si inferior superiorem gravius læsit, & coram aliis. Ex qualitate personarum & injuriæ arbitratur Judex, quis sit adhibendus modus, ut existimationi ejus, qui injuriam passus est, satisfiat, nempe per declarationem honoris, revocationem, deprecationem. Secundum hæc principia in foro etiam ecclesiastico proceditur. De Clerico, qui injuriam intulit dignitati Pontificiæ, vide §. 251. In Concilio Carthaginensi decretum est, ut *Clericus maledicus* (*maxime in sacerdotibus*) *cogatur ad postulandam veniam*; *si noluerit, degradetur*, *nec unquam ad officium absque satisfactione revocetur*. can. *Clericus*. 5. dist. 46. Honorius P. III. graviter reprehendit Archidiaconum, qui Episcopum, suum esse Dominum negabat, contra fidem homagii præstiti, id est, contra fidelitatem, qua Clerici adstringuntur suo Episcopo. c. 15. de excess. Præl. ubi ex adjunctis patet, injuriam Episcopo illatam, non verbalem tantum, sed realem fuisse. Auctorem libelli famosi, qui latet incognitus, S. Gregorius M. ipso jure a communione Corporis Christi exclusum voluit; ac si eam pœnam violaret, ipso facto excommunicatum. can. 2. V. q. 1.

§. 280. Injuria seu contumelia in Deum, Deiparam, vel Sanctos commissa nuncupatur *blasphemia*, quæ est *interna*, vel *externa*, atque hæc

verbalis, aut *realis*; alia item *enuntiativa*, qua Deo quidpiam negatur, quod ei convenit, aut tribuitur, quod minime convenit; quæ eſt hæreſeos ſpecies & blasphemia *hæreticalis* dicitur: alia *imprecativa*, cum quis in Deum, Deiparam vel Sanctos malum imprecatur, aut eos convitiis vel maledictis inſectatur. Etſi autem quævis blasphemia atrox crimen ſit, gradus tamen atrocitatis poſſunt concipi.

(*b*) *Convitia in Deiparam vel Sanctos commiſſa in Dei injuriam redundare, & blasphemiæ loco habenda eſſe, dubium non eſt. c. 2. de Maledicis.* Sicut Deus, *inquit S. Thomas 2. 2. q. 13. art. 1.* in Sanctis ſuis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ in Sanctis ſuis efficit; ita & blasphemia, quæ fit in Sanctos, ex conſequenti in Deum redundat. *Id contingit etiam per injurias reales, ceu contumelioſa tractatione ſacrarum Imaginum, aut Chriſti cruci affixi, per picturam item aut ſculpturam contumelioſam, per accommodationem S. Scripturæ ad jocos ſcurriles.*

§. 281. Crimen blasphemiæ mixti fori eſt: in hæreticalem tamen ſolus Judex Eccleſiaſticus inquirit. c. 18. de hæret. in 6. In veteri lege blasphemi lapidibus obruti ſunt. Exod. XXIV. 16. Juſtinianus & Maximilianus I. in Legibus Imperii Wormatiæ conſtitutis an. 1495. art. 10. pœnam mortis blasphemantibus dictarunt (*c*). Jus Canonicum præter antiquiores pœnas can. *Siquis* 10. XXXII. q. 1. & in collectionibus canonum pœnitentialium expreſſas, inhæret Decretali Gregorii IX. c. 2. de Maled. ut blasphemus in *ſeptem diebus dominicis præ foribus Eccleſiæ in manifeſto, dum aguntur Miſſarum ſolemnia, exiſtens, ultimo illorum die dominico pallium & calceamenta non habeat, ligetus corrigia circa collum, ſeptemque præcedentibus ſextis feriis in pane & aqua jejunet,*

Eccle-

Ecclesiam nullatenus ingressurus &c. In Lib. VII. Decret. Extat Const. Julii III. de *Blasphemis & Aleatoribus*; & ex Concil. Lateran. sub Leone X. commemorantur *pœnæ blasphematorum cujuscunque generis, ordinis & qualitatis.*

(*c*) *Leges publicæ Imperii easdem recensent causas, ob quas Justinianus blasphemiam, & luxuriam contra naturam gravissime vindicandas edixit in Nov.* 77. *c.* 1. *ibi:* Propter talia enim delicta & fames, & terræ motus & pestilentiæ fiunt. - - - Sin autem & post hujusmodi nostram admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primum quidem indignos semet ipsos faciunt Dei misericordia: post hæc autem & legibus constitutis subjiciuntur tormentis. Præcipimus — in talibus permanentes delictis comprehendere, & ultimis subdere suppliciis. - - Ipse Præfectus si invenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges: primum quidem obligatus erit Dei judicio, posthæc autem & nostram indignationem sustinebit. *In Reform. Polit. Imperii an.* 1548. *edita Augustæ præter congestas & exasperatas pœnas in blasphemos, speciatim agitur de blasphemiis militum.*

§. 282. *Damnum injuria datum* intelligitur hoc loco delictum privatum, quo alter per injuriam, id est, nullo competente jure alterum in membris vel rebus suis læsit, nullo lædentis emolumento. Videtur hic agi maxime de damno non dolo, sed culpa, eaque extra contractum dato, & damni reparatione. Quod *dolo* datur in *membris* hominis, ad homicidium, quod in *rebus*, ad titulum de incendiariis aptius refertur. Notiones damni & culpæ exposui Lib. III. §. 178. & 179. Ejusmodi damnum vindicatur lege Aquilia, de cujus tribus capitibus multa disputant Auctores. Sed ut V. C. Zechius de Judiciis crim. §. 389. animadvertit, cum

hodie ſcrupuloſa verborum ſervitus, quam Jus civile obſervabat, ſublata ſit, ob datum damnum reſtitutio facienda eſt, quanti interfuit, cum damnum daretur; ac fit præterea, ut lædens pro ratione culpæ extra ordinem aliquando puniatur. Damnum caſu mere fortuito, aut jure datum huc non pertinet.

§. 283. Ex Lege Aquilia ob culpam etiam leviſſimam extra contractum agi poteſt l. 44. D. ad Leg Aquil. ibi: *In Lege Aquilia & leviſſima culpa venit* Satis illud etiam receptum eſt, Judicem probata alterius culpa pro damnificato ejusque indemnitate ferre ſententiam: Reum vero ſententiæ utroque foro obtemperare debere; nulla admiſſa excuſatione, quod damnum ſine dolo, aut peccato, ex invincibili oblivione, inadvertentia, aut præcipitantia, id eſt, ex culpa juridica datum fuerit (*d*). Diſputant tamen Theologi, utrum damnum culpa mere juridica datum ante omnem ſententiam judicis, vi naturalis juris reparari debeat; nec vero in ea quæſtione inter culpam leviſſimam, levem aut latam diſtinguunt, ſed fere generatim ſic decidunt: Nemo (ſecluſo contractu) tenetur ad reſtitutionem damni a ſe illati, niſi in damno inferendo culpam admiſerit Theologicam contra juſtitiam. Hanc quæſtionem juris naturalis diligenter examinare ſtudui in Jure Nat. priv. C. ult. §. 143. ac in præc. §. 141. ipſam nuncupationem culpæ Juridicæ ad examen vocavi.

(*d*) *Id omnino patet ex c. fin. de injur. & damno dato, quod per ſubjectus notas illuſtravi in cit.* §. 143. *Exempla h. t. extant fere depromta ex veteri teſtamento. Siquis damnum, in membra dedit, reſtituere debet lucrum ceſſans & expenſas in medicos. c.* 1. *De damno dato anima-*

animalibus c. 2. *vel ab animali alterius c.* 3. *quo pertinet titulus digestorum:* Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. *De eodem casu Gregorius IX. in cit. c. fin. ait:* Quodsi animalia tua nocuisse postponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum velis liberare te ipsum: quod tamen ad liberationem non proficit, si fera animalia, vel quæ consueverunt nocere, fuissent, & quam debueras, non curasti, diligentiam adhibere. *C.* 4. 5. 6. *agitur de damno dato in agro, vinea, frugibus, domo alterius. c.* 7. *de damno, quod passus est injuste in exilium pulsius. c.* 8. *Remissio damnorum utraque ex parte datorum tempore discordiæ & tumultus non extendi dicitur ad alias factas expensas tempore eodem; sicut etiam* reparatio damni, *& satisfactio pro injuria revera distinguuntur; uti exposui in Jur. Nat. priv. cit. C. ult.* §. 138.

TITULUS XXXVII.

DE POENIS.

TITULUS XXXVIII.

DE POENITENTIIS, ET REMISSIONIBUS.

ARGUMENTUM.

I. Notio pœnæ, ac diversitas, subjectum activum, passivum, objectum, proportio ad delictum. §. 284. *II. Pœnitentiæ ac remissiones.* §. 291.

§. 284. Primæ notiones *Pœnæ* in Jure naturæ, maxime publico sedem habent, ubi pœna passim dicitur *malum passionis, quod infligitur ob malum actionis.* Utrumque malum positive & negative potest concipi, ut quis ob actionem tam positivam, quam negativam seu ob omissionem, *pati* cogatur malum positivum in corpore, bonis, honore, aut

negativum ſitum in privatione commodi. Hinc generali pœnæ notione includitur: 1. pœna *poſitiva*, cujus executio requirit aliquam actionem poſitivam: *privativa*, quæ privat jure jam quæſito: *negativa*, quæ impedit, ne jus vel commodum acquiratur. 2. Pœna *legalis* definita per legem: *judicialis* æſtimata arbitrio Judicis: *conventionalis* partium conventione determinata. 3. Pœna *civilis* duplici ſenſu, vel quæ tendit in privatum commodum civiliter agentis de delicto, aut quæ non eſt corporis afflictiva: & *criminalis* itidem ſenſu duplici, quæ tendit ad publicam vindictam, aut quæ præ aliis pœnis criminalibus eſt corporis afflictiva. 4. Quia notio pœnæ non determinat modum, quo incurritur; idcirco in ea includitur tum pœna *latæ ſententiæ*, quæ vi legis aut conventionis incurritur *ipſo jure aut facto:* tum pœna *ferendæ ſententiæ*, quæ a Judice per ſententiam infligenda eſt.

§. 285. Prælucente Jure naturæ publico in pœnis ſpectari debet 1. earum *diverſitas & natura:* 2. *Subjectum activum*, nempe is, qui jure, imo generali obligatione affectus eſt, eam definiendi & infligendi: 3. *Subjectum paſſivum*, ſive is, qui pœnam ſubire cogitur: 4. *objectum pœnæ*, nempe delictum, aut malum actionis: 5. Proportio inter pœnam & delictum. Ad hæc nempe capita referendæ ſunt deciſiones juris.

§. 286. *Pœnarum diverſitas ac natura* tam multiplex eſt, quam bonorum aut malorum, quæ in hominem cadunt circa vitam, membra, fortunas, honorem, libertatem, ſtatus adventitios, jura ſpiritualia aut temporalia. Pœnæ capitali in Jure ſacro æquipollet excommunicatio. Pœnæ corporis

affli-

afflictivæ apparent in jejuniis, castigationibus, cilicio ac cinere: mulctæ pecuniariæ in injunctis eleemosynis aut piis fundationibus, quod fieri potest tam in foro interno, quam externo. c. 2. & 3. h. t. *Eleemosynas* nominavi; cavent enim SS. Canones, ne istiusmodi pœnas ad quæstum & avaritiam convertat Judex Ecclesiasticus. cit. c. 3. & 9. h. t. Concil. Trid. Seſſ. XXV. c. 3. de ref. Carcer etsi ad custodiam inventus sit, Jure Canonico etiam naturam pœnæ obtinuit. c. 3. h. t. in 6. Speciatim exponitur eodem jure natura *degradationis*, quæ est gravissima pœna vindicativa cadens in Clericos. c. 2. h. t. in 6. c. 27. de V. S. Concil. Trid. Seſſ. XIII. c. 4. de ref. adde Pontificale Romanum. Animadverte autem de pœna degradationis. Alia est *suspensio* proprie talis ab Ordine, officio aut beneficio, quæ non est perpetua, nec adimit titulum beneficii. Alia est *privatio* beneficii, quæ etsi titulum beneficii auferat, non tamen infert perpetuam inhabilitatem ad idem, vel aliud beneficium obtinendum. Alia est *depositio* ab Ordine, beneficio aut officio, per quam depositus ab his removetur perpetuo. Alia demum est *degradatio*, quam nonnulli vocant depositionem realem, qua Clericus propter criminis atrocitatem, aut incorrigibilitatem solemniter privatur non tantum Ordine, beneficio & officio, sed etiam statu clericali, id est, omnibus juribus & privilegiis clericalibus, ut sic a Judice seculari, cui fere tradi solet, secundum leges puniri queat. Solemnis sententia istiusmodi degradationis, appellatur degradatio *verbalis*: solemnis executio sententiæ, degradatio *realis*.

§. 287. II. *Subjectum activum pœnæ est* Legislator Ecclesiasticus, & Judex subordinatus secun-

 dum

dum hierarchiam jurisdictionis. Generatim statui solet: Judex supremo inferior, & qui jus aggratiandi non habet, regulariter ac per se nec remittere aut mitigare, multo minus exasperare potest pœnam ordinariam Canone, consuetudine, statuto definitam; quia universe non de legibus, sed secundum leges judicare debet. can. *In istis.* 3. dist. 4. c. 16. de M. & O. Specialis decisio de jure puniendi extat. c. 1. h. t. in 6. Archiepiscopus dum jurisdictionem in provincia sibi subjecta exequitur, eos, qui ipsi, ejus Nuntiis, aut familiæ injurias inferunt, non eo tantum casu, quo per ejusmodi injurias ipsius jurisdictio impeditur vel turbatur, coercere ac punire potest, sed quotiescunque manifestæ & notoriæ offensæ ipsi, ejusve Nuntiis aut familiæ inferuntur.

§. 288. III. *De subjecto passivo* pœnæ vulgo statuitur regula: *Delicta suos teneant auctores.* l. 26. D. l. 22. C. de Pœnis. Fit tamen non raro, ut propter delicta parentum vel antecessorum liberi aut successores certis privilegiis aut bonis, ad ingerendum horrorem criminis juste priventur. Hinc c. 23. de R. J. in 6. dicitur: *Sine culpa,* nisi subsit causa, *non est aliquis puniendus.* C. 4. h. t. in 6. de hac transmissione pœnæ in liberos declaratur, illam ad eos tantum pertinere liberos, qui *per masculinam, non per femininam lineam* descendunt, *nisi aliud in jure vel sententia sit expressum.* Exemplum gravissimæ pœnæ in Episcopum vibratæ habetur Extrav. un. h. t. int. com. Pœnæ Religiosis mendicantibus ob excessus dictatæ memorantur Clem. 3. eod.

§. 289. IV. *Objectum pœnæ* sunt 1. delicta, non quævis, sed subjecta pœnis ordinariis vel arbitra-

bitrariis per leges. de his dicitur c. 1. h. t. *Ea, quæ frequenti prævaricatione iterantur, frequenti ſententia condemnentur.* 2. Temeritas litigantium, ob quam victus in expenſis condemnatur victori, *niſi ſententia pro abſente feratur.* c. 4. h. t. 3. Caſus pœnæ conventionalis, ſi ejus conditio impletur. Locum tamen aliquando habet compenſatio. c. 7. h. t.

§. 290. V. *Proportio inter pœnam & delictum* pendet ex qualitate perſonæ læſæ & lædentis, ex adjunctis armorum, loci, temporis, ex effectibus & damnis, ex quantitate moralitatis, qua delictum patratum eſt. Exempla extant h. t. c. 6 de Clericis, qui in latrociniis vel aliis magnis ſceleribus deprehenduntur. c. 5. in 6. de iis, qui Cardinales inſequuntur, percutiunt, capiunt, ejicunt. Clem. 1. de iis, qui Epiſcopum percutiunt, capiunt, ejiciunt. Clem. 2. de iis, qui viros Eccleſiaſticos captos detinent, ut renuntient beneficio Eccleſiaſtico, vel ne citati vadant ad curiam. Extrav. un. Joan. XXII. h. t. de iis ſubditis, qui in ditionibus Eccleſiæ Romanæ ſubjectis Rectores & officiales occidunt.

§. 291. *In Pœnitentiis* potiſſimum ſpectatur emendatio delinquentis, ſatisfactio pro expiandis delictis præteritis, & præcautio contra relapſum. Atque idcirco ad forum maxime internum & Theologiam moralem tota iſta refertur tractatio. Catholicam de Sacramento Pœnitentiæ Doctrinam diſtincte expoſuit SS. Concilium Tridentinum ſeſſ. XIV. cui addenda ſunt ea, quæ de juſtificatione Seſſ. VI. declarata ac deciſa fuerunt. *Canones Pœnitentiales* a Romanis Pontificibus, a Conciliis, & quibusdam Patribus conditi ad Pœnitentias publicas, earumque formam ac modum pertinent

primis

primis ac ſequentibus ſeculis uſitatum; quæ res paucis verbis exponi non poteſt, multis non debet hoc loco ob inſtitutionum anguſtias. Ejusmodi pœnitentiis obnoxia fuerunt crimina graviora tantum, eaque publica, ac manifeſta. Jus omne pœnitentias ordinandi penes Epiſcopum, nullum, niſi ejus vice & juſſu penes presbyterum erat. Primis quidem temporibus crimini *idololatriæ*, *mœchiæ* & *homicidii* publica venia non dabatur quibusdam ſaltem in Eccleſiis; dein mœchis primum, poſtea etiam idololatris lapſis in perſecutione, & homicidis, ſaltem infirmis & in exitu conſtitutis data eſt pax & reconciliatio; imo inde a primis ſeculis Eccleſia de infirmis & moribundis cum Deo reconciliandis ſummam geſſit ſolicitudinem. Patet hoc ex S. Cypriano epiſt. 14. & 31. ex Canone Nicœno XIII. quo ſtatutum, ne cuiquam in exitu vitæ petenti Viaticum negetur. Concilium Lateran. IV. præcipit Medicis, ut infirmum, ad quem vocantur, ante omnia ad confeſſionem & peccatorum expiationem inducant. Damnatis ad mortem pœnitentiæ Sacramentum, ſi petant, ſecundum Canones omnino concedi debere declarat, ac contrariam conſuetudinem reprobat Concilium Viennenſe. Clem. 1. de pœnit. Concilium Trid. Seſſ. XIV. c. 7. de caſuum reſervatione docet *in Eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuiſſe, ut nulla ſit reſervatio in articulo mortis; atque ideo omnes ſacerdotes, quoslibet pœnitentes, a quibusvis peccatis & cenſuris abſolvere poſſunt.* Præ aliis deciſionibus & doctrinis ad pœnitentias pertinentibus hoc titulo memorabile in primis eſt Decretum annuæ confeſſionis, & communionis paſchalis in Concil. Lateranenſi IV. editum. c. *Omnis utriusque.* 12. de Pœnit. & remiſſ.

§. 292.

§. 292. Etsi solemnitas pœnitentiæ publicæ maximam partem exoleverit, non ob id omnis publica pœnitentia pro gravibus delictis, quæ scandalum generant in fideli populo, extra usum est; uti patet de blasphemis, adulteris &c. Clerici delinquentes ob majora & iterata delicta longis aliquando pœnitentiæ laboribus exercentur extra conspectum Laicorum. Si numerum Regularium utriusque sexus consideremus hoc ævo, quorum institutum perpetuæ pœnitentiæ status est, ac pias quasdam confraternitates, quæ pœnitentiarum usum habent, chorus pœnitentium adeo non defecisse hoc ævo censendus est, ut potius auctus sit, horrore fortassis mitior, sed diuturnitate molestior. Cum antiquis pœnitentiarum *Remissionibus*, atque etiam Redemtionibus quandam analogiam habent *Indulgentiæ*, de quibus præ oculis habendum est Concilii Tridentini *Decretum de Indulgentiis* editum Sess. XXV. Episcoporum Papa inferiorum facultatem concedendi indulgentias magnopere limitatam esse, docet Concilium Lateranense IV. relatum c. 14. de Pœnit. & remiss. De hoc Concilii Decreto dein fit mentio c. 15. X. & c. 1. & fin. eod. in 6. Extrav. 1. 2. & 4. eod. int. comm. de Jubilæo agitur.

TITULUS XXXIX.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

ARGUMENTUM.

I. Notio censuræ §. 293. *II. Excommunicatio* §. 296. *III. Suspensio* §. 301. *IV. Interdictum.* §. 304. *V. Forma, subjectum activum, passivum censurarum.* §. 307. *VI. Absolutio a censuris.* §. 310. *VII. Excommunicatio Canonis.* §. 312.

§. 293.

§. 293. In Decretalibus Gregorii IX. & Extravagantibus communibus hic titulus de solius inscribitur *sententia excommunicationis*: in libris aliis additur: *Suspensionis & interdicti.* Sed excommunicatio olim quamlibet privationem Communionis circa bona spiritualia, plura vel pauciora significabat, uti manifestum est ex diversis pœnitentium gradibus; eoque sensu suspensionem quoque continebat, & interdictum. Pœnitentiis publicis, earumque gradibus paulatim diminutis factum est progressu temporis, ut excommunicatio, suspensio & interdictum, quatenus *censuræ* sunt proprie tales, diversam a reliquis pœnis, & pœnitentiis naturam sortirentur, neque in earum esset numero depositio, degradatio, irregularitas ex delicto, cessatio a divinis. Innocentius III. interrogatus, quid per *censuram* intelligi debeat, dum literis Apostolicis inseritur: *Per censuram procedatis*; respondit, quod *per eam non solum interdicti, sed & suspensionis & excommunicationis sententia valeat intelligi.* c. 20. de V. S.

§. 294. Censura secundum propriam suam naturam est pœna spiritualis & medicinalis, qua potestas Ecclesiastica fideles sibi subditos propter delictum & contumaciam privat usu bonorum spiritualium, ut a contumacia recedant. Præcipua censuræ nota, per quam a pœnis vindicativis, aliisque impedimentis distinguitur, ea est, ut sit *medicinalis, non mortalis* (quasi perpetuo perimeret), *disciplinans, non eradicans* (c. 1. h. t. in 6.), hoc est, ex fine suo non id intendens, ut perpetuo ab Ecclesia abjectus maneat, qui censura notatur, sed ut contumaciam ponat, eaque posita & Ecclesiæ legibus vel præceptis satisfaciens a sententia censuræ

furæ abſolvatur, & priſtina jura ſpiritualia recuperet. Inferes: Pœna, quæ fertur propter delictum mere præteritum, non eſt proprie cenſura: nec quæ fertur ad tempus certum; quia cenſura ultra tempus pœnitentiæ & ſatisfactionis, quod indeterminatum eſt, durare non debet: ſed abſolutione relaxanda eſt. Siquis cenſura innodatus per annum in contumacia perſeverat, neque Eccleſiæ parere & ſatisfacere conatur, *inſordeſcere* in cenſura dicitur, ac fit etiam ſuſpectus de hæreſi, & gravioribus ſe pœnis coercendum præbet. Conc. Trid. Seſſ. XXV. c. 3. de ref. Eſt præterea communis omnium cenſurarum effectus, ut eas violans irregularitatem incurrat.

§. 295. Expoſita eſt notio cenſuræ in genere. Ejus ſpecies tres, excommunicatio, ſuſpenſio & interdictum in eo differunt, quod pluribus vel paucioribus privent ſpiritualibus bonis. Excommunicatio privat omnibus; unde ea intellecta citius percipientur reliquæ duæ ſpecies. Suſpenſio in Clericos tantum & Monachos cadit, & quidem in ſingulos, vel in collegium eorum, aut capitulum. Interdictum afficere poteſt locum & perſonas, utroque caſu generatim, aut ſpeciatim. In quavis ergo cenſura I. inſpicienda vis & natura eſt, in quorum nempe ſpiritualium bonorum privatione conſiſtat. II. *Forma*, qua fertur, a jure vel ab homine; ſi a jure provenit, utrum ſit latæ, an ferendæ ſententiæ, reſervata, vel non reſervata. Ad formam pertinet declaratio cenſuræ contractæ, publica denuntiatio, aliæ ſolemnitates externæ ad terrorem comparatæ. III. *Poteſtas Eccleſiaſtica* cenſuras infligendi, ac juſta poteſtatis moderatio. IV. *Subjectum paſſivum*, ejusque delictum ac contumacia.

macia. V. *Abſolutio* a cenſura, vel juſta exaſperatio pœnæ.

§. 296. I. *Natura & vis excommunicationis* majoris, ut vocant, hæc eſt, ut fidelis penitus ſegregetur a communione fidelium. Communio fidelium eſt alia *in ſacris*, ſeu divinis & ſpiritualibus: alia in *politicis* ſeu profanis. *Communio in ſacris* conſiſtit 1. in communibus Eccleſiæ ſuffragiis, ſeu fructibus, qui fidelibus proveniunt ex publicis precibus, ſacrificiis, indulgentiis, participatione bonorum operum per modum impetrationis, & ſatisfactionis. 2. In uſu Sacramentorum activo, & paſſivo. 3. In officiis divinis & ſacris conventibus, canticis, pſalmis, in publicis ſupplicationibus, benedictionibus olei, chriſmatis, aquæ, cereorum, alterium, Eccleſiarum. 4. In jure impetrandi gratias e. g. ſpeciales indulgentias, reſcripta Apoſtolica, aut in jure exercendi facultates ab Eccleſia conceſſas, ceu præſentandi ad beneficia. 5. In jure obtinendi ſepulturam ſacram. 6. In jure exercendi actus Ordinis, actus officii, & beneficii, aut in jure obtinendi Ordines clericales, officium, aut beneficium. Per actus Ordinis intelliguntur functiones, ad quas Ordo clericalis requiritur. Officium præter functiones Ordinis denotat jurisdictionem voluntariam, & contentioſam, jus eligendi, dandi ſuffragium in capitulis, jus conferendi beneficia, ad ea præſentandi. Nomine beneficii intelligitur ejus impetratio, adminiſtratio, perceptio fructuum. Quæ hoc n. 6. dicta ſunt, afficiunt maxime Clericos.

§. 297. *Communio in politicis* & profanis alia eſt extrajudicialis, quæ conſiſtit in civili aut familiari

liari commercio per verba, ſalutionem, literas, contractus, convictum: alia *judicialia*, dum quis in judicio verſatur ut actor, accuſator, teſtis, tabellio, procurator, Judex.

§. 298. Ab hiſce Communionis inter fideles articulis ſegregat excommunicatio. 1. *A communibus ſuffragiis* Eccleſiæ. Unde damnata eſt a Leone X. propoſitio 23. Lutheri: *Excommunicationes ſunt tantum externæ pœnæ; nec privant hominem communibus ſpiritualibus Eccleſiæ orationibus.* 2. *Ab uſu Sacramentorum* activo & paſſivo, extra articulum mortis. c. fin. in 6. h. t. 3. *A divinis officiis.* Ab his enim arcendi ſunt excommunicati, aut amandandi. c. 18. & 43. X. c. 18. in 6. Clem. 2. h. t. Poſſunt tamen iidem ad audiendum verbum Dei convocari, atque ad correctionem induci. cit. c. 43. privatim etiam extra tempora conventuum orare in Eccleſiis. Huc etiam pertinet prohibitio, ne excommunicatorum nomina publice recitentur in Eccleſia, & in orationibus publicis, neve eorum oblationes aut eleemoſynæ recipiantur. c. 13. §. *credentes.* de Hæret. 4. *A Jure impetrandi gratias.* Irrita ſunt Reſcripta ab excommunicato impetrata extra cauſam excommunicationis, vel appellationis ab ejus ſententia. c. 1. de Reſcript. in 6. Segregat. 5. *a ſepultura Eccleſiaſtica.* c. 5. de Privileg. c. 12. de Sepult. niſi excommunicatus in morte pœnitens, obtinuerit abſolutionem. c. 5. de Raptorib. 6. *Ab uſu & exercitio poteſtatis Ordinis, & jurisdictionis* tam voluntariæ, quam contentioſæ, pro foro tam interno, quam externo. c. 24. de Sentent. & re judicata. c. 1. de ſupplenda neglig. Præl. in 6. Irrita declaratur ſententia prolata a judicibus delegatis, quorum vel unus excom-

municatione irretitus fuit, quando ſententia proferebatur. c. 1. de offic. Vicarii in 6. *Ab impetrandis item beneficiis & dignitatibus.* c. 7. de Clerico excom. vel ab iis, quæ antea habuerunt, adminiſtrandis, aut fructibus percipiendis. c. 53. §. 1. de appellat. in 6. ibi: *Illi proventus Eccleſiaſtici meritò ſubtrahuntur, cui Eccleſiæ communio denegatur.* Ad privationem autem fructuum requiritur ſententia ſaltem declaratoria; nec per excommunicationem ipſo facto perditur beneficium.

§. 299. Excommunicatum juſte vitari per ſe, & a communione fidelium in rebus etiam profanis, & civilibus, tum extra judicium, tum in judicio arceri, patet ex dicto Chriſti: *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus.* Matth. XVIII. 17. I. Cor. V. 11. II. Theſſal. III. 14. II. Joan. v. 10. 11. adde c. 29. h. t. Articuli vitandæ ejusmodi Communionis hoc verſiculo ſolent exprimi: *Os, orare, vale, communio, menſa negatur.* *Os*, nempe converſatio, quæ verbis fit, aut ſcripto. *Orare*; can. 19. XI. q. 3. & c. 28. h. t. ne videlicet excommunicatorum nomina in publicis precibus recitentur, vel pro eo, qui in excommunicatione deceſſit etiam pœnitens, ante abſolutionem oblationes recipiantur, aut orationes Domino porrigantur. *Vale*, denotat ſigna urbanitatis, quæ fiunt verbo, nutu, epiſtola. can. 17. XI. q. 3. *Communio* exprimit cohabitationem vel ſocietatem cum excommunicato. can. 38. XI. q. 3. *Menſa* communes epulas & convivia ſignificat. can. 26. XI. q. 3. can. 27. XXVII. q. 1. (*a*). De Communicatione judiciali certum eſt, excommunicatos non poſſe in judicio ſtare tanquam actores, accuſatores, Judices, procuratores, advocatos, tabelliones, teſtes. c. 8. h. t. in 6. c. 7. de Probat. Poteſt tamen

men excommunicatus in judicio conveniri, ut Reus. c. 7. de Judiciis. c. 5. 8. 10. de Except. Ac tum ad ſervandam judiciorum æqualitatem is ſe defendere, exceptiones proponere, atque etiam appellare poteſt. c. 10. 11. 14. de Except.

(*a*) *Jus ipſum plures excipit caſus, quibus communicare cum excommunicato licet absque culpa. can.* quoniam multos. 103. *XI. q.* 3. *Ii caſus vulgo deſignantur hoc verſiculo:* Utile, lex, humile, res ignorata, neceſſe. Utiliter *admonetur excommunicatus præſertim a Paſtoribus animarum, ut demiſſo animo veniam petat ab Eccleſia, eique pareat. c.* 54. *h. t. Hinc excommunicati admittuntur, imo convocantur ad prædicationem verbi divini. c.* 43. *eod.* Lex *conjugii & cohabitationis conjugalis non ob id tollitur, quod alteruter conjux excommunicatus ſit.* Humili *obſequio ſervorum & officialium nil detrahere debet excommunicatio Dominorum. Qui ex* ignorantia *aut* neceſſitate *communicat cum excommunicato, culpa vocat, uti per ſe patet.*

§. 300. Segregatio excommunicati a communione fidelium non tantum ipſum afficit excommunicatum, ſed alios etiam fideles, ne cum volente etiam, ſeſeque intrudente communicent. Exceptiones ſunt 1. quoad communionem in Profanis, quas enumeravi ſuperiore nota. 2. Si is in judicio convenitur tanquam Reus, uti mox dictum. 3. Ad vitandas diſſenſiones & ſchismata in electione Summi Pontificis decretum eſt, ut nullus Cardinalium cujuslibet excommunicationis, ſuſpenſionis aut interdicti prætextu a dicta valeat electione repelli. Clem. 2. §. 4. de Elect. 4. Exceptionem ſæpe facit diſtinctio inter cenſuratos toleratos, & vitandos inducta a Martino V. de qua infra dicam. 5. Extra hos caſus ſiquis cum excommunicato communicet, fit diſtinctio, utrum communicet in crimine

criminoso, ob quod alter excommunicationem subiit, an in divinis, vel aliis causis. Generatim statuitur: Qui cum excommunicato extra casus permissos scienter communicat, incurrit excommunicationem *minorem*, cujus ea vis est, ut privet susceptione & administratione Sacramentorum, & electionem eadem affecti non irritam quidem faciat, sed irritationi obnoxiam. c. fin. de Cler. Excommun. ibi: *Si tamen scienter talis electus fuerit, ejus electio est irritanda; pro eo, quod ad susceptionem eorum eligitur, a quorum perceptione a Sanctis Patribus est privatus. Peccat autem conferendo Ecclesiastica Sacramenta, sed ab eo collata virtutis non carent effectu, cum non videatur a collatione, sed participatione Sacramentorum, quæ in sola consistit perceptione, remotus* (*b*). Est hæc generalis pœna eorum, qui cum excommunicato communicant. At qui communicant in crimine damnato, seu criminoso, præterea majori excommunicatione percellendi sunt c. 30. de sent. excom. aut si ea a jure in fautores & participes criminis lata sit, pro perculsis habendi cit. c. 30. 38. 55. de sent. excomm. Dein qui cum excommunicato in divinis communicant, ultra excommunicationem minorem, quam ipso jure incurrunt, graviore censura percutiendi a Superiore sunt. c. 2. de Clerico excomm. c. 8. de Privil. in 6. Clem. 1. de Sepult. Adversus eos etiam, qui in profanis temere & iterato cum excommunicato communicant, gravius demum proceditur c. fin. de Clerico excom. c. 3. & 13. de sent. excom. in 6.

(*b*) *Vulgo statuunt, minorem excommunicationem solo usu passivo seu perceptione Sacramentorum privare, nempe* primario *c. 2. de except. c. 59. de sent. excom. At secundario videtur etiam adimere ministerium eorundem, uti*

uti patet ex cit. c. fin. Alia jura manent salva; ac unica est causa, ex qua excommunicatio minor incurritur; nec unquam infligitur a Judice, sed a jure tantum; neque reservata est, sed a proprio cujusvis sacerdote potest relaxari. c. 29. de sent. excom. Si generatim fit mentio de excommunicatione a jure vel a Judice lata, semper intelligenda est excommunicatio major. c. 59. de sent. excom.

§. 301. Proposita natura & vi excommunicationis agendum similiter est de Suspensione. Hæc pauciorum privat bonorum usu, quam excommunicatio; atque iis tantum, quæ de hac §. 296. n. 6. indicata sunt, nempe relate ad Ordines Clericales, ad officium, & beneficium. Unde Suspensio generatim dicitur inhibitio facta Clericis exercendi actus Ordinis, vel officii, vel beneficii; quia autem nomine *officii* potestas & functiones tum Ordinis tum jurisdictionis passim intelliguntur, dici potest: Suspensio est inhibitio facta Clerico, ne exerceat actus officii vel beneficii vel utriusque simul. Est ergo suspensio vel *ab officio*, quæ privat usu Ordinis & jurisdictionis spiritualis, vel *a beneficio*, quæ privat jure percipiendi reditus beneficiales, eosve administrandi. Unde alia est suspensio *totalis*, quæ privat exercitio officii & beneficii: vel *partialis*, quæ alterutro. Et quia in officio continetur potestas Ordinis, & jurisdictionis; in utraque autem plures continentur functiones tanquam partes; idcirco alia est suspensio totalis ab officio: item totalis ab Ordine, vel a jurisdictione: alia partialis ab officio: partialis ab Ordine: partialis a jurisdictione: uti siquis suspenditur ab excipiendis confessionibus, a celebrandis Missis, a conferendis beneficiis. Suspensio *a divinis* ab illis actibus Clericum excludit, qui ei competunt in obeundis officiis

divinis. Cum igitur multiplex sit suspensio, quævis per jus vel hominem irrogata, tantum operatur, quantum verba significant. Simpliciter & indefinite prolata pro totali habenda est, quæ ab usu officii & beneficii excludit; quia *in toto partem non est dubium contineri.* c. 80. de R. J. in 6. Ceterum una supensio partialis alteram non importat, nisi actus unius ordinetur ad actum alterius, vel alterum includat; ob quam causam Sacramentum pœnitentiæ administrari nequit nec a suspenso ab Ordine, nec a suspenso a jurisdictione.

§. 302. Suspensio infligitur I. ut *mera pœna* in vindictam delicti, etiam pœnitenti, ad tempus certum, vel incertum. c. 7. §. 3. de elect. c. 1. de sent. excom. in 6. II. Ut *censura* proprie talis ad frangendam contumaciam e. g. ut citatus compareat in judicio, ut de legis transgressione satisfaciat, ut decimas alienas restituat. III. Ut nuda inhibitio obeundi actus Ordinis vel officii imposita ex justa causa absque delicto. Concil. Trid. Sess. XIV. c. 1. de ref. Tali quidem casu nullus requiritur processus judiciarius; nec tenetur Prælatus causam ejusmodi suspensionis significare subdito, sed soli Superiori, ad quem suspensus per simplicem querelam forte recurrit. Bened. XIV. de Syn. Diœces. l. 7. c. 71. n. 4.

§. 303. Quia suspensio rationem habet vel pœnæ vindicativæ, vel censuræ, vel mandati inhibitorii; idcirco de ejus efficacitate judicandum est ex legibus generalibus de pœnis vindicativis, de censuris, de mandatis seu præceptis. Suspensio ab usu Ordinum, aut simpliciter ab officio, sive pœnæ habeat rationem, sive censuræ, eum habet effe-

effectum communem, ut, si suspensus, quantumvis occultus, exerceat actum Ordinis, a quo suspensus est, ipso facto fiat irregularis. c. 1. de sent. excom. in 6. c. 1. de sent. & re jud. in 6. Præterea suspensus ab officio, neque eligere potest alium ad Prælaturam, neque eligi; neque capax est ad beneficium obtinendum. c. 8. de consuet. nam beneficium datur propter officium. Suspensus a beneficio, quantumvis occultus, omnibus ejus fructibus & quotidianis etiam distributionibus ita privatur, ut eas licite percipere nequeat, perceptosque ante omnem Judicis sententiam restituere teneatur. Fit aliquando, ut contra suspensos a beneficio vel officio, qui in ejus functiones temere se ingerunt, gravius procedatur a jure vel ab homine. Exempla extant. c. 1. §. ult. de Elect. in 6. c. 13. de vita & honest. Cleric. Ipsum autem titulum officii vel beneficii suspensio non adimit, neque uti pœna est, neque ut censura.

§. 304. Tertia censuræ species est *Interdictum*, quo prohibetur usus divinorum officiorum, quorundam Sacramentorum & sepulturæ sacræ. *Locale* dicitur, quod directe afficit locum; quia in eo prohibentur fieri divina officia secundum formam a Canonibus præscriptam: *Personale*, quod immediate dirigitur ad personas. Utrumque est generale, aut speciale. *Locale generale* est, quod in locum quasi generalem, plura partialia loca complectentem fertur, ceu in regnum, provinciam, diœcesin, villam, castrum. c. 17. de V. S. *Locale speciale* dirigitur in unam tantum Ecclesiam, vel in plures, ut singulas, uti cum interdicuntur omnia templa alicujus loci. *Personale ge-*

nerale respicit aliquod corpus compositum ex pluribus personis, has autem non aliter, quam uti partes sunt hujus corporis vel communitatis. Exemplum extat. c. 16. de sent. excom. in 6. de casu, quo propter delictum Domini vel Rectoris civitas est interdicta. *Personale speciale*, quod fertur in unam, pluresve determinatas personas, ita ut singulas per se & omnes per modum plurium afficiat. *Mixtum* appellant interdictum, quo & locus & personæ proxime afficiuntur.

§. 305. Interdictum privat I. *usu Sacramentorum*, excepto Baptismo & Confirmatione c. 43. de Sent. excomm. c 19. eod. in 6. Pœnitentia c. 24. eod. in 6. & Viatico morientium. c. 11. de Pœnit. & c. 57. de Sentent. excom. II. *Usu divinorum officiorum*. Hic rigor in interdicto locali generali, quo Ecclesiæ speciatim interdictæ non sunt, sic temperatus est, ut *singulis diebus in Ecclesiis & monasteriis Missæ celebrentur, & alia dicantur divina officia, sicut prius: submissa tamen voce & januis clausis, excommunicatis & interdictis* (personaliter) *exclusis, & campanis etiam non pulsatis. — In festivitatibus vero Natalis Domini, Paschæ ac Pentecostes, & Assumtionis Virginis gloriosæ, campanæ pulsentur, & januis apertis alta voce divina officia solenniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis admissis.* c. 24. de Sent. excom. in 6. (*c*). Ad interdictum locale speciale referendum videtur, quod Gregorius IX. concessit c. 57. de Sent. excom. ibi: *Permittimus Ecclesiarum ministris semel in hebdomada tempore interdicti non pulsatis campanis, voce submissa, januis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, Missarum solennia celebrare, causa conficiendi Corpus*

pus Domini, quod decedentibus in pœnitentia non negatur. III. *Usu Sepulturæ sacræ.* c. 11. de Pœnit. ibi: *Licet autem per generale interdictum denegetur omnibus tam Unctio, quam Ecclesiastica sepultura; concedimus tamen ex gratia, ut Clerici decedentes, qui tamen servaverint interdictum, in cœmeterio Ecclesiæ sine campanarum pulsatione, cessantibus solemnitatibus omnibus, cum silentio tumulentur.* Cum igitur plures sint effectus interdicti, fit, ut *totale* nuncupetur, quod omnes habet effectus, secus *partiale;* ut sicui interdicitur ingressus in Ecclesiam.

(c) *Hoc privilegium a Martino V. & Eugenio IV. pariter concessum est pro festo Corporis Christi, & per totam octavam. Quod de quotidianis Missis & divinis officiis indultum fuit, ad interdictum locale generale duntaxat referendum esse, colligitur ex cit. c. 11. de Pœnit.*

§. 306. Inviolabilitas interdicti sanctionibus pœnalibus firmata est; 1. qui extra casus permissos scienter celebrat in loco interdicto, fit irregularis, & adeo ineligibilis, ut nec ad eligendum cum aliis admittatur. c. 18. §. 1. de Sent. excom. in 6. 2. *Is, cui est Ecclesiæ interdictus ingressus (cum sibi per consequens censeatur in ipsa divinorum celebratio interdicta), irregularis efficitur, si contra interdictum hujusmodi divinis in ea se ingerat, in suo agens officio, sicut prius. Talis quoque, si hoc interdicto durante decedat, non debet in Ecclesia vel cœmeterio Ecclesiastico (nisi pœnituerit) sepeliri.* c. 20. eod. 3. Contra Clericos violantes interdictum, aliosque ad idem delictum compellentes proceditur etiam per suspensionem ab officio & beneficio. c. ult. de excess. Prælat. 4. Re-

gulares etiam exemti, qui locale interdictum a Rom. Pontifice vel ab Ordinario latum non observant, quando idem ab Ecclesia matrice seu parochiali observatur, incurrunt excommunicationem præter alias pœnas Clem. 1. de Sent. excom. Conc. Trid. Seſſ XXV. c. 12. de Regular. 5. De Dominis temporalibus, qui interdicto ipsorum terris irrogato non parent vel obsistunt, agitur Clem. 2. eod. (*d*).

(*d*) *Hi effectus non cadunt in* cessationem a divinis, *quæ sane differt ab interdicto, neque censura est locum aut homines afficiens, neque pœna, sed mera intermissio divinorum facta ex tristitia, atque ad luctum Ecclesiæ ostendendum ob inobedientiam aut pravitatem filiorum suorum.*

§. 307. II. Explicata censurarum natura ac vi *de forma* earundem oportet agi. Si a Jure fertur censura, *formam legis* habet, nempe promulgationem non qualemcunque, sed talem, quæ ad notitiam pervenerit ejus, qui per censuram adstringi dicitur. Secus nulla ejus *contumacia* intelligi potest, nisi minas legis sub censura obligantis noverit. Est autem censura lata a jure, aut *latæ* aut *ferendæ sententiæ* (*e*). Si fertur ab homine, formam habet sententiæ judicialis, sed cui præmittenda est monitio, regulariter trina cum competente intervallo, nisi urgens necessitas minus exigat tempus. c. 48. de Sent. excom. X. c. 1. 9. 13. eod. in 6. c. 26 de appellat. Si nulla præmissa fuit monitio, censura ab homine lata non valet. Requiritur præterea non ad valorem, sed justitiam censuræ, ut intentatio fiat in scriptis, continens caussam minarum. Dein ut ipsa quoque sententia feratur in scriptis cum expressione caussæ, loc. cit.

Siquis

Siquis putet, Judicem legitima causa destitui inferendi censuram, a minis appellare debet; quippe quæ gravamen & materiam appellandi continent. Ac tum appellatio fulminationem censuræ præcedens ligat manus Judicis, & sententiam postea latam reddit nullam. Appellatio autem post latam censuram interposita ejus effectum non suspendit. c. 20. de Sent. excom. in 6. Excipe, nisi injustitia censuræ sit evidens & notoria, ejusque sententia manifeste nulla. can. *cui est.* 46. XI. q. 3. Si desit hæc notorietas, obtinet regula: *Sententia Pastoris, sive justa sive injusta fuerit, timenda est.* can. 1. ib. Forma procedendi in dubio de justitia aut valore censuræ, præscribitur c. 2. eod. in 6. Ad formam censuræ referri præterea debet: I. *Declaratio* Judicis pro casu, quo quis censuram latæ sententiæ incurrit. Ea declaratio fieri debet præmissa citatione Rei. arg. c. 8. de M. & O. II. *Publica denuntiatio*, ob quam demum fit, ut censuratus ab aliis vitari debeat, nisi sit notorius percussor Clerici, qui tanquam excommunicatus ante factam denuntiationem vitandus est. (*f*). III. Solemnitates, quæ ad terrorem aliquando adhibentur in infligendo anathemate. can. *debent.* 106. XI. q. 3. & c. 49. de Sent. excom. in parte decisa.

(*e*) *Censura latæ sententiæ exprimitur istiusmodi formulis:* ipso facto, ipso jure, eo ipso; *aut per verba præsentis vel præteriti temporis:* excommunicatur: noverit se excommunicatum. *Ad censuram ferendæ sententiæ respiciunt hæ formulæ:* Sub pœna excommunicationis &c. sub interminatione anathematis: excommunicetur, suspendatur: subjiciatur censuræ. *A qua formula differre non videtur hæc:* subjaceat censuræ *e. g. excommunicationi.*

(*f*) *Mar-*

(*f*) *Martinus V. in Concil. Conſtant. indulget, ut nemo deinceps a communione alicujus, prætextu cenſuræ Eccleſiaſticæ teneatur abſtinere, vel aliquem vitare, ac interdictum Eccleſiaſticum obſervare, niſi cenſura hujus fuerit in vel contra perſonam, collegium, Eccleſiam, communitatem, aut locum certum, vel certa, a Judice publicata, vel denuntiata ſpecialiter & expreſſe. Additur, vitandum etiam eſſe notorium Clerici percuſſorem, licet denuntiatus non fuerit. Hartzheim Concil. Germ. Tom.* 5. *fol.* 133.

§. 308. III. *Subjectum activum* cenſuræ, uti legis, cenſetur is, qui pollet jurisdictione externa Eccleſiaſtica, nempe Epiſcopali vel quaſi epiſcopali, quemadmodum Capitulum Sede vacante, aut Superiores regulares in ſuos regulares ſubditos. c. 10. de M. & O. Qui jurisdictionem habent delegatam, vel ordinariam quidem, quæ tamen ab Epiſcopo reſtringi poteſt, quod contingit in Vicario Generali, poteſtatem ſuam ex jure communi, ex literis delegationis & commiſſione officii metiri debent. Dubium non eſt, poteſtatem ferendi cenſuras divinitus eſſe conceſſam iis, qui præſunt in Eccleſia. can. 31. ſeq. XI. q. 3. Richerismum olet propoſitio 90. Quesnelli: *Eccleſia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos paſtores de conſenſu ſaltem præſumto totius corporis.* Mirum non eſt, Fidei & Eccleſiæ hoſtes, id ſemper egiſſe, ut vel cenſuras exploderent, vel poteſtatem eas ferendi coarctare niterentur. Conf. reliquæ propoſitiones Quesnelli poſt 90. & prop. 24. Lutheri. A jure & poteſtate ferendi cenſuras diſtingui debet prudens & diſcretus uſus juris. Moderationem commendat Concilium Lateran. IV. c. 48. de Sent. excom. & Tridentinum Seſſ. XXV. c. 3. de ref.

§. 309. IV. *Subjectum passivum* censuræ generatim est solus Christianus, & omnis subditus ei, qui censuram fert. c. 21. X. & c. 5. in 6. de Sent. excom. Excommunicatio mortuorum can. fin. XXIV. 9. 2. est declaratio, quod ea irretiti obierint, nec pro iis Ecclesiastica officia obeunda sint; similiter absolutio post mortem respicit fideles vivos, qui pro iis, qui pœnitentes obierunt, post absolutionem rem divinam peragere possunt. Neque infideles ceu Judæi censura possunt affici, sed alii fideles, si cum illis in casibus prohibitis communicent. c. 13. & 14. de Judæis Speciatim vero subjectum passivum excommunicationis non est communitas. c. 5. h. t. in 6. ibi: *Cum nonnumquam contingeret, innoxios hujusmodi sententia irretiri.* In Communitatem ferri potest interdictum, & si est Clericorum vel Regularium communitas, suspensio. Generali tamen suspensionis vel interdicti censura, non comprehenditur Episcopus, nisi expresse nominetur. c. 4. eod. in 6. Clemens X. constit. *Superna.* an. 1670. die 21. Jun. prohibuit, ne Episcopus omnes simul unius conventus Regulares ab excipiendis confessionibus suspendat inconsulta Sede Apostolica. Interdictum locale generale etiam afficit loca accessoria contigua, ceu suburbia c. 17. in 6. ibi: *Ne vilipendi valeat sententia interdicti. Si sit Ecclesia interdicto supposita, nec in capella ejus celebrari, nec in cœmeterio ipsius eidem Ecclesiæ contiguis poterit sepeliri. Secus si ei contigua non existant.* cit. c. 17. in 6. De interdicto personali generali c. 16. in 6. deciditur: *Si sententia interdicti proferatur in Clerum, non intelligitur, nisi aliud sit expressum in ea, interdictus populus, nec etiam e converso.* Ad subjectum passivum pertinet etiam causa delicti, quæ eo gravior esse

esse debet, quo gravior censura est. Conf. Benedictus XIV. de Synod. l. 7. c. 44. & 45.

§. 310. V. Dispiciendum restat, quomodo censura tollatur, sola nempe *absolutione*. Neque enim satis est, ut Reus a contumacia recedat, Ecclesiæ mandatis pareat, parti læsæ satisfaciat (g), nec juramentum de stando mandatis Ecclesiæ vim absolutionis habet c. 38. h. t. nec satis est, ut e vivis, vel ab officio decesserit is, qui censuram tulit, aut obierit ipse censuratus, quantumvis contritus c. 28. & 38. Sed necessaria est absolutio facta a Judice legitimo, cujus forma in Pontificali & Ritualibus diœcesanis continetur. Hæc absolutio aliquando fit absolute, aliquando ad *cautelam*, uti ante sacramentalem absolutionem, ante electionem Prælati, vel ad effectum, ut quis gratiam acquirat per Rescriptum, quæ ab excommunicato acquiri non posset. Aliquando fit *ad reincidentiam*, quæ nomen habet ab addita eidem limitatione, ut absolutus, nisi intra certum tempus quidpiam impleverit, gravis inobedientiæ reus fiat, & in similem censuram reincidat. Fit dein hæc reincidentia ipso jure, uti in casibus c. 22. h. t. in 6. expressis. Siquis plurium censurarum vinculis innodatus est, non sufficit, ut ab uno absolvatur. c. 27. & c. 42. Nec si Papa scienter communicat cum excommunicato, per hoc illum absolvit. c. 41. h. t. Clem. 4. h. t.

(g) *Ab Alexandro VII. damnata est prop.* 44. Quoad forum conscientiæ, Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

§. 311. De potestatæ absolvendi a censuris, fit distinctio I. inter censuram latam ab homine & a

jure.

jure. Quæ ab homine fertur, per ſe, niſi aliud exprimatur, ſemper reſervata eſt ejus auctori, vel Superiori, aut horum delegatis c. un. de M. & O. in 6. c. 11. de offic. Ord. c. 26. de offic. Deleg. Si cenſura lata eſt a jure, fit diſtinctio, II. utrum per idem jus abſolutio reſervata ſit, an non reſervata. Si reſervata eſt, res perinde ſe habet, ac in cenſura lata ab homine; c. 29. & 48. h. t. c. 8. de offic. Ord. De cenſura Sedi Apoſtolicæ reſervata, ſed occulta conf. Concil. Trid. Seſſ. XXIV. c. 6. de ref. Si reſervata non eſt, abſolutio datur ab Epiſcopo pro utroque foro, vel a quovis confeſſario approbato, at ſolum pro foro interno. c. 29. h. t. quo caſu nil obſtat, quo minus Judex fori externi contra delinquentem procedat, etſi procedere non teneatur. Eſt enim alterum forum ab altero ſeparatum, & acta in uno non præjudicant in altero. In articulo mortis quilibet Sacerdos abſolvit ab omni etiam reſervata cenſura, ſaltem ad reincidentiam. c. 13. & 58. X. c. 22. in 6. Prælatus regularis abſolvit eos, in quos cenſuram tulit.

§. 312. Speciatim de *excommunicatione & privilegio Canonis* proprius hic eſt agendi locus. Ejus mentionem feci Lib. II, Decret. §. 52. Canone: *Siquis ſuadente diabolo.* 29. XVII. q. 4. ſub pœna excommunicationis majoris Summo Pontifici reſervatæ & latæ ſententiæ prohibetur omne id, quod per vim, aut gravem injuriam realem committitur in perſonam Eccleſiaſticam; omnis nempe actio externa graviter injurioſa, & mortaliter peccamino ſa, ſi non in ſe & reſpectu corporis perſonæ, ſaltem relate ad violatum honorem tali perſonæ debitum, ſive quis hujusmodi actionem peccaminoſam exerceat per ſe, ſive efficaciter mandet, ſuadeat,

deat, consentiat, aut suo nomine factam approbet, vel non impediat, quando ex justitia aut officio impedire tenetur. De personis, quæ privilegio Canonis gaudent, tractavi cit. Lib. II. §. 61. Persona delinquens esse potest vir aut mulier, etiam Clericus, Monachus, Monialis. c. 33. h. t. Restat igitur, ut consideretur ratio delicti, pœna, ejusque relaxatio.

§. 313. Delictum hoc situm est in facto externo consummato: *Siquis manus injecerit;* 2. in violentia vel injuria reali: *Siquis violentas injecerit:* 3. in animo inferendi injuriam. I. Inest ei delicto ratio sacrilegii realis. cit. can. *Siquis.* ibi: *Siquis instigante diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit.* & c. 47. h. t. in parte decisa. II. Nihilominus capit parvitatem materiæ, diciturque personæ Ecclesiasticæ percussio *levis*, quæ nullam externam in corpore maculam aut contusionem relinquit: *mediocris*, quæ aliquam maculam seu externum signum in corpore relinquit, sed sine letali vulnere, ac mutilatione: *enormis*, quæ fit cum gravi vulnere aut mutilatione, aut magna effusione sanguinis e vulnere, non solis naribus profluentis. Percussio aut injuria realis ex se haud gravis, fieri gravis aut enormis potest ratione dignitatis personæ offensæ c. 32. ibi: *Si in Episcopum, aut Abbatem violenta manus injecta; cum excessus tales ac similes nequeant sine scandalo præteriri.* Crescit injuria etiam loci ratione, uti si percussio fit publice, in theatro, foro, Ecclesia, cæmeterio, coram Judice aut Superiore. III. Delictum hoc committitur etiam detrusione personæ Ecclesiasticæ in vincula, ejusque detentione in custodia privata vel publica c. 29. nisi de licentia Prælati id fiat. c. 35. eod. IV. De morali perpetratione

tione delicti, quæ fit jussu, consilio &c. conf. c. 6. §. 1. c. 47. X. & c. 23. h. t. in 6. V. *Instigante diabolo* non censetur facta percussio, aut violentia, quæ fit 1. ex ignorantia juris. c. 2. de constitut. in 6. aut ex ignorantia facti. c. 4. h. t. 2. Defensionis causa c. 23. h. t. 3. Casu fortuito aut ex levitate jocosa. c. 1. eod. 4. ex causa correctionis, vel in eos, qui turbant divina officia. c. 16. & 54. §. 2. h. t. 5. In casu ejus, *qui in Clericum cum uxore, matre, sorore vel filia propria turpiter inventum manus injecerit violentas.* c. 3. ubi additur: *Ceterum si in stupro, vel adulterio, quod committit cum ea, quæ ipsum ita proxima consanguinitatis linea non contingit, ceperit, aut in eum violentas manus injecerit, non erit a sententia illius excommunicationis immunis.* 6. Si fit in Clericos degradatos c. 6. de Pœnis in 6. vel in eos, qui se tyrannidi ac enormitati immiscent, latrocinia & grassationes perpetrant, bella ac seditiones in populo commovent. c. 14. vel eos, qui dimisso habitu ac tonsura negotiis secularibus se immiscent, & post trinam admonitionem non abstinent. c. 25. & 45.

§. 314. Absolutio in hac etiam specie excommunicationis, sicut alia quavis censura, omnino necessaria est. §. 310. Singulare est ob reservationem, quod ea fieri debeat a Papa, cujus conspectui Reus se præsentare tenetur, ut inquiunt Canones; nec sufficit sola pœnitentia, præstita satisfactio, aut transactio inita cum Clerico verberato. c. 15. h. t. Exceptiones sunt: I. Legati Apostolicæ Sedis absolvendi potestatem habent in casibus expressis lib. I. Decret. tit. XXX. §. 504. II. In articulo mortis, & absente Superiore, ad quem de jure spectat ab-

ſolutio, ab excommunicatione etiam propter enormem percuſſionem contracta abſolvit quivis ſacerdos, impoſito mandato, & ad reincidentiam. c. 13. X. c. 22. h. t. in 6. III. Similiter & cum onere comparendi abſolvit Epiſcopus eos, qui *temperario* impedimento affecti ſunt, quo minus apoſtolico ſe conſpectui præſentent. c. 11. & 58. h. t. abſolute vero & ſine onere comparendi Epiſcopus abſolvit *primo* eos, qui perpetuo impediuntur, ceu ægroti, debiles, ſenes. cit. c. 58. *Secundo.* Si percuſſio fuerit levis, etſi publica c. 3. & 17. *Tertio.* Si ea, quantumvis enormis, ſit occulta. Trid. Seſſ. XXIV. c. 6. de ref. *Quarto.* Si Clerici infra puberes annos quantumvis graviter ſe invicem percuſſerint. c. 1. & fin. *Quinto.* Si mulieres, aliæve perſonæ, quæ ſui juris non ſunt, percuſſerint perſonam Eccleſiaſticam. c. 6. *Sexto.* Si moniales Clericum aut ſe invicem quacunque percuſſione læſerint. IV. Monachos & Canonicos regulares, quocunque modo ſe invicem percutientes abſolvit Abbas; & ſi ejus diſcretio propter enormitatem non ſufficit, recurritur ad Epiſcopum. c. 2. & 32.

TITULUS XL.

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

TITULUS XLI.

DE REGULIS JURIS.

ARGUMENTUM.

I. Propria verborum ſignificatio in Jure. §. 315. *II. Regulæ juris.* §. 316.

§. 315.

§. 315. Jus utrumque fini librorum, titulorumque annectit hosce titulos de V. S. & R. J. Quævis ars, ac disciplina suas habet voces technicas, velut domesticas, iis maxime cognitas, & familiares, qui diligentem eidem disciplinæ navarunt operam: doctrinas vero & institutiones suas paucis complectitur verbis, quas *Regulas* appellant, breves scilicet complexiones doctrinarum, ex quibus conflatæ & deductæ sunt. Jurisconsultorum summus circa proprietatem verborum semper labor fuit, uti testatur Quintilianus Instit. Orat. l. 5. c. ult. in fin. certa enim jura, obligationes, actiones, contractus, delicta certis, propriisque vocibus sunt exprimenda; dein certis hisce de rebus, negotiisque per certas propriasque expressis voces, certæ decisiones & consecutiones juris, aut pœnæ per leges constitutæ fuerunt. Unde sine ingenti jurium ac legum perturbatione significatus ac notiones vocibus respondentes immutari privato Scriptorum arbitrio haud possunt. Ex his breviter indicatis bina deduco consectaria generalia momenti maximi. I. Qui receptis vocibus, quarum per leges fixa est notio, novas subjiciunt notas, & significationes, aut re servata novas accummodant explicationes, non adjumentum & progressum, sed impedimenta, damna, inutiles moras afferunt disciplinis & discentibus (*a*). II. Qui in Jurisprudentia sacra profanave geometricam methodum affectant, jactitantque, & ex notionibus, quas præmittunt, suas deducunt decisiones, eo fere modo, quo in Mathematicis disciplinis prædicatum per notionem subjecti determinari dicitur, ii tamdiu in arena, ut dicitur, ponunt ædificium, quamdiu ipsam notionem, quam præfigunt, ejusque notas singulas per leges fuisse constitutas non ostendunt.

dunt. Id autem oſtendere, recepto jam abuſu non ſolent.

(a) *Scripſi ego de hac re, cum ante annos viginti Neutonianæ Philoſophiæ inſtitutiones ederem, Tom. I. §. XXV. his verbis: Si vocum poteſtatem ac vim Deus, aut Legislator humanus definivit, uti in re morali ſæpenumero factum novimus, in arbitrio noſtro haud eſt, aliam iis notionem adfigere. Qui hæc nomina:* fur, ſacrilegus, fornicatio &c. *aliter, quam ex mente Legislatorum uſurpat, viam aperit eludendi omnes leges. — Alii cum impares ſe videant, rebus præclaris, aut momenti alicujus excogitandis, & proferendis in lucem, totam operam ſuam ad novandas definitiones conferunt, quaſi dictatorio jure, quid literati viri per voces deſignare ac intelligere deinceps debeant, præſcribere queant.*

§. 316. Regulæ juris per totam vagantur jurisprudentiam ſacram & profanam. In his quædam ſunt, quæ probatione aut deciſione legis non egent: quia ſenſu quodam patentem præ ſe ferunt veritatis, æquitatis ac juſtitiæ lucem: aliæ vero maximo numero non ſunt niſi juris, ac legis conſequentiæ, quæ ex ipſis conſtitutionibus ac deciſionibus ſunt deductæ; quo ſenſu prima juris regula in Digeſtis ſic habet: *Non ex regula jus ſumitur, ſed ex jure, quod eſt, regula fit.* Iſtiusmodi regularum quædam ſunt *authenticæ*, ſeu legales, aliæ *doctrinales* vel *Brocardicæ*, a corrupto Burchardi nomine nuncupatæ: aliæ item communes, aliæ particulares ceu judiciales, beneficiales, morales, atque in his ultimis ſunt præceptoriæ, prohibitoriæ, permiſſoriæ. Qui cum regula ambulat, Practici inquiunt, tuto ambulat: ſi nempe regulam authenticam & legalem cauſæ ſuæ manifeſte patrocinantem habet; ac tum adverſarii erit, proferre exceptionem, ac palam facere, præſentem caſum ſub regula

regula non comprehendi. Nam ut ajunt, *nulla est regula ſine exceptione.* Viciſſim ſi alii caſus excepti quidem, præſens non exceptus probetur, locum habet alia regula: *Exceptio firmat regulam in contrarium*, id eſt, in caſibus non exceptis; quia omnes caſus ſub regula generali comprehenduntur, qui per legem ſpecialem non ſubtrahuntur. In *Decretalibus* extant regulæ undecim: in *Sexto* regulæ octoginta octo, hoc Ordine:

Regulæ Juris
propoſitæ a Gregorio IX.

1. *Omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per easdem diſſolvitur.*
2. *Facta, quæ dubium eſt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.*
3. *Utilius ſcandalum naſci permittitur, quam veritas relinquatur.*
4. *Quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum.*
5. *Quod latenter, aut per vim, aut alias illicite introductum eſt, nulla debet ſtabilitate ſubſiſtere.*
6. *In ipſo cauſæ initio non eſt a quæſtionibus inchoandum.*
7. *Quidquid in ſacratis Deo rebus, & Epiſcopis injuſte agitur, pro ſacrilegio reputatur.*
8. *Qui ex timore facit præceptum, aliter, quam debet, facit, & ideo jam non facit.*
9. *Offendens in uno factus eſt omnium reus.*
10. *Non poteſt eſſe Paſtoris excuſatio, ſi lupus oves comedit, & Paſtor neſcit.*

11. *Indignum est, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.*

Regulae Juris proposítae a Bonifacio VIII.

1. *Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica obtineri.*
2. *Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit.*
3. *Sine possessione praescriptio non procedit.*
4. *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.*
5. *Peccati venia non datur nisi correcto.*
6. *Nemo potest ad impossibile obligari.*
7. *Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.*
8. *Semel malus semper praesumitur esse malus.*
9. *Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.*
10. *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.*
11. *Cum sint partium jura obscura, Reo favendum est potius, quam Actori.*
12. *In judiciis non est acceptio personarum habenda.*
13. *Ignorantia facti, non juris excusat.*
14. *Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiae causam censetur habere.*
15. *Odia restringi, & favores convenit ampliari.*
16. *Decet concessum a Principe beneficium esse mansurum.*
17. *Indultum a Jure beneficium non est alicui auferendum.*

18. Non

18. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.*

19. *Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.*

20. *Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.*

21. *Quod semel placuit, amplius displicere non potest.*

22. *Non debet aliquis alterius odio prægravari.*

23. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.*

24. *Quod quis mandato facit Judicis, dolo facere non videtur; cum habeat parere necesse.*

25. *Mora sua cuilibet est nociva.*

26. *Ea, quæ fiunt a Judice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.*

27. *Scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus.*

28. *Quæ a Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentia sunt trahenda.*

29. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.*

30. *In obscuris minimum est sequendum.*

31. *Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.*

32. *Non licet Actori, quod Reo licitum non existit.*

33. *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.*

34. *Generi per speciem derogatur.*

35. *Plus semper in se continet, quod est minus.*

36. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.*

37. *Utile non debet per inutile vitiari.*

38. *Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.*

39. *Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.*

40. *Pluralis locutio duorum numero est contenta.*

41. *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.*

42. *Accessorium naturam sequi congruit principalis.*

43. *Qui tacet, consentire videtur.*

44. *Is, qui tacet, non fatetur: sed nec utique negare videtur.*

45. *Inspicimus in obscuris, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

46. *Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit.*

47. *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.*

48. *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, aut jactura.*

49. *In pœnis benignior est interpretatio facienda.*

50. *Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.*

51. *Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.*

52. *Non præstat impedimentum, quod de Jure non sortitur effectum.*

53. *Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus.*

54. *qui prior est tempore, potior est jure.*

55. *Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra.*

56. *In re communi potior est conditio prohibentis.*

57. *Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.*

58. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.*

59. *Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem.*

60. *Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.*

61. *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.*

62. *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.*

63. *Exceptionem objiciens non videtur de intentione adversarii confiteri.*

64. *Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.*

65. *In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis.*

66. *Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.*

67. *Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.*

68. *Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum.*

69. *In malis promissis fidem non expedit observari.*

70. *In alternativis electoris (debitoris) est electio, & sufficit alterum adimpleri.*

71. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.*

72. *Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.*

73. *Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.*

74. *Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.*

75. *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam servare recusat.*

76. *Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.*

77. *Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.*

78. *In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.*

79. *Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.*

80. *In toto partem non est dubium contineri.*

81. *In*

81. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verosimiliter in specie concessurus.*

82. *Qui contra Jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.*

83. *Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.*

84. *Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.*

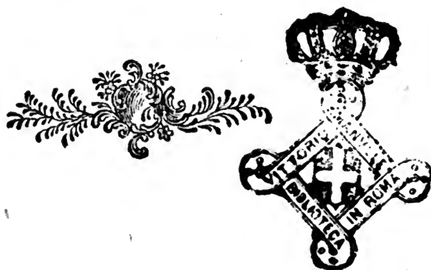
85. *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.*

86. *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.*

87. *Infamibus portæ non pateant dignitatum.*

88. *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem.*

O. A. M. D. G.

ERRATA.

Pag. 18.	*Lin.* 7.	Syllabæ ultimæ *judi-* trahendæ funt ad initium liniæ 9. in qua interpunctio rejicienda eſt poſt vocem *beneficio*	
24.	4.	injurari	*lege* injurati
35.	29.	confrontato. - -	confrontatio.
61.	9. 10.	arma nant. - - -	arma ponant.
76.	24.	domum Dei. - - -	donum Dei.
129.	11.	Indifferentiæ. - -	Indifferentiſtæ.
137.	28.	adjecta. - - -	abjecta.
151.	22.	nexus. - - -	ſexus.
158.	14.	luſu. - - -	luxu.
174.	14.	Spectatus. - - -	Spectatur.
191.	26.	Toxos. - - -	Tocos.
219.	5.	colluſionem. - -	ob colluſionem.
244.	pen.	ligetus. - - -	ligatus.
259.	19.	vocat. - - -	vacat.
271.	2.	auctori vel. - -	auctori, ſucceſſori, vel.

